HERKE CSONGOR

MEGÁLLAPODÁSOK A BÜNTETŐPERBEN

Pécs 2008

HERKE CSONGOR

MEGÁLLAPODÁSOK A BÜNTETŐPERBEN

Monográfia

Pécs 2008

Herke Csongor

Megállapodások a büntetőperben

© Herke Csongor, 2008
herke@herke.hu

ISBN:
978-963-06-4183-8

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a szerző írásbeli előzetes hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel, azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.
A mű 15 szerzői ív terjedelmű.

TARTALOMJEGYZÉK

Rövidítések jegyzéke 1
Bevezetés 3
ÁLTALÁNOS RÉSZ 8
1. A megállapodások alapelvi megközelítésben 8
1.1. A legalitás és az officialitás elve 9
1.2. A „fair eljárás" alapelve 19
1.3. Az egyenlő elbánás elve. Az alkotmányos büntetőjog 27
1.4. Az ártatlanság vélelme 31
1.5. A bírósági eljáráshoz való jog 39
1.6. A közvetlenség és a szóbeliség elve 42
1.7. A nyilvánosság elve 52
2. A megállapodások teoretikus megközelítésben 58
2.1. A megállapodás megkötéséhez fűződő érdekek 58
2.1.1. A bíróság érdeke 58
2.1.2. A terhelt érdeke 63
2.1.3. Az egyéb eljárási alanyok és résztvevők érdeke 66
2.2. A megállapodások tartalma 67
2.2.1. Konszenzus-modellek 68
2.2.2. A megállapodások tartalmi összetevői 78
2.2.3. A megállapodások formái 80
2.2.4. A megállapodások kategorizálása a kötelezőerejük alapján 82
2.3. A megállapodások sajátos elméleti kérdései 85
2.3.1. A megállapodásokból eredő egyes veszélyforrások 86
2.3.2. A megállapodás alapján tett beismerő vallomással kapcsolatos problémák 88
2.3.3. A védő szerepe a megállapodások megkötésében 93
KÜLÖNÖS RÉSZ 98
3. A vádalku normatív szabályozása 98
3.1. A büntetőeljárás egyszerűsítése és a vádalku fajai 98
3.2. A vádalku az Amerikai Egyesült Államokban 104
3.3. A vádalku Angliában 119
3.4. A vádalku Magyarországon 127
3.4.1. A gyanúsítottal való együttműködés 128
3.4.2. A tárgyalásról lemondás 131
3.4.3. A Védelmi Program keretében kötött megállapodások 137
4. A vádalku elméleti kérdései 139
4.1. A vádalku a bűnszabályozási modell és a jogi eljárási modell szorításában 139

4.2. A vádalku megkötése során érvényesülő tényezők 144
4.3. Egyes eljárási alanyoknak a vádalkuban betöltött szerepe..... 147
4.3.1. Az ügyész szerepe a vádalku során..... 147
4.3.2. A bíró szerepe a vádalkuban..... 154
4.3.3. A sértett részvétele a vádalkuban..... 158
4.4. A vádalku eltörlésére irányuló kísérletek..... 160
4.4.1. Az alaszkai kísérlet..... 160
4.4.2. Vádalku helyett pontrendszer?..... 163
5. A mediáció 168
5.1. A mediáció formái..... 170
5.2. A mediáció jogi keretei Magyarországon..... 173
5.3. Áldozatvédelem és büntetőpolitika..... 182
5.4. Mediáció és helyreállító igazságszolgáltatás..... 185
5.5. A mediáció bűnmegelőzésben betöltött szerepe..... 191
Összegzés..... 194
Irodalomjegyzék..... 212

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

1973-as Be.	A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény
ABA	American Bar Association
ABH	Alkotmánybírósági Határozat
Alkotmány	Az Alkotmányról szóló 1949. évi XX. törvény
AJ	Acta Juridica Academiae Scientiarum Hungaricae
ÁJ	Állam- és Jogtudomány
Be.	A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény
BGH	Bundesgerichtshof
BGHSt	Entscheidungen des Bundesgerichtshofes in Strafsachen
BJC	British Journal of Criminology
BL	Bírák Lapja
BM	Bűnügyi Műhelytanulmányok
BöSz	Börtönügyi Szemle
BSzi	A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 1997. évi LXVI. törvény
BSz	Belügyi Szemle
BT	Büntetőjogi tanulmányok
Btk.	a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény
BVerfG	Bundesverfassungsgericht
CI	Collectio iuridica
CJ	Cég és Jog
CJP	Criminal Justice Press
CLR	Colorado Law Review
CPS	Crown Prosecution Service
CrLR	Criminal Law Review
DDG	Dél-Dunántúli Gazdaság
DRiZ	Deutsche Richterzeitung
EJ	Európai Jog
EJCPR	European Journal on Criminal Policy and Research
EJEE	Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény
EJEE tv.	Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 1993. évi XXXI. törvény
FF	Főiskolai Figyelő
FFP	Főiskolai Figyelő Plusz
GA	Goltdammer's Archiv

HLR	Harvard Law Review
JCLC	Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science
JK	Jogtudományi Közlöny
JLS	Journal of Legal Studies
JR	Juristische Rundschau
LR	Law Review
LSR	Law and Society Review
JSz	Jogelméleti Szemle
JZ	Juristenzeitung
KK	Kriminológiai közlemények
KT	Kriminológiai Tanulmányok
MJ	Magyar Jog
MR	Magyar Rendészet
MT	Magyar Tudomány
NAC	National Advisory Commission
NJW	Neue Juristische Wochenschau
NStZ	Neue Zeitschrift für Strafrecht
NULR	North-western University Law Review
ORFK	Országos Rendőr-Főkapitányság
Pp.	A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény
RSz	Rendészeti Szemle
SI	Studia iurisprudentiae
StPO	Strafprozessordnung. A büntetőeljárásról szóló 1877. II. 1-i német törvény az 1987-ben közzétett szövegben
StV	Strafverteidiger
SzSz	Szakmai Szemle
TSz	Társadalmi Szemle
ÜÉ	Ügyészségi Értesítő
ÜL	Ügyészek Lapja
UPLR	University of Pennsylvania Law Review
ÚRT	Új Rendészeti Tanulmányok
VP tv.	A büntetőeljárásban részt vevők, az igazságszolgáltatást segítők Védelmi Programjáról szóló 2001. évi LXXXV. törvény
YLJ	Yale Law Journal
ZRP	Zeitschrift für Rechtspolitik
ZStW	Zeitschrift für die gesamte Strafwissenschaft

Bevezetés

John SMITH New Yorkban 2002. december 31-én egy szilveszteri mulatságon összeszólalkozott egy kisebb társasággal. Verekedés tört ki és ennek során az egyik rátámadó sértettet leszúrta. Védője és az ügyész 2003. januárjában többször is egyeztetett, majd alkut kötöttek, aminek eredményeképpen az ügyész nem emelt vádat szándékos emberölésben, hanem a bűnösség beismerése fejében gondatlan emberölés miatt rövidebb idejű szabadságvesztést indítványozott. A vádalkut a bíróság 2003. február 3-án jóváhagyva a vádlottat 7 évi szabadságvesztésre ítélte, amelynek fele idejét kitöltve jó magaviselete miatt John SMITH 2006. augusztusában szabadult.

KOVÁCS János Pécsett 2002. december 31-én egy szilveszteri mulatságon összeszólalkozott egy kisebb társasággal. Verekedés tört ki és ennek során az egyik rátámadó sértettet leszúrta. Még aznap őrizetbe vették, majd két nap múlva a bíróság elrendelte előzetes letartóztatását, ahol 7 hónapot töltött. A másfél évig tartó nyomozás után az ügyész emberölés bűntette miatt emelt vádat. Az elsőfokú bíróság 2006. február 16-án nem jogerősen a vádlottat 9 év fegyházbüntetésre ítélte. A védelem enyhítésért fellebbezett, amit a másodfokú bíróság részben alaposnak talált és a büntetést a 2006. augusztus 31-i nyilvános ülésén 7 év fegyházra enyhítette. A terhelt a jogerős büntetés végrehajtását 2006. szeptember 6-án kezdte meg és legkorábban 2011. szeptemberében szabadul, ha jó magaviselete esetén kedvezményben részesülhet.

A két eljárás végén ugyanazt a büntetést kapta mindkét vádlott. Ugyanakkor míg az amerikai büntetőeljárásban a gyors konszenzus eredményeképpen a terhelt lényegében mentesült az eljárás káros következményei alól, addig a hagyományos, garanciákkal körülövezett eljárás még be sem fejeződött, amikor az amerikai terhelt már kitöltötte büntetését (illetőleg annak fel nem függesztett részét).

A társadalom igényli a konszenzust[1]. A mai világban, amikor az aktuális politikai viták során az érdekszövetségek, a pártok és azok egyéb csoportosulásai állandóan változnak, hol létrejönnek, hol szétesnek, a társadalomban határozott szükséglet alakult ki a konszenzusok iránt. Tehát a büntetőeljárásokban a konszenzusok keresése nem egy elszórtan feltűnő jelenség, hanem része az össztársadalmi trendnek, amely a konszenzusok megkötésére törekszik.

A polgári eljárásban a viták peren kívüli megoldása nemhogy nem kizárt, hanem egyre nagyobb mértéket ölt. Míg a büntetőperben a legalitás és az officialitás elve korlátot szab a tárgyaláson kívüli megegyezéseknek, addig a

---

[1] A monográfia az F 037917 sz. OTKA pályázat támogatásával készült.

polgári eljárásjog nemhogy tiltja, hanem kifejezetten szorgalmazza az ilyen megegyezéseket. Különösen igaz ez a felek közti megállapodásokra. A választottbírósági megállapodások, az egyéb tanácsadó és egyeztető hivatalok, s újabban a közvetítés (mediáció) intézményének létrejötte egyre inkább váltja fel a polgári vita eddigi, szokásos megoldásának módjait. A perenkívüli tárgyalásokban és a konfliktusok megoldásában egyre több feladat hárul az ügyvédekre. A bíróságok részvétele az ilyen peren kívüli megállapodásokban azonban a polgári eljárásban is kétséges lehet.

Arra vonatkozóan, hogy a büntetőeljárás keretében kötött konszenzusok mennyire egyeztethetőek össze a büntetőeljárási törvénnyel, esetlegesen az Alkotmánnyal, több álláspont létezik. WAGNER és RÖNNAU szerint csak arra kell figyelni, nehogy a per alakulása, lefolyása a megállapodásokon keresztül az érvényes jogi követelményektől eltérjen (eltávolodjon)[2]. BEULKE[3] szerint ugyanakkor nem ilyen egyértelmű a megállapodások szakmai megítélése. Noha elismeri, hogy különösen növekvő jelentőséggel bírnak a büntetési szervek és a vádlott közötti alkuk, megbeszélések, amelyeknek az a céljuk, hogy előre megbeszéljék az eljárás lefolyását és végződését (úgynevezett „Deal"), nem hagyható figyelmen kívül, hogy ez a fajta eljárás-alakítás a prater legem (részben pedig contra legem) elvén alapul és ezért jogállami problémákat vethet fel. Emellett az eljárásban résztvevők (pl. vádlott-társak, sértett) számára is veszélyt jelenthetnek. Az elmélet általában szkeptikus az ilyen megállapodásokkal szemben[4], míg a gyakorlati jogalkalmazók éppen ellenkezőleg azt állítják, hogy az ilyen informális megbeszélések nélkül ellehetetlenülne az esetek jó részében az eljárás[5].

A bírálók szerint a büntetőeljárásban lévő megállapodások (különösen a terhelttel való megállapodások) azt a veszélyt rejtik magukban, hogy a terheltet csak az eljárás tárgyaként kezeli a bíróság, az ügyészség és a védelem. Ha az eljáró hatóságok nem tartják be a megállapodást, megsértik a „fair trial" elvét. Ugyanakkor a megállapodásokkal a legalitás elvét sértik meg. Meggondolandó tehát, hogy célszerűségi okokból pl. olyan büntetést helyezzenek kilátásba, amely aránytalan lenne a váddal, mert az ellentmondana a cselekménnyel arányos büntetésre vonatkozó büntetőjogi elvvel. De a megegyezések az ellenkező irányú aggályt is felvethetik: ha ugyanis a bíróság a terhelt beismerő vallomásának hitelt ad anélkül, hogy azt további bizonyítékokkal is

---

[2] WAGNER, Heinz – RÖNNAU, Thomas: Die Absprachen im Strafprozess. Ein Beitrag zur Gesamtreform des Strafverfahrens mit Gesetzesvorschlägen. GA 1990/387-406. o.

[3] BEULKE, Werner: Strafprozessrecht. Heidelberg, 2002. 201. o.

[4] Vö. BEULKE, Werner: Die Strafbarkeit des Verteidigers. 1989. 116. pont; EISENBERG, Ulrich: Beweisrecht der StPO. 4. Auflage, 2002. 42. pont; FEZER, Gerhard: Strafprozessrecht. Juristischen Studienkurs. 2. Auflage, 1995. 21/6. pont;

[5] KLEINKNECHT, Theodor – MEYER-GROßNER, Lutz: Strafprozessordnung. 45. Auflage, 2001. Bevezetés, 119. pont

alátámasztaná (annak érdekében, hogy ezáltal kikerüljön egy hosszadalmas, és esetleg eredménnyel sem vezető bizonyítás-felvételt), veszélybe kerülhet az anyagi igazság kiderítése.

Szintén problémát jelent, hogy a megegyezésekre rendszerint a tárgyaláson kívül kerül sor, ezáltal fontos alapelvek sérülnek (nyilvánosság, szóbeliség közvetlenség). De a megegyezés a szabad bírói mérlegelés elvét is érintheti, tekintettel arra, hogy a megállapodásra az ítélkezés előtt kerül sor, ezáltal lehetséges, hogy mire a bíró olyan helyzetbe kerülne, hogy mérlegelné a bizonyítékokat, azok súlya éppen a megegyezések miatt változik[6]. Végül a megegyezések miatt sérülhet az eljárás résztvevőinek jelenléti- és közreműködési joga is, különösen, ha nem az összes eljárási résztvevő vesz részt a megegyezésben.

A jogalkalmazás számos esetben a megegyezések mellett foglal állást. A bíróságnak az eljárás résztvevőivel való kapcsolatfelvétele létrejöhet a tárgyaláson kívül is, és ez messzemenően elősegítheti az eljárást (annak gyors lefolyását)[7]. A szóbeliség és a nyilvánosság alapelvét azonban nem lehet megkerülni. Éppen ezért kell pl. vádalku esetén az eredményt és az alku lényeges tartalmát Németországban a tárgyalás során feltárni és jegyzőkönyvbe venni[8]. Megengedhetetlen ugyanakkor a német joggyakorlat szerint a feltételes szabadlábra helyezés például ellenszolgáltatásként, ha lemond az „alibi" tanúkról[9], s ugyanígy az eljárás végrehajtásának rendjéről és módjáról szóló bármifajta megállapodás a bíróság részéről[10].

A német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság (Bundesgerichtshof, BGH) ugyanakkor sok esetben lekicsinylő módon beszél az eljárási praktikák megengedhető korlátozásáról, valamint a megállapodások jogi méltánylásáról[11]. A BGH mint felülvizsgálat bíróság tart attól, hogy a megállapodások folyamatosan növekvő száma, különösen, ha a megállapodásokat a jogorvoslatról való lemondással kapcsolatban kötik, az eljárási cselekmények egy részének elsikkadásához vezetnek. TSCHERWINKA szerint[12] összességében elmondható, hogy a BGH szkeptikusan áll a megállapodásokkal szemben, bizalmatlanság tapasztalható az intencióval, a felelősségtudattal és a megállapodásokban közreműködő eljárási résztvevők (ügyészség, bíróság, ügyvédek) joghoz való hűségével szemben is. Ez az igazságszolgáltatásba vetett

---

[6] BEULKE, Werner: Strafprozessrecht. Heidelberg, 2002. 202. o.
[7] BGH, NStZ 1985. 36. o.
[8] BVerfG, StV 2000. 3. o.; BGH, StV 1999. 407. o.
[9] BGHSt, 40. kötet, 287-290. o.
[10] BGH, StV 2001. 555. o.
[11] Erre utal az általuk ezekre használt kifejezés: „ kereskedelem az igazságszolgáltatással". Vö. BGHSt, 37. kötet 305. o.
[12] TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 13. o.

hiányzó bizalom a nyilvánosság körében is folyamatosan kifejezésre jut, a megállapodásokat sokszor láthatatlan eljárási elemnek tekintik.

A konszenzuális elemek ugyanakkor az angolszász államok büntetőeljárásában magától értetődő, természetes alkotóelemek. Egyes jogrendszerek, főképp az opportunitás elvének érvényesülése kapcsán, ennek a kifejlődését még támogatták is. De még azokban az államokban is a törvény részévé váltak a vádemelést követő megállapodások, ahol a legalitás elve szigorúan érvényesül (Olaszország, Spanyolország)[13]. A legalitás elve ezekben a fejlett jogi kultúrával rendelkező országokban (többé-kevésbé eltérő tartalommal) érvényesül, ugyanakkor ez alapvetően nem akadályozza a büntetőeljárásban megkötendő megállapodások bővítését.

A konszenzus és az anyagi igazság nem egymás ellentétei, amelyek kizárnák egymást. A bűncselekmény elkövetőjének a beleegyezése az elítéléséhez az ítélet nagyobb fokú legitimálásához vezet[14]. Ezáltal a kényszerintézkedések és a konszenzusok sem egymást kizáró ellentétek[15]. Az abszolút büntetőjogi teóriák tehát a jelentőségüket kezdik elveszíteni. A megtorló büntetőjog háttérbe szorulásával nemcsak a legalitás elvének teoretikus bázisa veszett el, hanem a két szembenálló „fél"[16], a vád és a védelem egymáshoz való viszonya is megváltozott: az ügyészség és a védelem nem úgy tekintenek már eleve egymásra, mint ellenség vagy ellenfél, akiket trükkel át kell ejteni, hanem sokkal inkább olyan eljárási résztvevők, akik együttműködés megvalósítása, konszenzusok kötése céljából állnak szemben egymással[17].

A megállapodásokat nem lehet általában, absztrakt módon értékelni, hanem a mindenkori, konkrét eljárási szituációt kell figyelembe venni. Jelentőségük és elfogadottságuk elsődlegesen attól függ, hogy miben, hogyan állapodnak meg, és hogy a megállapodás tartalmának meghatározását illetően a megállapodás résztvevője rendelkezik-e kompetenciával. Csak a mindenkori egyedi esetekből kiindulva lehet a büntetőeljárásokban kötött megállapodásokról összértékelést kialakítani, mivel a megállapodásokat a legkülönbözőbb formában, a legkülönbözőbb konstellációkban, a legkülönbözőbb területeken, témákban, és a legkülönbözőbb tartalommal és eredménnyel kötik[18].

---

[13] WEIGEND, Thomas: Absprachen im ausländischen Strafverfahren. Freiburg in Bresgau, 1990. 9. o.

[14] HASSEMER, Winfried: „Pacta sunt servanda" – auch im Strafprozess? Juristische Schulung 1989/890-893. o.

[15] ESER, Albin: Funktionswandel von Prozessmaximen. ZStW 1992/361-383. o.

[16] Egyet kell érteni TREMMEL-lel, aki szerint a büntetőeljárásban nem beszélhetünk a szó valódi értelmében vett felekről, ügyfelekről. Vö. TREMMEL Flórián: Magyar büntetőeljárás. Budapest-Pécs, 2001. 94. o.

[17] TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 15. o.

[18] LÖWE, Ewald – ROSENBERG, Werner: Die Strafprozessordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz. Grosskommentar. 24. Auflage, Berlin-New York, 1988. a 24. §-hoz fűzött kommentár.

Az a feltevés, miszerint mivel a Be-ben konkrétan semmi nem szerepel a megállapodásokról, a megállapodásokat nem lehet megengedettnek tekinteni, nem állja meg a helyét. Előírások egész olyan sorát találjuk a Be-ben, amelyekben a megállapodások, beleegyezések, hozzájárulások a tényállás elemét képezik; s még ott is, ahol a megállapodásokat kifejezetten nem szabályozzák (mint például a tárgyalás mellőzéses eljárásban), az uralkodó álláspont szerint ezeket elismerik. Az a megállapítás, miszerint az érvényes jog szerint nem megengedett a büntetőeljárásokban a megállapodások megkötése[19], nincs összhangban a Be. előírásaival. A Be. meghatároz egy keretet és korlátozza az eljárásbeli tevékenységet, azonban nem minden egyes eljárási tevékenység teljesítését köti előzetes engedélyhez[20]. Emiatt, s látva a Be. számtalan konszenzus-orientált szabályát, a büntetőeljárásban a megállapodások megkötése semmiképpen nem tekinthető szabályellenesnek.

Ha megvizsgáljuk a Be. konszenzus-orientált rendelkezéseit a törvényben való helyük, tartalmuk, mindenkori funkciójuk szerint, akkor meggyőződhetünk arról, hogy a megállapodások alapvetően megengedettek, s ezek tartalma és nagy száma arról is meggyőzi a kétkedőt, hogy nem pusztán kivételeknek vagy valamiféle külön szabályozásoknak[21] tekintendők.

Egy további eldöntendő szempont maguknak a tervezett eljárásoknak a jogszerűsége: ameddig a tervezett eljárás jogszerű, az itt felhozott szempont alapján HAAS szerint nem világos, hogy az előkészületi beszélgetéseket miért ne lehetne éppígy jogszerűnek tekinteni[22]. Ez nem azt jelenti, hogy a cél szentesíti az eszközt, de a megállapodásokat nem lehet maguktól értetődően a Be. szabályaival szembenálló jelenségnek tekinteni, ez a megállapodások minőségétől is függ (nem lépik-e túl a megállapodásban résztvevők kompetenciájukat stb.).

---

[19] SIOLEK, Wolfgang: Verständigung im Strafverfahren – eine verfassungswidrige Praxis. DRiZ 1989/322. o.

[20] SCHMIDT-HIEBER, Werner: Beitrag zur Herbstattung unter dem Thema „Der Vergleich im Strafprozess" 1987. In: Mitteilungen des Hessischen Richterbundes 1/88. 4. o.

[21] SIOLEK, Wolfgang: Verständigung im Strafverfahren – eine verfassungswidrige Praxis. DRiZ 1989/325. o.

[22] HAAS, Günter: Vereinbarungen im Strafverfahren – Ein Beitrag zu der Lehre von den Prozesshandlungen. NJW 1988/1348. o.

ÁLTALÁNOS RÉSZ

1. A MEGÁLLAPODÁSOK ALAPELVI MEGKÖZELÍTÉSBEN

A megállapodások TSCHERWINKA szerint megbízható, mindamellett kötelezettség nélküli prognózisok[23]. Szerinte a megállapodások célja egy közösen létrehozott eljárási eredmény. A bíróság a pillanatnyi bizonyítási helyzet alapján kialakult véleményét a bejelentett vagy megvalósult eljárási cselekmény (pl.: beismerő vallomás, kárjóvátétel) figyelembevétele mellett hozza nyilvánosságra.

A megállapodásokkal kapcsolatosan feltétlenül vizsgálni kell, hogy azok mennyiben sértik a büntetőeljárás vezérelveit illetőleg mennyiben felelnek meg azoknak.

A legelső kérdés az, hogy egyáltalán mit tekintünk a büntetőeljárás alapelveinek. E tekintetben a magyar jogirodalomban nincs egységes álláspont[24]. Azzal kapcsolatosan természetesen egyetértés van, hogy a Be-ben szabályozott valamennyi alapelv e körbe tartozik. Ugyanakkor vannak olyan alapelvek, amelyeket a Be. nem az alapelvek között szabályoz, ugyanakkor alapelvi színezetük van (pl. bizonyítékok szabad mérlegelésének elve, 78. §). A szerzők többsége ezeket az elveket is az alapelvek közé sorolja.

Az alapelvek harmadik csoportjával kapcsolatosan már nem ilyen egységes az álláspont. A törvényhozó ugyanis több, az 1973-as Be-ben expressis verbis szabályozott alapelvet kivett az alapelvek közül (pl. közvetlenség elve, szóbeliség elve). Ugyanakkor a részletszabályok között megtaláljuk az ezekre vonatkozó kivételeket, ami arra utal, hogy mégiscsak áthatják az egész eljárást (avagy éppen a bírósági szakot). Így ha nem érvényesülne a közvetlenség elve, akkor nem lenne szükség annak szabályozására, hogy milyen körülmények között használható fel pl. a vádlott korábban, nem a tárgyaláson tett vallomása. Éppen ezért azt az álláspontot képviseljük, hogy noha ezeket az elveket a Be. kifejezetten nem szabályozza, ugyanúgy a büntetőeljárás alapelvei közé kell őket sorolni.

---

[23] TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 19. o.

[24] CSÉKA Ervin: Korszerűsödő alapelvek a büntető eljárásban. In: Emlékkönyv SZABÓ Andrásnak. 1998. 103-120. o.

A negyedik csoportba tartoznak azok az alapelvek, amelyeket nem a Be. szabályoz, hanem más törvények. Itt elsősorban az Alkotmányra[25] és a bírósági szervezeti törvényre (BSzi.) kell gondolni. Megfigyelhető bizonyos szempontból többes szabályozás is (pl. az ártatlanság vélelmét az Alkotmány 57. § (2) bekezdése és a Be. 7. §-a, a bírósági eljáráshoz való jogot nemcsak a Be. 3. §-a, hanem a BSzi. 9. §-a és az Alkotmány 57. § (1) bekezdés is szabályozza stb.), ugyanakkor bizonyos elvek nem találhatók meg a Be-ben, hanem csak ezekben a jogszabályokban.

Végül meg kell említeni az ún. szuperelvek (vezérelvek) problémáját. TREMMEL[26] kifejezetten veszélyes irányzatnak tekinti, amikor egy vagy két „rendszeralkotó" jellegű alapelvbe kívánják sűríteni maguknak az alapelveknek a lényegét, esetleges központi magvát. Ugyanakkor ő is elismeri, hogy ezek közül a szuperelvek közül a tisztességes („fair") eljárás elve ma már a büntetőeljárás fontos, mondhatni kikerülhetetlen elve lett. Azzal, hogy Magyarország ratifikálta az Emberi Jogok Európai Egyezségokmányát (EJEE), a „fair eljárás" alapelve a belső jog részévé vált. Európai perspektívában nézve pedig olyannyira fontos alapelvről van szó, hogy a megállapodásokkal összefüggésben mindenképpen érinteni kell[27].

Nem célunk (és nem is lehet célunk) az eljárási alapelvek részletes, alapos, mindenre kiterjedő elemzése. Éppen ezért a következőkben csak azokra az alapelvekre térünk ki, amelyek a megállapodásokat közvetlenül érintik (érinthetik).

1.1. A legalitás és az officialitás elve

A megállapodásoknak a legalitás elvével való összeegyeztethetőségét illetően a vélemények rendkívül eltérőek. RANFT szerint[28] a legalitás elvének a megállapodások által történő megsértése még akkor is fennáll, ha a törvényi kereteket betartották, mivel az ügyészség ilyen megállapodásait nem a törvény

---

[25] FENYVESI Csaba: A védő és a büntetőeljárás alkotmányos alapelvei. In: FENYVESI Csaba – HERKE Csongor (szerk.): Minúciák. Tanulmányok TREMMEL Flórián professzor 60. születésnapjának tiszteletére. Pécs, 2001. 116-136. o.

[26] TREMMEL Flórián: „Superior principles" in criminal procedure? In: BALOGH Ágnes – HORNYÁK Szabolcs (szerk.): Tanulmánykötet ERDŐSY Emil professzor 80. születésnapja tiszteletére. PTE ÁJK Pécs, 2005. 455-463. o.; TREMMEL Flórián: „Superprinzipien" in dem Strafverfahren? In: KORINEK László – KŐHALMI László (szerk.): Emlékkönyv FERENCZ Zoltán egyetemi adjunktus halálának 20. évfordulójára. PTE ÁJK Pécs, 2004. 293-300. o.

[27] A német joggyakorlat szerint a német bíróság közvetlenül is hivatkozhat az EJEE szabályaira és pl. akár eljárást megszüntető végzés születhet, ha az eljárás túlzott mértékben elhúzódik, azaz a bíróság (hatóság) megsértette az ésszerű időtartam követelményét. Vö. BEULKE, Werner: Strafprozessrecht. Heidelberg, 2002. 16. o.

[28] RANFT, Otfried: Strafprozessrecht. Systematische Darstellung für Studium und Praxis. Stuttgart-München-Hannover-Berlin, 1991. 274. o.

által előirányzott módon kötötték meg és indokolták. DENCKER és HAMM véleménye az[29], hogy a legalitás elvéről alig érdemes ehelyütt beszélni, mivel az összehasonlítás konszenzusokon alapulna és nem a törvényi bázison. Ugyanakkor SCHÜNEMANN kiemeli[30], hogy az eljárást lerövidítő beismerő vallomásért cserében nyújtott büntetésenyhítés a legalitás elvével nagyon jól összeegyeztethető.

Arról nyilvánvalóan nem kell részletesen beszélni, hogy a legalitás elve él és fontos kihatással bír a büntetőeljárásra[31]. Noha annak lényegét az egyes szerzők némiképp másban látják, sőt, egyesek ezt az elvet „halotti éneknek" tekintik[32], mások pedig annak „kríziséről" beszélnek[33].

A legalitás elvének részletes ismertetése külön monográfia tárgya lehetne[34]. Ehelyütt tehát csak azokat a kérdéseket vizsgáljuk részletesebben, amelyek a megállapodások szempontjából elengedhetetlenül szükségesek.

KIRÁLY[35] véleménye az, hogy a legalitás a büntetőeljárásban az a követelmény, hogy az arra hivatott szervek minden bűncselekményt derítsenek fel és biztosítsák a büntetőtörvények alkalmazását. Az pedig, hogy ez a tevékenység a hatóságok feladata, az officialitás elvéből fakad. A legalitás tehát a törvényesség elve, míg az officialitás az eljárás hivatalból való megindításának és lefolytatásának követelménye. FARKAS és RÓTH szerint[36] a legalitás elve az a kötelezettség, hogy a nyomozó hatóságok minden bűncselekmény esetén nyomozást rendeljenek el, az ügyész minden bűncselekmény esetén emeljen vádat, a bíróság pedig minden bűncselekmény esetén szabjon ki büntetést[37]. ERDEI ezzel vitatkozik, mert szerinte a hivatalból való eljárás elve (amely magában foglalja nála a legalitást és az officialitást is) egyértelműen csak az ügyészhez szól. Ugyan a bűncselekmény elkövetőjének a megbüntetése a bíróság feladata, de rá nem terjed ki a hivatalból való eljárás elve (s így a legalitás és az officialitás sem)[38]. Az officialitás elve pedig szerinte azt jelenti,

---

[29] DENCKER, Friedrich – HAMM, Rainer: Der Vergleich im Strafprozess. Alfred Metzner Verlag 1988. 52. o.

[30] SCHÜNEMANN, Bernd: Absprachen im Strafverfahren? Grundlagen, Gegenstände und Grenzen. In: Gutachten zum 58. Juristentag. München, 1990. 93. o.

[31] A legalitás és az officialitás elvének kialakulását igen tömören foglalja össze KIRÁLY Tibor: Büntetőeljárási jog. Osiris, Budapest, 2000. 115-116. o.

[32] BAUMANN, Jürgen: Grabgesang für das Legalitätsprinzip. ZRP, 1977/273. és azt köv. oldalak.

[33] RIEß, Peter: Die Zukunft des Legalitätsprinzips. NStZ 1981/2. és azt köv. oldalak.

[34] Mint ahogyan ezt BÁRD igen alaposan ki is dolgozta, ld. BÁRD Károly: A büntetőhatalom megosztásának buktatói. Értekezés a bírósági tárgyalás jövőjéről. KJK, Budapest, 1987.

[35] KIRÁLY Tibor: Büntetőeljárási jog. Osiris, Budapest, 2000. 115. o.

[36] FARKAS Ákos – RÓTH Erika: A büntetőeljárás. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2004. 60-61. o.

[37] KIRÁLY szerint ugyanakkor a Be. teljesen indokolatlanul terjeszti ki az officialitás elvét a bíróságokra is, hiszen a bíróság nem hivatalból, hanem vád alapján jár el. Vö. KIRÁLY Tibor: Büntetőeljárási jog. Osiris, Budapest, 2000. 119. o.

[38] ERDEI Árpád: A célszerűség rejtélye, avagy opportunitás a büntetőeljárásban. In: Györgyi Kálmán-jubileum. 2004. 171. o.

hogy a bűnügyi hatóságok eljárásához nincs szükség más személyek, szervezetek, hatóságok hozzájárulására. TÓTH[39] a két jogintézményt a jog és a kötelesség oldaláról vizsgálja. Eszerint a legalitás kötelesség: bűncselekmény gyanúja esetén érvényesíteni kell az állam büntetőjogi igényét. Az officialitás pedig jog: bűncselekmény gyanúja esetén az állam felhatalmazást ad a nyomozó hatóságnak, az ügyésznek és a bíróságnak az állami büntetőjogi igény érvényesítésére. Lényegében ugyanezt mondja BÁRD is: a legalitás elve parancs a bűnüldöző hatóságok számára és azt írja elő, hogy a büntető törvényeket alkalmazni kell, míg az officialitás a bűnüldöző szervek felhatalmazása arra, hogy a bűncselekmények miatt elindítsák és lefolytassák az eljárást[40]. Ehhez képest CSÉKA[41] szerint a hivatalból való eljárás (officialitás) elvének alapja a büntető jogviszony. Nemcsak jogosult az állam a büntető igény érvényesítésére, hanem ez kötelességet is jelent a számára: a sértettel szemben köteles erre, és emellett kötelessége az alkotmányos és egyéb törvényes elvek érvényesítése is. Szerinte az officialitás elve is kötelességet jelent: a hatóságok bizonyos cselekvésekre kötelesek (néhány kivételtől eltekintve még akkor is, ha a sértett az eljárást nem kezdeményezi). Ez a kötelezettség az eljárás mindkét szakaszára (nyomozás, bírósági eljárás) és minden hatóságra vonatkozik[42]. FÜLÖP[43] is ez utóbbi megállapítással ért egyet: a hivatalból való eljárás (officialitás) elve az egész eljárás során érvényesül, de ez a cselekvési kötelezettség az eljáró hatóságokat az egyes eljárási szakokban nem egyformán köti (a bíróság minden fokon kötve van a vádhoz, a perorvoslatok során még a perorvoslati kérelemhez is). TREMMEL pedig leszögezi[44]: az eljárási szakirodalom túlnyomórészt és szinte hagyományosan az anyagi joggal kapcsolatos legalitás elvének büntetőeljárásbeli megfelelőjét látja a hivatalbóliságban. Az anyagi jogi rendelkezések kogens jellegűek, a büntető törvények ugyanis feltétlen érvényesülést, végrehajtást kívánnak. Éppen ezért az állam mint a legerősebb közhatalom a törvényhozás útján nemcsak meghatározza az összes bűncselekményt és büntetést (nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege[45]), hanem az egységes és következetes végrehajtás érdekében kifejezetten az állami

---

[39] BÁNÁTI János – BELOVICS Ervin – CSÁK Zsolt – SINKU Pál – TÓTH Mihály – VARGA Zoltán: Büntető eljárásjog. HVG ORAC, Budapest, 2003. 40. o.

[40] BÁRD Károly: A büntetőhatalom megosztásának buktatói. Értekezés a bírósági tárgyalás jövőjéről. KJK Budapest, 1987.

[41] CSÉKA Ervin – FANTOLY Zsanett – KOVÁCS Judit – LŐRINCZY György – VIDA Mihály: A büntetőeljárási jog alapvonásai I. Szeged, 2004. 66-67. o.

[42] Bár a bíróság cselekvési kötelezettségét ő is csak a törvényes vád keretei közé szorítja. CSÉKA Ervin – FANTOLY Zsanett – KOVÁCS Judit – LŐRINCZY György – VIDA Mihály: A büntetőeljárási jog alapvonásai I. Szeged, 2004. 67. o.

[43] CHWALA Tamás – FÜLÖP Edit – SLÉDER Judit: Büntetőeljárás-jog. REJTJEL, Budapest, 2004. 32. o.

[44] TREMMEL Flórián: Magyar büntetőeljárás. Budapest-Pécs, 2001. 77. o.

[45] NAGY Ferenc: A nullum crimen/nulla poena sine lege alapelvről. MJ 1995/5. 257-270. o.

szervek feladatává, kötelességévé nyilvánítja a büntetőjogi felelősségrevonás lefolytatását. Minthogy az anyagi büntetőjog az alaki büntetőjog alkalmazása nélkül nem hatályosulhat, annak alapelvi kimondásával, hogy minden bűncselekmény miatt minden bűnelkövetővel szemben – mások kérelmére, álláspontjára tekintet nélkül – le kell folytatni a büntetőeljárást, tulajdonképpen ki van mondva a „nullum crimen sine poena" elve, azaz elkövetett bűncselekmény nem maradhat törvényesen kiszabott büntetés nélkül[46]. Az officialitás elve a Be. szövegéből is következően TREMMEL szerint mindhárom hatóságra (bíróság, ügyészség, nyomozó hatóság) érvényes. A bíróság ugyan csak vád alapján jár el, de ezt követően igazságszolgáltatási tevékenységét hivatalból végzi (gondoljunk csak az abszolút eljárási szabálysértések hivatalból – ügyészi indítvány nélkül is – való figyelembevételére vagy a teljes revízió elvére).

Az officialitás alapelve a büntetőjog közjogi jellegének, közérdekűségének felismerésével és elismerésével fejlődött ki, mert minden bűncselekmény elkövetése megzavarja a társadalom rendjét, veszélyt jelent a társadalomra. A bűnügyek elintézésekor nem magánügyek, hanem nagyon is közérdekű ügyek, azaz közügyek vannak terítéken (res nostra agitur). A büntetőeljárás megindítása és lefolytatása nem alapulhat a magánszemélyek aktív vagy passzív magatartásán, objektív vagy szubjektív megítélésén stb.[47]

Önmagában az sem egyértelmű, hogy mit nevezünk legalitásnak és officialitásnak. Az általánosan elfogadott nézet szerint a legalitás nem más, mint a törvényesség, az officialitás pedig a hivatalból való eljárás elve. Ugyanakkor pl. ERDEI[48] azt az álláspontot képviseli, hogy a hivatalból való eljárás többet jelent az officialitásnál és ugyanígy utal arra, hogy KIRÁLY szerint a legalitást el kell különíteni a törvényességtől[49].

A Német Alkotmánybíróság nézete szerint a legalitás elve „az önkényeskedés tilalmának aktualizálása" és az az Alkotmány általános jogelve[50]. Ezáltal a legalitás elve a jogállamiság egyik elve, s alkotmányi szintű elvvé válik.

A legalitás/hivatalbóliság elve üldözési kényszert jelent valamennyi terhelttel szemben, és a Be-ben meghatározott feltételek megléte esetén

---

[46] KIRÁLY találóan megfordítja ezt a tételt, rámutatva, hogy a legalitásnak két eleme van: „Az egyik elem arra vonatkozik, hogy a cselekmények, vagyis minden bűncselekmény miatt alkalmazni kell a büntetőtörvényt, a másik pedig, hogy csak bűncselekmény miatt". (Ez a nulla poena sine crimine klasszikus elve.) Vö.: KIRÁLY Tibor: A legalitás a büntetőeljárásban. JK 1986/201-206. o.

[47] Részletesen ld. FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Budapest-Pécs, 2004. 71-76. o.

[48] ERDEI Árpád: A célszerűség rejtélye, avagy opportunitás a büntetőeljárásban. In: Györgyi Kálmán-jubileum. 2004. 167. o.

[49] KIRÁLY Tibor: A legalitás a büntetőeljárásban. JK 1986/205. o.

[50] Ld. NStZ 1982/430. o.

vádemelési kényszert is. Az ügyészségnek (nyomozó hatóságnak) ennélfogva el kell rendelnie a nyomozást, ha fennáll egy bűncselekmény elkövetésének gyanúja, és kötelezve van a vád emelésére is, ha a bűncselekmény elkövetésének a gyanúja a nyomozás befejezése után is (megerősödve) fennáll. A közvád emelése tehát közvetlenül a legalitás/hivatalbóliság elvének tartalmi eleme[51]. LÖWE és ROSENBERG ezért a legalitás/hivatalbóliság elvét mint az állami vádemelési monopólium korrelációját határozza meg[52]. Enélkül nem lehetne az állam vádemelési monopóliumát igazolni, mivel egyébként jogérvényesítési vákuum keletkezhetne, amely az állampolgároknak a bűncselekményeknek az állam általi üldözésébe vetett bizalmát csorbítaná[53]. A legalitás elve ezáltal rögzíti az önkényeskedés tilalmát és a jogalkalmazás egységességét, és emellett biztosítja a törvény előtti egyenlőséget.

Míg hazánkban (és a kontinentális jogrendszerű országok többségében) a legalitás és az officialitás alapelve, addig pl. az USA-ban az opportunitás elve, az ügyész diszkrecionális vádemelési joga a főszabály[54]. Ahogy KELEMEN is hangsúlyozza[55]: az USA szövetségi és tagállami rendszerében is közös vonás, hogy ha az ügyész alapos okkal feltételezi, hogy adott személy meghatározott bűncselekményt követett el, teljes egészében az ő elhatározásán múlik, hogy emiatt vádat emel-e. Több bűncselekmény esetén nem szükséges mindegyikben vádat emelnie, és az sem kötelezi, hogy a lehetséges törvényi minősítések közül a legsúlyosabb minősítést alkalmazza. Ennek egyetlen korlátja van: nem szelektálhat nemzeti, vallási vagy más megkülönböztetés alapján. A bíróság pedig a vádelv alapján jár el: csak azokat a tényeket vizsgálhatja, amelyeket az ügyész elé terjeszt és csak azokban a bűncselekményekben állapíthatja meg a vádlott bűnösségét, amelyek ténybelileg a vád tárgyát képezik. Így pl. ha emberöléses ügyben az ügyész nem tesz konkrét előterjesztést az ölési szándék ténybeli alapjaira, akkor a bíróság nem állapíthatja meg emberölésben a vádlott bűnösségét; ha a többszörösen büntetett előéletre vonatkozó adatokat nem terjeszti a bíróság elé az ügyész, akkor a bíróság nem minősíthet súlyosabban emiatt még akkor sem, ha hivatalos tudomása van a többszöri bűnismétlésről[56]. Ugyanakkor a vádelejtés a bíróságot az USA-ban nem köti: az eljárás

---

[51] Vö. KLEINKNECHT, Theodor – MEYER, Karlheinz: Strafprozessordnung. 44. Auflage, Beck, 1999. a 152. §-hoz fűzött kommentár, 2. pont.

[52] LÖWE, Ewald – ROSENBERG, Werner: Die Strafprozessordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz. Grosskommentar. 24. Auflage, Berlin-New York, 1988. 13. fejezet, 27. pont.

[53] ESER, Albin: Funktionswandel von Prozessmaximen. ZStW 1992/361-364. o.

[54] CSÉKA Ervin: Az ügyész jogállása a büntetőeljárásban. In: WIENER A. Imre-jubileum, 2005. 231-241. o.

[55] KELEMEN Ágnes: A vádalku illetve megegyezés az Amerikai Egyesült Államok igazságszolgáltatásában. MJ 1990/10. 860. o.

[56] KELEMEN Ágnes: A vádalku illetve megegyezés az Amerikai Egyesült Államok igazságszolgáltatásában. MJ 1990/10. 863. o.

megszüntetése csak a bíróság engedélyével történhet (csak a bíróság szüntetheti meg az eljárást). És ugyanígy az opportunitás a főszabály Angliában. Ahogyan az angol Legfőbb Ügyész a Parlamentben kifejtette: „ebben az országban soha nem volt szabály és remélem, soha sem lesz, hogy bűncselekmény gyanúja esetén automatikusan be kell következnie a vádemelésnek”[57].

De számos olyan kontinentális jogrendszerű ország is van, ahol olyan széleskörű az ügyész rendelkezési joga, hogy felmerül, hogy a legalitás (officialitás) vagy az opportunitás tekinthető-e főszabálynak. Franciaországban pl. az ügyész számos okból tekinthet el a vádemeléstől:

- megszüntetheti az eljárást kriminálpolitikai okból (a terhelt időközben szocializálódott; kis jelentőségű ügy; bűnüldözési érdek stb.)[58];
- közrendi okból (ha az eljárás a közrendnek nagyobb kárt okozna, mint maga a bűncselekmény, pl. törvénysértő sztrájkok, parasztttüntetések, gyárfoglalások);
- ügyészség túlterheltsége;
- jól bizonyított bűncselekmény, de alacsony a társadalomra veszélyessége, az ítélet pedig célszerűtlen stb.[59]

Ahogyan RASSAT mondta a francia ügyészségről: „Az ügyész, akinek kötelessége felügyelni és biztosítani a közrendet, a társadalmi békét, egymaga dönthet afelől, hogy a cselekmény mennyire sértette azt meg. Amennyiben úgy ítéli, a társadalom válaszára van szükség, az eljárást megindítja”[60]. Ugyanakkor, ha már megindították az eljárást, akkor a legalitás érvényesül, eljárást megszüntetni az opportunitás elve alapján nem lehet (GREBING[61]). Az ügyész Franciaországban akár át is minősítheti a bűncselekményt. NACSÁDY szerint[62] erre általában akkor kerül sor, ha az ügyész eltúlzottnak tartja a törvény szigorát, bizonytalan a súlyosabb minősítés bizonyíthatóságában vagy el akarja pl. kerülni az esküdtszéket.

Hollandiában sem az opportunitás a kivétel, hanem KERTÉSZ szerint[63] éppen az a főszabály: azt kell mérlegelni, hogy szükséges-e az eljárás

---

[57] KELEMEN Ágnes: Az opportunitás eljárási intézményei és gyakorlati tapasztalatai Angliában. MJ 1990/2. 169. o.

[58] A kriminálpolitikai okok nagyban befolyásolják az állam reagálását a bűncselekményekre. Vö. LÉVAY Miklós: Az angol büntető igazságszolgáltatási politikáról, annak szerzőiről és szereplőiről. In: Kriminálpolitika Nagy-Britanniában. 2000. 49-87. o.

[59] KERTÉSZ Imre: A legalitás eróziója, az opportunitás inváziója. In: Tokaji-emlékkönyv, 1996. 155. o.

[60] RASSAT, Michel-Laure: Le minister public entre son passé et son avenir. Paris, 1967. 230. o.

[61] GREBING, Gerhardt: Staatsanwaltschaft und Strafverfolgungspraxis in Frankreich. In: JESCHEK, Hans-Heinrich – LEIBINGER, Rudolf (szerk.): Funktion und Tätigkeit der Anklagebehörde im ausländischen Recht. Baden-Baden, 1979. 45. o.

[62] NACSÁDY Péter Imre: Az opportunitás kérdése a francia jogban. ÜL 2001/2. 13. o.

[63] KERTÉSZ Imre: A legalitás eróziója, az opportunitás inváziója. In: Tokaji-emlékkönyv, 1996. 151. o.

megindítása, és annak lefolytatása valóban megfelel-e a társadalom érdekeinek. Így nem indít eljárást Hollandiában az ügyész az alábbi esetekben:

- más (pl. szabálysértési) hatóság intézkedését elegendőnek tartja;
- a jogrend érdeke kívánja vagy jogszabály-módosítás van előkészületben;
- az elkövetett bűncselekménnyel kapcsolatos körülmények indokolják (pl. alacsony fokú jogsérelem; szociális megfontolások);
- a terhelt személyiségével kapcsolatos okok (fiatalkorú; reszocializációs nehézségek; hozzátartozója is megsérült stb.);
- a sértett és a terhelt kapcsolata szükségtelenné teszi (a sértett megbocsátott; a kár megtérült; baráti vagy hozzátartozói viszony stb.);
- túl nagy ügyteher[64].

Ugyanígy megjelenik a közérdek mint a vádemelés feltétele Norvégiában, ahol nemcsak joga van az ügyésznek „a bűnüldözéshez fűződő közérdek hiányában" az eljárást megszüntetni, hanem a Btk. is tartalmaz olyan tényállást, ahol a közérdek sérelme tényállási elem (pl. üzleti titoksértés)[65]. Ehhez hasonlóan a német StPO is előírja, hogy kisebb és közepes jelentőségű ügyekben meg kell szüntetni az eljárást, ha „nem fűződik társadalmi érdek" az elítéléshez, s emellett egyéb okokból is megszüntethető az eljárás (mediáció, kárjóvátétel, az NSZK nemzetközi érdekei stb.)[66].

A fentiek alapján BÓCZ a büntető-igazságszolgáltatási rendszereket két csoportba osztja[67]. A legalitás elvén nyugvó rendszerekben a vádhatóság köteles szorgalmazni azt, hogy az összes elkövetett bűncselekmény összes elkövetőjét felelősségre vonják. Az opportunitási elvre épülő rendszerekben viszont a hatóságnak széleskörű diszkrecionális jogköre van és gyakorlati megfontolások alapján döntheti el, hogy mely bűncselekmények miatt folytassa le a büntetőeljárást.

A legalitás elvéből eredő üldözési kényszert azonban a Be. több helyütt is lazítja. Ezek a kivételek arra szolgálnak, hogy a bűncselekmények növekvő száma következtében az igazságszolgáltatási szerveket a bagatell bűnözés miatti óriási ügytehertől megóvják, és egyidejűleg akár egész eljárási szakokat hagyjanak el. Az opportunitás KIRÁLY szerint lényegében a legalitás ellentéte[68] és azon az elképzelésen nyugszik, hogy a büntetőjogi felelősségre vonás a törvényben meghatározott esetekben akkor mellőzhető (akkor kerülhető el), ha ez több haszonnal jár, mint az eljárás véghezvitele. Az opportunitástól meg kell különböztetni a diverziót, amely a kisebb súlyú bűncselekményeknek a

---

[61] Részletesen ld. KERTÉSZ Imre: A legalitás eróziója, az opportunitás inváziója. In: Tokaji-emlékkönyv, 1996. 155-156. o.

[65] KERTÉSZ Imre: Megállapodás az elkövetővel. RSz 1993/10. 15-16. o.

[66] KERTÉSZ Imre: Megállapodás az elkövetővel. RSz 1993/10. 17. o.

[67] BÓCZ Endre: Legalitás, opportunitás és az ügyész diszkrecionális jogköre. RSz 1994/1. 12. o.

[68] KIRÁLY Tibor: Büntetőeljárási jog. Osiris, Budapest, 2000. 118. o.

büntetőeljáráson kívüli (pl. fegyelmi eljárásban való) elbírálását jelenti, ideértve azt is, amikor a feltételezett elkövető büntetőjogi felelősségre vonására egyáltalán nem kerül sor.

A klasszikus magyar büntetőjogi szakirodalom elég szűkszavúan bánt az opportunitás fogalmának az értelmezésével. FINKEY csak annyit mond, hogy az opportunitás célszerűséget jelent és az ügyészség politikai célszerűségből nem tagadhatja meg a vádemelést[69]. LUKÁCS-nál az opportunitás azt jelenti, hogy az ügyész alapos okból megtagadhatja a vád képviseletét[70]. BAUMGARTEN az angolszász felfogáshoz hasonlóan azt vallja, hogy az ügyészség akkor emel vádat, ha ez nincs a „közjó hátrányára"[71]. ANGYAL szerint pedig az opportunitás azt biztosítja, hogy az eljárás megindításakor (annak mellőzésekor) célszerűségi szempontokat (politika szempontok; a cselekmény súlya stb.) vegyenek figyelembe[72].

Azt is mondhatnánk, hogy a legalitás/hivatalbóliság elvének története valójában a „lazulásának" a története[73]. Ilyen „lazulások" a teljesség igénye nélkül az alábbiak:

- a magánindítvány [Btk. 31. §];
- a kívánat [Btk. 183. § (3) bek.];
- a magánvád [Be. 52. §];
- a megállapodás az együttműködő gyanúsítottal nemzetbiztonsági vagy bűnüldözési érdekből, és emiatt a feljelentés elutasítása vagy a nyomozás megszüntetése [Be. 175. § (1) bek. és 192. § (1) bek.];
- a feljelentés elutasítása vagy a nyomozás megszüntetése a fedett nyomozóval szemben[74] [Be. 175. § (2) bek. és 192. § (2) bek.];
- a nyomozás részbeni mellőzése [Be. 187. §];
- kábítószeres ügyben való megszüntetés [Be. 267. § (1) bek. i) pont];
- tartási ügyben való megszüntetés [Be. 267. § (1) bek. i) pont];
- a vádemelés részbeni mellőzése [Be. 220-221. §];
- a vádemelés elhalasztása [Be. 222-227. §];
- a bizonyítás mellőzése [Be. 306. §] stb.

Ugyanakkor ERDEI szerint nem minden, a legalitás alóli kivétel tartozik egyszersmind az opportunitás körébe. Ő a célszerűségnek csak azt a fajtáját sorolja az opportunitás fogalma alá, amely az ügyészségnek az állami büntetőjogi igény érvényesítőjeként kapott szerepéből ered. Leszögezi: ha a

---

[69] FINKEY Ferenc: A magyar büntetőeljárás tankönyve. Budapest, 1903. 180. o.
[70] LUKÁCS Adolf: A bűnvádi per előkészítő része. Kolozsvár, 1906. 84. o.
[71] BAUMGARTEN Izidor: Büntetőjogi Tanulmányok. Első kötet. Budapest, 1907. 237. o.
[72] ANGYAL Pál: A magyar büntetőeljárásjog tankönyve. Budapest, 1915. 261. o.
[73] ROXIN, Claus: Strafverfahrensrecht. 22. Auflage. Beck, 1991. 68. o.
[74] MÉSZÁROS Bence: A fedett nyomozó szabályozásának és alkalmazásának aktuális kérdései. BSz 2005/2. 67-80. o.

legalitás elve minden elkövető minden bűncselekményére vonatkozik, akkor az az alóli kivételnek, az opportunitásnak is mindkét elemre vonatkoznia kell[75].

Az ilyen viszonylag egyértelmű, explicit eseteken, töréseken túlmenően az újabb eljárásjogi szakirodalomban az officialitás elvének áttételesebb, közvetett csorbulását látják más jogintézményekben is. Ilyenek mindenekelőtt a bíróság vádhoz kötöttsége, s következetesen végiggondolva a perorvoslati kérelmekhez való kötöttség sajátos vonatkozásai, elemei is (pl. felülbírálat terjedelme, súlyosítási tilalom). A másodfokú eljárást ugyan főszabályként hivatalból folytatja le a másodfokú bíróság, de feltétlenül kell lennie valamilyen kérelemnek, azaz joghatályos fellebbezésnek. Ha pedig van ilyen kérelem, éppen a fellebbezés tartalmától, jellegétől függően, azaz a perorvoslati kérelemhez kötötten beállhat a részjogerő vagy a súlyosítási tilalom[76]. Azonban a kivételek és korlátozások ellenére a legalitás elve fenntartandó alapelv marad. Ahogyan ERDEI fogalmaz: a legalitás elve által elérni kívántak szempontjából az opportunitás teljesen célszerűtlen[77].

A megállapodási gyakorlat ellen irányuló kritika mindenekelőtt az ellen szól, hogy a megállapodásokból egyes bűncselekmény-területek szinte teljesen kimaradnak[78]. Még az is gyakran csak a védő jártasságától függ, hogy egy terhelt élvezheti-e a megállapodás nyújtotta előnyöket[79], vagy hogy a megállapodási gyakorlat keretében a terheltet a véletlenszerű helyi vagy személyi preferenciák, esetleg a büntetőeljárásban kötendő megállapodásokkal szembeni antipátia miatt különböző mértékű szankciók veszélye fenyegeti[80].

A Be. 180. § (1) bekezdése alapján nem tehető fel a gyanúsítottnak a választ, illetőleg nem bizonyított tény állítását magában foglaló, valamint a törvénnyel össze nem egyeztethető ígéretet tartalmazó kérdés. Ez utóbbi rendelkezés azért is nagy jelentőségű, mert ez a büntetőeljárásban az anyagi igazság felderítésének elvét korlátozza: a büntetőeljárásban a valóságot nem minden áron, hanem az igazságszolgáltatásnak megfelelő módon kell felderíteni. Ez a rendelkezés tehát a „nemo tenetur se ipsum accusare" elvén alapul, azon tehát, hogy senkit sem szabad arra kötelezni, hogy magát vádolja. A Be. szerint

---

[75] ERDEI Árpád: A célszerűség rejtélye, avagy opportunitás a büntetőeljárásban. In: Györgyi Kálmán-jubileum. 2004. 178. o.

[76] FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Budapest-Pécs, 2004. 71-76. o.

[77] ERDEI Árpád: A célszerűség rejtélye, avagy opportunitás a büntetőeljárásban. In: Györgyi Kálmán-jubileum. 2004. 170. o.

[78] HASSEMER, Winfried – HIPPLER, Susanne: Informelle Absprachen in der Praxis des deutschen Strafverfahrens. StV 1986/360-361. o.

[79] EYRICH, Hans-Jürgen. In: Ministerium für Justiz, Bundes- und Europaangelegenheiten Baden-Württemberg (szerk.): Absprache im Strafprozess – ein Handel mit der Gerechtigkeit? Symposium am 20/21.11.1986 in Triberg, Tagungsbericht. Vollzugsanstalt Heilbronn. 1987.

[80] HASSEMER, Winfried – HIPPLER, Susanne: Informelle Absprachen in der Praxis des deutschen Strafverfahrens. StV 1986/360. és azt köv. oldalak.

jogellenesnek például a törvény által meg nem engedett előnyökre vonatkozó kötelező ígéret adása minősül, amelynek betartásában a gyanúsított bízhatott. A „kötelező ígéret" SCHMIDT-HIEBER szerint lényegében megegyezik a törvény által meg nem engedett előnyökre vonatkozó ígérettel[81]. Így nem tehet pl. a rendőr szabadlábra helyezésre vonatkozó ígéretet az előzetes letartóztatásban levő terheltnek beismerő vallomás letétele esetére, hiszen a rendőrnek a szabadlábra helyezéshez szükséges kompetenciája hiányzik. Ő tehát csak arra tehet ígéretet, hogy mindent megtesz a szabadlábra helyezés érdekében. Ugyanakkor a nyomozati szakban megengedett az ügyészségnek a beismerő vallomás letétele esetére a szabadlábra helyezésre vonatkozó ígérete, ha a letartóztatást a kollúzió veszélye alapozta meg, hiszen a Be. 136. § (4) bekezdése alapján az előzetes letartóztatást a vádirat benyújtásáig az ügyész is megszüntetheti. A beismerő vallomással kapcsolatos büntetésenyhítés lehetőségére való utalás szintén nem sérti a Be. rendelkezéseit.

Nem változtat a 180. § (1) bekezdésének érvényességén az a tény sem, ha a terhelt maga kezdeményezte az egyezséget s helyezte a beismerő vallomás letételét kilátásba anélkül, hogy erre a hatóság felszólította, vagy akár megkérte volna. Ugyan ezáltal maga maradt az elhatározásainak az ura, SEIER szerint[82] még ekkor is megmarad egy bizonyos mozgástér a törvény által meg nem engedett előnyökre vonatkozó ígéretet illetően. Tehát a meg nem engedett ígéret tilalmából támasztott követelményről nem lehet lemondani. Fontos a megígért teljesítés jogszerű vagy jogellenes volta és az azzal kapcsolatos hatáskör kérdése. Még a bíróság sem tehet olyan ígéretet, amelynek teljesítéséhez nem rendelkezik hatáskörrel, és amely túllép az anyagi igazság keretein. Így nem ígérheti meg, hogy az ítéletén a másodfokú bíróság akkor sem fog változtatni, ha az ügyész megfellebbezi az elsőfokú ítéletet és nem tehet a büntetés-végrehajtásra vonatkozó olyan ígéretet sem, amelyre nincs hatásköre (pl. melyik büntetés-végrehajtási intézetben fogják végrehajtani a szabadságvesztést). Látható tehát, hogy a megállapodásoknál nem a megállapodástól mint ilyentől, hanem a megállapodás eredményétől függ, hogy az ígéret a Be. 180. §-ába ütközik-e. Ebben az összefüggésben utalunk a később részletesen kifejtendő bírói „mozgástér-teóriára" és arra, hogy a figyelmeztetési kötelezettség teljesítése, a terhelt jogállásáról és az eljárás helyzetéről való felvilágosítás, valamint a beismerő vallomás letételének lehetséges következményeire való utalás összeegyeztethető a 180. § (1) bekezdésével. Ami már problematikusabb lehet, az a terheltre gyakorolt nyomás esete. Ilyennek kell tekinteni, amikor a figyelmeztetések során pl. a terheltet egyébként megengedett kényszerintézkedésekkel fenyegetik (pl. a beismerő vallomás elmaradása esetére

---

[81] SCHMIDT-HIEBER, Werner: Verständigung im Strafverfahren. München, 1986. 115. pont.
[82] SEIER, Jürgen: Der strafprozessuale Vergleich im Lichte des 136a. § StPO. JZ 1988/687. o.

az előzetes letartóztatást helyezik kilátásba a kollúzió veszélyére tekintettel). TSCHERWINKA szerint[83] ennek a fenyegetésnek az értékelése kizárólag attól függ, hogy a fenyegetés tárgyát képező eljárási eredmény alaki-jogi és anyagi-jogi szempontból megengedett-e. Ilyen szempont pl. az, hogy a „fenyegető" a kényszerintézkedést tekintve rendelkezik-e egyáltalán hatáskörrel[84], vagy csak azért fenyegetőzik a súlyosabb büntetés kiszabásával, mert nem áll fenn a terhelt részéről megállapodási készség. Az nyilvánvalóan törvényellenes, ha a fenyegetés tárgyát képező büntetés a büntetési keretet túllépi[85].

1.2. A „fair eljárás" alapelve

A tisztességes eljárás – nem ritkán csak tisztességes bírósági eljárásról, sőt ezen belül is „fair tárgyaláshoz" való jogról van szó[86] – lényeges fogalmi elemeit az EJEE 6. cikke tartalmazza[87]:

6. Cikk – Tisztességes tárgyaláshoz való jog

1. Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően. Az ítéletet nyilvánosan kell kihirdetni, a tárgyalóterembe történő belépést azonban meg lehet tiltani a sajtónak és a közönségnek a tárgyalás teljes időtartamára vagy egy részére annyiban, amennyiben egy demokratikus társadalomban ez az erkölcsök, a közrend, illetőleg a nemzetbiztonság érdekében szükséges, ha e korlátozás kiskorúak érdekei, vagy az eljárásban résztvevő felek magánéletének védelme szempontjából szükséges, illetőleg annyiban, amennyiben ezt a bíróság feltétlenül szükségesnek tartja, mert úgy ítéli meg, hogy az adott ügyben olyan különleges körülmények állnak fenn, melyek folytán a nyilvánosság az igazságszolgáltatás érdekeit veszélyeztetné.

2. Minden bűncselekménnyel gyanúsított személyt mindaddig ártatlannak kell vélelmezni, amíg bűnösségét a törvénynek megfelelően meg nem állapították.

3. Minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van – legalább – arra, hogy

a) a legrövidebb időn belül tájékoztassák olyan nyelven, amelyet megért, és a legrészletesebb módon az ellene felhozott vád természetéről és indokairól;

---

[83] TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 140. o.

[84] KLEINKNECHT, Theodor – MEYER, Karlheinz: Strafprozessordnung. 44. Auflage, Beck, 1999. a 136a. §-hoz fűzött kommentár 21. pont.

[85] RÖNNAU, Thomas: Die Absprache im Strafprozess. Nomos Recht, 1990. 185. o.

[86] FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Budapest-Pécs, 2004. 63. o.

[87] BÁRD Károly: Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Budapest, 2007. 35. o.

b) rendelkezzék a védekezésének előkészítéséhez szükséges idővel és eszközökkel;
c) személyesen, vagy az általa választott védő segítségével védekezhessék, és ha nem állanak rendelkezésére eszközök védő díjazására, amennyiben az igazságszolgáltatás érdekei ezt követelik meg, hivatalból és ingyenesen rendeljenek ki számára ügyvédet;
d) kérdéseket intézzen vagy intéztessen a vád tanúihoz és kieszközölhesse, a mentő tanúk megidézését és kihallgatását ugyanolyan feltételek mellett, mint ahogy a vád tanúit megidézik, illetve kihallgatják;
e) ingyenes tolmács álljon rendelkezésére, ha nem érti vagy nem beszéli a tárgyaláson használt nyelvet.

A „fair eljárással" kapcsolatosan elsőként a hatóság által kinyilvánított ígéretekről kell beszélni (pl. az ügyészségnek a jogorvoslat visszavonásával, illetve a tanácselnök bírónak egy konkrét büntetéssel kapcsolatos ígéreteit említhetjük). Az ilyen „ígéretek" a megállapodások tipikus jelenségei. Ugyanígy a „fair eljárás" alapelvével függ össze az eljárás gyorsításának a szempontja. A „fair eljárás" alapelve azokban az eljárásokban is érintésre kerül, ahol a vádlottat a vádlott-társ vallomása miatt ítélik el, és a vádlott-társ a védelem és a hatóság(ok) közötti megbeszélés(ek) alapján tett vallomást. Egyes szerzők[88] szerint ugyanakkor már a megállapodások megkötésével megsértik a vádlottnak a „fair eljárás" iránti igényét.

A „fair eljárásra" való jog a német szakirodalomban uralkodó nézet szerint a jogállamiság elvéből származtatható és összefügg az Alkotmányban rögzített általános szabadságjogokkal[89]. A „fair eljárás" alapelve tehát ezért is az Alkotmányból levezethető, azon alapuló elv és nem csupán az eljárásjogban érvényesülő „általános" alapelv[90]. A „fair eljárás" elvének alapgondolatát egyébként is az alkotmányjog jelentőségteljes, szabadságot biztosító funkciója adja, azoknak a személyeknek a vonatkozásában, akiknek szabadságjogait a büntetőeljárás fenyegeti[91]. A „fair eljárás" elve tehát nemcsak egy objektív jog,

---

[88] SCHÜNEMANN, Bernd: Absprachen im Strafverfahren? Grundlagen, Gegenstände und Grenzen. In: Gutachten zum 58. Juristentag. München, 1990. 115-116. o.; RÖNNAU, Thomas: Die Absprache im Strafprozess. Nomos Recht, 1990. 12. o.
[89] CRAMER, Peter: Absprachen im Strafprozess. In: Festschrift für Rebmann, München, 1989. 158. o.; MEYER, Karlheinz: Anmerkung zu BGH, Urteil v. 6.7.1983. JR 1984/173. o.
[90] Az Alkotmány 57. §-ának rendelkezései a „fair eljárás" alapelvének számos lényegi elemét tartalmazzák.
[91] FENYVESI Csaba: A védői jogállás az alkotmányos büntető eljárási alapelvek tükrében. JK 2003/5. 215-226. o.; FENYVESI Csaba: Constitutional principles in the light of the defensive position. JSz 2002/1.

sokkal inkább a terhelt igénye egy „fair eljárásra“, ezáltal a „fair eljárásra“ való igény az egyes büntetőeljárások jogállami karakterét garantálja[92].

Noha a „fair eljárás“ alapelvét az EJEE határozza meg, nem tekinthető csupán értelmezési irányelvnek, hanem a „fair eljárás“ alapelvéből közvetlenül jogkövetkezményeket lehet meghatározni. Ezért ezt az alapelvet nemcsak joghézagoknál kell segítségül venni, vagy kizárólagosan csak ott vizsgálni, ahol az eljárási szabálysértéseket speciális normák hiányában nem lehet megállapítani[93], hanem bármilyen esetben. Ugyanakkor a „fair eljárás“ alapelvének konkretizálásával óvatosan kell bánni. Körvonalait és állandó „vezérpilléreit“ a joggyakorlat határozhatja meg. Minden részletében érvényes parancsokat és tilalmakat azonban hiába keresünk. Tipikusan az egyedi esetekben lehet a megfelelő szempontokat vizsgálni. Ezeknél a jogállamiság szempontjából betartandó követelményeknél (pl. a fegyverek egyenlősége[94] biztosításánál) minden egyedi eset kapcsán külön-külön kell megállapítani az „összképet“[95]. Megállapítható tehát, hogy a „fair eljárás“ alapelve a jogállamiságba vetett bizalomból vezethető le[96].

A „fair eljárás“ alapelvének az eljárás valamennyi stádiumában érvényesülnie kell, ideértve a nyomozati szakot is. TSCHERWINKA szerint[97] a nyomozati szakban ilyen, a „fair eljárás” elvét érintő kérdés lehet például, amikor az ügyészség ígéretet tesz, hogy a perbeszédben egy meghatározott büntetési mértéket nem lép túl, meghatározott tettrészeket a vádból mellőz, meghatározott tettekkel kapcsolatban a nyomozást megszünteti, a beismerő vallomás illetve a nyomozásban való közreműködés miatt indítványozza a szabadságvesztés végrehajtásának próbaidőre való felfüggesztését stb. Ezek a konstellációk a gyanúsított számára kétes értékűek, mivel az ügyészség hibás eljárási cselekményei nehezen támadhatók. A bizalomban való csalódás pedig csak a tárgyaláson lesz releváns, hisz ott derül ki, hogy az ügyész nem tartotta be az ígéretét (pl. az ügyészség egy magasabb büntetési mértéket indítványoz, mint amiben megállapodtak; nem szünteti meg a nyomozást, szemben azzal, amit megígért stb.).

A megállapodások és a „fair eljárás” viszonyában azt kell megvizsgálni, hogy vajon a megállapodások teljesítésénél megvalósul-e a „fair eljárás“

---

[92] ROXIN, Claus: Strafverfahrensrecht. 22. Auflage. Beck, 1991. 12. o.

[93] SCHÜNEMANN, Bernd: Absprachen im Strafverfahren? Grundlagen, Gegenstände und Grenzen. In: Gutachten zum 58. Juristentag. München, 1990. 115. o.

[94] FENYVESI Csaba: Fegyveregyenlőség az ügymegismerésben. Collega, 2002/5. 8-12. o.

[95] A német Legfelsőbb Szövetségi Bíróság ezért adott esetben alaposan vizsgálta, hogy az ügyészség részéről tett ígéret be nem tartása miatt a gyanúsított bizalma védelmet érdemlő volt-e, s hogy ezáltal egy bizalmi ígéret volt-e, amit nem tartottak be. Vö. BGH St 37., 10. 14.

[96] Ezzel ellentétes véleményt formál: RÖNNAU, Thomas: Die Absprache im Strafprozess. Nomos Recht, 1990. 209. o.

[97] TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 85. o.

alapelvének sérelme. A megállapodások egyik alapfeltétele a résztvevők kölcsönös bizalma. A fő probléma SCHÜNEMANN szerint[98] a megállapodásban résztvevő vádlottak potenciális védtelensége, ami végső soron abból származik, hogy a vádlott a vallomása letételénél megelőlegezi a bizalmat, amit a bíróságnak a büntetési mértékre vonatkozó „ígérete" követ, de ennek betartása csak az eljárás jóval későbbi szakaszában realizálódik[99]. Az eredménytelen, meghiúsult megállapodásokon keresztül a vádlott perbeli pozíciója kerül veszélybe. A hatóságok munkája kapcsán adott annak lehetősége, hogy megsértsék a „fair eljárás" alapelvét, azáltal azonban, hogy nem tartják be a büntetési mértékre vonatkozó ígéretet, önmagában nem sértik még meg ezt az alapelvet.

Ha bizalom keletkezik a felek között, fennáll annak lehetősége, hogy ez a bizalom a későbbiekben csalódással párosul. Ezért tűnik fontosnak az az érvelés, hogy egy bizalmi helyzetben letett vallomás meghiúsult megállapodás esetén is felhasználható[100]. Másoldalról ez odáig vezet, hogy a megállapodások meghiúsulásából azok megengedett voltára tudunk visszakövetkeztetni. A meghiúsult megállapodások problémája (kapcsolódva akár a bizonyíték felhasználásának tilalmához[101], büntetésenyhítéshez vagy eljárási akadályhoz) támpontokként szolgálhatnak. Az eljárások során elkövetett hibák önmagukban még semmit nem mondanak az eljárás jogszerűségéről. A gyakorlatban a vallomással szemben a leggyakoribb esetekben bizonyos elvárások is párosulnak: az őszinte vádlott abban bízik, hogy a bíróság előtti megbánásának büntetésenyhítő hatása lesz, a védő által tanácsokkal ellátott vádlott egy kilátástalan bizonyítási helyzetben igyekszik menteni, ami menthető. A vallomások nemcsak a megállapodások kapcsán nem vonhatóak vissza[102], hanem minden más esetben sem[103]. Az egyszer letett vallomást a bíróság figyelembe veszi (és kell is, hogy figyelembe vegye), és ezt a vallomást a bizonyítás eredményének értékelésénél is figyelembe kell venni[104]. A vitatott perbeli nyilatkozat letételét sem lehet egy későbbi, más tartalmú nyilatkozat által meg nem történtnek tekinteni, hanem ez a tény a szavahihetőség megítélésénél bír jelentőséggel. Ugyanakkor minőségi ugrás, hogy az ígéretekbe vetett bizalom – ezáltal maga a „fair eljárás" alapelve is – akkor sérül, ha az ígéretet, a

---

[98] SCHÜNEMANN, Bernd: Absprachen im Strafverfahren? Grundlagen, Gegenstände und Grenzen. In: Gutachten zum 58. Juristentag. München, 1990. 115-116. o.
[99] RÖNNAU, Thomas: Die Absprache im Strafprozess. Nomos Recht, 1990. 211. o.
[100] TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 85. o.
[101] TREMMEL Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2006. 151-166. o.
[102] SCHÜNEMANN, Bernd: Absprachen im Strafverfahren? Grundlagen, Gegenstände und Grenzen. In: Gutachten zum 58. Juristentag. München, 1990. 116. o.
[103] TREMMEL Flórián: Magyar büntetőeljárás. Budapest-Pécs, 2001. 241-242. o.
[104] KÁNTÁS Péter: A beismerés visszavonásának értékeléséhez. ÜÉ 1991/2. 30-32. o.

megállapodást a bíróság vagy az ügyészség részéről adott garancia mellett sem tartják be. Ezért a kötelező ígéretek be nem tartása miatti bizalomban való csalódást a „fair eljárás" alapelve szempontjából lehet vizsgálni, és nem vizsgálhatók csupán a megállapodások megvalósítása vagy maguk az ígéretek. A bíróság és az ügyészség nyilvánvalóan jogellenes ígéretei, amelyekben senkinek sem kellene megbíznia, már ebben a korai stádiumban sérthetik a „fair eljárás" elvét (pl. a bíróság garantálja, hogy a vádlott ellen ez lesz életében az utolsó büntetőeljárás). Már maga az a tény, hogy a hatóság olyan ígéretet tesz, amelyhez a kompetenciája hiányzik (pl. az ügyészség ígéretet tesz a bíróság által kiszabandó büntetés konkrét mértékére) azt mutatja, hogy a bizalommal való visszaélés a terhelt számára csak később, a bizalom megsérülésekor, és nem pedig már a bizalom keletkezésekor válik nyilvánvalóvá.

A „fair eljárás" elvének gyakori sérelmét jelentheti, amikor ugyanazon büntetőeljárásban levő két vádlottal szemben való tárgyalás során az egyik vádlott hallgat (tagad), a másik vádlott pedig a bírósággal vagy ügyészséggel kötött megállapodás miatt beismerő vallomást tesz, és ezáltal bizonyítják a tagadó vádlottnak a bűncselekmény elkövetésében való közreműködését. RÖNNAU szerint[105] azáltal, hogy a tagadó vádlott védelmi stratégiája ebben az esetben összeomlik, a „fair eljárás" alapelvének megsértése önmagában ezáltal még nem valósul meg. Az eljárás résztvevői és a bíróság közötti megelőző megállapodások nélkül is meghiúsítja ugyanis a tagadó vádlott védelmi stratégiáját a vádlott-társ beismerő vallomása. Az a kérdés tehát, hogy a vádlott-társnak a megállapodás folytán letett vallomása kapcsán milyen feltételek esetén valósul meg a másik vádlottnak a „fair eljárás" alapelvébe vetett bizalmának a sérelme. Ha komolyan vesszük az eljárás résztvevői között a fegyveregyenlőség elvét, akkor ennek először a vádlott-társak egymás közti viszonyában kell érvényesülnie. A megállapodás alapján beismerő vallomást tevő vádlott-társ vallomása akkor lesz érdekes a „fair eljárás" elvével összefüggésben, ha pl. az ügyészség arról biztosítja az egyik terheltet, hogy ha beismerő vallomást tesz, akkor annak nemcsak az általános okokból lesz büntetés-enyhítő hatása, hanem azért is, mert a tagadó terhelt-társsal szemben segíti a nyomozást, és ezért az ügyész jóval alacsonyabb büntetést fog indítványozni. TSCHERWINKA szerint ez nem okoz problémát akkor, ha az ügyészség a másik terheltet is megkereste ugyanezzel az ajánlattal, azonban az megtagadta az együttműködést[106]. Megsérül azonban a „fair eljárás" alapelve, ha a bíróság vagy az ügyészség túllép saját kompetenciáján és a bűnösség alapelvén, és a beismerő vádlottal szemben alkalmazott szankció jóval a bűnösséghez mérten alul van. Az ilyen, jogilag meg nem engedett előny biztosítása megsérti a két terhelt közötti

---

[105] RÖNNAU, Thomas: Die Absprache im Strafprozess. Nomos Recht, 1990. 211-212. o.
[106] TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 88. o.

esélyegyenlőség (fegyveregyenlőség) követelményét, ha a beismerő vádlottnak tett ígéret túllépi azon ígéret kereteit, amelyet a beismerést megtagadó vádlottal szemben is meg lehetett volna tenni. Egy ilyen esetben a bíróságnak a megállapodásra való utalása sem változtat azon a tényen, hogy a tagadó vádlottnak a „fair eljárás" iránti igényét megsértették. Hangsúlyozandó, hogy ezekben az esetekben a „fair eljárás" alapelvét nem azáltal sértették meg, hogy a beismerő vádlott bizalmát megnyerték, hanem azáltal, hogy az ő viszonylatában olyan ígéretet tettek, amelyet nem szabadott volna. A vádlott-társsal szembeni ígéretek a kompetencián túl megsértik a törvény előtti egyenlőség elvét is. A „fair eljárás" alapelvének valamennyi eljárási szituációban való érvényesülésének követelménye alapján ismételten hangsúlyozzuk, hogy nem lehet különbséget tenni aközött, hogy az ígéreteket a nyomozás során vagy a tárgyaláson teszik, s az alapján sem, hogy az ígéret az ügyészségtől vagy a bíróságtól származik-e.

A fentiek alapján tehát a „fair eljárás" alapelvét alapvetően két módon lehet megsérteni: egyrészt akkor, ha nem tartották be a vádlottal kötött megállapodásokat, másrészt pedig akkor, ha a vádlott-társak egyikével kötöttek olyan megállapodásokat, amelyek túlléptek a bíróság kompetenciáján és a bűnösség alapelvén. Az alapelv ezen sérelmeinek az alábbi következményei lehetnek[107]:

- a megállapodások be nem tartását a büntetéskiszabás kapcsán kell figyelembe venni;
- a „fair eljárás" alapelvének megsértése a bizonyítékok felhasználásának tilalmához vezethet;
- a hatóság a védelemre való felkészülés érdekében az eljárási cselekményt elhalaszthatja;
- az eljárás megszüntethető az ésszerű határidő követelményének sérelme miatt.

A „fair eljárás" alapelve az Alkotmányból levezethető elv, s a vádlott alapvető jogai közé tartozik. Meghatározhatatlansága és kihatásai ellenére is mód van a konkretizálására. A „fair eljárásra" való igénynek alapvető jelentősége miatt, a büntetőeljárások hétköznapjaiban kell védendő értéket képviselnie. SCHÄFER szerint éppen a bizonyítékok felhasználásának a tilalma vezethet a „fair eljárásra" való igény érvényesüléséhez[108].

---

[107] HERKE Csongor: Die Absprache im Spiegel der verfassungsrechtlichen Grundsätze. In: KORINEK László – KŐHALMI László (szerk.): Emlékkönyv FERENCZ Zoltán egyetemi adjunktus halálának 20. évfordulójára. PTE ÁJK Pécs, 2004. 110. o.

[108] SCHÄFER, Gerhard: Die Praxis des Strafverfahrens. 4. Auflage, Stuttgart-Berlin-Köln-Mainz, 1986. 295. o.

A Be. 43. § (2) bek. c) pontja alapján a terhelt jogosult arra, hogy megfelelő időt és lehetőséget kapjon a védekezésre való felkészülésre[109]. Lényegében ugyanezt a rendelkezést ismétli meg a 179. § (4) bekezdése, amely szerint a gyanúsított kihallgatásáról a nyomozó hatóság olyan időben köteles intézkedni, hogy a terhelt megfelelő időt és lehetőséget kapjon a védekezésre való felkészülésre. A tárgyalás előkészítési szakban pedig a 275. § (2) bek. biztosít a tanács elnökének lehetőséget a védő akadályoztatása miatt a tárgyalás elhalasztására, ha a vádlott más védőt nem hatalmaz meg, illetőleg más védő kirendelése már nem lehetséges, vagy ha az új védő a tárgyalásig (idő hiányában) már nem tud a védelemre felkészülni (s ugyanígy szól a tárgyalási szakban a 281. § (3) bek.[110]). Ha tehát a hatóság felismeri, hogy a korábban adott ígéretet nem tudja betartani, alkotmányjogi kötelezettsége, hogy a védő és a vádlott figyelmét erre felhívja. Ez a figyelmeztetési kötelezettség a „fair eljárás" parancsából származtatható. Ez a figyelmeztetési kötelezettség azt szolgálja, hogy a védelem az immáron megváltozott tényálláshoz tudjon alkalmazkodni és ebben a megváltozott helyzetben a lehetséges védelmi lehetőségeket ki tudják meríteni. WEIDER szerint ez a figyelmeztetési kötelezettség nemcsak akkor áll fenn, ha a körülmények megváltozása a hatóság véleményének a változásához vezet, hanem minden olyan esetben, ha a hatóság (különösen a bíróság) egy, a korábbitól eltérő értékelésre jut[111].

A „fair eljárás" elvén belül kiemelt szerepet kap az ésszerű időn belüli bíróság elé állítás illetőleg eljárás követelménye. Lényegében nem másról van szó, mint az eljárás gyorsításának elvéről.

VAVRÓ 1990-es évek elején végzett vizsgálata[112] kimutatta: 1993-ban az év végén folyamatban maradt büntetőügyek száma csaknem négy és félszerese volt a 15 évvel korábbinak. Közöttük a hosszabb tartamú eljárások száma az átlagot meghaladó mértékben nőtt, a 6 hónap és 1 év közötti ügyek száma a 24-szeresére, az 1 éven túliaké pedig több, mint százszorosára emelkedett!

---

[109] Ugyanakkor a 43. § (4) bek. szerint a terhelt számára úgy kell biztosítani a felkészülés lehetőségét, hogy az ne járjon az eljárás folytatására nézve aránytalan nehézséggel.

[110] Be. 281. § (3) Ha a megidézett védő nem jelent meg, helyette a vádlott más védőt hatalmazhat meg, illetőleg – ha a védő tárgyalási részvétele kötelező – a meg nem jelent védő helyett más védőt kell kirendelni. Az új védőnek megfelelő időt kell biztosítani ahhoz, hogy a védelemre felkészüljön. Ha ez nyomban nem lehetséges, a tárgyalást a meg nem jelent védő költségére el kell halasztani.

[111] WEIDER, Hans-Joachim: Mitteilungen des Hessischen Richterbundes. 1988/1. 2. o.

[112] VAVRÓ István: A büntetőeljárás időtartamának alakulása az időszak végén folyamatban maradt büntetőügyekben. (Helyi bíróságok). Igazságügyi Minisztérium, Igazságszolgáltatási Hivatal. Budapest, 1993. 2. o.

A Be. számos rendelkezést tartalmaz, amely igyekszik elősegíteni a soron kívül eljárás előírásával az eljárás gyorsítását. A 64/A. § szerint az eljárást soron kívül kell lefolytatni

- a kiskorú sértett sérelmére elkövetett,
- az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmény vagy
- a házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény miatt,
- más, személy elleni erőszakos bűncselekmény miatt, ha a kiskorú sértett érdeke a büntetőeljárás mielőbbi befejezését indokolja, így különösen akkor, ha
    - a sértett testi, értelmi vagy erkölcsi fejlődését a bűncselekmény jelentősen veszélyeztette, illetve
    - a terhelt az eljárás lefolytatásakor is ellátja a sértett nevelését, felügyeletét vagy gondozását, vagy egyébként is a sértett környezetében él.

Ugyanígy a soron kívüli eljárást írja elő a Be. egyes kényszerintézkedések esetén:

- ha a terhelt előzetes letartóztatásban van (136. § (1) bekezdés);
- ha a terhelttel szemben távoltartást rendeltek el (138/B. § (5) bekezdés).

Végül soron kívül kell eljárni egyes sajátos eljárási formáknál, így

- a megismételt eljárásban (403. § (2) bekezdés);
- a perújítási eljárásban, ha a terhelt távollétében hozott ítélet miatt rendelik azt el (411. § (4) bekezdés);
- a mentelmi jog felfüggesztését követően (552. § (3) bekezdés);
- a kegyelmi kérelem felterjesztésekor (598. § (1) bekezdés).

Ezek a rendelkezések ugyanakkor a gyakorlatban lex imperfectaként funkcionálnak, ugyanis egyrészt a Be. semmilyen konkrét előírást nem tartalmaz a soron kívüli eljárás lefolytatására (milyen eszközökkel kell a célt elérni stb.), másrészt a soron kívüliség követelményének megsértése nem jár semmilyen szankcióval.

Ugyanakkor az EJEE 5. Cikkének 3. pontjában és 6. Cikkének 1. pontjában meghatározott ésszerű határidő követelményének megsértése esetén az EJEB-hez lehet fordulni jogorvoslatért[113]. Nem véletlen, hogy a részletrendelkezések hiánya miatt hazánk többször is került a „vádlottak padjára" a strasbourgi szerv előtt az ésszerű határidő követelményének megsértése miatt[114].

---

[113] FENYVESI Csaba: A védő az Emberi Jogok Európai Bírósága határozatainak tükrében. Európa 2002, 2001/3. 22-33. o.; FENYVESI Csaba: Der Verteidiger im Spiegel der Beschlüsse des Europäischen Gerichtshofes für Menschenrechte. MR 2003/3. 19-37. o.; FENYVESI Csaba: The defence lawyer in the aspect of the decisions of the European Court of Human Rights. JSz 2002/2.

[114] BALLA Lajos – KARDOS Sándor: A tisztességes eljárásról a strasbourgi bíróság gyakorlatában. BL 2005/1. 34-53. o. és 2005/2. 40-53. o.

Az eljárás gyorsításának elve egyébként relatív, a megfelelő határidőt és az eljárás egészének megfelelő időn belüli lefolytatását mindig az egyedi eset sajátos körülményei alapján kell megítélni. Az eljárás gyorsításának elve a terhelt védelmére szolgál, és ezért akár a bírósági gondoskodási kötelezettség kifejeződésének is tekinthetjük. Mint már említettük, az eljárás hosszú tartama enyhítő körülmény lehet, különösen akkor, ha az elhúzódás a terheltnek fel nem róható. A büntetéskiszabási tényezőkkel kapcsolatos korábbi BK154. számú büntetőkollégiumi állásfoglalásnak a büntetést befolyásoló tárgyi tényezőkkel foglalkozó III. része a 10. pontban expressis verbis kimondta: „Enyhítő körülmény, ha az elkövető hosszabb ideig állt a büntetőeljárás súlya alatt; nagyobb a nyomatéka, ha előzetes fogva tartásban volt, és ilyenkor az előzőnél rövidebb tartam is enyhítőként értékelhető". Az ennek megfelelő bírói gyakorlat aztán ténylegesen enyhítő jelleget tulajdonít az eljárásnak a terhelt magatartásától független elhúzódásának.

Szűken értelmeznénk azonban, ha a megállapodások keresztülvitelében csupán a bíróknak a munkájuk könnyítésére és időmegtakarításra irányuló motívumot látnánk. Sokkal inkább az eljárás gyorsításának elve, ami a bírót jogállami és büntető eljárásjogi megfontolásból arra ösztönzi, hogy az eljárás résztvevőivel kapcsolatba lépjen, a büntetés mértékére vonatkozó megállapodásba kezdjen, és a terhelttel vagy a védővel közölje, hogy a bíróság egy beismerő vallomás letétele esetén mekkora büntetési mérték kiszabására gondolt. Ezért semmiképpen sem lehet általánosítva kijelenteni, hogy ha a bíróság bizalmas megállapodásokat köt az eljárás lerövidítése céljából vagy akár konkrétan ilyeneket fel is kínál, ezzel azt a benyomást keltené, hogy a bűnösség és büntetés szempontjából releváns körülmények megfelelő felderítése számára nem bír jelentőséggel.

1.3. Az egyenlő elbánás elve. Az alkotmányos büntetőjog

Az Alkotmány 57. § (1) bekezdése alapján a Magyar Köztársaságban a bíróság előtt mindenki egyenlő. A legalitás elve részben a jogállamiság elvéből[115], részben pedig éppen a büntetőeljárás valamennyi terheltjének az egyenlő elbánás iránti igényéből származtatható. Az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében meghatározott jogállam GYÖRGYI szerint önálló, értelmezés útján kibontandó normatív tartalommal, jelentéssel rendelkezik[116]. A jogállamnak lehetnek szerinte olyan követelményei, amelyeket az Alkotmány

---

[115] KŐHALMI László: Jogállam és büntetőjog – avagy kételyeim az ezredforduló kriminálj oga körül. In: Keresztmetszet, 2005. 121-137. o.

[116] GYÖRGYI Kálmán: A visszaható hatályú szabályozás lehetőségei a büntetőjogban. In: Király Tibor emlékkönyv, 1995. 136. o.

nem szabályoz, azaz attól még nem felel meg pl. egy törvény a jogállamiság elvének, hogy konkrét alkotmányi szabályba nem ütközik[117].

Az Alkotmánynak és a tágabb értelemben vett büntetőjognak a kapcsolata a rendszerváltást követően vált szorosabbá és nyilvánvalóvá[118]. Az alkotmányos büntetőjog eszméjének hazai legnagyobb képviselője, SZABÓ a büntetőjog és az Alkotmány viszonyának az alábbi legfontosabb kérdéseit emeli ki[119]:

- a büntetőjog hatékonysága és a legalitás;
- a szervezett bűnözés megfékezésére ajánlott jogi eszközök és a hagyományos büntetőjogi és büntető eljárásjogi alapelvek ütközése;
- az emberi jogok és szabadságok védelme és a kriminalizálás megengedettsége;
- a szabadság és a rend viszonya a büntetőpolitikában;
- a prevenció megengedettsége és az alkotmányos szabadságok korlátozása.

A büntetőjog alkotmányosodását SZABÓ következményes, járulékos sajátosságnak tekinti[120]. Annak a következménye, hogy az Alkotmány a jogrendszer minden ágát meghatározó alapnorma, az Alkotmánybíróság pedig kötelező ítéletekkel dönt a jogi normák alkotmányosságáról és semmisíti meg az alkotmányellenesnek talált törvényeket[121], és azokat a bírói ítéleteket, amelyek ugyan megfelelnek a jogszabályoknak, de tartalmilag alkotmánysértők. SZABÓ szerint mind a büntető anyagi jog, mind a büntető eljárásjog garanciái a jogállamiság elvéből fakadnak. Az alkotmányos büntetőjog[122] elvéből fakadóan a klasszikus büntetőjogi elemet úgy írja át, hogy nullum crimen sine lege constitutionalis[123]. Az alkotmányos büntetőjog

- az alkotmány normatív rendszerére,
- ennek rendszertani összefüggéseire,
- a garanciális szabályokra,
- az egyén alkotmányjogi helyzetének szabályozási rendszerére, ezen belül néhány kitüntetett alkotmányos alapjogra és szabadságra,
- az Alkotmány által a magyar jogrendbe emelt emberi jogokra és általános elvekre

---

[117] TREMMEL Flórián: Jogállam és büntető eljárás. JK 1989/12. 619-625. o.
[118] KOVÁCS Judit – NAGY Zsolt: A társadalmi változások hatása a büntető eljárási szabályokra a rendszerváltozás után. JSz 2001/2.
[119] SZABÓ András: Jogállami forradalom és a büntetőjog alkotmányos legitimitása. BSz 1999/10. 3. o.
[120] SZABÓ András: Alkotmány és büntetőjog. JK 1999/4. 169. o.
[121] Az Alkotmánybíróság és a büntetőeljárás kapcsolatáról részletesen ld. TÓTH Mihály: A magyar büntetőeljárás az Alkotmánybíróság és az európai emberi jogi ítélkezés tükrében. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2001.
[122] FINSZTER Géza: Az alkotmányos büntetőeljárás és a nyomozás. Fundamentum 1997/2. 109-115. o.
[123] SZABÓ András: Alkotmány és büntetőjog. JK 1999/4. 170. o.

támaszkodik[124].

A megállapodásokkal kapcsolatos félelmek sokszor abból adódnak, hogy a megállapodások a büntetőeljárás tárgyát képező vitát korlátozzák, és a vallomás letételére különböző, önkényes kedvezményeket helyeznek kilátásba[125]. RANFT szerint ugyanazon bíróság előtti azonos tényállás fennforgása esetén egy, a vallomással kapcsolatos korai megegyezés nem vezethet lényegesen eltérő büntetéshez, mint egy, a súlyosan terhelő bizonyítékok nyomása alatt letett vallomás alapján kiszabásra kerülő[126]. A komplex büntetéskiszabási kritériumok miatt tehát az eset egyedi körülményei alapján meghozott döntést akkor lehet elfogadni, ha az nem lép túl a bűnösséghez mért büntetés keretein. Az ítélet megfelelő megalapozása esetén nem fordulhat tehát elő az azonos bírósági eljárásban szereplő vádlott-társak esetén az egyenlőtlen elbánás[127]. Megvitatásra érdemes az a kérdés is, hogy az egyenlő elbánás elve a megállapodások meghatározott bűncselekménytípusoknál tapasztalható gyakorisága által sérelmet szenvedhet-e.

Az Alkotmányban megtalálható általános egyenlőségi tétel az alapvető alkotmányos elvek közé sorolható. Ugyanakkor megengedett az egyenlőtlen bánásmód, sőt, egyes esetekben ajánlatos is lehet, ha azt előre meghatározható, a tényekből adódó vagy egyébként objektíve célszerű ok alapozza meg. Az Alkotmány az ugyanolyan körülmények között másokkal egyenlő elbánás igényét fogalmazza meg, azonban nem szubjektív jogot keletkeztet arra, hogy a másikat is meg kell büntetni pusztán azért, mert őt magát is megbüntették, vagy hogy magának is büntetlennek kell maradnia, csak mert a másikat sem büntették meg[128]. Az egyenlő elbánás elve nemcsak az anyagi jogi döntésekre (minősítés, szankció, stb.) érvényes, hanem a terhelt eljárásjogi kezelésére is[129].

A megállapodási gyakorlat kapcsán utalni kell arra, hogy az egyenlő elbánás elvét és az azzal összefüggésben álló jogalkalmazás egységességét nem szabad egymástól izoláltan kezelni. Az egyenlő elbánás elve – ugyanúgy, mint a többi alapjog – kapcsolatban van más alkotmányos alapelvekkel. A jogalkalmazás egysége kapcsolatba hozható a bírói függetlenség elvével[130]. Noha a bírói függetlenséget bizonyos kötelezettségek korlátozzák, az

---

[124] SZABÓ András: Jogállami forradalom és a büntetőjog alkotmányos legitimitása. BSz 1999/10. 11. o.

[125] SIOLEK, Wolfgang: Verständigung im Strafverfahren – eine verfassungswidrige Praxis. DRiZ 1989/329 o.

[126] RANFT, Otfried: Strafprozessrecht. Systematische Darstellung für Studium und Praxis. Stuttgart-München-Hannover-Berlin, 1991. 276. o.

[127] RÖNNAU, Thomas: Die Absprache im Strafprozess. Nomos Recht, 1990. 219-221. o.

[128] MAUNZ, Theodor – DÜRIG, Günter – HERZOG, Roman: Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. Kommentar, München, 1991. a 3. cikkhez fűzött kommentár, 413. pont.

[129] MAUNZ, Theodor – ZIPPELIUS, Reinhold: Deutsches Staatsrecht. München, 1991. 218. o.

[130] HACK Péter: A bíráskodás politikai függetlenségének garanciái Magyarországon. Fundamentum 2002/1. 16-27. o.

egyenlőség elvét és a jogalkalmazás egységességét nem lehet két egymástól izolált területnek tekinteni. DAHS szerint[131] az ún. „mozgástér-teória" („Spielraumtheorie") alapján az elsőfokú bíróságon a bíróságnak bizonyos mozgástere van a büntetéskiszabást illetően. Ha jogsértéseket nem lehet megállapítani (pl. nem megfelelő büntetési keret figyelembevétele), a büntetési mérték megfellebbezése rendszerint hatástalan lesz, mivel a büntetési mérték a bírói mérlegelésen alapul. A büntetési mérték tekintetében reformációra másodfokon csak akkor kerül sor, ha „a túlságosan magas vagy túlságosan alacsony büntetés kiszabása a vádlott bűnösségét és veszélyességét illető hatalmas félreértésen alapul"[132]. Ez a német jogelméletben és joggyakorlatban megszilárdult elv tükröződik a magyar jogszabályban is, hiszen a Be. 371. § (2) bekezdése kimondja, hogy ha a tényállás kiegészítésére, illetve helyesbítésére nem került sor, az elsőfokú bíróság ítéletében a törvényi büntetési tételkeretek között kiszabott büntetés kisebb megváltoztatásának nincs helye.

Ugyanakkor az Alkotmányban rögzített egyenlőségi elvet a bírósági gyakorlat jelentősen korlátozza. Annak ugyanis az igazságszolgáltatásra nézve teljesen bénító hatása lenne, ha az egyenlő elbánás elvéből statisztikai szemléletet akarnánk levezetni. A fentebb említett „mozgástér-teória" SCHÖNKE és SCHRÖDER szerint[133] a bíró számára mozgásteret hagy a büntetéskiszabás keretében, a büntetési gyakorlat területi (regionális) eltérései még messze nem valósítják meg az alkotmányos elv megsértését, s ennek megfelelően a különböző bíróságok eltérő jogalkalmazási gyakorlata sem.

SIOLEK[134] ezzel összefüggésben a megegyezésre törekvő, pertaktikailag beismerésben levő vádlott pozícióját azzal a vádlottéval hasonlítja össze, aki megtartja az alkotmányjogilag biztosított „konzervatív" eljárási állását. Ilyen esetben azt kell vizsgálni, hogy a bíróság hogyan értékelte a letett vallomást, betartották-e a büntetéskiszabási kritériumokat, és az ebből adódó eredmény arányos volt-e a bűnösséggel. Problematikus és vitatott már az a premissza is, amit SIOLEK a beismerésben levő vádlott „pertaktikájának" kérdésével kapcsolatban mond. Egy „pertaktikailag" beismerésben levő vádlott kapcsán az ügyészség valószínűleg soha nem fogja (és talán nem is akarja) tudni bebizonyítani a bíróság előtt, hogy a beismerő vallomás letételére csupán pertaktikai okokból került sor, s az egész puszta színészkedés volt. TSCHERWINKA szerint az ilyen ál-beismerő vallomásnak sem lehet a büntetésenyhítő hatását eleve kizárni[135]. Önmagában az, hogy az ál-

---

[131] DAHS, Hans – DAHS, Hans: Die Revision im Strafprozess München, 1987. 359. o.
[132] DAHS, Hans – DAHS, Hans: Die Revision im Strafprozess München, 1987. 359. o.
[133] SCHÖNKE, Adolf – SCHRÖDER, Horst: Strafgesetzbuch. Kommentar. 24. Auflage, München, 1991. a 46. §-hoz fűzött kommentár 10. pont.
[134] SIOLEK, Wolfgang: Verständigung im Strafverfahren – eine verfassungswidrige Praxis. DRiZ 1989/329. o.
[135] TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 97. o.

beismerésből a terheltnek haszna származik, még nem vezet egyenlőtlen bánásmódhoz. Csak akkor állapíthatjuk meg az egyenlő elbánás elvének megsértését, ha a pert nyilvánvalóan hibásan folytatták le, vagy ha az eljárás során az Alkotmány vezérelvei alapjukban sérülnek. Ezért nem áll fenn az egyenlőtlen elbánás RANFT szerint abban az esetben, ha végeredményben a vallomás letételére vonatkozó korai megegyezés vezet a büntetés enyhítéséhez, nem pedig egy későbbi, a terhelő bizonyítékok nyomására letett vallomás[136]. Korai beismerő vallomást a vádlott akár saját belátásából is tehet, függetlenül attól, hogy azt egy megegyezés előzte-e meg. Ezáltal az ügy felderítésében való közreműködés, a tanúkról való lemondás, az eljárás gyorsítása és az igazság kiderítésben való közreműködés miatt a beismerő vallomást mindenképpen büntetésenyhítő körülményként figyelembe lehet venni, akár megegyezés alapján, akár anélkül tette azt a terhelt.

Az egyenlő elbánás elve kapcsolatba hozható az eljárás tartamával összefüggésben felmerülő problémákkal és a bírósági illetékesség manipulálásának kérdésével[137]. A mozgástér pedig, amely a bíróságot a területenként eltérő jogalkalmazás, a bírói függetlenség és „mozgástér-teória" által a büntetéskiszabás során megilleti, a megállapodási gyakorlatban is felhasználható anélkül, hogy ezáltal megsérülne az egyenlő elbánás alkotmányos alapelve[138]. A „fair eljárás alapelvével" kapcsolatosan már említettük azt az esetet, amikor a bíróság az egyik vádlottal köt megállapodást, a másikkal pedig nem és rögzítettük, hogy nem áll fenn az eset kapcsán az egyenlő elbánás elvének megsértése, ha a bíróság a megállapodás kapcsán nem lépi túl a kompetenciáját, vagy a bűnösség elvét nem hagyja figyelmen kívül. A bíróság akkor lépi túl ezeket a korlátokat, ha a megkülönböztetés nem az ügy érdemére vonatkozó megfontolásokon alapul[139]. Ilyenkor tehát az egyenlő elbánás elve sérelmet szenved.

1.4. Az ártatlanság vélelme

A Be. kifejezett, tételes módon (expressis verbis) szabályozza az ártatlanság vélelmének alapelvét[140]. Hatályos jogunk az ártatlanság vélelmének

---

[136] RANFT, Otfried: Strafprozessrecht. Systematische Darstellung für Studium und Praxis. Stuttgart-München-Hannover-Berlin, 1991. 276. o.

[137] MAUNZ, Theodor – DÜRIG, Günter – HERZOG, Roman: Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. Kommentar. München, 1991. a 3. cikkhez fűzött kommentár 384. pont.

[138] BEULKE, Werner: Die Strafbarkeit des Verteidigers. 1989. 102. o.

[139] Az amerikai katonai bizottsági eljárással kapcsolatosan (a guantanamoi fogolytáborokkal összefüggésben lefolytatott eljárásokban) pl. éppen a pártatlanság hiánya az egyik legfőbb aggály. Vö. HAUTZINGER Zoltán: Büntetőeljárás a terrorizmus árnyékában. SzSz 2006/2. 37-38. o.

[140] Az ártatlanság vélelmének elvét és annak problémáit részletesen kifejtettük tankönyvünkben. Ezért itt csak a leglényegesebb kérdésekre térünk ki. Vö. FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Budapest-Pécs, 2004. 76-83. o.

alapelvét, s ezzel összefüggésben az eljáró hatóságokkal szemben támasztott fő követelményeket illetve tilalmakat a 4. és a 7. §-ban foglalja össze. Mindkét § tartalma jól kifejezhető a nemzetközileg is elfogadott terminus technicusokkal:
a) praesumptio boni viri (a tisztesség vélelmezése), 7. §;
b) onus probandi (a bizonyítási teher), 4. § (1) bekezdés;
c) in dubio pro reo (kétség esetén a terhelt javára döntés) 4. § (2) bekezdés.

ad a) A hatályos Be. vonatkozó címszava és a 7. § a következőképpen hangzik:
„Az ártatlanság vélelme
Senki sem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg a bűnösségét a bíróság jogerős határozatában nem állapította meg."

Az ártatlanság vélelméről maga az Alkotmány és igen fontos nemzetközi (külföldi) jogforrások is rendelkeznek. A legelső alapelvi szintű, igényű megfogalmazás a nagy francia forradalom 1789. évi „Az emberi és polgári jogok nyilatkozat"-ában (Declaration des droits de l' homme et du citoyen) található:
„Minden embert ártatlannak kell vélelmezni addig, amíg a bűnösségét meg nem állapították."

Ez a szövegezés kifejezetten olyan általános vélelemről szól, amelynek egyértelműen alkotmányszintű, azaz emberjogi jellege van.

Az ENSZ által kiadott Emberi Jogok Általános Deklarációja szinte ennek a francia alkotmányos tételnek, a présomption de l'innocence-nak (ártatlanság vélelmének) majdnem szó szerinti visszhangja, megismétlődése:
„Mindenkit ártatlannak kell tekinteni, amíg olyan eljárás során, amelyben a védelmét biztosíthatja, el nem ítélik."

Ez a megfogalmazás azonban már részben a büntetőeljárásra utal akkor, amikor a védelemmel is kapcsolatba hozza az ártatlanság vélelmét.

Végül az ártatlanság vélelme megtalálható a magyar Alkotmányban is. Az 57. § (2) bekezdése az alábbiakat mondja a szóban forgó alapelvvel kapcsolatban:
„A Magyar Köztársaságban senki se tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg a büntetőjogi felelősségét a bíróság jogerős határozata nem állapította meg."

Az ártatlanság vélelmének nevezett büntető eljárásjogi alapelv reális tartalmát nehéz feltárni, mert egyfelől a büntetőeljáráson túlmutató, alkotmányos szintű alapjogként, ún. emberi jogként is definiálták és definiálható, másfelől viszont a klasszikus megfogalmazások még pozitív jellegűek voltak, azaz követelményt tartalmaztak a későbbi negatív megfogalmazással, tilalom

felfogással szemben[141]. FARKAS egyébként úgy látja, hogy Magyarországon még a büntetőeljárásban alig érvényesül az ártatlanság vélelme, sőt „az eljáró hatóságokat rejtett bűnösségi vélelem vezérli. Ennek jeleit a tárgyaláson lehet lemérni, ahol a bíróság általában csupán a nyomozás anyagának reprodukálására törekszik”[142].

ad b) A Be. 7. §-át ugyancsak gyakran hozzák párhuzamba az onus probandival, a bizonyítási teherrel. Ezt a fogalmat maga a Be. kifejezetten is tartalmazza, amikor a 4. § (1) bekezdése kimondja:
„A vád bizonyítása a vádlót terheli.”

Valójában azonban itt nem bizonyítási teherről, hanem bizonyítási kötelezettségről van szó. A bizonyítási teher lényege ugyanis abban van, hogy ki viselje az esetleges bizonyítatlanság jogkövetkezményeit (így pl. a római büntetőperben még az volt a megoldás, hogy ha a vádlottat nem ítélték el, akkor a vádlót kellett elítélni).

A büntetőeljárás jelenlegi gyakorlatában a sikertelen bizonyításnak az eljáró hatóságok, különösen a bűnüldöző hatóságok számára nincsenek ilyen súlyos, materiális jogkövetkezményei. Ugyanakkor azonban – az officialitással mint általános hatósági eljárási kötelezettséggel összhangban – a jogállamban elkerülhetetlenül az eljáró hatóságokat indokolt bizonyításra kötelezni. A bizonyítási kötelezettségtől meg kell különböztetni a bizonyítási jogosultságot. Míg a terhelt a legkisebb mértékben sem kötelezhető nem bűnösségének bizonyítására, addig igen széles körben jogosult a bizonyításban való közreműködésre. (És ezzel a jogával gyakran él, mert végül is az ő sorsára hat ki a bizonyítás eredménye, áttételesen tehát bizonyos értelemben materiális bizonyítási teher nehezedik rá.)

Kivételesen azonban nemcsak az eljáró hatóságokat, hanem magánszemélyeket is terhelheti bizonyítási kötelezettség, így

- a vádlottat az ún. valóságbizonyítás (exceptio veritatis) elrendelése esetén (Btk. 182. §), kábítószeres ügyben a kezelésen való részvétel (226. § (2) bek. és 266. § (7) bek.) és bűnszervezetben való részvétel alatt szerzett vagyon törvényes eredetének igazolása[143] (Btk. 77/B. § (5) bek. c) pont);
- illetve a magánvádas ügyekben a magánvádlót (494. § (1) bek.).

---

[141] A büntető eljárásjog alapelveként való értelmezésekor tankönyvünk négy alkérdést elemez részletesen. Nevezetesen azt, hogy egyáltalán ártatlanságról, vélelemről, senkiről és tekintésről van-e szó? Vö. FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Budapest-Pécs, 2004. 78-80. o.

[142] FARKAS Ákos: Alkotmányosság és büntetőeljárás. KT 1993. 45-91. o.

[143] GÁL István László: Néhány gondolat a Btk. legdinamikusabban változó fejezetével kapcsolatban. Collega 2002/1. 36-39. o.

Az általános bizonyítási kötelezettségeknek az eljáró hatóságokra való hárítása összhangban áll egy nagyon fontos bizonyításelméleti törvényszerűséggel. Nevezetesen azzal, hogy egyszerűen (közvetlenül) bizonyítani csak pozitív tényeket lehet. A negatív tények tulajdonképpen önmagukban nem bizonyíthatók, azokat rendszerint csak áttételesen – tehát nehezen, körülményesen –, más pozitív tények megállapítása útján lehet tisztázni (pl. a bűncselekmény helyszínén nemlétet mint negatív tényt az alibi, azaz az ugyanakkor máshollét bizonyítása útján). Ennek a körülményes bizonyításnak a nehézsége csak fokozódik, minél hosszabb idő telt el s egyébként is az eljáró hatóságoknak sokkal nagyobb bizonyítékszerzési lehetőségeik vannak. Ilyen okokból is helytelen és méltánytalan lenne a terhelt kötelezése a nem bűnösségének bizonyítására.

A bizonyítási tehernek a vádlottra történő törvényi áthárítását BLUTMAN László szerint[144] a strasbourgi szervek egyes esetekben nem kérdőjelezik meg. Így nem kifogásolták pl. a holland jognak azt a rendelkezését, hogy közlekedési bűncselekmény esetén a kocsi tulajdonosának kell bizonyítania, hogy a cselekmény elkövetésekor más használta a személygépkocsiját. Sőt a SALABIAKU-ügyben az EJEB elfogadta a francia vámkódexnek azt a rendelkezését, hogy felelősnek kell tekinteni azt a személyt, akinek birtokában tiltott áru (kábítószer) van azzal, hogy kimentési lehetősége van (pl. vis major történt, nem ismerte a csomag tartalmát stb.).

ad c) Azt, hogy a kételyek, a kétségek a terhelt javára szolgálnak – klasszikus elnevezéssel: az in dubio pro reo jogintézményét[145] – Be. 4. § (2) bekezdése szabályozza:

„A kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem értékelhető a terhelt terhére."

A magyar nyelvtől kissé idegen kettős tagadásos fogalmazás is szükségessé teszi a világos elemzést és a pozitív átfogalmazást. Valójában éppen itt van szó – de csak féloldalas megoldással – a sikertelen bizonyítás következményeiről, a hagyományos értelemben vett onus probandiról[146].

A büntetőeljárást – különösen a kezdeti mozzanatoknál – sok kétely kíséri (sőt mozgatja), következésképpen a kétségeknek minden megszorítás nélkül a terhelt javára történő eldöntése az egész eljárást ellehetetlenítené. Éppen ezért az in dubio pro reo tétel reális tartalmának értelmezéséhez legalább

---

[144] BLUTMAN László: Az ártatlanság vélelmének hatóköre az európai alapjogokban. In: SZABÓ Emlkv. 1998.

[145] FENYVESI Csaba: In dubio pro reo. Hozzászólás Vitéz Miklós: A rendőrök ellen kényszervallatás bűntette miatt tett feljelentések elbírálásának egyes tapasztalatai c. cikkéhez. BSz 1996/10. 71-75. o.

[146] Az „in dubio pro reo" elvének sajátos kérdéseit vizsgálja HAUTZINGER az USA katonai igazságszolgáltatásában. Vö. HAUTZINGER Zoltán: Az amerikai katonai igazságszolgáltatás bizottságai. MR 2006/1. 164-168. o.

három alapvető megszorításra van szükség. Nevezetesen, az in dubio pro reo tétel

- csak a ténykérdésre vonatkozik, a jogkérdésre nem (tehát pl. az ún. büntetőjogi határeseteknél helytelen az enyhébb minősítés követelményéről – in dubio mitius – beszélni);
- csak a jogerőre képes ügydöntő határozat meghozatalakor irányadó (így pl. a letartóztatás elrendelésekor szó sincs in dubio pro reo-ról);
- csak az összes törvényes bizonyítási lehetőség kimerítése után alkalmazható (amíg tehát van bizonyítási lehetőség, addig az in dubio pro reo szabálya nem irányadó).

Az ártatlanság vélelme összetevőinek fenti tisztázását követően vizsgáljuk meg, hogy azok milyen összefüggésben állnak a megállapodásokkal.

Sok megállapodás tárgyát képezi a következő feltevés: „büntetéscsökkentés vallomás ellenében". Ha feltehető, hogy vádlottnak a tárgyaláson tett vallomását a védelemnek és bíróságnak egy, a vallomáshoz kötött büntetésenyhítés részleteiről való beszélgetése előzi meg, a bíróság részéről a készség egy ilyen beszélgetés lefolytatására az ártatlanság vélelmével való elkerülhetetlen konfliktushoz vezet.

Az ártatlanság vélelme megakadályozza, hogy valakit bűnösként kezeljenek anélkül, hogy a törvény által szabályozott eljárás keretében a bűnösségét bebizonyították volna. Ez a vélelem csak az ítélet jogerőre emelkedésével „szűnik meg"[147]. Úgy tűnik, hogy a vádlottnak ezt a fajta védelmét sérti, ha a tárgyalás (illetve a tárgyaláson való vallomás előtt) a bíróság és a védelem között a még le sem tett vallomáson alapuló büntetésenyhítési szempontok kerülnek megtárgyalásra. Ez a konfliktus azonban nemcsak a praesumptio boni viri, hanem az in dubio pro reo kapcsán is felmerülhet, hiszen annak alapján a vádlott elítéléséhez csak a bíróság teljes meggyőződésén alapuló, felderített tényállás vezethet. Kimondhatjuk, hogy az a magatartás, miszerint a vádlott távollétében a védő a bíróságnak kijelenti, hogy a büntetés végrehajtásának felfüggesztése esetén ügyfele hajlandó beismerő vallomást tenni, az alapelv súlyos megsértését jelenti – különösen akkor, ha az egyébként igen erősen kételkedő bíróságban éppen ez a kijelentés az, ami megerősíti a bűnösséggel kapcsolatos meggyőződést. Az már vitatható, hogy ha a megállapodás eredményeképpen kerül sor a beismerésre és ezért az enyhébb büntetőjogi rendelkezések alkalmazására (vö. tárgyalásról lemondás, mediáció), akkor az mennyiben vezet az ártatlanág vélelmének megsértéséhez.

---

[147] KLEINKNECHT, Theodor – MEYER, Karlheinz: Strafprozessordnung. 44. Auflage, Beck, 1999. 4. sz. függelék az EJEE 6. cikkéről, 12. és 15. pont.

SCHÜNEMANN szerint[148] ilyenkor az ártatlanság vélelme megsértésének lehetősége a Be. belső struktúrája és annak a büntető eljárásjog rendszerében való helye folytán kizárható, hiszen ezeknél a jogintézményeknél a Be. kifejezetten enyhítő hatást tulajdonít a beismerésnek.

A központi probléma azonban továbbra is a „büntetéscsökkentés vallomás ellenében" kérdése, azaz az erről való megállapodás. DAHS[149] szerint ez elsősorban a védő szemszögéből eredményez dilemmát. Az ilyen beszélgetések nehézségei a védő számára abban rejlenek, hogy kezdettől fogva minden tekintet rá szegeződik azon kimondott vagy ki nem mondott kérdés kapcsán, hogy vajon megbízója készen áll-e egy (rész-) vallomás letételére. Mégha a védő ezzel kapcsolatban ügyfelével már egyetértésre is jutott, nagyon alaposan mérlegelnie kell, hogy egyáltalán sejtesse-e, és ha igen, mikor sejtesse a beismerő vallomás tételének a lehetőségét, és egyáltalán: helyezze-e azt kilátásba. Ugyanis itt is fennáll a „point of no return" veszélye. Ha a beismerő vallomás letételének lehetőségét szóba hozza, a megegyezés elmaradása esetén a védelem elveszti meggyőzőerejét a váddal szemben. Már a beismerő vallomás tételére vonatkozó puszta célzás a vád képviselője és a bíró számára arra utal, hogy a vádlott bűnös. Azt ugyanis a vád és a bíróság (különösen előbbi) nehezen tudja elképzelni, hogy a vádlott pusztán az eljárás lerövidítése és egy kívánt cél (pl. erkölcsi bizonyítvány) elérése céljából még akkor is beismerő vallomást tesz, ha az esetleg nem is felel meg a valós tényeknek vagy csak részben fedi a valóságot. A beismerő vallomás felvetésének olyan erős pszichológiai hatása van az ügyészségre és a bíróságra, hogy a védelem a későbbiekben lényegében esélytelenül harcolhat felmentésért. A védőnek tehát a „védelmi front megnyitását" nemcsak védencével kell előre tisztáznia, hanem az eljárás többi résztvevőivel (pl. a sértettel) való tárgyalása során is folyton szem előtt kell tartania, és csak rendkívül biztosnak ígérkező megegyezés esetén vetheti fel a beismerő vallomás tételének lehetőségét a hatóságok előtt.

SCHÜNEMANN egyik felméréséből kiderült[150], hogy a bíróság és az ügyészség egyaránt azt az álláspontot képviseli, hogy a védelem általában csak relatíve egyértelmű bizonyítási helyzetekben fordul az ügyészséghez és a bírósághoz a megegyezésre irányuló beszélgetés lefolytatása érdekében. Ennek is következménye az, hogy önmagában a megállapodások kezdeményezéséből az ügyészség és a bíróság feltételezi a vádlott bűnösségét[151], ezt azonban TSCHERWINKA több okból is vitatja[152]:

---

[148] SCHÜNEMANN, Bernd: Absprachen im Strafverfahren? Grundlagen, Gegenstände und Grenzen. In: Gutachten zum 58. Juristentag. München, 1990. 94. o.

[149] DAHS, Hans: Absprachen im Strafprozess – Chancen und Risiken. NStZ 1988/156. o.

[150] SCHÜNEMANN, Bernd: Die Verständigung im Strafprozess. Wunderwaffe oder Bankrotterklärung der Verteidigung? NJW 1989/1895-1900. o.

[151] RÖNNAU, Thomas: Die Absprache im Strafprozess. Nomos Recht, 1990. 175. o.

[152] TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 101. o.

- az ügyészeknek és bíróságnak a relatíve egyértelmű bizonyítási helyzetre vonatkozó értékelése a megállapodásokkal kapcsolatos tárgyalások nélkül is fennáll (az ügyész ezért emel vádat, a bíróság pedig ezért helyezi a terheltet vád alá), tehát ez a fajta elfogultság független a megállapodás kezdeményezésétől;
- a megállapodások főképp a hosszadalmasabb, nagyobb eljárások során köttetnek, és ezen belül is általában akkor, ha a terjedelmes bizonyítás-felvétel mellett nehéz jog- és ténykérdések állnak fenn;
- végül HASSEMER és HIPPLER felmérése szerint[153] az sem egyértelműen igazolható, hogy a bíróság illetőleg az ügyészség önmagában a megállapodás kezdeményezéséből a bűnösségre vonná le a következtetést, hanem az esetek többségében az időtényező és a munkateher csökkenése miatt támogatják a megállapodások megkötését. Néha a védőnek a megállapodások megkötésére irányuló magatartása arra is utal, hogy várhatóan nem fogja felesleges indítványokkal az eljárást elhúzni, ami fontos szempont lehet az egyébként is túl nagy ügyteherrel küzdő bíróságok számára. A megállapodások megkötésének tipikus eljárási szituációja ezért TSCHERWINKA szerint épphogy nem a relatív egyértelmű bizonyítási helyzet, hanem az esetek nagy számában éppen ennek az ellentettje: a tisztázatlan, nehéz jogi- és bizonyítási helyzet, hiszen a védő a terjedelmes bizonyítási indítványok felvetésével ösztönzi a bíróságot megállapodások megkötésére.

A fentiek alapján tehát pusztán pertaktikai megfontolásokon alapul, hogy az ügyész megelégedjen-e a felajánlott beismerő vallomással, vagy belemenjenek egy terjedelmes, kontradiktórius tárgyalásba, ahol a bizonyítási- és jogi helyzet alapján a felmentő (avagy a megállapodásban rögzítetthez képest enyhébb) ítélet nem kevésbé valószínű, mint a bűnösséget kimondó (avagy súlyosabb) ítélet.

Az már vita tárgyát képezheti, hogy az ügyészség fentebb részletezett megfontolásai jogszerűek-e vagy sem. Semmiképpen sem lehet azonban kijelenteni, hogy az ügyészség/bíróság a megállapodás kezdeményezése esetén mindig a vádlott bűnösségét feltételezi. Ilyen beszélgetések több kikötés mellett folyhatnak le (ideiglenesség kikötése, a vallomás tényleges mérlegelésének kikötése, a vallomás tartalmi minőségének kikötése stb.). Kötelező ereje a megállapodásoknak az uralkodó német szakirodalmi vélemény szerint nincs[154]. Nehéz elképzelni, hogy a bíróság az akta alapos megismerése után teljesen elfogulatlanul kezdene bele az ügy tárgyalásába. A bíróság emellett számos

---

[153] HASSEMER, Winfried – HIPPLER, Susanne: Informelle Absprachen in der Praxis des deutschen Strafverfahrens. StV 1986/360-361. o.

[154] TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 102. o.

olyan intézkedést tehet, ami azt támasztja alá, hogy a terhelttel szembeni gyanút legalábbis megalapozottnak véli (elfogatóparancs kibocsátása, előzetes letartóztatás elrendelése/meghosszabbítása, zár alá vétel, házkutatás elrendelése, stb.) és ettől függetlenül nem lehet vele szemben elfogultsági kifogással élni. Ezt követően nehezen képzelhető el, hogy elfogultságára vagy elfogulatlanságra épp a tárgyalás előtti, védővel lefolytatott beszélgetés gyakorolna döntő hatást, vagyis, hogy a megállapodás (a védő részéről való megállapodásra törekvés) az elfogultságának irányába lényeges változást idézne elő. A megállapodás keretében felajánlott beismerő vallomás tehát az esetek többségében nem az ártatlanságra irányuló vélelem megdöntését célozza, hanem a nehéz bizonyítási helyzet megkönnyítéséből származó előnyt cseréli fel a bíróság adott esetben egy enyhébb minősítésre vagy enyhébb szankcióra.

Az uralkodó szakirodalmi álláspont szerint nem jelenti az ártatlanság vélelmének sérelmét, ha a terhelt előzetes letartóztatását rendeli el/hosszabbítja meg az a bíróság, amely később az ügyben érdemi határozatot fog hozni. Ennek alapján azonban paradoxon lenne, ha ezzel ellentétesen a megállapodást az ártatlanság vélelmének megsértéseként és a bírói elfogultság alapjaként tekintenénk, különösen azért, mert ezt a megállapodást az eljárás résztvevőivel és kifejezetten kötelezettség nélküli prognózisként közölték, míg az előzetes letartóztatás fenntartása tárgyában hozott határozattal kapcsolatosan még a lehetséges konkrét büntetési mértékről való megfontolások is szerepet játszhatnak (a szökés gyanújának megállapításakor), sőt, még akár el nem követett, de várható bűncselekmények veszélye miatt is elrendelhető/fenntartható az előzetes letartóztatás[155].

Az ártatlanság vélelme azt kívánja megakadályozni, hogy valakit anélkül kezeljenek bűnösként, hogy a törvény által szabályozott eljárás keretében a bűnösségét bebizonyították volna. ROXIN szerint[156] az ártatlanság vélelmének azonban csak akkor tudunk említésre méltó meggyőzőerőt tulajdonítani, ha alkotmányjogi aránytalansági tilalomként konkretizáljuk: ha valakiről nehezen feltételezhető, hogy ártatlan, még ekkor sem válhat jogerős elítélése előtt felelőtlen gyanúsítgatás alanyává. Ezért az alapelvnek több következménye van.

Egyrészt emberileg érthető és tagadhatatlan, hogy a bírónak az akták tanulmányozása után előítélete alakul ki. Az akta előzetes értékelését mindenképpen elvégzi és a bűnösség/ártatlanság kérdésében mindenképpen hoz magában egy előzetes döntést, feltevést. Látható tehát, hogy az ártatlanság vélelme egyáltalán nem azonos fogalom az abszolút elfogulatlansággal[157].

---

[155] Az ezzel kapcsolatos álláspontokat részletesen ld. HERKE Csongor: A letartóztatás. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2002. 89-122. o.

[156] ROXIN, Claus: Strafverfahrensrecht. 22. Auflage. Beck, 1991. 59. o.

[157] RÖNNAU, Thomas: Die Absprache im Strafprozess. Nomos Recht, 1990. 173. o.

Amikor a bíróság a tárgyalást kitűzi, a tárgyalás előkészítése során lényegében állást foglal a vádlott bűnösségére vonatkozó gyanúról is. Különösen igaz ez, ha kényszerintézkedést rendel el vele szemben. A bíróság tehát a tett elkövetésének megalapozott gyanúja mellett nagy valószínűséget tulajdonít annak is, hogy a vádlott a bűncselekmény elkövetője (tettese vagy részese). ROXIN szerint azonban még ez is összeegyeztethető az ártatlanság vélelmével[158].

S noha a letartóztatás elrendelésekor a várható büntetés nagyságának mérlegelését elfogadhatatlannak tartjuk[159] és az az ártatlanság vélelmének súlyos megsértéséhez vezet, látható, hogy a büntetéskiszabás problémájával kapcsolatos megfontolások már az eljárás korai szakaszában szokásosak, és hogy ezért az ilyen megfontolások éppúgy, mint az eljárás résztvevői között a bizonyítás-felvétel befejezése előtti, a büntetéssel kapcsolatos beszélgetések nem vezetnek az ártatlanság vélelmének sérelméhez[160].

Az eljárás résztvevőinek a büntetéskiszabással kapcsolatos megfontolásai ezért nemcsak akkor megengedettek, ha a bíróság a felderítési kötelezettsége keretében a bizonyítás-felvétel befejezése után a vádlott bűnösségéről meggyőződést szerzett[161]. Nem fogadható el tehát DENCKER és HAMM véleménye[162], akik szerint a megállapodásra irányuló eljárásban az ártatlanság vélelmének elvét a bűnösség elvével cserélik fel. Ez az álláspont nemcsak az ártatlanság vélelmének tartalmát és hatósugarát értékeli túl, hanem félreérti azt az eljárási szituációt is, amelyben a megállapodásokat kötik, és a bírókat azzal vádolja, hogy elhamarkodottan ítélkeznek.

1.5. A bírósági eljáráshoz való jog

A bírósági eljáráshoz való jogot a Be. 3. § (1) és (2) bekezdése deklarálja:

„3. § (1) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt vádról bíróság döntsön.

(2) Bűncselekmény elkövetése miatt bárkinek a felelősségét megállapítani, és emiatt vele szemben büntetést kiszabni egyedül a bíróság jogosult."

---

[158] ROXIN, Claus: Strafverfahrensrecht. 22. Auflage. Beck, 1991. 59. o.

[159] HERKE Csongor: Az apokrif letartóztatási okok. Belügyi Szemle, 2001/12. 83-92. o.

[160] Vö. DAHS, Hans. In: Ministerium für Justiz, Bundes- und Europaangelegenheiten Baden-Württemberg (szerk.): Absprache im Strafprozess – ein Handel mit der Gerechtigkeit? Symposium am 20/21.11.1986 in Triberg, Tagungsbericht. Vollzugsanstalt Heilbronn, 1987.

[161] SCHÜNEMANN, Bernd: Absprachen im Strafverfahren? Grundlagen, Gegenstände und Grenzen. In: Gutachten zum 58. Juristentag. München, 1990. 98. o.

[162] DENCKER, Friedrich – HAMM, Rainer: Der Vergleich im Strafprozess. Alfred Metzner Verlag 1988. 53. o.

A bírósági eljáráshoz való jog alkotmányos alapjog. Az Alkotmány 57. §-ának (1) bekezdése szerint a Magyar Köztársaságban a bíróság előtt mindenki egyenlő, és mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat, vagy valamely perben a jogait és kötelességeit a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el. Ugyancsak garanciális biztosítékot képez az Alkotmány 50. § (3) bekezdése, amely szerint a bírák függetlenek, és a törvénynek vannak alárendelve.

Az Alkotmányban és a Be-ben is megtalálható rendelkezés garanciális biztosítékát fogalmazza meg a BSzi 1. §-a, amely kimondja, hogy a Magyar Köztársaságban az igazságszolgáltatást a bíróságok gyakorolják. Ugyanilyen garanciális biztosítékot rögzít a Kommentár szerint[163] ennek a törvénynek a 3. §-a, amikor úgy rendelkezik, hogy a bírák függetlenek, a jogszabályok alapján meggyőződésüknek megfelelően döntenek, az ítélkezési tevékenységükkel összefüggésben nem befolyásolhatók és nem utasíthatók.

Az alapelv alapján tehát a büntetőjogi felelősség megállapítására csak a bíróság jogosult[164]. Ezzel némiképp ellentétesen a Be. felhatalmazza az ügyészt is a büntetőjogi felelősség megállapításához hasonló határozatok meghozatalára. Így

- a feljelentés elutasításával (174. §) vagy a nyomozás megszüntetésével (190. §) egyidejűleg a terheltet az ügyész megrovásban részesítheti;
- csekélyebb súlyú ügyekben az ügyész a vádemelést mindenféle további szankció megállapítása nélkül teljes egészében mellőzheti (220. §);
- a 222. § szerint az ügyész a terhelttel szemben a vádat elhalaszthatja és
- utóbbi esetben joga nyílik az ügyésznek arra is, hogy vádelhalasztó határozatában a gyanúsítottat magatartási szabályok megtartására vagy más kötelezettségek teljesítésére kötelezze (225. §).

Bármely szankció alkalmazása esetén a terhelt a határozattal szemben panasszal élhet és a terhelt panasza esetén az eljárást le kell folytatni illetőleg vádat kell emelni. Ennek eredményeképpen tehát az ügyész által alkalmazott szankció (és ezáltal felelősség megállapítás) esetén is érvényesül a terhelt bírósági eljáráshoz való joga.

Az Alkotmány 50. § (1) bekezdése rendelkezik arról, hogy a Magyar Köztársaság bíróságai védik és biztosítják az alkotmányos rendet, az állampolgárok jogait és törvényes érdekeit, büntetik a bűncselekmények elkövetőit. Ennek felel meg a Be. 3. § (2) bekezdése. A bűnösségről és a büntetésről való döntés bírói monopóliuma fejeződik ki abban, hogy a

---

[163] Kommentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez. KJK-KERSZÖV Kiadó, 2007. a 3. §-hoz fűzött kommentár.

[164] NAGY Mariann: Az alaki és anyagi nemzetközi büntetőjog néhány alapkérdése. In: GÁL István László – HORNYÁK Szabolcs (szerk.): Tanulmányok Dr. FÖLDVÁRI József professzor 80. születésnapja tiszteletére. PTE ÁJK, Pécs, 2006. 275-288. o.

bűncselekmény elkövetése miatt bárkinek a felelősségét megállapítani és emiatt vele szemben büntetést kiszabni egyedül a bíróság jogosult, mivel kizárólag a bírósági eljárás biztosítja a pártatlan, igaz és igazságos döntéshez szükséges feltételeket.

A nyomozati eljárásban, a vádemelés alatt vagy azt közvetlenül megelőzően kötött megállapodások közvetlenül érinthetik ezt az alkotmányos alapelvet. Ha figyelembe vesszük, hogy az elsőfokú helyi bíróság főszabályként csak akkor jár el tanácsban, ha a bűncselekményre a törvény nyolcévi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztést rendel, láthatóvá válik, hogy a vádlott számára esetenként az egyesbíró előtti vádemelés nagy jelentőséggel bír, ehhez jelentős érdeke fűződhet, ezért is sor kerülhet a védelem és az ügyészség között megállapodások kötésére (legalábbis a védelem megkísérli azok megkötését, hogy az ügyészséget az egyesbíró elé tartozó bűncselekmény miatti vádemelésre ösztönözzék).

Ugyanígy előfordulhat megállapodásra irányuló megfontolás a bíróság illetékességével összefüggésben. A védők és az ügyészségek ismerik az egyes bíróságok büntetéskiszabási gyakorlatát, és megkísérelhetik annak megfelelően megkezdeni azon bíróság előtti az eljárást, amelynek a büntetéskiszabási gyakorlata az egyedi elképzelésének jobban megfelel. Itt is elképzelhető tehát megállapodások kötése. Sőt, megállapodások megkötésére a büntetés-végrehajtás keretében – azzal összefüggésben – is sor kerülhet.

Az alapelv annak a veszélyét kívánja megakadályozni, hogy a bíróság a jogszolgáltató szervek (elsősorban az ügyészség) manipulálásán keresztül az ügy érdemére nem tartozó befolyás alá kerüljön, hiszen az egyedi esetekben az ügyben döntésre jogosult bíró kiválasztásával akár a döntés eredményét is befolyásolhatnák. LÖWE és ROSENBERG szerint éppen a megállapodások kapcsán kell figyelembe venni, hogy alkotmánysértő lenne, ha a megállapodásnak az lenne az eredménye, hogy az egyébként illetékes bírót egy másik bíróra „cserélik”[165].

A már korábban vizsgált egyenlő elbánás elvének figyelembevétele mellett jelen alapelvet is sértené, ha az ügyészség két azonos alapokon nyugvó esettel kapcsolatos indítványát két eltérő bírósághoz nyújthatná be csak és kizárólag azon az alapon, hogy az egyik eset kapcsán a vádlott kész megállapodás kötésére, a másik eljárás vádlottja viszont nem. Ugyanakkor szerepet játszhat az ügy megítélésében (és ezáltal a minősítésben is, ami kihathat az eljáró bíróságra is), hogy a vádlott beismerésben van-e vagy tagad, segítséget nyújt-e az ügy felderítéséhez vagy sem, kész-e a károk megtérítésére, azt esetleg már meg is kezdte vagy ahhoz még hozzá sem kezdett. A lényeg tehát, hogy

---

[165] LÖWE, Ewald – ROSENBERG, Werner: Die Strafprozessordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz. Grosskommentar. 24. Auflage, Berlin-New York, 1988. 116. pont

olyan feltételek esetén van lehetősége az ügyésznek „választani", amelyek nem kifejezetten a terhelt személyéhez, hanem annak magatartásához és az ügy egyéb körülményeihez igazodnak. Tehát az ügyész magatartása akkor helyeselhető, ha az ügyészség annak a kérdésnek a megvitatásánál, hogy melyik bíróság előtt emeljen vádat, nem alakít ki egy gyakorlatot, hanem az ügy különös jelentőségével kapcsolatos bizonytalan jogfogalom tartalmának meghatározása után a konkrét ügyet ez alá szubszumálja[166]. Ezután az ügyészségnek nem marad arra vonatkozó mozgástere, hogy vádat melyik bíróság előtt emeljen, hanem a felhozott esetben vádat a törvény által meghatározott bíróság előtt kell emelnie. Az ügyészség nem köthet megállapodásokat a megítélés mozgásterét illetően. Nem emelhet célszerűségi okokból csak azért a helyi bíróság előtt vádat, mert a védő ellenkező esetben számtalan, terjedelmes bizonyítási indítvány benyújtásával fenyegetőzik. Mindamellett a mindenkori megállapodások tartalma releváns lehet az eset jelentőségét illetően. Csak a terhelt magatartásából levonható objektív következtetések képezhetik a kevésbé súlyos minősítés miatti vádemelés alapját (ld. tényfeltáró beismerő vallomás, kárjóvátétel, a felderítésben való közreműködés).

1.6. A közvetlenség és a szóbeliség elve

A hatályos Be. nem tartalmazza expressis verbis a közvetlenség alapelvét, következésképpen a kifejezett és kiemelt szabályozás híján csak az induktív megközelítés és a részletekből való általánosítás, absztrahálás alapján lehet megvilágítani ennek a – gyakorló jogászok részéről sokszor lebecsült, szinte bagatellizált – fontos alapelvnek a főbb tartalmi jegyeit[167]. A közvetlenség elvének tartalmát jelentő, az eljáró hatósággal szemben támasztott követelmények, tilalmak kifejtéséhez legalább az alábbi három kérdés felvetése és megválaszolása szükséges:

a) milyen bizonyítékokat,
b) ki(k)nek és
c) hogyan

kell megvizsgálniuk az ügy eldöntéséhez?

ad a) Az első kérdéssel kapcsolatban az 1973-as Be. indokolása máig helytállóan leszögezte, hogy a „közvetlenség alapelve azt jelenti, hogy a bíróság személyes észlelet alapján, az eredeti bizonyítási források – lehetőség szerint közvetítéstől mentes – felhasználásával ismeri meg a bizonyítás anyagát".

---

[166] TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 117. o.
[167] Részletesen ld. FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Budapest-Pécs, 2004. 99-107. o.

A bizonyítékok forrásuk szerint két nagy csoportba tartoznak. Az egyik csoportba tartoznak az elsődleges vagy ősforrású, azaz eredeti bizonyítékok, a másik csoportba pedig a másodlagos, harmadlagos, stb., tehát áttételes forrású, azaz származékos bizonyítékok. Minél áttételesebb a forrás, minél nagyobb a közvetítő láncszemek sora, annál kevésbé pontos, alapos, hiteles, azaz megbízható, szinte pletyka szintűvé degradálódható és érdemében fordított információvá torzulható a bizonyíték. A bűnügyekben éppen ezért lehetőleg eredeti bizonyítékokat kell felhasználni.

Az erőteljes korlátozást tartalmazó rendelkezések éppen a származékos bizonyítékokkal való helyettesítést törekednek kiküszöbölni. A nyomozati tanúkihallgatási jegyzőkönyv pl. lényegét tekintve nem más, mint magának a nyomozónak a tanúvallomása a tanúvallomásról, ahol ugyancsak közrehatnak a tanúvallomás kialakulását befolyásoló tényezők, s növekszik az információtorzulás veszélye. A tárgyi jellegű bizonyítékok vonatkozásában kriminálteehnikai szempontok is ösztönöznek származékos bizonyítékok „előállítására", minthogy pl. a hóban maradt lábnyom vagy a holttest őseredeti állapotában nem terjeszthető a bíróság elé, következésképpen be kell érni a lehető legszakszerűbb és leghitelesebb nyomrögzítéssel, fényképezéssel, tárgyleírással stb., azaz származékos bizonyítékkal.

ad b) Nagyon egyszerű kérdésnek látszik, hogy egyáltalán az ügydöntő határozat meghozatala előtt ki vizsgálja meg a bizonyítékokat. Természetesen maga az ítélőbíróság, s ahogy a már idézett miniszteri indokolásban is olvasható: személyes észleletei alapján értékeli azokat. Az olyan büntetőeljárásban, amelyben az előkészítő eljárásnak igen nagy vagy nagyobb súlya van, mint a bíróságinak (s ilyen volt pl. az inkvizitórius per illetve a feudális írásbeli, perkönyvekben folytatott per stb.), nemritkán a bizonyíték sorsa már az előkészítő eljárásban eldől (pl. sor kerül szembesítésre, ellentétes szakvélemények felülvizsgálatára stb.), és a bírósági tárgyalás tulajdonképpen csupán a nyomozás során beszerzett bizonyítékok egyfajta formális megerősítésére, hitelesítésére szolgál. Ez a bizonyítékadminisztrálási, bürokratikus szemlélet, megoldás azonban TREMMEL szerint[168] éppen az igazság elérését teszi kérdésessé, minthogy teljesen háttérbe szorítja a nem szóbeli (nonverbális) elemek, mozzanatok felhasználását, az ún. metakommunikációs folyamatok kiaknázását. Pedig pl. a személyi jellegű bizonyítékok értékelésénél egyenesen perdöntő jelentőségű lehet a vallomást tevőnek a kijelentéseit kísérő metakommunikációja: testtartása, hanghordozása, gesztusai, határozottsága, pirulása, hebegése, zavartsága, nyugalma, következetessége stb. Éppen ezeknek a nonverbális jeleknek a megfigyelésében,

[168] TREMMEL Flórián: Magyar büntetőeljárás. Budapest-Pécs, 2001. 97. o.

ellenőrzésében és értékelhetőségében rejlik a közvetlenség érvényesülésének alapvető előnye, hasznossága.

A közvetlenség elvének tehát az felel meg, hogy az egész ítélőbíróság az összes bizonyítékkal érintkezésbe kerüljön, azaz a bíróság valamennyi tagja változatlan összetételben és mindvégig jelen legyen a bizonyítás-felvételnél. Éppen ezért is mondja ki a Be. 240. § (1) bekezdése, hogy „a tárgyaláson a tanács tagjai mindvégig jelen vannak". Mivel a Be. 373. § II. pont b) alpontjának második fordulata szerint csak az számít abszolút eljárási szabálysértésnek, ha az ítélethozatalban olyan bíró vett részt, aki nem volt mindvégig jelen a tárgyaláson, ülnökcsere esetén csak a korábbi tárgyalások jegyzőkönyvét kell felolvasni és nem kell az egész tárgyalást elölről kezdeni (287. § (4) bek.). Emellett a Be. három további esetben engedi meg, hogy ne a teljes ítélőbíróság végezze a bizonyíték felvételt:

- kiküldött bíró vagy
- megkeresett bíróság útján való bizonyítás (304. §), illetőleg
- a tanács tagjának elkerülhetetlen akadályoztatása esetén az ügydöntő határozatot más összetételű tanács is kihirdetheti (240. § (2) bek.).

Ezzel a nagyobb, ún. „monstre" perek esetén nem kell az egész eljárást megismételni, ha kizárólag az ülnök személye változott. Bíró változás esetén azonban az egész tárgyalást meg kell ismételni, ami felveti a nagyobb perek esetén a német büntető perjogban már jól bevált „pótbírók" (Ergänzungsrichter)[169] alkalmazását (GVG 192. § II. pont).

ad c) Végül utoljára, de nem utolsósorban igen fontos eleme a közvetlenség elvének az, hogy magán a tárgyaláson, éspedig

- koncentrált és
- kontradiktórius (azaz a vád és a védelem közreműködésével folytatott) tárgyaláson történjék a bizonyítékok megvizsgálása.

A koncentrált tárgyalás, a tárgyalás folytonosságának követelményeit a Be. 287. §-a tartalmazza:

1. a bíróság a megkezdett tárgyalást az ügy befejezéséig lehetőleg nem szakítja meg;
2. ha az ügy terjedelme miatt vagy egyéb okból szükséges, a tanács elnöke a megkezdett tárgyalást legfeljebb nyolc napra félbeszakíthatja (ezt egyszerű folytatás követi);
3. a bíróság pedig a tárgyalást elnapolhatja (ilyenkor nyolc nap és hat hónap közötti megszakításnál a korábbi tárgyalás jegyzőkönyvét fel kell olvasni, hat hónapon túli megszakításnál viszont a tárgyalást elölről kell kezdeni).

---

[169] BEULKE, Werner: Strafprozessrecht. Heidelberg, 2002. 14. o.

Más kérdés, hogy a gyakorlatban mégis találkozunk éves, sőt többéves tartamú bűnperekkel. Ezekben az ügyekben a bíróság a hat hónap lejárta előtt sikeresen közbe-közbe iktat legalább egy „mini" folytatólagos tárgyalást stb. Ezúton éri el a határidő újranyílását. Ilyenkor azonban a közvetlenség elvét csak formálisan nem sértik meg, érdemben azonban csorbul.

A kontradiktórius tárgyaláson történő megvizsgálás elsősorban azt jelenti, hogy a vád bírálatában és a védelem jelenlétében, kereszttüzében, kétoldalú megvilágításban kerüljön sor a bizonyítékok megvizsgálására[170].

A fentiek alapján levonható az a következtetés, hogy a közvetlenség alapelve több követelményt illetve tilalmat támaszt az eljáró bírósággal szemben. Ennek alapján a közvetlenség alapelvét leggyakrabban az alábbi három módon sértik meg:

- Az első megsértés az, amikor beérik származékos bizonyítékokkal akkor is, amikor pedig van lehetőség a tárgyaláson az eredeti bizonyíték megvizsgálására (pl. csak ún. hallomástanúkat idéznek meg a tárgyalásra a ténytanúk helyett). Kivételesen előfordulhat ilyen eset pl. akkor, ha a ténytanúk mentességi jogukkal élnek a tárgyaláson (pl. családon belül elkövetett megrontás bűntette esetén). Ilyenkor nagyon is szükségessé válhat a másod- vagy harmadkézből tudomást szerzők, pl. szomszéd, orvos, pedagógus, iskolatárs stb. kihallgatása.
- A második megsértése a közvetlenség elvének az, hogy nem hallgatták ki a tárgyaláson azt a személyt (tanút vagy terheltet), akinek a kihallgatása nem járt volna rendkívüli nehézséggel.
- Végül utoljára, de nem utolsósorban a közvetlenség alapelvein túl a szóbeliséget is megsértik, ha bizonyítékul használnak fel olyan okiratokat, amelyeket fel sem olvastak a tárgyaláson, illetve bizonyítékul használnak fel olyan tárgyat, amelyet nem mutattak fel, vagy amelynek fényképét nem mutatták be és a leírását sem ismertették[171].

Azonban a közvetlenség elvének nemcsak a megsértéséről, hanem a törvény által megengedett „töréseiről" is beszélni kell. A Be. ugyanis számos helyen megengedi, hogy a közvetlenség elvének figyelmen kívül hagyásával

---

[170] A világhírű DREYFUS-perben pl. már az ítélethozatalra visszavonult bírósághoz csempésztek be terhelő bizonyítékot, a hírhedt iratkísérőt, a „bordereau"-t, rajta DREYFUS állítólagos kézírásával, minthogy a hatalom úgy látta, hogy a tárgyaláson megvizsgált bizonyítékok nem elégségesek az elítéléshez. Vö. TREMMEL Flórián: Magyar büntetőeljárás. Budapest-Pécs, 2001. 98. o.

[171] ROXIN szerint a tárgyaláson alvó bíró megsérti a közvetlenség elvét, ezáltal Németországban ez az eset felülvizsgálati ok. A német bírói gyakorlat szerint azonban a felülvizsgálatot csak akkor alapozza meg a bírónak a tárgyaláson való elalvása, ha a bíró „a tárgyalás nem jelentéktelen részén mélyen aludt és a tárgyalás lényeges történéseit ezáltal nem tudta követni". ROXIN, Claus: Strafverfahrensrecht. 22. Auflage. Beck, 1991.

történjék a bizonyíték-felvétel, így a teljesség igénye nélkül az alábbi esetekről szólhatunk:
a) a vádlott korábbi vallomásának felolvasása (291. §);
b) a tanú korábbi vallomásának felolvasása (296-297. §);
c) a szakvélemény felolvasása (299. §);
d) a vallomások felolvasása a megismételt eljárásban (404. §);
e) a közvetlenség elvének egyéb törései.

ad a) A tanács elnöke az ügyész, a vádlott vagy a védő indítványára, illetve hivatalból a vádlott nyomozás során tett vallomását felolvassa, vagy a jegyzőkönyvvezetővel felolvastatja, ha

- a vádlott a tárgyaláson nem kíván vallomást tenni vagy
- szabályszerű idézésre nem jelenik meg vagy
- a vádlott ismeretlen helyen tartózkodik.

Ha a vádlottat a nyomozás során tanúként hallgatták ki, a tanúvallomás csak akkor olvasható fel, ha

- ezt a vádlott indítványozza, vagy
- a tanúvallomásról készült jegyzőkönyvből a vallomástétel megtagadási jogra való figyelmeztetés és az erre adott válasz egyértelműen kitűnik.

A vádlottnak más büntetőeljárásban gyanúsítottként vagy vádlottként tett vallomása akkor olvasható fel, ha a vallomásról készült jegyzőkönyvből a MIRANDA-figyelmeztetés és az erre adott válasz egyértelműen kitűnik. A tanács elnöke az ügyész vagy a védő indítványára, illetőleg hivatalból ismertetheti a vádlottnak ugyanabban az eljárásban korábban tett vallomásának részeit, ha

- a vádlott vallomása a korábbi vallomásától eltér és
- az ismertetésben foglalt tényekre és körülményekre a vádlotthoz kérdést intéztek, illetve a vádlott e tényekre és körülményekre a tárgyaláson vallomást tett.

ad b) A tanács elnöke a tanúnak az eljárás korábbi szakaszában tett vallomását az ügyész, a vádlott vagy a védő indítványára, avagy hivatalból felolvashatja vagy a jegyzőkönyvvezetővel felolvastathatja, ha

- a tanú a tárgyaláson nem hallgatható ki, vagy
- a tárgyaláson való megjelenése egészségi állapotára tekintettel aránytalan nehézséggel járna, vagy
- az tartós külföldi tartózkodása miatt nem lehetséges,
- a tanú a tárgyaláson a vallomástételt jogosulatlanul megtagadja,
- a tárgyalást elölről kell kezdeni,

- a tanú a 85. § (5) és (6) bekezdése alapján írásban tett vallomást, és a tanú tárgyaláson történő kihallgatását a bíróság nem tartja szükségesnek,
- a bíróság a tanút írásban történő vallomástételre hívta fel;
- ismertethetők a tanú korábbi (ha figyelmeztették a mentességre, akkor akár terhelti) vallomásának egyes részei, ha
    - a tanú a történtekre nem emlékszik, vagy
    - a tárgyaláson tett és a korábbi tanúvallomása között ellentét van.

Ha a tanú a tárgyaláson a mentességi jogával él, a korábban tett vallomása nem olvasható fel, ha pedig a tárgyaláson tanúként kihallgatandó személyt az eljárás korábbi szakaszában gyanúsítottként vagy vádlottként hallgatták ki, a hozzájárulása nélkül a korábbi vallomása vagy vallomásának csak az a része olvasható fel, amelyre nem vonatkozik a tanúvallomás megtagadási joga.

ad c) Ha a szakértő a tárgyaláson az értesítés ellenére nem jelent meg, vagy a szakértő értesítését a bíróság mellőzte, az írásban előterjesztett szakvéleményt a tanács elnöke felolvassa, vagy a jegyzőkönyvvezetővel felolvastatja. Amennyiben a szakvélemény felolvasása után a szakértő meghallgatása szükséges, a tárgyalást el kell napolni, és a szakértőt a kitűzött tárgyalásra meg kell idézni. Fel lehet olvasni a szakvéleményt akkor is, ha a szakértőt a tárgyaláson már meghallgatták, de a tárgyalást elölről kell kezdeni.

ad d) A megismételt eljárásban, ha a vádlott nem tesz vallomást, a tanács elnöke a hatályon kívül helyezett határozat alapjául szolgáló tárgyaláson tett vallomását is felolvashatja.

A tanú kihallgatása, illetőleg a szakértő meghallgatása helyett a tanúnak a hatályon kívül helyezett határozat alapjául szolgáló tárgyaláson tett vallomásáról, illetőleg a szakértőnek az ott előterjesztett szakvéleményéről készült jegyzőkönyvet fel lehet olvasni, kivéve, ha

- az elsőfokú bíróság ítéletének hatályon kívül helyezése azért történt, mert az ítélet megalapozatlanságát a másodfokú bírósági eljárásban nem lehetett kiküszöbölni és
- a tanúvallomás (szakvélemény) az ítéleti tényállás megalapozatlan részére vonatkozik.

ad e) A közvetlenség elvének egyéb törései közé sorolhatók többek között az alábbi esetek:

- a titkos adatszerzés eredményének felhasználása: az eredmény és az arról készült jelentés az okiratra vonatkozó szabályok szerint használható fel (206. §);
- a titkos információgyűjtés eredménye szintén az okiratra vonatkozó szabályok szerint használható fel (207. §);
- a különösen védett tanú vallomásának felhasználása: az erről készült jegyzőkönyv-kivonatot használják fel (268. §);
- az eljárási cselekményről készített hang- és képfelvétel felhasználása a tárgyaláson (302. §);
- a már említett bizonyítás felvétele kiküldött bíró vagy megkeresett bíróság útján (304. §) stb.

Az akkuzatórius büntetőeljárást elemző eljárásjogi irodalomban sokszor együtt említik a szóbeliség, közvetlenség és nyilvánosság alapelvét, mint amelyek a modern büntetőper, a kontradiktórius eljárás természetes elemei, összetevői. Ez az együtt emlegetés sokszor már közhelyes, felszínes jellegű.

Pedig nagyon érdemes végiggondolni azt, hogy egyfelől az inkvizitórius büntetőeljárással mennyire együtt járt az írásbeliség, közvetettség, titkosság, másfelől viszont a kontradiktórius eljárásnak mennyire nemcsak velejárói, hanem önálló tartó pillérei a szóbeliség, közvetlenség és a nyilvánosság. Jóllehet ezek valóban túlnyomórészt együtt járnak, kölcsönhatásban vannak, de külön-külön is nélkülözhetetlen alkotóelemei, összetevői a kontradiktórius büntetőeljárásnak.

Bár a közvetlenség és a szóbeliség gyakran összekapcsolódik, mégis érdemes disztingválni köztük, mert vannak a bűnügyekben fontos esetek, amikor csak egyikük érvényesül, pl. hóban rögzített lábnyom esetén legfeljebb a szóbeliség (ha a nyomleírást felolvassák), eredeti tárgyi bizonyíték felmutatása esetén csak a közvetlenség, süketnéma tanú tolmács útján való kihallgatásánál csak a szóbeliség stb.

A szóbeliség érvényesülése természetesen nem zárja el a résztvevőket attól, hogy írásbeli nyilatkozatokat: indítványokat és észrevételeket tegyenek. Az ügyész pl. ún. „írásbeli végindítványt" készít, ha perbeszédében eltér a vádtól. Sőt, az ügyészi vádemelés elsődlegesen vádirattal történik, csak másodlagosan, a tárgyaláson kerül sor az élőszóval történő ismertetésére. A bíróság előbb írásba foglalja az ítélet rendelkező részét (és aláírja), s csak azután hirdetheti ki stb. Ez az okiratszerűség tulajdonképpen nem ellentéte a szóbeliségnek, hanem sokkal inkább annak garanciája.

A szóbeliség fontos oldala és biztosítéka az anyanyelv használatának elve, amelyet a Be. 9. §-a expressis verbis rögzít. A Be. az anyanyelv használatát az Alkotmánnyal – amely tiltja a nyelvi diszkriminációt, és a nemzeti és etnikai kisebbségek számára biztosítja anyanyelvük használatát – összhangban rendezi. Egyszersmind e törvényhely megfelel az EJEE 6. cikk 3. bekezdés e) pontjának

is. Hangsúlyozni kell, hogy az anyanyelv használatának joga nemcsak a terheltet illeti meg, hanem a bűnügy más résztvevőit is.

A közvetlenség és a szóbeliség elvének szoros kapcsolata van a (tárgyaláson, de legalábbis jegyzőkönyvön kívüli) megállapodások megengedhetőségével. A közvetlenség elvének arról kell gondoskodnia, hogy a bíróság a tényeket a maguk forrásából ismerje meg, a vádlottakat és a tanúkat maga hallgassa ki, és megtiltja egy, a tárgyaláshoz nem tartozó olyan eljárási anyag felhasználását, amely nem képezi a tárgyalás tárgyát. Nyilvánvaló az azzal kapcsolatos félelem, hogy a megállapodások, amelyek megkötésére a tárgyaláson kívül kerül sor, annak ellenére kerülnek felhasználásra, hogy nem a tárgyalás anyagát képezik, s a bíróság a tényeket nem a maguk forrásából ismerte meg, hanem például a védőkkel való beszélgetés révén. Amíg a szóbeliség elve megköveteli, hogy az eljárás anyagát az ügyben eljáró bíróság előtt, szóban a tárgyaláson ismertessék, úgy tűnik, hogy a megállapodások egy hallgatólagos egyetértés formájában, a tárgyaláson való mindennemű megemlítés nélkül hatnak tovább, és ezáltal mondanak ellent a közvetlenség és a szóbeliség elvének[172].

A szóbeliség és a közvetlenség elvének megsértésével kapcsolatos kérdést mindenekelőtt a nyomozás és a tárgyalás összehasonlításában kell kifejteni. Mindkét alapelv – a szóbeliség és a közvetlenség elve – csupán a tárgyaláson érvényesülnek[173], a nyomozás során és a közbenső eljárásban nem. A gyanúsított és az ügyészség közötti megállapodásokra rendszerint a nyilvánosság részvétele nélkül kerül sor. Ezzel kapcsolatban fennáll annak az ellentmondásnak a veszélye, hogy míg a nyomozás során kötött megállapodások a szóbeliség és a közvetlenség elvét tekintve problémamentesen megengedettnek tekinthetőek, az ezzel azonos tartalommal rendelkező megállapodásokat a tárgyalás során (ezen alapelvek érvényesülése miatt) meg nem engedetteknek kell tekinteni.

Meg kell említeni egy további szempontot is: a tárgyaláson az eljárás tárgya közvetlenül függ a nyomozás eredményétől, amely a vádiratban jelenik meg (vö. tettazonosság[174]). A nyomozás vagy a vádemelés részbeni mellőzése, valamint a vádelhalasztás kijelöli és egyben korlátozza az eljárás tárgyát. Azt, hogy egyes tettrészek miért kerülnek bele a vádiratba (vagy akár nem kerülnek bele), a nyilvánosság soha nem fogja megtudni (a vádirat csak utal az egyes cselekmények miatti megszüntetésekre/vádelhalasztásra, de nem részletezi annak okait). Az ilyen nyomozás során történő részmegszüntetések

---

[172] RÖNNAU, Thomas: Die Absprache im Strafprozess. Nomos Recht, 1990. 170-171. o.
[173] TREMMEL Flórián: Magyar büntetőeljárás. Budapest-Pécs, 2001. 67. o.
[174] TREMMEL Flórián: A tettazonosság néhány kérdése retrospektív megközelítésben. In: VARGHA László-emlékkönyv. 2003. 267-272. o.

körülményeit az ügyész a tárgyaláson nem ismerteti, sőt, még más közvetett módon sem utal rá. Érdekes tehát BAUMANN felvetése[175], miszerint ugyan a bíróságnak a tárgyalásból (nyilvánosan) kell a tényeket merítenie, az azonban, hogy egyáltalán mi kerül bizonyítás-felvételre, és ezáltal mi képezi a tárgyalás anyagát, titkos megegyezéseken alapulhat. A tárgyalás anyaga tehát a nyomozás eredményétől és nem utolsósorban az ott kötött megállapodásoktól is függ, amelyek megkötésére a nyilvánosság kizárása és az opportunitás elvének érvényesülése mellett kerül sor.

Egyet kell érteni e kérdésben TSCHERWINKA véleményével[176], aki szerint nem szabad különbséget tenni aközött, hogy a terhelt a nyomozás során egyezik meg pl. az ügyésszel arról, hogy az egyik bűncselekmény tekintetében tett feltáró jellegű beismerő vallomása esetén az ügyész a 220. § alapján vádemelést részben mellőzi a csekélyebb súlyú bűncselekmény miatt, és aközött, ha mindkét bűncselekmény miatt vádat emel az ügyész, majd a tárgyalást megelőzően a bíróság, az ügyész és a védő (a terhelt beleegyezésével) állapodik meg arról, hogy a terhelt a súlyosabb bűncselekményt beismeri és ezért cserében a bíróság a csekélyebb súlyú bűncselekmény miatt a 306. § figyelembevételével a bizonyítást mellőzi. Lényegét tekintve ugyanis mindkét megállapodás tárgya ugyanaz. Még a közvetlenség és a szóbeliség elvének szempontjából is párhuzam áll fenn a két eset között. Mindkét esetben a tárgyaláson kívül kerül sor a megállapodások megkötésére, mindkét megállapodásnak ugyanaz a tartalma, s egyik megállapodást sem hozzák a nyilvánosság tudomására, egyik sem képezi a tárgyalás (a jegyzőkönyv) anyagát, közvetlenül és szóban nem kerülnek a bíróság előtt megtárgyalásra. A különbség mindössze annyi, hogy a második esetben a nyilvánosság több tényről szerez tudomást, mint az elsőben, mivel a vádemelés után a bizonyítás mellőzésére bírósági határozat formájában kerül sor. Itt a nyilvánosság tehát a vád ismertetésekor tudomást szerez arról, hogy az eljárás folyamatban volt, és arról is, hogy az megszüntetésre került. A tárgyalás során közvetlenül és szóban beszélnek a csekélyebb súlyú bűncselekmény miatti megszüntetésről, sőt, esetenként azt az ügyész vádbeszédében indítványozza. A vádlott a határozat előtt lehetőséget kap a kihallgatásra. Sem a nyilvánosság, sem pedig a közvetlenség vagy a szóbeliség elve nem kényszeríti azonban őt arra, hogy a számára fontos érveket a tárgyaláson előadja.

A tárgyalás során kötött megállapodások tehát megsértik a közvetlenség és a szóbeliség elvét, míg a nyomozás során a megállapodások RÖNNAU szerint[177] minden további nélkül megköthetők. Abban azonban semmi sem gátolja meg a tanács elnökét, hogy az általa vezetett eljárás lefolyását

---

[175] BAUMANN, Jürgen: Vereinbarungen zwischen den Prozeßbeteiligten. NStZ 1987/157-158. o.
[176] TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 144. o.
[177] RÖNNAU, Thomas: Die Absprache im Strafprozess. Nomos Recht, 1990. 155. o.

elősegítendő az eljárás résztvevőivel a tárgyaláson kívül is érintkezésbe lépjen, és akár célszerű javaslattal éljen. Ugyanakkor a tárgyaláson kívül kötött megállapodások nem pótolhatják a tárgyaláson végzendő eljárási cselekményeket. A megállapodás e tekintetben sokkal inkább csak előkészítő cselekménynek tekinthető. Magát a vallomást a tárgyaláson kell tenni, különben az nem szolgálhat az ítélet alapjául. A kárjóvátételt a tárgyaláson kell bejelenteni, az arra vonatkozó szándékot a tárgyaláson kell az eljárás résztvevőinek a tudomására hozni, különben ez nem képezi a tárgyalás tárgyát. Az ítélet szempontjából releváns megállapításokat ezért a tárgyaláson adják elő, szóban és közvetlenül. A bíróság meggyőződése nem magán a megállapodáson alapul, hanem a megállapodás alapján létrejövő, az eljárás szempontjából releváns cselekményeken, nyilatkozatokon[178]. A bíróság számára nem megengedett, hogy a bizonyítás eredményének mérlegelése során felmerülő hiányosságokat a megállapodások tartalma alapján pótolja. Ha a bizonyítási eljárás során felmerülő hézagok az eljárás résztvevőinek a megállapodásnak megfelelően letett nyilatkozataival vagy eljárási cselekményeivel pótolhatók, akkor a bíróságnak már nem kell magukhoz a megállapodásokhoz visszanyúlni, hanem a tárgyaláson közvetlenül és szóban előadott megfelelő vallomásokat veheti alapul. Ezért már eleve elhibázott NIEMÖLLER feltevése[179], miszerint a tárgyalás már csak a megállapodás foganatosítására szolgál. Az ilyen szituáció inkább a nyilvánosság elvét vagy a bizonyítékok értékelését érinti és nem a közvetlenség és a szóbeliség elvét, amelyeket ezáltal túlértelmeznénk.

A közvetlenség és a szóbeliség elvének ilyen értelmezései a büntetőeljárásban kötendő megállapodásokat tekintve formálisan jelennek meg. Az, hogy a vallomást a terhelt önszántából vagy a megállapodás miatt teszi-e, nem a közvetlenség elvét érintő kérdés, hanem csak a felderítési kötelezettséggel kapcsolatban vethető fel. Ha az ügyész a tárgyaláson tett vallomást nem tartja elégségesnek, további bizonyítás-felvételt kell indítványoznia.

Végül el kell vetni azt az álláspontot, miszerint a megállapodásban résztvevő bíró a megállapodás körülményei tekintetében tanúként kihallgatható lenne. Önmagában a bíró tanúkénti indítványozását csak igen ritka esetben szabad megengedni (amennyiben valóban a bűncselekménnyel kapcsolatos tényt észlelt) és ez azonnal a bíró kizárásához vezet. Éppen ezért sem lehet megengedni a tárgyaláson kívül kötött megállapodások tekintetében sem a bíró, sem az ügyész tanúkénti kihallgatását, hiszen ez egy könnyű eszköz lenne a védelem számára az eljárás elhúzására és az esetleg ellenszenves ügyész vagy bíró kizárására. A bíró tanúként való kihallgatására irányuló bizonyítási indítvány arra szolgálhatna alapul, hogy a védelem azt bizonyítsa, hogy a vádlott

---

[178] CRAMER, Peter: Absprachen im Strafprozess. In: Festschrift für Rebmann, München, 1989. 149. o.
[179] NIEMÖLLER, Martin: Absprachen im Strafprozess. StV 1990/34-37. o.

a vallomását csak és kizárólag a megállapodás miatt tette le. Ha azonban a vádlott a vallomását csak és kizárólag a megállapodás miatt teszi le, ennek alapján meg lehetne tagadni a vallomás általános büntetésenyhítő hatását. A bíró egyébként sem tud a vádlott lelkivilágába belelátni, ezáltal a megállapodás megkötésekor soha nem is tudja teljes bizonyossággal megállapítani, hogy a vádlott saját belátása folytán került-e sor a vallomás letételére. Önmagában pedig annak bizonyítása, hogy a megállapodás is indíték volt-e a vallomás letételére, a végleges döntést nem tudná befolyásolni, mivel ez egy lehetséges, de nem egy feltétlen végkövetkeztetés levonását teszi lehetővé, ami KLEINKNECHT és MEYER szerint az ügy megítélése szempontjából irreleváns[180].

1.7. A nyilvánosság elve

A Be. 237. §-ának (1) bekezdése az alábbi tőmondattal kezdődik: „A bíróság tárgyalása nyilvános." E törvényhelyből is kitűnik, hogy itt már nem az egész eljárásban, hanem csak a bírósági eljárásban érvényesülő alapelvről van szó, sőt, ezen belül is tulajdonképpen az érdemi tárgyalásról van szó – legyen az első-, másod- vagy harmadfokú (következésképpen pl. a tárgyalás előkészítési szakban tartható előkészítő ülés nem nyilvános, Be. 272. §), nem is szólva arról, hogy az érdemi tárgyalás során is a határozathozatal tanácsülésben, tehát a nyilvánosság teljes kizárásával történik[181].

A nyilvánosság elvét nemcsak a Be., hanem az Alkotmány (57. § (1) bek.) és a BSzi. (12. §) is tartalmazza. A nyilvánosság alapvetően azt jelenti, hogy a bírósági tárgyaláson bárki jelen lehet. Elejétől a végéig megfigyelheti a tárgyalás mozzanatait, részleteit, eseményeit. Meghallgathatja az ott elhangzó érveket, észrevételeket, indítványokat stb.

A nyilvánosság jelentőségével kapcsolatban TREMMEL kiemeli[182], hogy egy általános külső ellenőrzést, társadalmi kontrollt tesz lehetővé, ezzel erősíti az igazságszolgáltatás demokratikus jellegét. A nyilvánosság által jobban érvényesülhet a büntető jogalkalmazás megelőző és nevelő hatása, és az eljáró hatóságokat és résztvevőket alaposabb, lelkiismeretesebb tevékenységre ösztönzi.

Ugyanakkor a nyilvánossággal kapcsolatosan aggályok is felmerülhetnek. Hiszen éppen a nyilvános tárgyalás ad alkalmat a potenciális bűnelkövetőnek a felkészülésre, a kisebb kockázatú bűnelkövetési módok

---

[180] KLEINKNECHT, Theodor – MEYER, Karlheinz: Strafprozessordnung. 44. Auflage, Beck, 1999. a 244. §-hoz fűzött kommentár 56. pont.

[181] Részletesen ld. FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Budapest-Pécs, 2004. 92-99. o.

[182] TREMMEL Flórián: Magyar büntetőeljárás. Budapest-Pécs, 2001. 100. o.

tanulmányozására, az elkövetett jogsértések erkölcstelensége, visszataszító mozzanatai károsan hathatnak a közerkölcsre is stb. Ezeket az aggályokat azonban nem tartjuk olyan súlyosaknak, hogy háttérbe szorítanák a nyilvánosság jelentőségét.

A büntetőeljárással kapcsolatban a nyilvánosság három fokozata különböztethető meg:

- az első a nyilvánosság teljes kizárása, azaz amikor a bíróság tagjain és a jegyzőkönyvvezetőn kívül senki sem lehet jelen (ilyen a bíróság tanácsülése);
- a második szint a korlátozott vagy „ügyfélnyilvánosság"[183], amikor a Be-ben meghatározott eljárási alanyokon és egyéb személyeken kívül külső szemlélő nem tekintheti meg a bíróság eljárási cselekményét (ilyen pl. a „zárt tárgyalás");
- végül a harmadik fokozat a teljes vagy népnyilvánosság, amikor bárki megtekintheti a tárgyalást, függetlenül attól, hogy az eljárásban érdekelt-e vagy teljesen külső szemlélő[184].

A nyilvánosság kizárásának alapvető okait a Be. 237. § (3) bekezdése sorolja fel:

„A bíróság hivatalból vagy az ügyész, a vádlott, a védő, a sértett, illetőleg a tanú indítványára a nyilvánosságot az egész tárgyalásról vagy annak egy részéről indokolt határozattal kizárhatja (zárt tárgyalás)

a) erkölcsi okból,

b) az eljárásban részt vevő kiskorú védelme érdekében,

c) az eljárásban részt vevő személyek (V. Fejezet) vagy a tanú védelme érdekében,

d) az államtitok vagy szolgálati titok megőrzése végett."

Ezek az okok azonban csak szűken értelmezendők. Az erkölcsi okot pl. nem helyes olyan tágan értelmezni, hogy önmagában az eljárás tárgyát képező bűncselekmény szexuális jellege vagy az üggyel kapcsolatban több-kevesebb szégyent érző ember(ek) esetleges rangja, híressége stb. elégséges alapul szolgálhasson. Szűken értelmezendők ezek az okok azért is, mert a tárgyalásról a nyilvánosság kizárását rendszerint csak annak meghatározott részében indokolják. Tehát csak addig és olyan mértékben lehet kizárni a nyilvánosságot, amíg és amilyen mértékben a kizárási ok valóban fennforog.

---

[183] Az „ügyfélnyilvánosság" kifejezés nem pontos, nemcsak azért, mert a nyomozásban még nincsenek ügyfelek, hanem azért sem, mert a nem nyilvános tárgyaláson nemcsak az „ügyfeleknek" titulált résztvevők, érdekeltek vehetnek részt, hanem mások is (pl. szakértők, tanúk stb.). Vö. MÓRA Mihály: Az ítélet és a vád viszonyához. MJ 1958/8.

[184] Egész tág értelemben a nyilvánosság (publicitás) a sajtó és általában a tömegkommunikáció nyilvánosságát jelenti. Mindez azonban igen bonyolult és kényes részletkérdéseket vet fel, részben összefüggésben az ártatlanság vélelmével is. Ld. KERTÉSZ Imre: A bűnügyi tudósítás és a személyi jogok védelme. BSz. 1990/11.

Emellett további eljárási részletrendelkezések (a fiatalkorú terhelt érdeke (460. § (1) bek.), a tárgyalás rendjének fenntartása, ennek keretében a 14 éven aluliak kötelező, 14-18 év közöttiek fakultatív eltávolítása (237. § (2) bek.) stb.) is csorbítják a tárgyalás nyilvánosságát.

A nyilvánosság kizárása a tárgyaláson bizonyos alakszerűségek mellett történik. Nem elég az elnöki jogkör, hanem tanácsi döntés szükséges.

A nyilvánosság alapelvének kétféle, eltérő típusú megsértése más-más jogkövetkezményekkel járhat, illetve más-más megítélés alá eshet.

- Az egyik típusos megsértés az, amikor törvényes ok fennforgása ellenére nem zárják ki a nyilvánosságot a tárgyalásról. Ilyenkor anyagi jogi, ezen belül büntetőjogi és fegyelmi szankciók alkalmazhatósága kerül előtérbe, pl. államtitoksértés vagy szolgálati titoksértés miatt.
- A másik megsértés, amikor a nyilvánosságot törvényes ok hiányában zárta ki a bíróság. Ez abszolút hatályon kívül helyezési (semmisségi) okot képező igen súlyos eljárási szabálysértésnek minősül (Be. 373. § II. f) pont).

A megállapodások megkötésére leggyakrabban nem a tárgyaláson, a nyilvánosság előtt kerül sor, hanem a bíró, a védő és az ügyész egymás közt tárgyal róluk. Az esetek többségében az ülnökök és a terhelt nincsenek jelen. A megbeszélésekre akár telefonon is sor kerülhet, de a leggyakoribb helyszín a bírósági szakban maga a tárgyalóterem, a tárgyalás megkezdése előtt vagy a tárgyalási szünetekben.

A nyilvánosság tehát az ilyen beszélgetésekből ki van zárva. Gyakran a terhelten kívül más még csak tudomást sem szerez annak a tényéről, hogy megállapodást kötöttek[185]. Ennek oka abban rejlik, hogy a büntetőeljárásban kötött megegyezésekről a nyilvánosság gyakran lekicsinylően, pejoratív hanggal beszél. SCHMIDT-HIEBER szerint[186] a büntetőeljárás során kötött megállapodások szigorúan betartandó játékszabályaihoz tartozik többek között a tárgyaláson kívül lefolytatott beszélgetések kapcsán felmerülő teljes bizalom. Ez azt jelenti, hogy a tárgyaláson sem a beszélgetések tartalmát, sem azok eredményeit semmilyen módon nem említik. Ez különösen akkor érvényes, ha a megegyezés (teljesen mindegy, hogy milyen okból) meghiúsul. A tárgyaláson az ügyész és a védő által előadott perbeszédek csak a szokott kérdésekre korlátozódnak, a kialkudott vagy egyszer kilátásba helyezett büntetési mértékről nem illik beszélni. Mind a vád, mind a védelem képviselői, de a bíróság tagjai is

---

[185] SCHÜNEMANN egy reprezentatív körkérdés eredményei alapján megállapította, hogy a megállapodást csak a helyi bíróságon (Amtsgericht) és többnyire a tárgyaláson ismertetik, a tartományi bíróságon (Landsgericht) pedig kevesebb mint a megállapodások felét (42 %-ot) ismertették. Vö. SCHÜNEMANN, Bernd: Absprachen im Strafverfahren? Grundlagen, Gegenstände und Grenzen. In: Gutachten zum 58. Juristentag. München, 1990. 87. o.

[186] SCHMIDT-HIEBER, Werner: Verständigung im Strafverfahren. München, 1986. 90. o.

mindvégig úgy tesznek, mintha soha nem is beszéltek volna egymással. A látszat megőrzése érdekében gyakran még az indítványokat is a megállapodástól eltérően nyújtják be (pl. az ügyész magasabb büntetési mértékre vonatkozó indítványt tesz, a védő pedig alacsonyabbra vonatkozót). A bíróság ezt követően az eredetileg megbeszélt büntetési mértéket szabja ki az ítéletében. Az ítélet kihirdetése kapcsán is érvényes, hogy a perbeli beszélgetések nincsenek arra kihatással, az indokolás során a bíróság nem említheti meg, hogy a döntés a vád és a védelem megegyezésén alapul. Tehát a bíróság úgy tesz, mintha a bizonyítékokat a vád- és védbeszéd figyelembevétele mellett értékelte volna, és saját meggyőződése révén szabta volna ki a büntetést. SCHMIDT-HIEBER szerint tehát egy megállapodást követően a perbeszédek és az ítélethirdetés lényegében nem más, mint színészkedés. Ez lehetséges, azonban álláspontunk szerint ettől függetlenül a megállapodásokra egyes esetekben szükség van és rendkívüli módon elősegíthetik a büntetőeljárás hatékonyságának növelését. (Tágan értelmezve azt is mondhatnánk, hogy maga az egész bírósági eljárás is az esetek többségében csak színészkedés, mert a túl alapos, minden részletre kiterjedő nyomozást követően a vádló, a védő és a bíróság a saját korábbi tapasztalatuk alapján megjósolhatják, mi lesz az ítélet.)

A német szakirodalomban élénk vita alakult ki abban a tekintetben, hogy vajon a tárgyaláson kívüli megbeszélések sértik-e a nyilvánosság elvét, illetőleg azok tartalmáról kell-e tájékoztatni a nyilvános tárgyaláson jelen lévőket.

A nyilvánosság elvének megsértését látók azzal érvelnek, hogy a nyilvánosság elvét nem lehet izoláltan kezelni. A nyilvánosság mindarra kiterjed, ami a tárgyalás egészét képezi[187]. Ebből az következik, hogy a nyilvánosságnak ugyanazzal az információbázissal kell rendelkeznie, mint a bíróságnak a döntése meghozatalánál, és hogy a megállapodásokat is a tárgyalás részeként, a nyilvánosság kontrollja mellett kellene megkötni (és az azokat megelőző beszélgetéseknek is a nyilvánosság előtt kellene lefolyni).

Az ellenkező véleményen lévők szerint a nyilvánosság elve az ügyben döntésre jogosult bíróság előtti tárgyalásra korlátozódik („a tárgyalás nyilvános"). Egyéb, a tárgyaláson kívüli eljárási cselekményekre a nyilvánosság elve nem terjed ki[188]. Ennek a véleménynek egy másik variánsa ugyanehhez az eredményhez vezet, azonban azzal az okfejtéssel, hogy a nyilvánosság elve érvényesülésének eleget teszünk, ha azokat a körülményeket, amelyek a bíróság számára az ítélethozatal szempontjából relevánsak, az indokolásban megemlítik (tehát pl. a tanács elnöke ismerteti, hogy a beismerő vallomásnak mi volt a

---

[187] SCHÜNEMANN, Bernd: Absprachen im Strafverfahren? Grundlagen, Gegenstände und Grenzen. In: Gutachten zum 58. Juristentag. München, 1990. 88. o.

[188] CRAMER, Peter: Absprachen im Strafprozess. In: Festschrift für Rebmann. München, 1989. 149. o.; BAUMANN, Jürgen: Vereinbarungen zwischen den Prozeßbeteiligten. NStZ 1987/157-158. o.

hatása a büntetés kiszabására, de az előzményekre, a megállapodásra és annak részleteire nem tér ki)[189].

SCHMIDT-HIEBER közbenső nézete szerint[190] lehetőség van megállapodások megkötésére, de a tárgyaláson valamennyi megállapodást nyilvánosságra kell hozni és azokat GALLANDI szerint[191] mindenkor jegyzőkönyvezni kell. Ennek a jegyzőkönyvezésnek többek között az az előnye, hogy a felülbírálatot végző bíróság számára megismerhetővé válik, hogy a bíróság miért hozott adott esetben a vádlott számára az általános gyakorlattól eltérően kedvező határozatot.

A közbenső nézetet egyébként mindkét előző felfogást képviselők elutasítják. SCHÜNEMANN szerint mindennek (így a megállapodásokat megelőző beszélgetéseknek is) a nyilvánosság előtt kell zajlani, ezért eleve elfogadhatatlan a közbenső nézet. CRAMER pedig még a jegyzőkönyvezés szükségességét is elutasítja, és azt mondja, hogy a jegyzőkönyvezés megnehezítené a beszélgetéseket, mivel az eljárás résztvevőinek a megállapodások mellett pótlólagosan a jegyzőkönyv tartalmáról is meg kellene egyezniük[192]. CRAMER szerint még az is kérdéses, hogy vajon valóban minden megállapodást be kell-e tartani. A résztvevőket szerinte a „gentleman's agreement" jobban köti, mint a jegyzőkönyvbe vett egyezség. Aki nem tartja be a játékszabályokat, rossz hírnévre tesz szert, s később nem szívesen kötnének vele megállapodást.

Elmondható egyébként, hogy a tárgyalás egy igen jelentős része, s maga az ítélethozatal is „a kulisszák mögött", titkosan és a nyilvánosság kizárása mellett folyik. S ezen egyik jogalkalmazó sem botránkozik meg. A legfontosabb, az ítélettel kapcsolatos tanácskozás is titokban, a nyilvánosság teljes kizárásával zajlik. A nyilvánosság soha nem tudja meg, hogy valóban az ítélet indokolásában felhozott érvek szolgáltak-e a meghozott ítélet alapjául, vagy esetleg előítéletek, az ügy érdemére nem tartozó adatok, egyéb, teljesen meglepetésszerű szempontok játszottak-e meghatározó szerepet. Már ezért is teljesen erőltetett lenne, ha azt a RÖNNAU által megfogalmazott követelményt[193] támasztanánk a nyilvánosság elvével szemben, hogy a nyilvánosság valamennyi olyan körülményről tudomást szerezzen, amely a bíróságot az ítélet meghozatalához vezette. Ha egyébként ezt a követelményt következetesen végiggondolnánk, akkor azt is a bíró kötelességévé kellene

---

[189] HANACK, Ernst-Walter: Vereinbarungen im Strafprozess. Mainzer Runde, Ministerium der Justiz, Rheinland-Pfalz, 1985. 11. o.

[190] SCHMIDT-HIEBER, Werner: Der strafprozessuale „Vergleich" – eine illegale Kungelei? StV 1986/356. és azt köv. oldalak.

[191] GALLANDI, Volker: Unwirksamkeit einer außergerichtlichen Absprache. Mitteilung und Anmerkung zum Urteil LG Kassel, StV 1987/291. o.

[192] CRAMER, Peter: Absprachen im Strafprozess. In: Festschrift für Rebmann, München, 1989. 149. o.

[193] RÖNNAU, Thomas: Die Absprache im Strafprozess. Nomos Recht, 1990. 167. o.

tenni, hogy az ügyre vonatkozó valamennyi előzetes ismeretét és megérzéseit hozza a nyilvánosság tudomására. A nyilvánosság elve sem hermetikus elkülönítést, sem pedig valamennyi, az ítélet előzményéül, az ítéletben releváns szempontokként szolgáló részlet nyilvánosságra hozatalát nem követeli meg. Fontos, hogy azok a körülmények, amelyek a bíróság számára az ítélet szempontjából relevánsak, a tárgyaláson említésre kerülnek-e, például a vallomás vagy kárjóvátétel teljesítése.

Álláspontunk szerint tehát a nyilvánosság elve nem teszi szükségessé a jegyzőkönyvezést sem. A nyilvánosság elve csak azt a követelményt támasztja, hogy a tárgyaláson bárki jelen lehet és megismerhet valamennyi, az ítélet kapcsán anyagi jogilag releváns szempontot. Így TSCHERWINKA szerint[194] nem kell nyilvánosságra hozni többek között az alábbi megállapodásokat sem:

- a formaságokra, határidőkre vonatkozó megállapodásokat (pl. tárgyalási napban való megegyezés);
- az eljárás menetével kapcsolatos megállapodásokat (pl. bizonyítás-felvétel sorrendje);
- a tárgyaláson kívül kötött megegyezéseket (pl. a következő tárgyaláson még nem lesznek perbeszédek);
- a tanácselnök által a tárgyaláson kívül adott általános utalásokat a vallomások büntetésenyhítő hatására, a kárjóvátételre, stb.;
- a konkrét büntetési mérték elérése céljából folytatott tárgyalások kapcsán a védőnek vagy az ügyésznek a további bizonyítási indítványok benyújtásával kapcsolatos „fenyegetését" stb.

Ugyanakkor nyilvánosságra kell hozni

- azokat a megállapodásokat, amelyeknél bizonyos feltételek teljesítése esetén (kárjóvátétel, beismerő vallomás) a bíróság konkrét büntetést „kínált fel";
- a tényállással kapcsolatos azokat a megállapításokat, amelyek az ítélet alapjául szolgálnak és amelyeket a tárgyaláson még nem említettek.

[194] TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 155-156. o.

2. A MEGÁLLAPODÁSOK TEORETIKUS MEGKÖZELÍTÉSBEN

2.1. A megállapodás megkötéséhez fűződő érdekek

A megállapodások (mint minden egyezség) soha nem kizárólag az egyik „fél" érdekét szolgálják. Megkötésükre éppen azért kerül sor, mert a bizonytalan bizonyítottsági helyzet, a bűncselekmény üldözéséhez fűződő érdeknél fontosabb érdek (pl. más, súlyosabb bűncselekmény leleplezése), a gyors eljárás szükségessége, a közvélemény megnyugtatása stb. miatt mind a vád, mind a védelem, sőt, akár a bíróság is úgy látja, hogy szükséges lehet a megállapodás. Ezeket a felmerülő érdekeket az alábbiak szerint osztályozhatjuk[195]:

A bíróság érdeke	**A terhelt érdeke**	**Egyéb eljárási alanyok, résztvevők érdeke**
• a bíróság tehermentesítése • az eljárás gyorsítása • az ún. output-nyereségek • lemondás a tanúkról • az ítélet elfogadtatása • a bizonyítási nehézségek elkerülése	• az eljárás gyorsítása • a stressz-faktor • a költség-faktor • kedvező ítélet reménye	• ügyész • védő • tanú

2.1.1. A bíróság érdeke

A bíróságnak több okból is érdeke lehet a megállapodásokban részt venni, azokat elősegíteni vagy legalábbis azok felett szemet hunyni. Ezek az okok lehetnek:

a) a bíróság tehermentesítése;
b) az eljárás gyorsítása;
c) az ún. output-nyereségek;
d) a lemondás a tanúkról;
e) az ítélet elfogadtatása és
f) a bizonyítási nehézségek elkerülése.

---

[195] TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 21-36. o.

ad a) RUDOLPH szerint az, hogy a bíróságok készek részt venni a megállapodásokban, főleg az elsőfokú bíróságokon tapasztalható eljárásáradattal és az ügyek elintézésére irányuló nyomással magyarázható[196]. Éppen ezért is mutatott rá SCHÖNEMANN[197], hogy a büntetőügyekkel kapcsolatban felmerülő elintézési teher exponenciális növekedésének kezeléséhez nem elegendő a bírói és ügyészi állomány arányos növelése, hanem a sommás elintézési formák növekvő mértékű előnyben részesítésére is szükség van. Sőt, egyesek szerint számos eljárást megegyezések nélkül nem is lehetne befejezni[198], mások odáig mennek, hogy kijelentik: a büntetőeljárás elérte a fejlődésének határait[199]. Márpedig a túlzott peráradat következménye az lehet, hogy nem garantálható a büntetőjog érvényesülése, ami egyenesen vezethet a jogbéke fokozódó veszélyeztetéséhez és a büntetőjog érvényesülésébe vetett bizalom elenyészéséhez[200]. ESER a túlterheltség enyhítési módjaként (a megegyezések elősegítése mellett) az obstrukciós lehetőségek csökkentését (vö. a bizonyítási indítványokra vonatkozó jogi előírások változtatása) és a fellebbviteli fokok számának csökkentését nevezi meg[201].

ad b) Az igazságszolgáltató szervek túlterheltségének egyenes következménye a büntetőeljárás lehetőség szerinti gyorsítása. Nemcsak a vádlott vagy a sértett érdeke, hanem a közérdek is azt diktálja, hogy a bíróság biztosítsa, hogy a büntetőeljárás lehetőleg gyorsan és mindenfajta szükségtelen késedelem nélkül fejeződjön be. A Be. több esetben is előírja a soron kívül eljárás kötelezettségét, amint azt már a „fair eljárás" elvével kapcsolatosan részleteztük. Az ott felsorolt okokból látszik, hogy a törvényhozó bizonyos esetekben eleve vélelmezi az eljárás elhúzódását és azt speciális rendelkezésekkel igyekszik megelőzni.

Vannak azonban olyan okok is, amelyeknél nem tekinthető az elhúzódás oka fontos oknak. Ilyen ok a folyó ügyek halmozódása következtében kialakult túlterheltség, vagy ha például a bíróság a tárgyalást csak a tárgyalás előkészítésétől számított 6 hónappal vagy még annál is később kezdi meg[202]. Az eljárás túlságosan hosszú tartama a szakirodalom egységes álláspontja szerint

---

[196] RUDOLPH, Kurt: Prozessflut und Erledigungsdruck. DRiZ 1992. 6. o.

[197] Ministerium für Justiz, Bundes- und Europaangelegenheiten Baden-Württemberg (szerk.): Absprache im Strafprozess – ein Handel mit der Gerechtigkeit? Symposium am 20/21.11.1986 in Triberg, Tagungsbericht. Vollzugsanstalt Heilbronn, 1987. 28-30. o.

[198] SCHMIDT-HIEBER, Werner: Absprachen im Strafprozess – Privileg des Wohlstandskriminellen? NJW 1990/1885. o.

[199] ESER, Albin: Funktionswandel von Prozessmaximen. ZStW 1992/361. és 374. o.

[200] ESER, Albin: Funktionswandel von Prozessmaximen. ZStW 1992/361 és 371. o.

[201] ESER, Albin: Funktionswandel von Prozessmaximen. ZStW 1992/372. o.

[202] KLEINKNECHT, Theodor – MEYER-GROßNER, Lutz: Strafprozessordnung. 45. Auflage, 2001. 25. pont

büntetésenyhítő körülmény, amelynek az ítéletben is meg kell mutatkoznia[203]. Németországban – noha főszabályként az eljárás elhúzódása a büntetés kiszabásánál figyelembe veendő körülmény – még arra is sor kerülhet, hogy az ítéletet hatályon kívül helyezik, ha az eljárás a szükségesnél jobban elhúzódott[204]. BEULKE szerint az ítélkezési gyakorlat azt a nézetet képviseli, hogy lehetnek olyan esetek, amikor az eljárás különösen nagymérvű késedelme és a terheltnek ezzel kapcsolatos nehézségei miatt a jogállamnak elismerendő érdeke az, hogy mondjon le a büntetőigény érvényesítéséről és az eljárás folytatásáról[205].

Az idő múlásával a tanúvallomások és a bizonyítási eszközök minősége inkább romlik, mint javul. Hosszabb idő elteltével a pontosság és az emlékezőképesség leginkább romlik. Ehhez jön az előzőekben említett érdek, hogy a tettest lehetőleg a bűncselekmény elkövetése után minél hamarabb meg kellene büntetni, biztosítva ezzel az Emberi Jogok Európai Egyezségokmányában biztosított alapelv (eljárás gyorsításának elve, 6. cikk I. 1. pont) érvényesülését. Ezáltal a bíróság kettős szorításba kerül[206]: a kötelezettség egyik oldala megköveteli az anyagi igazság kiderítését[207], valamennyi releváns tény megállapítását, a „fair eljárás" érvényesítését, valamennyi terhelt és tanú kihallgatását, a szakértők meghallgatását; a kötelezettség másik oldala pedig a gyors eljárás követelménye, ahol is a büntetés a bűncselekményt mihamarabb követi, ahol a tanúk még jól emlékeznek a történtekre, ahol a vádlottnak nem kell a szükségtelenül hosszú eljárás miatt szenvednie és nem kell az eljárás túlságosan hosszú tartamát büntetésenyhítő körülményként figyelembe venni[208].

Éppen az igazságszolgáltatásnak szinte már szükségállapotot előidéző túlterheltségének[209] az eljárások elhúzódásával való összefüggése vezetett Németországban a megállapodási gyakorlat kialakulásához[210]. Ha ugyanis nincs meg a feltorlódott ügyek elintézéséhez szükséges személyi állomány, logikus következmény, ha az igazságügyben dolgozók saját felelősségükre olyan utat keresnek, ahol az említett kettős szorításon úrrá tudnak lenni az

---

[203] SCHÖNKE, Adolf – SCHRÖDER, Horst: Strafgesetzbuch. Kommentar. 24. Auflage, München, 1991. a 46. §-hoz fűzött kommentár 57. pont

[204] DETTER, Klaus: Zum Strafzumessungs- und Massregelrecht. NStZ 1992. 171. o.

[205] A szerző szerint az StPO 153. § II. pontja, 153a. §-a vagy a 206a. § I pontja miatti megszüntetés jöhet szóba. Vö. BEULKE, Werner: Strafprozessrecht. Heidelberg, 2002. 16. o.

[206] FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Budapest-Pécs, 2004. 39-41. o.

[207] BÁRD Károly: Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Budapest, 2007. 66. o.

[208] HERKE Csongor: Die Absprache als ein Institut der Strafverfahrenserleichterung. In: VARGHA László-emlékkönyv. 2003. 98. o.

[209] HAMM, Rainer: Absprachen im Strafverfahren? Grundlagen, Gegenstände und Grenzen. ZRP 1990. 340. o.

[210] SCHÜNEMANN, Bernd: Absprachen im Strafverfahren? Grundlagen, Gegenstände und Grenzen. In: Gutachten zum 58. Juristentag. München, 1990. 141. o.

igazságszolgáltatás működőképessége érdekében[211]. Éppen ennek érdekében alkották meg az igazságszolgáltatás tehermentesítéséről szóló törvényt, amelyet a német képviselőház 1992. 11. 27-én fogadott el, és 1993. 03. 01-én lépett hatályba. Ez a törvény kibővítette a büntetőeljárásban megkötheto megállapodások körét.

ad c) SCHÜNEMANN szerint[212] a megállapodások egy külső, egy belső és egy kontrollhoz kötött munkakönnyítéshez vezetnek. Külső munkakönnyítés, hogy a megállapodások alacsonyabb követelményeket támasztanak, mint a kontradiktórius tárgyalások, míg belső a döntési kényszer elmaradása. Végül a szerző kontrollhoz kötött munkakönnyítésnek nevezi, hogy az egyedi esetekben a jogorvoslatról való lemondás a megállapodások tárgyát képezi.

Ugyanakkor a megállapodások által bekövetkező nyereségnek van egy másik oldala is. A megállapodások következtében ugyanis a terhelt a többi, hasonló helyzetű, hasonló cselekményt elkövető terhelthez képest előnyben részesül, ami sérti az egyenlő elbánás elvét[213] (ld. részletesen az érintett alapelvről szóló fejezetben).

ad d) Ha a bíróság nincs arra kötelezve, hogy további bizonyítást vegyen fel, tanúkat idézzen meg, továbbá, ha az eljárás más résztvevői sem nyújtanak be bizonyítási indítványt, akkor a bizonyítás-felvételt lezárhatja. A kontradiktórius tárgyalás azonban alapvetően szükségessé teszi a terhelt és a tanúk kihallgatását.

Más a helyzet, ha a megállapodások alapján egyes további bizonyításról lemondanak. Így például, ha az egyik tanú már a tárgyalás egy korábbi szakaszában vallomást tett, a vád és a védelem jegyzőkönyvbe mondhatja, hogy lemondanak a tanú újabb kihallgatásáról. Ebben az esetben a bíróság sem tartja szükségesnek a tényállás további tisztázását, a korábban felvett bizonyítás eredményének megerősítését. Éppen ezért az StPO 244. § (2) bekezdése nem kötelezi arra a bíróságot, hogy a tényállás felderítése érdekében további bizonyítást folytasson le, ha a szavahihető vallomás a tényállást átfogóan feltárja. A bíróság az eljárásban résztvevő viselkedése alapján eldöntheti, hogy szükségesnek tartja-e a további bizonyítás-felvételt[214]. SCHÜNEMANN szerint a megállapodások megkötését (és ezáltal az eljárás gyorsítását) segítené elő, ha a

---

[211] TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 25. o.

[212] Ministerium für Justiz, Bundes- und Europaangelegenheiten Baden-Württemberg (szerk.): Absprache im Strafprozess – ein Handel mit der Gerechtigkeit? Symposium am 20/21.11.1986 in Triberg, Tagungsbericht. Vollzugsanstalt Heilbronn, 1987. 32. o.

[213] RUDOLPH, Kurt: Prozessflut und Erledigungsdruck. DRiZ 1992. 9. o.

[214] KLEINKNECHT, Theodor – MEYER-GROßNER, Lutz: Strafprozessordnung. 45. Auflage, 2001. a 244. §-hoz fűzött kommentár 11. pont

vallomásnak a tárgyaláson való újbóli felvétele minden olyan esetben mellőzhető lenne, ha a korábban tett vallomás a bizonyítás addigi eredményei alapján hitelt érdemlőnek mutatkozik, és a vádlottat a bizonyítás tárgyaláson való felvételének mellőzését megelőzően a védő tanácsokkal látta el[215].

A tanúkról való lemondásnak a bíróság szempontjából több előnye van: egyrészt az eljárás gyorsítása, másrészt elkerülhető a tanúk kihallgatása illetve felvilágosítása alkalmával elkövetett hibák előfordulásának esetleges veszélye. Kétes esetekben természetesen nem lehet eltekinteni a tanúk kihallgatásától, mert a felderítési kötelezettség és az anyagi igazság megállapításának elsőbbsége sérülne. Erre említ példát SELBHERR[216], amikor adott ügyben a védő azt az indítványt tette a bíróságnak, hogy lenne egy tanúja, aki jelentősen befolyásolná az ügy megítélését, azonban a tanú külföldön van, ezért az idézésével az ügy jelentősen elhúzódna. Ha azonban a bíróság alacsonyabb büntetést szab ki, eltekint a tanú idéztetésétől. Az ilyen, a zsarolás felé hajló megállapodás-kicsikarást a szakirodalom egyértelműen elutasítja.

ad e) A büntetőeljárás célja többek között a jogbéke helyreállítása[217]. Ennek kapcsán lényegében az ítéletnek a résztvevők általi, széleskörű elfogadásából lehet kiindulni[218]. Vannak esetek, amelyekben a jogorvoslatról való lemondás a megállapodás részét képezi, amely által a bíróság (ha valamennyi jogosult bejelentette a jogorvoslatról való lemondást) nincs kitéve annak a veszélynek, hogy az ítéletét hatályon kívül fogják helyezni[219].

A jogbéke helyreállítása szorosan összefügg a büntetőeljárásnak a jogbiztonsággal összefüggő funkciójával. BEULKE szerint[220] a büntetőeljárás során hozott jogerős döntés a jogbiztonságot szolgálja. Bizonyos esetekben ennek a célnak megvalósítása ellentmondásokhoz vezet s ezáltal az eljárást később felmerült kétségek miatt újból le kell folytatni. Mindazonáltal a jogkérdés nem lehet folyamatosan nyitott. Ezt mind a közérdek, mind a terhelt érdeke indokolja. Az esetleges hibák aztán kiküszöbölhetőek a rendkívüli perorvoslati eljárásokban (error in facto esetén erre a perújítási eljárás szolgál).

---

[215] Ministerium für Justiz, Bundes- und Europaangelegenheiten Baden-Württemberg (szerk.): Absprache im Strafprozess – ein Handel mit der Gerechtigkeit? Symposium am 20/21.11.1986 in Triberg, Tagungsbericht. Vollzugsanstalt Heilbronn, 1987. 148. o.

[216] Ministerium für Justiz, Bundes- und Europaangelegenheiten Baden-Württemberg (szerk.): Absprache im Strafprozess – ein Handel mit der Gerechtigkeit? Symposium am 20/21.11.1986 in Triberg, Tagungsbericht. Vollzugsanstalt Heilbronn, 1987. 125. o.

[217] ROXIN, Claus: Strafverfahrensrecht. 22. Auflage. Beck, 1991. 2. o.

[218] SCHMIDT-HIEBER, Werner: Absprachen im Strafprozess – Privileg des Wohlstandskriminellen? NJW 1990/1885. o.

[219] RÖNNAU, Thomas: Die Absprache im Strafprozess. Nomos Recht, 1990. 51. o.

[220] BEULKE, Werner: Strafprozessrecht. Heidelberg, 2002. 4. o.

ad f) Önmagukban a bizonyítási nehézségek egy gyors felmentő ítéletet nem alapozhatnak meg és az eljárás megszüntetését sem vonhatják maguk után. Ha a bíróság kételkedik a terhelt bűnösségében, akkor őt nem is ítélheti el. Az eljárás azonban nem is maradhat függőben, a bíróság nem várhat addig, amíg – JESCHEK szóhasználatával élve[221] – valamiféle isteni sugallat révén megvilágosodik. Ha a bíróság annak ellenére ítélné el a vádlottat, hogy kételkedik a bűnösségében, az az ártatlanság vélelmének igen súlyos megsértése lenne. Ilyen helyzetben tehát különös körültekintéssel kell megvizsgálni, hogy sor kerülhet-e megállapodásra, mert ha a megállapodás a terhelt elítéléséhez vezet, az a büntető eljárásjog (és általában a jogállamiság) alapelveit sérti meg.

2.1.2. A terhelt érdeke

A terhelt több okból is érdekelt lehet abban, hogy az eljárás során megállapodást kössenek. Ezek közül a motivációs tényezők közül ki kell emelni az alábbiakat:

a) az eljárás gyorsítása;
b) a stresszfaktor;
c) a költségfaktor;
d) a kedvező ítélet reménye.

ad a) Az eljárás lerövidítését lehetővé tevő megállapodások (pl. eltekintés a további tanúk kihallgatásától) a terhelt szempontjából az eljárás gyorsításának előnyével járnak. Az eljárás gyorsítása az esetek többségében a terhelt szempontjából egyértelmű előny (csak akkor nem, ha éppen az eljárás elhúzása a terhelt célja, így pl. ha várhatóan végrehajtandó szabadságvesztést fog kapni és szeretne minél tovább szabadlábon lenni). A hosszabb ideig tartó, több napig elhúzódó tárgyalás a vádlott számára jelentős szervezési problémákkal járhat. Az az anya, aki a gyerekeit kénytelen arra az időre, ameddig ő a vádlottak padján ül, valahol elhelyezni vagy melléjük bébiszittert fogadni, az üzletember, aki ez idő alatt nem állhat a boltjában, az orvos, aki a betegei mellől kénytelen eljönni, az alkalmazott, aki a munkakiesés miatt az állását kénytelen félteni, mind-mind olyan potenciális terhelt, akinek számára az eljárás gyorsítása kézzelfogható előnyökkel jár. Ha az eljárás tartama a megállapodások eredményére tekintettel egy délelőttre vagy „csak" egy tárgyalásra korlátozódik, ez kevésbé érinti hátrányosan a vádlott munkakörülményeit[222].

---

[221] JESCHEK, Hans-Heinrich: Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil, 4. Auflage. Berlin, 1988. 128. o.

[222] TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 30-31. o.

ad b) Már maga a tárgyalás lefolytatása sok vádlott számára büntetésként hat, a vádlottak nagy része az elhúzódó eljárást is büntetésnek érzi. Az „eljárási huzavona", és hogy a bírósági szak a nyilvánosság előtt zajlik, a nyomás, ami rájuk nehezedik, sok vádlott számára olyan fokú idegi megterhelést jelent, hogy már az eljárás befejezése (teljesen függetlenül attól, hogy milyen eredménnyel) megváltást jelent a számukra[223]. Sok vádlott egyszerűen fél – fél az ítélettől, fél, hogy elveszti az imázsát, fél az ítélet következményeitől, s fél a jövőtől. Leggyakrabban meglévő stresszfaktor – a nyilvános tárgyalások folytán – a „stigmatizálás", „labelling"[224], valamint az eljárás kimenetelével kapcsolatos hosszú ideig tartó bizonytalanság[225]. Ehhez jön még EYRICH szerint az, hogy vajon a megfelelő védőt választotta-e ki a terhelt[226].

Éppen ezek miatt a tényezők miatt érthető a terheltnek az az érdeke, hogy lehetőség szerint már az eljárás elején világos prognózist kapjon az eljárás tartalmát és kimenetelét illetően. A vádlott idegi és pszichikai megterhelésének lehetséges enyhítése az igazságszolgáltatás érdeke is, ezért a szükségtelen stresszfaktorok elkerülése nemcsak a tanács elnökének jóindulatán múlik. Mindebből az következik, hogy a terhelt sok esetben az eredményes megállapodásban látja annak lehetőségét, hogy legyőzze az eljárás bizonytalan kimenetelével kapcsolatos félelmeit, amely félelem nemcsak a bűnösséggel, büntetéssel, hanem az együttműködő, humanitáson alapuló elintézési móddal kapcsolatban is fennáll[227].

Nyilvánvaló, hogy azoknak a terhelteknek, akik az eljárás (egy része) alatt előzetes letartóztatásban vannak, még nagyobb az igényük arra, hogy tisztában legyenek az eljárás kimenetelével. Ugyanígy stresszhelyzetet szül, ha a terheltet szabadlábra helyezik az eljárás során, de attól kell tartania, hogy az eljárás végén végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik és esetlegesen vissza kell vonulnia a börtönbe. Az ettől való félelem is lidércnyomásként hathat a vádlottra, ami a tárgyaláson akár a vádlott konok viselkedéséhez is vezethet, s az a bíró, aki őt a tárgyaláson először látja, idegessége, félelme és bizonytalansága folytán teljesen eltorzult képet alakít ki a róla[228].

---

[223] FEELEY, Malcolm: The process is the punishment. New York, 1979.
[224] FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Budapest-Pécs, 2004. 463. o.
[225] DENCKER, Friedrich – HAMM, Rainer: Der Vergleich im Strafprozess. Alfred Metzner Verlag 1988. 124. o.
[226] Ministerium für Justiz, Bundes- und Europaangelegenheiten Baden-Württemberg (szerk.): Absprache im Strafprozess – ein Handel mit der Gerechtigkeit? Symposium am 20/21.11.1986 in Triberg, Tagungsbericht. Vollzugsanstalt Heilbronn, 1987. 165. o.
[227] PETERS, Karl: Strafprozess. 4. Auflage. Heidelberg, 1985. 80. o.
[228] TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 32. o.

ad c) A büntetőeljárás a terhelt számára igen jelentős anyagi megterhelést jelent. A költségek egyrészről a korábban már említett körülményekből adódnak (bébiszitter, bérkiesés, stb.). Másrészről magából az eljárásból is adódnak költségek: minél hosszabbra nyúlik a tárgyalás és minél több tanút kell megidézni, annál magasabb a bűnügyi költség; a szakvélemények miatti költségek is növelik az összköltséget; a védők általában tárgyalásonként (eljárási cselekményenként) állapítják meg az őket megillető honoráriumot. Ha a tárgyalás nem a terhelt lakó (tartózkodási) helyén van, az utazási és szállásköltség még tovább növelik az anyagi terhet. A költségfaktor szoros összefüggésben áll az eljárás gyorsításának igényével, hiszen minél kevesebb a tárgyalási nap (eljárási cselekmény), annál kisebb a vádlottat terhelő költség is.

ad d) A felmentő ítéletek száma igen alacsony – és ez nemcsak hazánkban igaz, hanem nemzetközi tendencia: ha az ügy eljut a vádemelésig, akkor igen ritkán fordul elő, hogy felmentő ítélet születik. A felmentő ítélet reménye nyilvánvalóan csak akkor lehet realitás, ha a terhelt nem tett beismerő vallomást. Tagadás esetén is azonban igen kevés a remény a felmentésre, hiszen a nyomozás során érvényesülő túlbizonyítás eredményeképpen csak nagyon ritkán fordul elő, hogy a védelem érdemben tudja vitatni a vádirati tényállást.

Különösen érdekes a helyzet a megállapodások szemszögéből, ha például a vádlott ellen különös visszaesőként emelnek vádat, a bizonyítottság viszont kétséges. Ilyenkor a védelem előtt két lehetőség áll: vagy felmentésre törekszik a láthatóan gyenge lábakon álló vád miatt, és akkor a „mindent vagy semmit" elv érvényesül: vagy felmentik a vádlottat, vagy különös visszaesőként súlyos büntetésre számíthat. A másik lehetőség, hogy – éppen a bizonyítottsági szituációból eredő ügyészi bizonytalanságot kihasználva – megállapodásra törekszik, amelynek eredményeképpen mindenképpen elítélik a vádlottat, de elkerülheti a súlyosabb büntetést. Ilyenkor tehát a remény a kedvező ítéletre, relatív: a felmentő ítélet természetesen kedvezőbb, mint pl. a végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés; ugyanakkor a felmentő ítéletért való küzdelem, ami végül is egy letöltendő szabadságvesztéshez vezet, sokkal kedvezőtlenebb.

Ez a példa további két problémára hívja fel a figyelmet: egyrészről világossá válik, hogy egy ilyen helyzetben fennáll az összehasonlításon alapuló téves ítélet meghozatalának veszélye[229]. Meglehet, hogy ilyen esetekben a vádlott a tényállásnak meg nem felelő vallomást fog tenni abból a célból, hogy elérje a szabadságvesztés végrehajtásának próbaidőre való felfüggesztését. Másrészről egy ilyen, nem valós beismerő vallomásnak kihatásai vannak a vádlott-társra is, akit ez automatikusan érint.

---

[229] DENCKER, Friedrich – HAMM, Rainer: Der Vergleich im Strafprozess. Alfred Metzner Verlag 1988. 124. o.

2.1.3. Az egyéb eljárási alanyok és résztvevők érdeke

Az egyéb eljárási alanyok közül ki kell emelni
a) az ügyészség és
b) a védő érdekét,
emellett a megállapodások érinthetik
c) a tanút is.

ad a) A bíróság és az ügyészség megállapodásokkal összefüggő érdekei és hasznai SCHÜNEMANN szerint általában megegyeznek[230]. Az ügyésznek persze vigyáznia kell arra, hogy ne olyan vádpontokat vonjon vissza (ne olyan cselekményeket hagyjon ki a vádból), hogy a megmaradt tettek, tettrészek alapján a bíróság a tárgyalás befejezését követően azt állapíthassa meg, hogy a megmaradó bizonyítási helyzet az elítéléshez nem elegendő.

A megállapodás tehát elsősorban akkor megfelelő az ügyész részére, az jelent elegendő biztonságot, ha akár annak eredményeképpen, akár azt megelőzően legalább részbeni beismerő vallomást tett a terhelt. Ha azonban a terhelt tagad (és emellett még a bizonyítási helyzet is átláthatatlan), az ügyészség nem nagyon fog belemenni részmegszüntetésekbe. Az ügyészség tehát a megállapodásokat kényszerítő eszközként is felhasználhatja, hogy ezáltal a vádlottat egy (rész) beismerő vallomás letétele irányába mozdítsa. Ugyanakkor semmi nem tiltja, hogy az ügyészség pl. a bizonyítást a vádlott szeme láttára folytassa le, s hogy figyelmét a vallomástételének előnyeire felhívja. Az erre vonatkozó határt csak akkor lépi át, ha szükséges vagy a törvény által meg nem engedett előnyök megígérésével gyakorol hatást a terheltre.

ad b) A sikeres megállapodás a védő számára annak a lehetőségét biztosítja, hogy védencének már az eljárás korai szakaszában megfelelő tájékoztatást tud nyújtani az eljárás tartamát és kimenetelét illetően. A tárgyaláson kívül MAUZ szerint mindenképpen jobban ki tudja használni a védő a bíróhoz és/vagy az ügyészhez fűződő jó kapcsolatát, mint a formalizált tárgyalás keretében[231]. Az a védő, aki már a megbízójával való első beszélgetés alkalmával meg tudja őt győzni a bíróhoz és/vagy az ügyészhez fűződő kiváló kapcsolatáról, a gyakorlatban igen jelentős bizalmat élvez. Az ügyvéd arra törekszik, hogy minél magasabb fokú kompetenciájáról győzze meg a

---

[230] Ministerium für Justiz, Bundes- und Europaangelegenheiten Baden-Württemberg (szerk.): Absprache im Strafprozess – ein Handel mit der Gerechtigkeit? Symposium am 20/21.11.1986 in Triberg, Tagungsbericht. Vollzugsanstalt Heilbronn, 1987. 35. o.

[231] Ministerium für Justiz, Bundes- und Europaangelegenheiten Baden-Württemberg (szerk.): Absprache im Strafprozess – ein Handel mit der Gerechtigkeit? Symposium am 20/21.11.1986 in Triberg, Tagungsbericht. Vollzugsanstalt Heilbronn, 1987. 174. o.

megbízóját, a megbízó pedig abban bízik, hogy a védő a tekintélyét az ő ügyében is latba veti[232].

Az időnyerésből származó előnyök a védőnél azonban – az előbb említett honorálási gyakorlat folytán (honorárium/tárgyalási nap) – már nem ilyen egyértelműek. Az eredmény-centrikus ügyvédi díj megállapodás esetén azonban a védőnek is érdeke, hogy az ügyfelével kötött megbízási szerződésben (tényvázlatban) rögzített eredményt minél hamarabb, minél kevesebb fáradtsággal érje el, hiszen ezzel a fennmaradó időt újabb ügyek elintézésének szentelheti.

Ugyanakkor HÜBSCH szerint teljességgel megengedhetetlenek és a megállapodásokkal kapcsolatos gyakorlat hitelét rontóak azok az ügyész és védő között kötött megállapodások, amelyek a különböző esetek összefonódását eredményezik[233]. Ezek az összefonódások egészen odáig vezethetnek, hogy a védő egy folyó tárgyalás keretében a további bizonyítási indítványokról lemond, amennyiben az ügyészség megígéri, hogy egy másik, szintén közös eljárásban a védelem szempontjából engedményeket tesz. Ez a fajta (HÜBSCH kifejezésével élve) „eljárásmix“ sajnos gyakran előfordul a gyakorlatban[234].

ad c) A megállapodások a tanúkat is érinthetik. Pozitív következménye egy megállapodás megkötésének, hogy megnyílhat a lehetőség a tanúkról való lemondásra, a tanúk (újbóli) kihallgatásának mellőzésére. Egy szavahihető vallomás után a bíróság megengedheti magának, hogy lemondjon a további bizonyítás-felvételről. Kiváltképpen a nemi bűncselekményeknél kézenfekvő, hogy a bíró a tanúként kihallgatandó sértettet igyekezne megkímélni a vallomástételből származó kellemetlen szituációtól.

2.2. A megállapodások tartalma

A német büntető perrendtartás számos, megállapodáson alapuló jogintézményt ismer. Ezek közül az alábbiakat kell kiemelni:

- figyelmeztetésekről való lemondás,

---

[232] BLUMBERG, Abraham: Anwälte mit Überzeugungen. StV 1988. 79. o.

[233] Ministerium für Justiz, Bundes- und Europaangelegenheiten Baden-Württemberg (szerk.): Absprache im Strafprozess – ein Handel mit der Gerechtigkeit? Symposium am 20/21.11.1986 in Triberg, Tagungsbericht. Vollzugsanstalt Heilbronn, 1987. 72. o.

[234] HÜBSCH például egy alkalommal elkapott egy, a tárgyalás szünetében lefolytatott beszélgetést a védő és az ügyész között, amelyben az ügyész megpróbálta a védőt lebeszélni a további bizonyítási indítvány előterjesztéséről és a védőt a következőképpen fenyegette meg: „Ha holnap a vwxy elleni eljárásban ismételten ilyenbe kezd, akkor már eleve 4 évnél súlyosabb büntetésből indulhat ki.“ Vö. Ministerium für Justiz, Bundes- und Europaangelegenheiten Baden-Württemberg (szerk.): Absprache im Strafprozess – ein Handel mit der Gerechtigkeit? Symposium am 20/21.11.1986 in Triberg, Tagungsbericht. Vollzugsanstalt Heilbronn, 1987. 72. o.

- az elfogultsági kifogásról való lemondás,
- az opportunitási eseteket is mérlegelés alapján döntik el,
- minden olyan eset, ahol a különeljárás feltétele a beismerés (pl. büntetőparancs),
- a büntetőparancsnál eleve érdemes az ügyésznek előre tudakozódni a védelemnél, mert ha úgyis tárgyalás tartását kérik, akkor semmi értelme,
- a gyanúsítottal való együttműködés (nyomozati alku),
- a tevékeny megbánás lehetősége,
- a kártérítés, jóvátétel szerepe,
- a terhelt lemondhat a közbenső eljárásról,
- a terhelt lemondhat a tárgyalás elrendelésére vonatkozó határozat kézbesítéséről, valamint idézési időköz betartásáról,
- a vádlott beleegyezése nélkül az ügyész a tárgyaláson nem terjesztheti ki a vádat más bűntettekre,
- a vádlott a tárgyaláson lemondhat a közvetlenség elvének alkalmazásáról és a személyi bizonyítékokról,
- a vádlott egyetértését adhatja tanúk, szakértők, váltott-társak korábbi, bíróság általi ki- illetve meghallgatásáról készült okirat felolvasásához,
- a vádlottnak jogában áll, hogy lemondjon a tanúk kihallgatásáról,
- a magánvádas eljárásokban lehetőség van a bíróság előtti egyezség kötésére (a magánvádas eljárásokat az egyezség megkötésének megkísérlése előzi meg).

2.2.1. Konszenzus-modellek

A különböző konszenzus-modelleket TSCHERWINKA alapján[235] három csoportba oszthatjuk:
a) beszélhetünk ún. jogfilozófiai konszenzus-modellekről; valamint
b) a büntetőeljáráson belüli és
c) a büntetőeljáráson kívüli konszenzusokról.

ad a) A német szakirodalom a legjelentősebb jogfilozófiai konszenzus-modellnek HABERMAS teóriáját tekinti[236]. HABERMAS szerint a normák által szabályozott interakciók területén a konfliktusok közvetlenül egy normatív beleegyezésre vezethetőek vissza[237], ugyanakkor a racionális kommunikáció

---

[235] TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 45. o.
[236] Emellett elfogadott modellek még LUHMANN rendszer-elmélete és RAWLS szerződés-modellje. Vö. LUHMANN, Niklas: Legitimation durch Verfahren. Frankfurt, 1983. és RAWLS, John: Eine Theorie der Gerechtigkeit. Frankfurt, 1979.
[237] HABERMAS, Jürgen: Moralbewusstsein und kommunikatives Handeln. Frankfurt, 1983. 76. o.

(vö. megállapodás) lefolytatásán keresztül a tényleges és igaz tartalmak megállapítására kerülhet sor. A tényleges és igaz tartalmak kiderítése ezen teória alapján csak a résztvevők kooperációján keresztül valósulhat meg.

Több szerzőnél is felmerült az a kérdés, hogy mennyiben lehetséges a tárgyaláson racionális jogi diskurzust megvalósítani. ALEXY ezt az ún. „különös eset-teóriájában" alapvetően lehetségesnek tartotta[238]. KAUFMANN ezzel kapcsolatosan erős kétségeket támaszt[239]: bár az elfogadottság, pontosság, alaposság, interszubjektivitás, konszenzuskészség érvényesülésének nagyobb fokát lehetne elérni, mégis a bírósági eljárás – a struktúrája miatt – nem tekinthető racionális jogi diskurzusnak a HABERMAS-i szemlélet értelmében[240].

Az ún. „ideális beszélgetési szituáció" alapkritériumait vizsgálva elvileg a bírósági tárgyalás racionális jogi diskurzusként jöhet számításba. A diskurzus valamennyi résztvevőjével szemben általános kritérium az esélyegyenlőség biztosítása, a beszédszabadság, a privilegizálás mellőzése, a kényszermélküliség[241], ezek pedig elméletileg a büntetőeljárás lényegéhez tartoznak: valamennyi résztvevő számára az esélyegyenlőség, mint az azonos bánásmód előfeltételének biztosítása; a szólásszabadság, mint a kihallgatások foganatosításának alkotóeleme[242]; a privilegizálás mellőzése, mint a bíróság előtti „fegyverek egyenlőségnek" kifejező eleme[243]; és az eljárásban a vádlott jogai (egyenlőség elve[244], az anyagi igazság kiderítése, a kényszertől való mentesség stb.).

Ha tehát arra a megállapításra jutunk, hogy a HABERMAS-féle diskurzus-teória nézetei szerint a bírósági tárgyalás racionális jogi diskurzus lehet, és a bírósági tárgyalás képes valójában az ideális beszélgetési szituáció alapjainak megteremtésére, az eljárás résztvevői közötti megállapodás az még inkább, amelynek kapcsán egy ilyen ideális diskurzus megvalósulhat, hiszen az

---

[238] ALEXY, Robert: Theorie der juristischen Argumentation. Frankfurt, 1973. 263. o.

[239] KAUFMANN, Arthur: Lässt sich die Hauptverhandlung in Strafsachen als rationaler Diskurs auffassen? In: JUNG, Heike – MÜLLER-DIETZ, Heinz (szerk.): Dogmatik und Praxis des Strafverfahrens. Beiträge anlässlich des Colloquiums zum 65. Geburtstag von Gerhard KIELWEIN. Köln, 1989. az 1. oldaltól.

[240] Ld. még KAUFMANN, Arthur – HASSEMER, Winfried: Einführung in die Rechtsphilosophie und Rechtstheorie der Gegenwart. 5. Auflage. Heidelberg, 1989. 134. o.

[211] HABERMAS, Jürgen: Vorstudien und Ergänzungen zur Theorie des kommunikativen Handelns. Frankfurt, 1984. 174. o.

[242] Ennek speciális, az Európai Emberi Jogi Bíróság által kiemelt témaként kezelt esetköre a fogvatartottak szólásszabadsága. Vö. WELLER Mónika: A fogva tartottak szólásszabadsága és a strasbourgi esetjog. Fundamentum 2001/1. 121-124. o.

[243] FENYVESI Csaba: Fegyveregyenlőség az ügymegismerésben. Collega, 2002/5. 8-12. o.

[244] Ennek sajátos, a magyar elméletben sokszor mellőzött kérdéseit dolgozza fel LOSS Sándor: A törvény előtti egyenlőség elvének érvényesülése a büntető eljárásban cigány és nemcigány terheltek esetén. In: SZABADFALVI József (szerk.): Facultas nascitur. 20 éves a jogászképzés Miskolcon. Miskolc, 2001. 283-306. o.

itt sokkal egyszerűbben eszközölhető, mint a tárgyaláson (szabad beszéd és válasz a Be. korlátozásai nélkül, nézetek és ellenvélemények szabad kinyilvánításának lehetősége). ESER szerint[245] a konszenzus megtalálása tehát nem feltétlenül áll szemben az anyagi valóság kiderítésének elvével, hanem éppenséggel ez teszi lehetővé annak kiderítését. Ezért sem mondható, hogy a konszenzusok és az anyagi valóság egymásnak durva ellentétei, amelyek eleve kizárnák egymást.

ad b) A hazai szakirodalom több szempont szerint csoportosítja a büntetés (cél) elméleteket. FÖLDVÁRI[246] abszolút, relatív és vegyes teóriákat említ. NAGY[247] szerint abszolút, relatív és egyesítő teóriák léteznek, de WIENER[248] pl. csak az első két kategóriát emeli ki. TÓTH[249] pedig nemcsak az abszolút, a relatív és a vegyes (közvetítő) elméletek szerinti felosztást követi, hanem külön elemzi az utóbbi években kialakult új irányzatokat is. Végül BLASKÓ[250] nem csoportosítja a büntetési tanokat, hanem azokat fejlődésükben vizsgálja. Mivel ennek a monográfiának nem lehet célja a büntetési tanok részletes elemzése, mielőtt rátérnénk arra, hogy az egyes büntetési teóriák közül melyiknek milyen a kapcsolata a megállapodásokkal, csak röviden tekintjük át a büntetés jogalapjáról született elméleteket s ennek során TÓTH felosztását követjük, így megemlítjük

b/1) az abszolút és
b/2) a relatív, valamint
b/3) az egyesítő (közvetítő, vegyes) teóriákat, végül rátérünk
b/4) napjaink büntetéstani irányzataira is.

ad b/1) Az abszolút elméletek a különös sajátosságokat figyelmen kívül hagyva azért tartják indokoltnak a büntetést, mert bűncselekményt követtek el (ahogyan FÖLDVÁRI fogalmaz[251]: az elkövetett cselekményre és nem az elkövető személyére helyezik a hangsúlyt és az indeterminizmus – s nem a determinizmus – az alapjuk). Az abszolút teóriák igazságosságra és arányosságra törekszenek, de TÓTH szerint nem kezelik a bűnt, hanem csak

---

[215] ESER, Albin: Funktionswandel von Prozessmaximen. ZStW 1992/361. és 377. o.
[246] FÖLDVÁRI József: Magyar büntetőjog. Általános rész. OSIRIS, Budapest, 2003. 236. o.
[247] NAGY Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. KORONA, Budapest, 2001. 328. o.
[248] BÁRD Károly – GELLÉR Balázs – LIGETI Katalin – MARGITÁN Éva – WIENER A. Imre: Büntetőjog. Általános rész. KJK-KERSZÖV, 2002. 148-149. o.
[249] BELOVICS Ervin – BÉKÉS Imre – BUSCH Béla – MOLNÁR Gábor – SINKU Pál – TÓTH Mihály: Büntetőjog. Általános rész. HVG-ORAC, Budapest, 2003. 240-241. o.
[250] BLASKÓ Béla: Magyar büntetőjog. Általános rész. REJTJEL, Budapest, 2002. 380-387. o.
[251] FÖLDVÁRI József: Magyar büntetőjog. Általános rész. OSIRIS, Budapest, 2003. 236. o.

reagálnak rá[252]. Közömbösek az elkövetőt determináló (befolyásoló) hatások iránt, ezáltal nem is differenciálnak. A büntetés az abszolút elméletek alapján csak az elkövetett cselekmény miatt („punitur, quia peccatum est"), csak proporcionálisan alkalmazandó (NAGY[253]). Ehhez az elméleti irányzathoz tartoznak:

- PLATON a büntetés célját a megzavart harmónia helyreállításában látta (a gyógyíthatatlanul a bűn felé vonzódó gonosz lelkektől meg kell védeni a társadalmat, ezért őket meg kell semmisíteni; a többieket meg kell javítani és eközben másokat is vissza kell tartani a bűntől[254]);
- ARISZTOTELÉSZ szerint a büntetés az állampolgárokat erkölcsileg javítja és egyben arányos is (kiegyenlítő igazságosság)[255];
- AQUINOI SZENT TAMÁS szerint az Isten által teremtett földi rend megsértőivel szemben arányos, reparatív és elrettentő büntetésre van szükség;
- KANT szerint erőszakra csak erőszakkal lehet válaszolni (klasszikus tálió elv, ius talionis), a büntetés a hasznossági céloktól mentes, abszolút erkölcsi kötelezettség [256]);
- HEGEL filozofikusabb (dialektikus) alapról indul ki: a bűncselekmény a jog tagadása, a büntetés pedig ennek a tagadásnak a tagadása, és ezzel áll helyre a logikai rend; ő a bűncselekmény és a büntetés viszonyában nem a táliót, hanem az érték szerinti egyenlőséget kívánja meg[257]);
- CARRARA szerint[258] a büntetés fő célja a külső rendnek a társadalomban való helyreállítása;
- SZABÓ a büntetést nem köti célkövetéshez vagy célra való alkalmassághoz, mert attól, hogy nem hatásos vagy nem teljesít be célt, még szükséges, igazságos és indokolt lehet; a büntetés szerepe a jogi és erkölcsi normák épségének fenntartása[259].

---

[252] BELOVICS Ervin – BÉKÉS Imre – BUSCH Béla – MOLNÁR Gábor – SINKU Pál – TÓTH Mihály: Büntetőjog. Általános rész. HVG-ORAC, Budapest, 2003. 235-236. o.
[253] NAGY Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. KORONA, Budapest, 2001. 329. o.
[254] NAGY Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. KORONA, Budapest, 2001. 329. o.
[255] BÁRD Károly – GELLÉR Balázs – LIGETI Katalin – MARGITÁN Éva – WIENER A. Imre: Büntetőjog. Általános rész. KJK-KERSZÖV, 2002. 147. o.
[256] BÁRD Károly – GELLÉR Balázs – LIGETI Katalin – MARGITÁN Éva – WIENER A. Imre: Büntetőjog. Általános rész. KJK-KERSZÖV, 2002. 148. o.
[257] NAGY Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. KORONA, Budapest, 2001. 330. o.
[258] CARRARA, Ferenc (Francesco): A büntető jogtudomány programja. Budapest, 1878.
[259] 23/1990. (X. 31.) ABH SZABÓ András párhuzamos véleménye.

ad b/2) A relatív elmélet relativitását a bűnt determináló körülményekben leli és azért tartja indokoltnak a büntetést, hogy a jövőben ne bűnözzenek[260]. Tehát alapjuk – FÖLDVÁRI szavaival élve[261] – a jövőre vonatkozó hasznossági szempont és a determinizmus elve. A relatív elméleteken belül is két fő csoportot különíthetünk el: a társadalom védelmét és a speciál-prevenciót előtérbe helyező elméleteket[262].

b/2/1. A társadalmi megelőzést (generális prevenciót) hirdető hasznossági elméletek fő képviselői az alábbiak:

- GROTIUS szerint a büntetés nem egyszerű megtorlás; az elkövető önként veti alá magát a büntetésnek, a büntetés célja pedig nem a korábbi állapot helyreállítása, mivel az nem lehetséges[263]);
- BECCARIA „Dei delitti e delle pene" c. művének végén az alábbi következtetést vonja le: „Ahhoz, hogy a büntetés ne jelentsen az egyes állampolgárok ellen egyesektől vagy sokaktól elkövetett erőszakot, az kell, hogy a büntetés lényegében nyilvános, gyors, szükséges, az adott körülmények között a legenyhébb, a bűncselekményekkel arányban álló és a törvényektől megszabott legyen"[264];
- FICHTE szerint azt, aki az államnak a polgáraival kötött szerződést a jogsértéssel tagadja, ki kell rekeszteni a társadalomból; a büntetések egyértelmű tételével megszületik a „bűnhődési szerződés", amelynek megszegése esetén „visszatorlásnak" kell érvényesülni, s ennek során csak a javíthatatlan gonosztevőket kell kirekeszteni a társadalomból;
- FEUERBACH pszichológiai kényszerelmélete alapján a bűncselekmények okai a tettesek érzéki vágyaiban keresendők és a büntetés nem más, mint ezt az érzéki vágyat elfojtó pszichikai kényszer, amely nagyobb kell, hogy legyen, mint a bűncselekmény elkövetéséből eredő érzéki előny;
- BENTHAM szerint a büntetés célja és jogalapja a hasznosságában van (utilitárius elmélet[265]); ő a büntetésnek az emberi cselekedetekre gyakorolt hatását hangsúlyozza és a büntetésnek a preventív mellett másodlagosan reparációs funkciója is van; a büntetésnek arányosnak és egyéniesítettnek kell lennie;

---

[260] BELOVICS Ervin – BÉKÉS Imre – BUSCH Béla – MOLNÁR Gábor – SINKU Pál – TÓTH Mihály: Büntetőjog. Általános rész. HVG-ORAC, Budapest, 2003. 235. és 236-239. o.
[261] FÖLDVÁRI József: Magyar büntetőjog. Általános rész. OSIRIS, Budapest, 2003. 236. o.
[262] FÖLDVÁRI szerint a két csoportosítási ismérv az elérni kívánt cél (megelőzés) és a cél elérésének módja. Vö. FÖLDVÁRI József: Magyar büntetőjog. Általános rész. OSIRIS, Budapest, 2003. 238. o.
[263] BLASKÓ Béla: Magyar büntetőjog. Általános rész. REJTJEL, Budapest, 2002. 380. o.
[264] BECCARIA, Cesare: Bűntett és büntetés. AKADÉMIAI Kiadó, Budapest, 1967. 140. o.
[265] FÖLDVÁRI József: Magyar büntetőjog. Általános rész. OSIRIS, Budapest, 2003. 239. o.

- LOMBROSO – bár neki a „született bűnözőre" vonatkozó elméletét sokan támadták (vö. kriminál-antropológiai irányzat) – új színt hozott azzal, hogy a bűncselekmény alanyi oldalát helyezte előtérbe: szerinte nem a bűncselekmény elvont fogalmából, hanem a tettes személyéből kell kiindulni;

- FERRI szerint a bűncselekménynek vannak az egyénben rejlő belső és a környezetében található külső okai is, hiszen a társadalmi jelenségekre mindenki másként reagál, ezért nem büntetésre van szükség, hanem a társadalomból való kizárásra (nevelés céljából).

b/2/2. A speciál-preventív elmélet képviselői szerint magát az elkövetőt (s nem a társadalmat) kell visszatartani további bűncselekmények elkövetésétől:

- PROTAGORASZ már a Kr. e. ötödik században kimondta, hogy az ésszerű büntetés az, ami a visszatartást tartja szem előtt (különbség van az emberhez méltatlan bosszú és az ésszerű büntetés között);

- SENECA éppen PROTAGORASZ nézeteinek megerősítésére vallotta a „nemo prudens punit, quia peccatum est, sed ne peccetur, revocari enim practirata non possunt, futura prohibentur" elvet;

- MORUS noha kiemelte a tettarányos büntetés fontosságát, annak elsődleges céljának a tettes megjavítását tartotta (akár a kényszermunka révén is[266]);

- GROLMANN szerint a polgároknak joguk van ahhoz, hogy bűncselekménytől mentes társadalomban éljenek, a büntetésnek azonban nemcsak a jogsértés helyreállítását kell elérnie, hanem arra is irányulnia kell, hogy a jogsértés elkövetésére irányuló bűnös akarat a jövőben ne nyilvánulhasson meg;

- MITTELSTÄDT elrettentési elmélete szerint a cselekmény jellege, súlya közömbös, az egyetlen cél a represszió, amely a minél szigorúbb, minél kegyetlenebb büntetéssel érhető el (szerinte a javítási cél beteges humanizmus, a szabadságvesztés pedig felesleges büntetési nem a halálbüntetés és a testi büntetések mellett);

- LISZT a célbüntetés (Zweckstrafe) elvét vallotta: a büntetés célja a jogrend fenntartása, amit a tettes személyiségének leginkább megfelelő eszközzel kell biztosítani: az ingadozó, alkalmi bűnözőket el kell rettenteni, a még

[266] KABÓDI Csaba: Munkabüntetések a 20. században. BM 1992/1. 4-10. o.

javíthatókat meg kell javítani, a javíthatatlanokat pedig ártalmatlanná kell tenni[267].

ad b/3) Az abszolút és a relatív elmélet szintézisére törekszik a közvetítő (egyesítő, vegyes) elmélet[268]: a büntetés célja az olyan megtorlás, amely az újabb bűncselekmények megelőzésére alkalmas[269], tehát a büntetésnek egyidejűleg kell igazságosnak, hasznosnak (célszerűnek) és szükségesnek lennie[270]:

- PLATON a Kr. e. negyedik században már kimondta, hogy a büntetésnek nemcsak a tettel kell arányosnak lennie (a megtorlás szolgálja a megsértett harmónia helyreállítását), hanem képesnek kell lennie a visszatartásra is;
- FINKEY úgy tekintette, hogy a múltba és a jövőbe tekintő két szélsőséges nézet indokolatlanul osztja meg a szakirodalmat, mert az állam azért is büntet, mert bűnt követtek el és azért is, hogy a jövőben ne kövessenek el bűnt[271];
- FÖLDVÁRI szerint az abszolút és a relatív teóriák egyoldalú álláspontot képviselnek a büntetés célja és jogalapja kérdésében; ezt az egyoldalúságot fel kell oldani és ezt a célt szolgálja a vegyes teória[272];
- HORVÁTH a büntetés szükségességének (vö. a büntetés társadalmi rendeltetése), igazságosságának (vö. a büntetés etikai igazolása) és célszerűségének összehangolására törekszik[273];
- ROXIN dialektikus egyesítő elmélete pedig a különböző büntetési célok ellentétét hangsúlyozva kísérli meg ezeket szintézisbe hozni; a büntetéssel fenyegetés, a büntetés kiszabása és a büntetés-végrehajtás egymásra épül és egymás elveire támaszkodik; a büntetéssel fenyegetés elve a generál-prevenció, a büntetés kiszabása a jogrend megőrzésén alapszik, végül a büntetés-végrehajtás a speciál-prevencióra koncentrál[274].

---

[267] A célgondolaton alapuló büntetési teóriák kialakulása IHERING nevéhez fűződik. Vö. FÖLDVÁRI József: Magyar büntetőjog. Általános rész. OSIRIS, Budapest, 2003. 240. o.

[268] BELOVICS Ervin – BÉKÉS Imre – BUSCH Béla – MOLNÁR Gábor – SINKU Pál – TÓTH Mihály: Büntetőjog. Általános rész. HVG-ORAC, Budapest, 2003. 235. és 239-240. o.

[269] FÖLDVÁRI József: Magyar büntetőjog. Általános rész. OSIRIS, Budapest, 2003. 240. o.

[270] NAGY Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. KORONA, Budapest, 2001. 334. o.

[271] Vö. LISZT hasonlata: mintha azon vitatkoznánk, hogy azért gyógyít az orvos, mert beteg a páciens, vagy azért, hogy meggyógyuljon. BELOVICS Ervin – BÉKÉS Imre – BUSCH Béla – MOLNÁR Gábor – SINKU Pál – TÓTH Mihály: Büntetőjog. Általános rész. HVG-ORAC, Budapest, 2003. 239. o.

[272] FÖLDVÁRI József: Magyar büntetőjog. Általános rész. OSIRIS, Budapest, 2003. 240-241. o.

[273] NAGY Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. KORONA, Budapest, 2001. 335. o.

[274] NAGY Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. KORONA, Budapest, 2001. 335-336. o.

ad b/4) Napjainkban számos olyan új irányzat alakult ki[275], amely részben az előző három valamelyikéhez tartozik, de részben új, azoktól eltérő gondolatokat is megfogalmaz[276]:

- Az „új társadalomvédelmi iskolát" PRINS teremtette meg és GRAMMATICA fejlesztette tovább. Az iskola szerint az államnak nincs joga a büntetésre, de kötelessége a tettesek reszocializálása (gyógyító-nevelő intézkedésekkel). ANCEL kicsit enyhített ezen a merev álláspontón és azt mondta, hogy a közösség megvédése is cél.

- A „kezelési elmélet" („treatment teória") szerint a bűncselekmény betegség, a bűnözés járvány, a reszocializáció pedig a terápia, ezért a hagyományos büntetési eszközök nem tudják elérni a kívánt célt, a gyógyítást.

- A „neo abszolút elmélet" a büntetés megtorló jellegét helyezi előtérbe, amelyre a bűnözés, azon belül is a felderítetlen illetve látens bűnözés számának emelkedése hatott leginkább.

- A reparációs elmélet (restoratív igazságszolgáltatási modell) a büntetés jóvátételi jellegét[277] emeli ki[278].

- FOUCAULT a büntetést a hatalom és a fegyelmezés sajátos eszközének tekinti.

- CHRISTIE az alternatív büntetések alkalmazására helyezi a hangsúlyt.

- GARLAND a büntetés jelenségének társadalmi összefüggéseit (a büntetés szociológiáját) vizsgálja[279].

A büntetőjogi konszenzus-orientációk közül elsőként meg kell vizsgálnunk a megtorlási teória és a konszenzus kapcsolatát. A megtorlási teória

---

[275] GELLÉR Balázs: A „büntetés" fogalma az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezmény 7. cikkének 1. bekezdésében. MJ 1997/2. 105-107. o.

[276] BELOVICS Ervin – BÉKÉS Imre – BUSCH Béla – MOLNÁR Gábor – SINKU Pál – TÓTH Mihály: Büntetőjog. Általános rész. HVG-ORAC, Budapest, 2003. 241-243. o.

[277] NAGY Ferenc: Jóvátétel mint a konfliktusfeloldó büntető igazságszolgáltatás egyik formája. A bűnelkövető általi jóvátételi modellváltozatok áttekintése. In: KK 1993. 4-36. o.

[278] Bár a jóvátételnek a büntetéshez való viszonyát sokan vitatják. Így pl. BINDING szerint: míg a büntetés sebet üt, addig a kártérítés sebet gyógyít. Vö. BELOVICS Ervin – BÉKÉS Imre – BUSCH Béla – MOLNÁR Gábor – SINKU Pál – TÓTH Mihály: Büntetőjog. Általános rész. HVG-ORAC, Budapest, 2003. 242. o.

[279] FOUCAULT, CHRISTIE és GARLAND nézeteiről részletesen ld. NAGY Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. KORONA, Budapest, 2001. 336. o.

sokak szerint ma már tudományosan nem tartható elmélet[280], amely alapján a büntetés megérdemelt, mert ez kompenzálja a bűncselekmény által bekövetkezett kárt[281]. A megtorlási teóriánál a büntetés a bűnösség mértékétől függ. Azok a megállapodások tehát, amelyek nem sértik meg a bűnösség elvét és amelyek nem kerülik meg a büntetéskiszabási kritériumokat, akár meg is felelhetnek a megtorlási teória követelményeinek[282]. A megtorlás, a kompenzálás és a kiengesztelés célját nem korlátozza az a tény, hogy a megtorlást, kompenzálást, kiengesztelést megállapodások és megegyezések előzik meg[283]. A generál-prevenció azáltal érvényesül, hogy a vádlott elítélésén keresztül befolyásolják a közvéleményt és a bűncselekmények elkövetésétől visszatartják az állampolgárokat. A megállapodások TSCHERWINKA szerint akkor sem érintik ezeknek a teóriáknak a „hatósugarait", ha azok enyhébb ítélethez vezetnek[284]. Hogy a magasabb vagy alacsonyabb büntetések mennyire felelnek meg a speciál- és generál-prevenció követelményeinek, az egy olyan kérdés, amely az ítéletek minden fajtájával kapcsolatban felmerül, s nem tekinthető „megállapodás-specifikus" sajátosságnak. A speciál- és generál-prevenció követelménye nem ad konkrét utalást a büntetés mértékére nézve, s arra sem, hogy az ítéletnek milyen részekkel kell rendelkeznie. A megtorlási teóriában kizárólag a legitimációról és a büntetés céljáról van szó, s ebben a vonatkozásban a megállapodásból származó ítéleteket tekintve semmiféle lényeges különbség nincs a többi ítélethez képest. Éppen a megállapodásokkal kapcsolatban hangsúlyozandó, hogy az abszolút büntetési teóriák többé-kevésbé visszaszorultak[285].

A megelőző teóriákban[286] is újra feltűnnek a már említett szempontok a speciál- és generál-preventív aspektusok közötti mérlegelések tekintetében[287]. Minden egyes ítélet kapcsán felmerül ez a probléma, s a megállapodási gyakorlat erre semmilyen új hatást nem gyakorol. A speciál- és generál-

---

[280] KIS Norbert: A bűnösségi elv hanyatlása a büntetőjogban. UNIÓ, Budapest, 2005.; KIS Norbert: Gondolatok a bűnösségi elv hanyatlásáról. In: Györgyi Kálmán-jubileum. 2004. 321-346.

[281] RADBRUCH, Gustav: Rechtsphilosophie. Stuttgart, 1973. 259. o. BELOVICS Ervin – BÉKÉS Imre – BUSCH Béla – MOLNÁR Gábor – SINKU Pál – TÓTH Mihály: Büntetőjog. Általános rész. HVG-ORAC, Budapest, 2003. 237. o.

[282] NAGY Ferenc: A bűnösségen alapuló felelősség elvéről. In: TOKAJI-emlékkönyv, 1996. 183-195. o.

[283] ROXIN, Claus: Strafverfahrensrecht. 22. Auflage. Beck, 1991. a 31. oldaltól.

[284] TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 48. o.

[285] LÜDERSSEN, Klaus: Die Verständigung im Strafprozess. Überlebenstrategie oder Paradigmawechsel. StV 1990. 377. o.

[286] JESCHEK, Hans-Heinrich: Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil, 4. Auflage. Berlin, 1988. a 70. oldaltól.

[287] ROXIN, Claus: Strafrecht. Allgemeiner Teil, Band I. München, 1992. 39. o.

preventív szempontok közötti mérlegelés eredménye tehát független attól, hogy az eljárás során sor került-e megállapodásra.

Még kevésbé mondanak ellent a megállapodások a modern büntetési teóriáknak. A pozitív generál-prevenció teóriája[288], amely az egyest, az adott terheltet, mint a büntetés címzettjét háttérbe szorítja, s rugalmas irányítóeszközzé[289] válva a büntetés célját a joghűségben s a jogba vetett bizalom kieszközlésében látja. Maga a tettes és a bűncselekménye már csak eszközök s alkalmak a büntetőjogi védelem megvalósítására, a büntetőjogon keresztül a jogban bízók bizalmának megerősítésére. Ennek a teóriának a keretében a büntetés funkcionalitását azért sem érintik a megállapodások, mivel a büntetés megvalósulása és annak belső minősége itt még kevésbé fontos, mint a fent már bemutatott, hagyományos generál-prevenciók esetében. Végül CALLIES utal az ún. új megtorlási teóriára, amely a büntetőjog abszolútként értendő, legalábbis céloktól letisztított megalapozása és a büntetést a megbüntetettel való jogviszonyként definiálja. Ez a teória különösképpen támogatja a büntetőeljárásban kialakítható megállapodási gyakorlatot, mivel a terhelt szubjektivitását kiváltképpen hangsúlyozza, és az alany a büntetésben való részesedése által „viseli a számlát"[290].

ad c) A polgári perrendtartásban nemcsak, hogy megengedett, hogy a felek egyezségre jussanak, s ezen célból tárgyalásokat folytassanak le egymással, hanem kívánatos is. A bíróságnak kötelessége, hogy mindig közrehasson egy idejében történő, békés egyezség megkötésében. A Pp. 121. § (1) bekezdés f) pontja szerint a keresetlevélben kötelező feltüntetni az arra való utalást, hogy a felek közötti jogvitában közvetítői eljárás volt-e folyamatban (kivéve, ha a közvetítői eljárást törvény kizárja). Ennek hiányában a bíróság a keresetlevelet hiánypótlási felhívás kiadását mellőzve, idézés kibocsátása nélkül elutasítja (Pp. 124. § (2) bek.). Azonban a büntetőeljárások és polgári eljárások két eltérő alapból indulnak ki: az előírásokat és alapgondolatokat nem lehet válogatás nélkül az egyik eljárási rendből a másikra kiterjeszteni. Éppen ezért nincs helye például a büntetőperben a terhelt és a magánfél közötti egyezség jóváhagyásának (Be. 54. § (7) bek.)[291]. Amíg a polgári eljárásban a felek a

---

[288] JAKOBS, Günter: Strafrecht. Allgemeiner Teil. Die Grundlagen und die Zurechnungslehre. 2. Auflage. Berlin-New York, 1993. a 4. oldaltól.

[289] CALLIES, Rolf-Peter: Strafzwecke und Strafrecht. NJW 1989. 1341. o.

[290] CALLIES, Rolf-Peter: Strafzwecke und Strafrecht. NJW 1989. 1340. o.

[291] Bár ez utóbbi rendelkezés a konszenzuális elemeknek a büntetőeljárásban való mind inkább előtérbe kerülésével kissé idejétmúltnak tekinthető.

rendelkezési elv értelmében az eljárás tárgyáról rendelkezhetnek, ennek útjában a büntetőeljárásban a legalitás elvének az érvényesülése áll. Amíg a büntetőeljárás egyik célja az anyagi valóság feltárása[292], addig a polgári eljárásjogban a formális igazság elve a meghatározó[293]. A két eljárási forma közötti további alapvető különbségre DENCKER és HAMM mutattak rá[294]: a büntetőeljárásban a megállapodások megkötéséhez és megvalósulásához a bíróság döntése szükséges, peren kívüli egyezség, az eljárásnak a bíróság döntése nélküli befejezése a büntetőeljárásban nem lehetséges. Ez a polgári eljárás területén teljesen másképpen van: a perbeli egyezség megszüntet a bírósági döntés meghozatalának a szükségességét (annak helyébe a perbeli egyezség lép). A bíróságnak nemcsak, hogy nem szükséges ilyen esetben döntést hoznia, hanem már nincs is mit eldöntenie. Tehát TSCHERWINKA levonja a következtetést: a polgári eljárásban megkötheto egyezségeknek semmi befolyásoló ereje nincs a büntetőeljárásban megkötheto megállapodások megengedettségére[295].

Meghatározó ereje ezzel szemben az olyan eljárási formáknak van, amelyekben a büntetőeljáráshoz hasonlóan érvényesül a nyomozati elv. Így egyes Pp. szerinti eljárások (pl. a gyermek családi jogállását érintő ügyek, a gondnokság alá helyezési ügyek), valamint az államigazgatási eljárások (ideértve a szabálysértési eljárásokat is) és a társadalombiztosítási eljárások, amelyek mindegyikében érvényesül a nyomozati elv. Mégha ebből azt a következtetést is lehet levonni, hogy a nyomozati elv maga nem akadályozza meg kimondottan az eljárás résztvevői közötti megállapodások és megegyezések megkötését, a büntetőeljárásokban kötendő megállapodások megengedhetőségét illetően ennek a megállapításnak csupán csekély jelentősége van, mivel a más eljárási alapelvekkel való összeegyeztetéséről ezzel még semmit nem lehet mondani.

2.2.2. A megállapodások tartalmi összetevői

A megállapodások tartalma TSCHERWINKA szerint[296] a védelem és a hatóság oldaláról az alábbiakban áll[297]:

---

[292] ROXIN, Claus: Strafverfahrensrecht. 22. Auflage. Beck, 1991. a 2. oldaltól.

[293] RANFT, Otfried: Strafprozessrecht. Systematische Darstellung für Studium und Praxis. Stuttgart-München-Hannover-Berlin, 1991. 269. o.

[294] DENCKER, Friedrich – HAMM, Rainer: Der Vergleich im Strafprozess. Alfred Metzner Verlag 1988. 30. o.

[295] TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 50. o.

[296] TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 38-40. o.

A megállapodások tartalma a védelem oldaláról	A megállapodások tartalma a bíróság és az ügyész oldaláról
• beismerő vallomás (rész- vagy teljes vallomás) • jóvátétel[298] • az ügy felderítéséhez nyújtott segítség • lemondás a tanúkról • lemondás a további bizonyítás-felvételről/bizonyítási indítványok visszavonása • jogorvoslatról való lemondás/jogorvoslat visszavonása • közreműködés a nyomozó hatósággal • vallomás letételére való készség más eljárásokban is, illetve vádlott-társakkal szemben is	• az eljárás gyorsítása, gyors vádemelés • bizalmas viszony kialakítása • egy vádlott-társ kivonása az eljárás alól • gyors ítélethozatal • egyéb tettek/tettrészek üldözésének mellőzése, lemondás a vád kiterjesztéséről • ígéret arra vonatkozóan, hogy egy nem túl részletes vallomást teljes beismerésként értékelnek • tárgyalás mellőzése tárgyalás helyett • enyhébb szankció kiszabása • alacsonyabb minősítésre vonatkozó ígéret • enyhébb végrehajtási fokozatra vonatkozó ígéret • jogorvoslatról való lemondás illetve jogorvoslat visszavonása az ügyészség részéről • lemondás a tanúkról • a bíróság ígérete, hogy nem lépi át az ügyészi indítvány határait (pl. a szankció tekintetében) • ígéret arra, hogy a meghatalmazott védőt egy másik eljárásban kirendelik • az ügyészség ígérete, hogy a vádlottal vagy védőjével szemben egy másik eljárásban előzékenyebb lesz

Ebből a felsorolásból is kitűnik, hogy megállapodások megkötésére az eljárás bármely szakaszában sor kerülhet. Továbbá, hogy a megállapodások

---

[297] HERKE Csongor: Die Absprache als ein Institut der Strafverfahrenserleichterung. In: FENYVESI Csaba – HERKE Csongor (szerk.): Emlékkönyv László egyetemi tanár születésének 90. évfordulójára. PTE ÁJK Pécs, 2003. 102. o.

[298] NAGY Ferenc: Jóvátétel mint a konfliktusfeloldó büntető igazságszolgáltatás egyik formája. JK 1993/3. 89-100. o.

megköthetőek az eljárás lefolyását, tárgyát, valamint a büntetéskiszabást illetően (bár a legtöbb megállapodás megkötésére nyilvánvalóan a jogkövetkezményekkel kapcsolatban kerül sor[299]). Megállapodások köthetőek a büntetés-végrehajtás keretében is, mégha kisebb számban kerül is ezekre sor.

Megállapodásokat általában abban az eljárási szakban kötnek, ahol a ténykérdés még nyitott. Pusztán a jogkérdésekkel foglalkozó eljárásban (pl. felülvizsgálat), de még az inkább jogkérdésekkel, ténykérdésekkel alig foglalkozó másodfokú (s a ténykérdésekre legkevésbé koncentráló rendes, harmadfokú) eljárásban a megállapodásoknak alig lehet szerepük.

Egyes vélemények szerint a megállapodásokra nagyobb arányban kerülhet sor azoknál a bűncselekményeknél, ahol nincs sértett és emiatt attól sem kell tartani, hogy az a megtorló igazságszolgáltatás érvényesítése érdekében panaszkodni fog[300]. Ez a jól hangzó érv azonban abszolút számban semmiképpen sem érvényesül. Mindamellett, hogy a bűncselekmények jelentős része vagyon elleni, ahol kifejezetten van sértett (és a fennmaradó bűncselekmények nagy részénél is felmerülhetnek sértettek, vö. élet- és testi épség elleni, vagy nemi bűncselekmények), a megállapodások mind nagyobb részét képezik a terhelt és a sértett közötti megállapodások (vádelhalasztás érdekében vagy közvetítői eljárás keretében).

Vannak bizonyos eljárási szituációk, amikor nagyobb az esélye annak, hogy megállapodásokra kerül sor. Következhet ez a szituáció szükségszerűségéből, kényszerítő jellegéből, de abból is, hogy könnyebben kerül sor megállapodásra. Az előbbiek közé tartozik pl. a sok tanú miatt várható sok tárgyalási nap[301], a tisztázatlan és nehézkes bizonyítási- és jogi helyzet, a több tett/tettrészek miatti vád. A megállapodások megkötését segíti elő ugyanakkor az is, amikor a bíróság/ügyészség/védelem alanyai a közöttük levő ismertség, esetleges baráti viszony miatt közvetlenebb kapcsolatba kerül.

2.2.3. A megállapodások formái

A szakirodalom és a joggyakorlat alapján a megállapodásokkal kapcsolatosan többféle formát különböztethetünk meg. TSCHERWINKA szerint valószínűleg a leggyakrabban a bíróság és a védő kötnek megállapodásokat[302]. Ezek a megállapodások aztán felvethetik a bírókkal szembeni elfogultsági aggály problémáját. Szintén az elfogultsággal

---

[299] SCHÜNEMANN, Bernd: Die Verständigung im Strafprozess. Wunderwaffe oder Bankrotterklärung der Verteidigung? NJW 1989/1895-1896. o.

[300] DENCKER, Friedrich – HAMM, Rainer: Der Vergleich im Strafprozess. Alfred Metzner Verlag 1988. 68. o.

[301] HANACK, Ernst-Walter: Vereinbarungen im Strafprozess, ein besseres Mittel zur Bewältigung von Grossverfahren? StV 1987/500-504. o.

[302] TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 40. o.

kapcsolatos kérdéskör, ha több vádlottas ügyben a bíróság csak egyik vádlott védőjével köt megállapodást.

A védőhöz képest lényegesen ritkábban kerül sor informális módon megállapodás kötésére a hatóság és a terhelt között. Ennek oka, hogy a terhelt fél az igazságszolgáltatással a tárgyaláson kívül lefolytatott beszélgetéstől, ennek lehetőségét talán nem is ismeri, s ennélfogva nem is tudja ezeket úgy kihasználni, mint a védő. Ugyanakkor az egyik legjelentősebb és ezért a monográfiában külön fejezetben tárgyalt kérdés a vád és a védelem között (ténylegesen, tartalmilag az ügyész és a terhelt között) kötött formális megállapodás, a vádalku.

A megállapodások kötésének gyakoriságát a bíróság és az ügyészség között már csak azért sem szabad alábecsülni, mert az érintett személyek térben gyakran igen közel dolgoznak egymáshoz. Valamilyen okból (a kontradiktórium elvével teljesen összeegyeztethetetlen módon) kialakult az a gyakorlat, hogy a bíróság és az ügyészség mindenkinél szabadabban, kötetlenebbül tárgyalhatja meg az ügyet egymással[303]. Ezeknek a kötetlen beszélgetéseknek a szerepe aztán az ügy érdemi megítélése szempontjából igen jelentős lehet, holott sokszor a „fair eljárás" elvét is sérthetik (pl. az ügyész bizalmasan közli az eljáró bíróval, hogy rendelkezésre állnak olyan telefonlehallgatási jegyzőkönyvek, amelyek bizonyítják a terhelt bűnösségét, azonban azokat „sajnos" nem lehet a perben felhasználni, mert engedélyezésük nem volt meg). A bíró nyilvánvalóan nem tudja magát függetleníteni ezektől a bizalmas beszélgetésektől és ha ezek nem is minősülnek megállapodásnak, az ügy eldöntésére jelentős kihatással lehetnek.

Végül az eljárás végső kimenetelét döntően meghatározó megállapodások közé kell sorolni a vádlott és a sértett közötti megállapodást. Mindamellett, hogy magánvádas (pótmagánvádas) ügyben is jelentős szerepe lehet ennek a fajta megállapodásnak (és végső soron az eljárás megszüntetéséhez vezethet), a közvádas eljárásban sem elhanyagolható a terhelt és a sértett közti megállapodás. Ennek két fő formáját kell kiemelni: az egyik, amikor a sértettnek nyújtott kártérítés és/vagy jóvátétel a vádemelés elhalasztásához vezet, a másik pedig a közvetítői eljárás (mediáció). A restoratív (kárhelyreállító) igazságszolgáltatásnak hazánkban is egyre nagyobb szakirodalma van, éppen ezért fontosnak tartottuk ezt a kérdést is külön fejezetben, részletesen elemezni.

---

[303] Az egyik vidéki bíróságon és ügyészségen a bírók és az ügyészek többsége a közeli nagyvárosból jár be dolgozni. A városi bíróság elnöke kiadta utasításban, hogy a bírók nem utazhatnak az ügyvédekkel egy autóban a munkába menet vagy onnan jövet, ugyanakkor az ügyészekkel igen. Noha valóban visszásságot okozhat, ha egy bíró egy ügyvéd kocsijában érkezik a bíróságra (vagy hagyja el a tárgyalás után a bíróságot), elvileg ugyanígy problémát okozhatna az, ha ugyanezt az ügyészekkel teszi.

2.2.4. A megállapodások kategorizálása a kötelezőerejük alapján

A megállapodások TSCHERWINKA szerint nemcsak tematikai, regionális, időszerűségi, bűncselekménytípus és érdekhez kötöttségük szempontjaiból nagyon különbözőek, hanem a kötelezőerejük alapján is[304]. A beszélgetések a pusztán törvényi figyelmeztetéstől egészen a bíróság kötelező ígéretéig is elmehetnek. A megállapodásnak a szerző az alábbi fokozatait jelöli meg:

a) a törvényes figyelmeztetés;
b) a vallomás büntetésenyhítő hatásának a kihangsúlyozása;
c) nyílt beszélgetés az eljárás folytatásáról;
d) a bizonyítás állásának közlése;
e) a megbízható, de kötelezettség nélküli prognózis;
f) az eljárás eredményére vonatkozó kötelező ígéret;
g) az eljárás résztvevőinek megbeszélése a terhelt jövőbeli vallomásáról.

ad a) A bíróságnak a büntetési mérték szempontjából releváns utalásai problémamentesnek tekinthetők, ha azok megegyeznek a törvényben rögzítettekkel és a Be. által meghatározott figyelmeztetési kötelezettség körében kerül rájuk sor. A bíróság tehát megteheti, hogy a kihallgatás előtti figyelmeztetéskor megemlíti a vádlottnak, hogy a cselekménye 1 évtől 5 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A törvény kifejezetten a megállapodást, az eljárás kikerülését szolgáló, a szankciót érintő figyelmeztetést is tartalmaz. Eszerint a kábítószerrel visszaélés egyes eseteinél lehetőség van a büntetőeljárás kikerülésére, ha a kábítószer-élvező terhelt önként aláveti magát a kábítószer-függőséget gyógyító kezelésen, kábítószer-használatot kezelő más ellátáson vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson való részvételnek. Mivel ez adott esetben a büntethetőség megszűnését eredményezheti, erre őt figyelmeztetni kell.

ad b) Számtalan eljárásban utal a tanácselnök bíró a vallomások büntetésenyhítő hatásaira. És nemcsak a joggyakorlatra utalhat, amely a részletes, feltáró jellegű beismerő vallomás letétele kapcsán a büntetés enyhítését szorgalmazza, hanem saját büntetőtanácsának a gyakorlatára is (megemlíthet konkrét ügyben olyan vallomást, amely ténylegesen alacsonyabb büntetés kiszabásához vezetett). De a bíróság biztosíthatja a vádlottat arról is, hogy beismerő vallomás letétele esetén a kiszabásra kerülő büntetés nem fog egy

---

[304] TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 71. o.

meghatározott mértéket meghaladni, vagy őt bizonyos vádpontokban fel fogja menteni, vele szemben az eljárást részben meg fogja szüntetni[305].

ad c) A tárgyalás megkezdése előtt a bíróság, az ügyész és a védő gyakran folytat beszélgetéseket a tanúkihallgatás és a szakértői vélemény szükségességéről, a vallomások felolvasásának lehetőségéről vagy egyéb eljárási kérdésekről[306]. Az ilyen beszélgetéseknél a kötelezés sem kerülhető el, mivel a bíróságnak hozzá kell kezdenie a tanúk és szakértők idézéséhez. Hangsúlyozandó, hogy az ilyen formális megállapodások a védő számára konkrét következtetésekre adhatnak alapot, ami a bíróságnak a várható bizonyítással, annak eredményével kapcsolatos szemléletét illeti, és közvetett módon gyakran ugyanaz a hatásuk, mint az eljárást érintő közvetlen beszélgetéseknek. Például, ha a bíróság a védő tudomására hozza, hogy a bíróság a vádlott alkoholfogyasztására vonatkozó adatokat meg akarja vizsgálni, a védő következtethet arra, hogy a bíróság az ügy eldöntése szempontjából fontosnak tartja az alkoholos befolyásoltságot.

ad d) A bizonyítás pillanatnyi állására vonatkozó értékelést a bíróság csak fokozott elővigyázatosság mellett hozhatja nyilvánosságra, mivel ellenkező esetben prejudikáció vádja érhetné és akár elfogultsági kifogást is elő lehet terjeszteni. Néha a bíróság jogszerűen nyilatkozik a bizonyítás állásáról (akár hallgatólagosan is): pl. a bíróság elé állítás feltétele a bizonyítékok rendelkezésre állása, így ha a bíróság nem vitatja ennek tényét, ezzel hallgatólagosan jelzi, hogy álláspontja szerint rendelkezésre állnak az ügy gyors eldöntéséhez szükséges bizonyítékok (ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy azok a vádlott bűnösségét támasztják alá, tehát érdemben ezzel még nem értékeli a bizonyítékokat a bíróság). A bíróság rendelkezik tehát bizonyos mozgástérrel már a bizonyítás-felvétel végleges befejezése előtt is a bizonyítékok pillanatnyi értékelésével kapcsolatos bizonyos állásfoglalások adására. DAHS szerint éppen az olyan tárgyalásokkal van a probléma, amelyekben a bíróság semmilyen módon nem hozza a vád és a védelem tudomására, hogy éppen hogyan vélekedik a bizonyítás állásáról[307]. NIEMÖLLER úgy fogalmaz, hogy elvárható, hogy a résztvevők a tárgyalóteremben nyílt lapokkal játszanak[308].

---

[305] KLEINKNECHT, Theodor – MEYER, Karlheinz: Strafprozessordnung. 44. Auflage, Beck, 1999. Bevezetés, 119b. pont

[306] RÜCKEL, Christoph: Verteidigertaktik bei Verständigungen und Vereinbarungen im Strafverfahren. NStZ 1987/302. o.

[307] Ministerium für Justiz, Bundes- und Europaangelegenheiten Baden-Württemberg (szerk.): Absprache im Strafprozess – ein Handel mit der Gerechtigkeit? Symposium am 20/21.11.1986 in Triberg, Tagungsbericht. Vollzugsanstalt Heilbronn, 1987. 158. o.

[308] NIEMÖLLER, Martin: Absprachen im Strafprozess. StV 1990/34. és 38. o.

ad e) A megbízható, s egyben kötelezettség nélküli prognózis alatt az értendő, hogy a bíróság az ügy kimeneteléről a védelem vagy az ügyészség kérdésére konkrét prognózist ad. Ez a prognózis azonban csak az addigi bizonyítás-felvételi állapotra vonatkozhat és egy ilyen prognózis természetesen csak ideiglenes lehet. Számításba kell venni, hogy az eljárás számtalan meglepetést tartogat (például a közlekedési baleset súlyos sérültje időközben a balesetben szerzett sérülésébe belehal). Nem lehet tagadni, hogy az eljárás során kialakul a bíróságnak egyfajta pillanatnyi véleménye a tényállást és a jogi helyzetet, valamit az eljárás folytatását illetően. Sőt, általában a nyomozati anyag beérkezését követően is minden bíró levon egy következtetést: helyes-e a vádirati tényállás; megfelelő-e a vádirati minősítés. Megkockáztatható, hogy az iratanyag átolvasását követően már azzal kapcsolatosan is kialakul a bíróban egy kép, hogy melyik vádlottak és tanúk lehetnek szavahihetőek és melyikek nem; a szakvélemény mennyire tűnik megalapozottnak stb.

A bíróság azonban tisztában kell, hogy legyen azzal, hogy itt csak egy ideiglenes prognózisról van szó, mivel csak az addigi rendelkezésre álló bizonyítékok alapján tudja a tényállást megítélni. A bíróság nem tehet semmiféle utalást a tárgyalás további részeit illetően. De ez az eddigi bizonyítékokra épülő ideiglenes prognózis a letételének az időpontjában megbízható. A bíróság ebben a prognózisában nem hazudhat (nem adhat teljesen eltérő prognózist). A bíróságnak ezzel egyidejűleg világosan le kell szögeznie, hogy a prognózis az addigi bizonyítási szituáción alapul[309]. Ezzel a bíróság csak hipotetikus nyilatkozatot tesz, figyelembe veszi a bizonyítás eddigi állását, az ítélet alapjaként nem az eljáráson kívül kötött megállapodásokat, hanem a csak a tárgyaláson letett vallomásokat és a tárgyaláson felvett egyéb bizonyítékokat tekinti mérvadónak.

A megállapodások ezen koncepcióját NIEMÖLLER azért támadja, mert szerinte kétséges, hogy a bíróság a büntetési mérték bejelentése után attól szabadon tud részt venni a továbbiakban a tárgyaláson, mivel az a nyomás nehezedik rá, hogy minden, ami ezen mértéktől eltér (akár felfelé, akár lefelé), akadályozza a szabad mérlegelésben[310].

ad f) Az eljárás eredményére vonatkozó kötelező ígéret esetén a bíróság nyilatkozik arra vonatkozóan, hogy a vádlott beismerő vallomása esetén milyen mértékű büntetést fog kiszabni. Az kérdéses, hogy ez csupán egy előzetes prognózis akar-e lenni, vagy ez az ígéret végérvényes, annak ellenére, hogy a bizonyítás-felvétel formálisan még nem is fejeződött be.

---

[309] SCHMIDT-HIEBER, Werner: Absprachen im Strafprozess – Privileg des Wohlstandskriminellen? NJW 1990/1885. és 1888. o.

[310] NIEMÖLLER, Martin: Absprachen im Strafprozess. StV 1990/38. o.

A megállapodásoknak ezt a formáját a szakirodalomban uralkodó nézet különböző okokból sem tekinti megengedettnek s messzemenően elutasítja[311]. SCHMIDT-HIEBER szerint különösen megalapozott az ilyen kötelező ígéret meg nem engedett volta, ha az megsérti az ártatlanság vélelmét, a közvetlenség és a „fair eljárás" alapelvét, valamint az elfogultsággal kapcsolatos előírásokat[312].

ad g) Végül meg kell említeni az eljárás résztvevőinek megbeszéléseit a terheltnek az eljárás szempontjából szükséges nyilatkozatairól. A terheltnek az eljárás szempontjából szükséges egyes nyilatkozatai ugyanis feltételezik az eljárás résztvevőinek nyílt beszélgetését (pl. a tárgyalásról lemondást kifejezetten indítványoznia kell, ezért e tekintetben a vádnak és a védelemnek előzetesen egyeztetnie szükséges). Megállapítható, hogy ezek a nyilatkozatok az eljárás valamennyi résztvevőjére alapvetően kötelezőek, s hogy ezek az eljárás további eseményeire közvetlen kihatással vannak.

2.3. A megállapodások sajátos elméleti kérdései

Az esetek többségében a tárgyaláson már csak a korábbi eljárási szakokban (főként a nyomozás során, hiszen a magyar Be. szerint a vádemelési szak is a nyomozás része) kötött megállapodások eredményeivel találkozunk. A nyomozás során a megállapodások több formája létezik. Például a terhelt és az ügyészség megállapodhat abban, hogy a nyomozás kezdeti szakában tett feltáró jellegű beismerő vallomás esetén az ügyészség eláll bizonyos vádpontoktól, vagy pedig (amennyiben az ügy megengedi) a szankcióra vonatkozó ígéretet tesz (nyilvánvalóan olyan „szankciókra" tehet csak ígéretet az ügyész, amelyet ő is alkalmazhat, vö. megrovás, vádelhalasztás). Ugyanígy megállapodás tárgya lehet a nyomozás során az egységgel vagy halmazattal kapcsolatos kérdés. Mivel a tárgyalás főként a nyomozás során feltárt tényálláson alapszik, az ilyen, a terhelt és az ügyész között kötött megállapodás nagyban befolyásolhatja a tettazonosság alapját képező cselekmény(ek) terjedelmét. Tehát lényegében a bírósági szakban azt tárgyalják ilyen esetben, ami a megállapodás eredményeképpen megmaradt. A bíróságnak ugyanis kevés a kontroll-lehetősége a nyomozás során kötött megállapodások tekintetében. Ebben az eljárási szakban bíróként legfeljebb a nyomozási bíró találkozik az üggyel, azonban ő is csak azokkal a kérdésekkel összefüggésben, amelyekkel

---

[311] SCHMIDT-HIEBER, Werner: Die gescheiterte Verständigung. NStZ 1988/303. o.

[312] Ld. még SCHÜNEMANN, Bernd: Die Verständigung im Strafprozess. Wunderwaffe oder Bankrotterklärung der Verteidigung? NJW 1989/1895 és 1897. o., valamint NIEMÖLLER, Martin: Absprachen im Strafprozess. StV 1990/34. és 38. o.

kapcsolatosan a döntéshozatalára sor kerül (kényszerintézkedések, titkos adatszerzés, különösen védett tanú kihallgatása stb.).

SCHÜNEMANN és RÖNNAU ugyanakkor visszautasítják a tárgyaláson kötendő megállapodásokat[313]. Ez azonban az egyenlő elbánás elvét sérti. Ha ezt a nézetet elfogadnánk, az azt jelentené, hogy míg a nyomozás során kötött („titkos") megállapodások nemhogy befolyásolják az eljárást, hanem lényegében megszabják annak keretét (vö. tettazonosság), a bíróság azokhoz teljes mértékben kötve van, addig a tárgyaláson – ahol a bíróság már abban a pozícióban van, hogy maga is értékelné tudná a megállapodások megengedhetőségét – nem lehetne megállapodást kötni. Ez az álláspont egyébként messzemenően elrugaszkodik a gyakorlattól, hiszen éppen a tárgyaláson lehet az érdemi megállapodást kötni, hiszen ekkor már rendelkezésre áll egy bizonyos mennyiségű (a magyar nyomozati túlbizonyítás miatt sokszor igen terjedelmes) bizonyítási anyag. Itt láthatja a vádló, hogy mennyire bizonyított a vád és milyen érdeke fűződhet az eljárás gyorsabb lefolytatásához. Nem véletlen, hogy a tárgyalásról lemondásos eljárásra utalásra is a nyomozati szak befejezését követően van lehetőség. Álláspontunk szerint tehát elméletileg egyáltalán nem kizárt a tárgyaláson való megállapodás (ezt a gyakorlati is alátámasztja), de nem vitatottan a megállapodásoknak a nyomozati szakban van nagyobb jelentőségük[314].

2.3.1. A megállapodásokból eredő egyes veszélyforrások

A megállapodások nemcsak előnyöket, hanem számos veszélyt is rejtenek magukban. Ezeknek a veszélyeknek egy része a bíróságot és az ügyészséget érinti. HAMM például attól tart[315], hogy a megállapodási gyakorlaton keresztül az egész igazságszolgáltatás jelentős tekintélyveszteséget szenved. A másik veszélyforrás pedig az összehasonlításon alapuló téves ítélet meghozatala, tehát az az esetleges következmény, hogy ugyanilyen ügyben ugyanilyen körülmények között más szankcióval sújtják azt a vádlottat, aki (akár önhibáján kívül) nem vesz részt megállapodásban, mint azt, aki részt vesz[316]. Egy további, a bíróságot érintő veszélyt jelöl meg HÜBSCH abban, hogy az a

---

[313] SCHÜNEMANN, Bernd: Absprachen im Strafverfahren? Grundlagen, Gegenstände und Grenzen. In: Gutachten zum 58. Juristentag. München, 1990.; RÖNNAU, Thomas: Die Absprache im Strafprozess. Nomos Recht, 1990.

[314] Végképp elfogadhatatlan az az álláspont, amely a tárgyaláson kialakult megállapodási gyakorlatot a büntetőeljárás összképéből, összefüggésrendszeréből kiveszi, sőt, mint „korrumpálást" és mint a büntetőper jogállami tartalmát veszélyeztető jelenséget határozza meg. Vö. RÖNNAU, Thomas: Die Absprache im Strafprozess. Nomos Recht, 1990. 285. o.

[315] HAMM, Rainer: Absprachen im Strafverfahren? Grundlagen, Gegenstände und Grenzen. ZRP 1990. 339. o.

[316] DENCKER, Friedrich – HAMM, Rainer: Der Vergleich im Strafprozess. Alfred Metzner Verlag 1988. 124. o.

bíró, aki egy megállapodást egyszer már megszegett, nem tartott be, az a védő nyomása alá kerül, és ennek hatására egy másik eljárásban (nem utolsósorban a rossz lelkiismerete miatt) fel fog menteni egy olyan vádlottat, akit egyébként el kellene ítélni[317].

A megállapodások a terheltre nézve is veszéllyel járhatnak. Így pl. ha a vádlott túlságosan korán tesz beismerő vallomást, ennek kapcsán a „point of no return" már említett veszélyével állhatunk szemben, a felmentő ítélet meghozatalának lehetősége ezáltal jelentős mértékben csökkenni fog[318]. A gyanúsított viseli továbbá annak a veszélyét is, hogy vajon megfelelő, megbízható ügyvédet bízott-e meg. Éppen a megállapodásoknál játszik EYRICH szerint a védő személyisége az egyik legjelentősebb szerepet[319]. A terhelt szempontjából veszély rejlik abban is, hogy nem kap a védőjétől elegendő információt a megállapodások lefolyását és tartalmát illetően[320]. A vádlott kockázata, hogy adott ügyben a védő csak a bírósággal szembeni tárgyalóképességének a megőrzésére törekszik, s valójában ezért sürgeti a beismerő vallomás letételét is, és az is, hogy a védő a megbízója megkérdezése nélkül határozza meg az eljárás számára állítólagosan kedvező eredményét (pl. anélkül bejelenti, hogy ügyfele hajlandó beismerő vallomást tenni, hogy erről előzetesen vele egyeztetett volna; egy ilyen kijelentés után pedig akár neki, akár más védőnek már szemernyi esélye sem marad egy felmentő ítéletre). A vádlott sok esetben elhagyott, gyámoltan résztvevő, az eljárásnak pusztán a tárgya[321], legfeljebb többszörösen, halmozottan hátrányos helyzetű résztvevője[322].

Végül a megállapodások veszélyt jelenthetnek a védőre nézve is. Az a védő, aki nem tudja tartani magát a megállapodáshoz (például azért, mert védence a felvázolt és leegyeztetett előnyök ellenére mégsem tesz beismerő vallomást), nem lesz képes a későbbiekben (más ügyben sem) egyeztető beszélgetések lefolytatására. Az ilyen védőt nagy valószínűséggel a megállapodásban résztvevő ügyész, bíró nem fogja megbízható beszédpartnernek tekinteni. Végezetül pedig, ha a védő a honoráriumát eljárási

---

[317] Ministerium für Justiz, Bundes- und Europaangelegenheiten Baden-Württemberg (szerk.): Absprache im Strafprozess – ein Handel mit der Gerechtigkeit? Symposium am 20/21.11.1986 in Triberg, Tagungsbericht. Vollzugsanstalt Heilbronn, 1987. 72. o.

[318] DAHS, Hans: Absprachen im Strafprozess – Chancen und Risiken. NStZ 1988/156. o.

[319] Ministerium für Justiz, Bundes- und Europaangelegenheiten Baden-Württemberg (szerk.): Absprache im Strafprozess – ein Handel mit der Gerechtigkeit? Symposium am 20/21.11.1986 in Triberg, Tagungsbericht. Vollzugsanstalt Heilbronn, 1987. 165. o.

[320] SCHÜNEMANN, Bernd: Die Verständigung im Strafprozess. Wunderwaffe oder Bankrotterklärung der Verteidigung? NJW 1989/1900. o.

[321] WEIGEND, Thomas: Abgesprochene Gerechtigkeit – Effizienz durch Kooperation im Strafverfahren. JZ 1990/774. és 779. o.

[322] FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Budapest-Pécs, 2004. 88. o.

(tárgyalási) napok szerint állapítja meg, az eljárás lerövidítése számára jövedelemcsökkenéssel jár.

2.3.2. A megállapodás alapján tett beismerő vallomással kapcsolatos problémák

A megállapodás alapján tett vallomásokkal kapcsolatosan három fő kérdést vizsgálunk:

a) Enyhítő körülményként vehető-e figyelembe a megállapodás alapján tett beismerő vallomás?

b) Nem sérti-e az igazság kiderítésének funkcióját a megállapodás alapján tett beismerő vallomás?

c) Felveti-e a megállapodás az abban résztvevő bíróval szembeni elfogultság kérdését?

ad a) A megállapodások kapcsán törvényszerűen felmerül annak a kérdése, hogy vajon a megállapodáshoz kötött vallomásnak lehet-e büntetésenyhítő hatása. Véleményünk szerint a vallomás büntetésenyhítő hatásának kérdését a mindenkori egyedi eset kapcsán kell felvetni. A büntetéskiszabásnak a Btk. 83. §-ában meghatározott elvből kell kiindulni:

„A büntetést – céljának (37. §) szem előtt tartásával – a törvényben meghatározott keretek között úgy kell kiszabni, hogy igazodjék a bűncselekmény és az elkövető társadalomra veszélyességéhez, a bűnösség fokához, továbbá az egyéb súlyosító és enyhítő körülményekhez."

Ez az elv korlátokat állít fel a megállapodásokkal szemben. BEULKE szerint a megállapodások maguk nem jogosítanak fel a bűnösség elvének kikerülésére, és az abból adódó vagy a törvény által meghatározott minimális büntetés figyelmen kívül hagyására[323]. Amikor a bíróság a terheltnek a bűncselekmény elkövetése utáni magatartását elemzi (és ezáltal következtetést von le a speciál-preventív szempontok érvényesüléséről), tekintetbe veheti (és tekintetbe is kell vennie) a terhelt vallomását. A tagadást (illetőleg a vádlott hallgatását) nem szabad a terhelt hátrányára értékelni, bár ez kérdéses lehet, ha ezekből a konokságára vagy a megbánás hiányára lehet visszakövetkeztetni. Maga a megbánás hiánya nem tekinthető súlyosító körülménynek[324], önmagában tehát a törvény által megengedett hallgatás vagy tagadás kapcsán nem lehet a megbánás hiányára hivatkozva abból mégis csak súlyosító körülményt konstruálni. Tehát a tagadás (hallgatás) következménye az, hogy nem lesz a beismerés (vallomás) enyhítő körülmény, de ez semmiképpen sem súlyosító

---

[323] BEULKE, Werner: Die Strafbarkeit des Verteidigers. 1989. 186. o.

[324] SCHÖNKE, Adolf – SCHRÖDER, Horst: Strafgesetzbuch. Kommentar. 24. Auflage, München, 1991. a 46. §-hoz fűzött kommentár 42. pont.

körülmény. Ebből adódik, hogy ha a tagadás (hallgatás) nem súlyosító, hanem „semleges" körülmény, akkor a megállapodás hatására tett vallomásnak ennél mindenképpen a terhelt szempontjából jobb helyzetet kell teremtenie. Azaz a beismerő vallomás mindenképpen enyhítő körülmény, függetlenül attól, hogy azt egy megállapodás hatására tette-e a terhelt. A bírói gyakorlat a nyomozás során tett feltáró jellegű beismerő vallomásnak még akkor is nyomatékos büntetés-enyhítő hatást tulajdonít, ha a tárgyaláson a vádlott a vallomástételt megtagadja[325]. Ilyen körülmények között nem lehet vita tárgya, hogy a megállapodás alapján tett beismerő vallomást mindenképpen enyhítő körülményként kell figyelembe venni.

Ugyanakkor DREHER és TRÖNDLE szerint[326] nem lehet az olyan beismerő vallomásnak büntetésenyhítő hatást tulajdonítani, amelyet csupán a tárgyaláson felvett bizonyítékoknak való megfelelés céljából tesznek. Az ilyen vallomásból már hiányzik a vádlott „pszichológiai teljesítménye"[327], s nem is járul hozzá a jogbiztonság helyreállításához. Ugyanígy nincs enyhítő hatása a pusztán pertaktikai okokból tett vallomásnak[328]. Ezt azonban alaposan kell vizsgálni, mivel egy pertaktikainak feltételezett beismerő vallomás letételében a vádlott megbánása, belátása is közrejátszhat. Sok vádlottat az gátol meg a beismerő vallomás letételében, hogy azt hallgatóság előtt kell letennie, ilyenkor könnyen előfordulhat, hogy a megállapodás keretében könnyebben tesz beismerő vallomást, de annak mégsem pertaktikai oka van, hanem a terhelt a megállapodás mögé tud bújni.

Tágabb értelemben a beismerő vallomások értékelésénél is érvényesül az „in dubio pro reo" elve[329]: nem a vádlottnak kell bizonyítania, hogy valóban megbánást és belátást tanúsít, hanem az ügyésznek kell azt, hogy a terhelt vallomása csak és kizárólag olyan szempontokon alapul, amelyeknek nincsen büntetésenyhítő hatásuk. A jogbiztonság is jelentős szerepet játszik a beismerő vallomások értékelésénél. A jogbiztonság helyreállítása a büntetőeljárás elsődleges céljai közé tartozik[330]. A beismerő vallomás sok esetben felderítő jellegű és további enyhítő körülményként értékelendő, ha ezáltal a sértett számára könnyebben feldolgozhatóvá válik a sérelmére elkövetett bűncselekmény. Egyébként alig elképzelhető olyan eset, amikor a terhelttel szemben be lehet bizonyítani, hogy vallomása csak és kizárólag pertaktikai megfontolásokon alapul. Az elsőfokú bíróság csak nagyon ritkán vonja kétségbe

---

[325] BH1993. 480. II. pont.

[326] DREHER, Eduard – TRÖNDLE, Herbert: Strafgesetzbuch. München, 1988. a 46. §-hoz fűzött kommentár 29d. pont.

[327] SCHMIDT-HIEBER, Werner: Ausgleich statt Geldstrafe. NJW 1992/2001-2004. o.

[328] SCHMIDT-HIEBER, Werner: Der strafprozessuale „Vergleich" – eine illegale Kungelei? StV 1986/356. o.

[329] CRAMER, Peter: Absprachen im Strafprozess. In: Festschrift für Rebmann, München, 1989. 148. o.

[330] ROXIN, Claus: Strafverfahrensrecht. 22. Auflage. Beck, 1991. 2. o.

a vallomás enyhítő hatását, hiszen ezáltal fennállhat annak a veszélye, hogy a felülbírálatot végző bíróság a szemére fogja hányni, hogy figyelembe kellett volna vennie egy további enyhítő körülményt. Sokkal gyakoribb ilyen körülmények között, hogy az elsőfokú bíróság a büntetés kiszabásánál kifejezetten hangsúlyozza, hogy a vádlott beismerő vallomása ugyan enyhítő körülmény, de annak kisebb a súlya, mert pl. csak a bizonyítékok hatására tette, nem terjedt ki a teljes bűnösségre stb.

A beismerő vallomás sok esetben éppen azért enyhítő körülmény, mert ezáltal lehetővé válik a további bizonyítás elhagyása, a terjedelmes (és sokszor bizonytalan eredménnyel járó) tanúkihallgatások és szakértői meghallgatások (szakvélemény-kiegészítések) részben elmaradhatnak. Ez még akkor is igaz, ha egyébként a beismerő vallomás mögött nem áll semmilyen megállapodás. Ezen a tényen álláspontom szerint nem változtat az a körülmény, hogy a beismerésre egy, a büntetésre vagy esetleg a csekélyebb súlyú bűncselekménnyel kapcsolatos megszüntetésre vonatkozó ígéret alapján került sor. Ez ismételten arra mutat rá, hogy a vallomások enyhítő hatásának vizsgálatánál nem szabad egyes szempontoknál leragadni, hanem a mindenkori, egyedi eset kapcsán felmerülő összes körülményt figyelembe kell venni annak érdekében, hogy a konkrét vallomás büntetést enyhítő hatásáról nyilatkozhassunk.

ad b) A Be. 118. § (2) bekezdése szerint (ha a törvény másként nem rendelkezik) a terhelt beismerése esetén is be kell szerezni az egyéb bizonyítékokat is. Ez azonban nem kényszeríti a bíróságot arra, hogy egy szavahihető beismerő vallomás letétele ellenére további bizonyítékokat szerezzen be, ha a vallomás (és az azt alátámasztó addig felvett bizonyítékok) révén a tényállás átfogóan és a valóságnak megfelelően megállapítható. Az anyagi igazság felderítésének kötelezettsége nem korlátlan, sőt, TREMMEL szerint felmerülhetnek a bűnügyekben olyan gyakorlati nehézségek, akadályok, amelyek miatt az igazság az adott ügyben – egyébként minden eljárási kötelezettség maradéktalan teljesítése ellenére – nem érhető el[331]. Főszabályként tehát csak a bűnösség megállapításához és büntetés kiszabásához követeli meg a törvény az igazság elérését. Ellenkező esetben a bizonyítékok hiányához vagy a bizonyítékok elégtelenségéhez negatív tartalmú határozatokat kapcsol. Nincsen helye tehát az ún. gyanú állapotában való tartásnak sem (absolutio ab instantia), azaz az elítélés és a felmentés közötti köztes határozatnak (lehet, hogy bűnös – lehet, hogy nem bűnös)[332].

A büntetőeljárásnak tehát nem célja a valóság „bármely áron való" felderítése. A bizonyítási tilalmak megszabják az igazság kiderítésével

---

[331] TREMMEL Flórián: Magyar büntetőeljárás. Budapest-Pécs, 2001. 37. o.

[332] FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Budapest-Pécs, 2004. 37. o.

kapcsolatos kötelezettség külső határait. A bizonyítási indítványok elutasításának lehetőségei is az igazság kiderítésének a korlátjául szolgálnak, a formális kritériumok révén az eljárásban értékelendő tények ismertetése megakadályozható. NEUMANN szerint a MIRANDA-szabály és a tanúvallomás megtagadásának joga is azt mutatja, hogy az igazság kiderítésének lehetőségeit a büntetőeljárási törvény korlátozza[333].

Az anyagi igazság felderítése a büntetőeljárás három külső funkciójának egyike (az anyagi jog érvényre juttatása és az eljárás törvényességének biztosítása mellett)[334]. Az igazság fogalmával kapcsolatban két alapvető megszorítást tartunk indokoltnak: először is az igazságról itt nem mint erkölcsi (jogi) igazságról, azaz igazságosságról, hanem csupán a ténykérdések megoldásával kapcsolatos, azaz ismeretelméleti megközelítésben (gnoszeológiai aspektusban) vett igazságról van szó. Tehát arról, hogy az ügydöntő határozatokban megállapított tényállás a valósággal megegyezzen, megfeleljen a valóságnak. A második megszorításunk pedig azt mondja ki, hogy nemcsak felesleges, de kifejezetten káros a bűnügyekben elérhető igazság elé bármilyen jelzőt tenni („objektív igazság"; „teljes igazság"; „abszolút igazság" stb.). A jelzők nagymértékben félrevezetők. Az igazság ugyanis a megismerés minőségi tulajdonsága, megismerés pedig nem folyhat megismerő alany, azaz szubjektum nélkül. Következésképpen az igazságnak mindig van több-kevesebb szubjektív mozzanata, oldala. Tisztán „objektív igazság" nem létezik. Ugyancsak közhelyszerű tétel az is, hogy minden emberi ismeret bizonyos szempontból abszolút, más szempontból pedig relatív jellegű.

Az eljárásjogi irodalomban a nézeteknek két nagy csoportja különböztethető meg az igazság elérése szempontjából:

- Az egyik csoport hívei tagadják, hogy az igazság elérhető a bűnügyekben és elsősorban az emberi megismerés gyengeségeire, fogyatékosságaira hivatkoznak, avagy az állítják, hogy nem az anyagi igazságot érik el a bűnügyekben, hanem csak az alaki igazságot. Szerintük a bűnügyekben elérhető igazság nem felel meg az egzakt követelmények és módszerek szerint elérhető igazságnak, azaz nem logikai vagy matematikai értelemben vett igazság. Ezen az állásponton volt régi nagy perjogászaink jelentős része[335]. Szerintük az igazság mindig a történelmi folyamattal változik, bővül és módosul, következésképpen sohasem érhető el a végleges igazság. Éppen

---

[333] NEUMANN, Ulfried: Materiale und prozedurale Gerechtigkeit im Strafverfahren. ZStW 1989/52. és 55. o.

[334] Részletesen ld. FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Budapest-Pécs, 2004. 35-37. o.

[335] Vö. BALOGH Jenő: Magyar bűnvádi eljárási jog, I., Budapest, 1901.; FINKEY Ferenc: A magyar büntetőeljárás tankönyve. Budapest, 1903.; ANGYAL Pál: A magyar büntetőeljárásjog tankönyve. Budapest, 1915.

erre tekintettel azt is hirdették, hogy bizonyos körülmények között a bűnügyekben nem szükséges az igazság, hanem elégséges a valószínűség is az elítéléshez.

- Az eljárásjogászok más csoportja viszont nemcsak azt állítja, hogy az igazság elérhető a bűnügyekben, hanem még arra is hajlik, hogy az igazság elérését olyan mértékben tekintse az eljáró hatóságok általános kötelezettségének, hogy az igazság el nem érése szerintük rendszerint az eljáró hatóságok mulasztásának, tévedésének, hibájának a következménye.

Az igazság felderítésének elvét tehát az egyik legfőbb büntetőeljárási elvnek kell tekinteni. Ezen az említett bizonyítási tilalmak vagy a terhelti- illetve tanúvallomás megtagadásának joga sem változtat. A büntetőeljárásban megkötendő megállapodásokra sem vonatkoznak ettől eltérő szabályok. A bíróság a bizonyítékok szabad értékelésének elve (Be. 78. §) alapján saját meggyőződése alapján dönti el, hogy a megállapodás alapján letett vallomást átfogónak és szavahihetőnek tekinti-e. Semmiképpen sem lehet azonban a megállapodás révén letett vallomást már eleve nem hitelt érdemlőnek vagy tisztán pertaktikai okokból tettnek tekinteni. Emellett ismét utalok arra, hogy nemcsak a megállapodások miatt, hanem azoktól függetlenül is tesznek bizonyos célok elérése érdekében beismerő vallomásokat, így tehát a téves ítélet meghozatalának veszélye a megállapodás miatt tett vallomásoktól függetlenül fennáll. Még az sem ok arra, hogy a vallomás szavahihetőségét eleve megkérdőjelezzék, ha a megállapodás volt a vallomás letételének egyedüli motivációja. Épp a vallomások szavahihetőségének vizsgálata mutat rá arra, hogy az nem kizárólag a megállapodástól, mint ilyentől, hanem a megállapodás eredményétől függ. Nem a megállapodást, hanem a vallomást kell a szavahihetőség szempontjából megvizsgálni.

ad c) A megállapodásoknál (különösen, ha azokban maga a bíróság is tevékenyen részt vett és nem csak egy korábbi megállapodásról van tudomása) felvetődik a bíró pártatlanságába vetett bizalom kérdése[336]. A bíró elfogultságának kérdésével kapcsolatban végképp nem szabad általános megállapításokat tenni. Végképp túlzásba esnénk RÖNNAU szerint akkor, ha a megállapodásban részes bíró elfogultságra kizárólag az eljárás más résztvevőivel való szoros együttműködéséből következtetnénk[337]. A büntetőeljárás keretében a szoros együttműködést már csak azért sem lehet elfogultsági kérdésnek tekinteni, mivel a Be. számos konszenzus-orientált és az eljárás résztvevőinek együttműködését megkövetelő előírást tartalmaz. Ha a „szoros együttműködés"

---

[336] BÁRD Károly: Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Budapest. 2007. 105. o.
[337] RÖNNAU, Thomas: Die Absprache im Strafprozess. Nomos Recht. 1990. 252. o.

tilalmát felvetnénk, akkor a bírók még a pertechnikai kérdések megvitatása révén sem léphetnének az eljárás résztvevőivel kapcsolatba.

Az egyedi eset vizsgálatakor azt kell górcső alá venni, hogy

- az ajánlatot a vád vagy a védelem tette, esetleg azt a bíróság kezdeményezte-e;
- a megállapodások melyik fajtája áll fenn;
- az eljárás résztvevője (pl. a terhelt, a sértett) jelen volt-e;
- a bíró a megállapodásra irányuló kérdésére kapott-e választ stb.

A bírói kizárási ok fennállása KLEINKNECHT és MEYER véleménye szerint[338] a törvényes bíróhoz való jog megsértését is előidézi. A kizárás kimondása azonban a gyakorlatban (a relatív kizárási ok kivételével) független attól, hogy a bíró valóban részrehajló (elfogult)-e. Csak azt kell vizsgálni, hogy a kizárási ok fennáll-e. Ez azonban még az elfogultsági kifogás esetén sem az eljárási alanyok szubjektív megítélésétől függ, hanem valamennyi körülmény megfontolt értékelésétől, amelyek alátámasztják a bíró pártatlanságába vetett bizalom sérelmét. Az ártatlanság vélelmével kapcsolatban kifejtettük, hogy a bíróságnak a nyomozás során és a közbenső eljárásban hozott, az eljárás szempontjából releváns közbenső döntései nem vonják maguk után az ártatlanság vélelmének megsértését. Más a helyzet a bíró elhamarkodott és végleges véleményformálása (prejudikálása) esetén

2.3.3. A védő szerepe a megállapodások megkötésében

A védőnek fontos szerepe lehet nemcsak a megállapodások megkötésében, hanem már azok kezdeményezésében is. Mivel a védő titoktartásra kötelezett, ezért elvárható a terhelttől, hogy a hatékony védelem érdekében mondja el neki mindazt, amit a bűncselekménnyel kapcsolatosan tud. Ez feltételezi azt is, hogy ha a terhelt követte el a bűncselekményt, akkor – ha másnak nem is – védőjének arról beszámol. A védő tehát ilyenkor tudja, hogy a terhelt követte el a bűncselekményt, sőt, jó esetben még az elkövetés részleteivel is tisztában van. Ugyanakkor számos esetben előfordul, hogy ezzel párhuzamosan a terhelt tagadásban van (esetlegesen részlegesen tagad). Ilyenkor a nagyobb büntető eljárásjogi tapasztalattal rendelkező védő beláthatja, hogy egy beismerő vallomásnak nemcsak büntetésenyhítő hatása lehet, hanem nem tiszta bizonyítási helyzet esetén a védelem alku pozícióba is kerülhet. Tehát az általa ismert információ (a terhelt követte el a bűncselekményt; ismeretek az elkövetés helyéről, módjáról, idejéről, eszközéről, motívumáról, a

---

[338] KLEINKNECHT, Theodor – MEYER, Karlheinz: Strafprozessordnung. 44. Auflage, Beck, 1999. a 22. §-hoz fűzött kommentár 1. pont.

bűncselekményből származó előny további sorsáról stb.) segítségével a terhelt számára sokkal jobb helyzetet érhet el, mintha a terhelt továbbra is tagadásban marad. Ha ilyenkor a megfelelő előnyök elérése céljából rábeszéli ügyfelét a beismerő vallomásra, akkor ezzel kapcsolatosan semmilyen kritikai észrevétel nem tehető.

A probléma akkor merülhet fel, ha egy magát a védőnek is ártatlannak valló terhelt esetén a védő megállapodások megkötését kezdeményezi, hiszen ezzel azt a látszatot kelti, hogy védence elmondta neki, hogy ő követte el a bűncselekményt. A Btk. 177. § (1) bekezdése alapján „aki a foglalkozásánál vagy közmegbízatásánál fogva tudomására jutott magántitkot alapos ok nélkül felfedi, vétséget követ el (...)"[339]. Ezáltal tehát a védő büntethetővé válik, ha jogosulatlanul felfed egy olyan titkot, amely ügyvédi megbízatása folytán vagy más módon jutott a tudomására. Annak, hogy az ügyvéd a megbízójával megbeszélte-e, hogy az eljárás más résztvevőivel megállapodásra irányuló beszélgetéseket folytathat-e vagy sem, nincs jelentősége mindaddig, amíg az ilyen megállapodások során nem fedi fel a tudomására jutott titkokat. A Btk. 177. § (1) bekezdésének tényállása megvalósul például akkor, ha a védő a megbízója (beismerő) elmondását annak beleegyezése nélkül az ügyésszel vagy a bírósággal közli. Ha azonban a védő még az ügyésszel és a bírósággal való megállapodás (kezdeményezése) előtt megbeszélte megbízójával, hogy a tények közlése tekintetében „szabad kezet" kap, hogy terhelt számára a legkedvezőbb ítéletet tudja elérni, akkor nem valósul meg a teljes tényállás, ugyanis ilyenkor nem „alapos ok nélkül" fedi fel a titkot a védő, hanem kifejezetten a titokgazda kérésére[340]. Ugyanez áll fenn akkor is, ha a terhelt ahhoz adja kifejezett hozzájárulását, hogy egyes körülményekről a védő csak pertaktikai megfontolások után nyilatkozhat. Végül nem valósítja meg a magántitoksértést az sem, ha a védő olyan ajánlatot tesz a bíróságnak illetve az ügyésznek, hogy a terhelt bizonyos esetben (pl. a büntetés végrehajtásának próbaidőre való felfüggesztése esetén) kész beismerő vallomás letételére. Ha a védő ebben a szituációban nem beszél a leteendő vallomás konkrét tartalmáról, hanem csak absztrakt módon kilátásba helyezi beismerő vallomás tételét, RÖNNAU szerint legfeljebb büntetlen előkészületi cselekményről beszélhetünk[341].

A védőnek nemcsak joga, hanem kötelezettsége is, hogy a terhelt bűnösségének bizonyítottsága hiányában felmentő ítéletet indítványozzon. A védő minden olyan cselekményre jogosult, amely a gyanúsított védelmére

---

[339] Adott esetben felmerülhet egyéb titoksértő bűncselekmény elkövetése is (államtitoksértés, szolgálati titoksértés, banktitoksértés stb.).

[340] SCHÖNKE, Adolf – SCHRÖDER, Horst: Strafgesetzbuch. Kommentar. 24. Auflage, München, 1991. a 203. §-hoz fűzött kommentár 22. pont.

[341] RÖNNAU, Thomas: Die Absprache im Strafprozess. Nomos Recht, 1990. 241. o.

szolgál és a Btk. rendelkezéseit nem sérti[342]. A megállapodások foganatosításával kapcsolatos jogosultsága szempontjából nincs jelentősége annak, hogy a védőt a „jogszolgáltatás önálló szervének"[343], a „terhelt segítőjeként fellépő eljárásbeli alanynak"[344] tekintjük-e, hiszen egyik jogállásfogalom alapján sem kapunk választ arra a kérdésre, hogy a büntetőeljárásban kötendő megállapodások megengedettek vagy sem. Ez sokkal inkább attól függ, hogy a védő a perrendtartásnak megfelelő viselkedés, az alkotmányjog, az ügyvédi törvény, a büntető anyagi jog és az anyagi büntethetőség által felállított határokat megsérti-e.

Alapvetően a megállapodásoknak a védő általi kezdeményezése és foganatosítása megengedettnek tekinthető. Ameddig a védő tevékenysége nem lépi túl a büntető eljárásjog által megszabott határokat, akkor is síkra szállhat a terhelt felmentése érdekében, ha annak bűnösségéről (nem feltétlenül azért, mert bevallotta neki a tett elkövetését, hanem pl. a terhelt vallomásával ellentétes bizonyítékok miatt) meg van győződve[345]. A legalitás és a bűnösség elvének objektív megsértése nem vezet a védő büntethetőségéhez. BEULKE szerint ugyanez érvényes a megállapodásokra is[346]. A megállapodások (a megállapodásokra törekvés, azok kezdeményezése) éppúgy megengedettek, mint pl. a védbeszéd. Mindig a megállapodás tartalma a döntő (ugyanúgy, mint a védbeszédnél). A védő nem hazudhat („hazugsági tilalom"[347]), és nem is tanácsolhatja a megbízójának, hogy ő maga hazudjon[348]. Ez azonban nem megállapodás-specifikus, hanem általánosan felmerülő probléma. Az, hogy a védő azt is tanácsolhatja a terheltnek, hogy tagadja meg a beismerő vallomás letételét és a terheltnek a jogairól még azzal a kockázattal is adhat felvilágosítást, hogy ezáltal a büntetőjogi felelősségre vonást megakadályozza[349], ismételten azt támasztja alá, hogy egy eljárásjogilag megengedett eszköz igénybevétele a legalitás és a bűnösség elvének objektív megsértése mellett sem vezet a védő büntethetőségéhez. Éppen ezért semmi sem indokolja, hogy éppen a megállapodások kapcsán kellene a védő büntethetőségét megállapítani.

---

[342] KLEINKNECHT, Theodor – MEYER, Karlheinz: Strafprozessordnung. 44. Auflage, Beck, 1999. a 137. §-hoz fűzött kommentár 2. pont.

[343] BEULKE, Werner: Strafprozessrecht. Heidelberg, 2002. 64. o.

[344] LÖWE, Ewald – ROSENBERG, Werner: Die Strafprozessordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz. Grosskommentar. 24. Auflage, Berlin-New York, 1988. 9. Fejezet, 7. pont.

[345] BEULKE, Werner: Die Strafbarkeit des Verteidigers. 1989. 183. o.

[346] BEULKE, Werner: Die Strafbarkeit des Verteidigers. 1989. 105. o.

[347] FENYVESI Csaba: A védőügyvéd. A védő büntetőeljárási szerepéről és jogállásáról. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2002. 279-280. o.

[348] BEULKE, Werner: Strafprozessrecht. Heidelberg, 2002. 90. o.

[349] SCHÖNKE, Adolf – SCHRÖDER, Horst: Strafgesetzbuch. Kommentar. 24. Auflage, München, 1991. a 258. §-hoz fűzött kommentár 20. pont.

BEULKE a védő büntethetősége szempontjából két szélsőséges esetet különböztet meg[350]. Ha a védő a bíróságot az általa kitalált, de a vádlott által előadott hazugságokkal vagy bizonyos tények elhallgatása révén félrevezeti, a védő büntethetősége fennáll, függetlenül attól, hogy az ügyben kötöttek-e megállapodást. Ha viszont a védő a megállapodás kapcsán kifejti, hogy álláspontja szerint a terhelt cselekménye nem bizonyított, de a terhelttel szemben esetleg kiszabandó enyhébb büntetés (pl. a büntetés végrehajtásának felfüggesztése) esetén tudomásul veszi az elsőfokú ítéletet, végeredményben megsértik a legalitás elvét anélkül, hogy a védő bűncselekményt követett volna el. A védő közölheti a vádlottal a jogállását, a bűncselekmény törvényi tényállásának megvalósulásához szükséges feltételeket és olyan szempontokra is utalhat, amelyek alapján esetleg a terhelt a valóságnak meg nem felelő vallomást tesz. Például elmondhatja a terheltnek, hogy ha nem utal a vallomásában az előre kiterveltségre, akkor ezt az ügyész nem fogja tudni a perben bizonyítani és ennek eredményeképpen legfeljebb az emberölés alapesete miatt vonhatják felelősségre. Azt is közölheti védencével, hogy az emberölés alapesete miatti elítélés esetére felajánlotta, hogy nem kíván a védelem jogorvoslattal élni. Ha a védő esetleg azt is elmondja, hogy milyen körülmények esetén valósul meg a súlyosabb minősítés alá eső bűncselekmény, de a vallomás kialakítását ráhagyja a vádlottra anélkül, hogy a vádlottnak egy „csonka" letételét tanácsolná, még akkor sem valósít meg bűncselekményt.

Az itt kifejtett általános jogi helyzettől a megállapodásoknak sincsenek eltérő sajátosságai. Ezért aztán szükségtelen részletesen kifejteni, hogy a jogszabályi kereteken belül a megállapodások kezdeményezése és megkötése kapcsán a védő mozgásterének kihasználása nem vezet a védő büntethetőséghez[351], mint ahogy az sem, ha a védő a terhelt ártatlanságáról meg van győződve, hiszen akkor még a szándékosság is hiányzik.

A megállapodások nem képezik az eljárási cselekmények külön kategóriáját, hanem azok előkészítésére és megvalósítására szolgálnak, ezért nincs szükség a terhelt részéről külön felhatalmazásra a megállapodások kezdeményezésére és megkötésére. Ugyanakkor a védőnek állandó lehetőséget kell biztosítania a terhelt számára, hogy jogainak megóvása érdekében az eljárást és annak eredményét befolyásolhassa. A megállapodások megkötésére vonatkozó kifejezett felhatalmazás ugyan ennek a követelménynek még nem tenne teljes mértékben eleget, de nagy előrelépést jelentene ebbe az irányba, mivel a terhelt a kezdettől fogva tisztában lehetne ezáltal annak tényével, hogy a megállapodások lehetségesek, megkötésükhöz bölcs megfontolások vezetnek. Ha a megbízó nem kívánja megállapodások kötését, ezt már az eljárás korai

---

[350] BEULKE, Werner: Die Strafbarkeit des Verteidigers. 1989. 107. o.
[351] BEULKE, Werner: Die Strafbarkeit des Verteidigers. 1989. 102. és azt köv. oldalak.

szakaszában egyértelműen a védője tudtára adhatja. Ezért is érdemes a védőnek a megállapodással kapcsolatos felvetést és a terhelt válaszát tényvázlatban rögzíteni (ugyanígy pl., ha a terhelt szívesen részt venne közvetítői eljárásban, lemondana a tárgyalásról; a bíróság elé állítás érdekében beismerő vallomást tenne stb.). Tehát a védőnek már csak etikai okokból is meg kell beszélnie a terhelttel a megállapodás lehetséges következményeit. TSCHERWINKA szerint[352] már a védelemmel kapcsolatos beszélgetések megkezdése előtt közölnie kell a védőnek a megbízóval a kockázatokat. Csak a megbízó egyetértésével folytathatja le a megegyezésre irányuló megbeszéléseket. Ez főképp akkor válik problematikussá, ha a megállapodásban résztvevő bírák és ügyészek éppen a védővel való beszélgetés bizalmi jellegét kihasználva bíznak abban, hogy a védő nem fogja beszélgetésük valamennyi részletét a terhelt tudomására hozni[353]. A védőnek ezért már a kezdetekben meg kell egyeznie a terhelttel abban, hogy őt csak a megegyezés lényeges eredményeiről fogja haladéktalanul tájékoztatni. További problémát okozhat, ha a védő a megállapodásokra irányuló beszélgetések megkezdése előtt a korábbi ügyekből levont tapasztalata alapján a terhelttel való beszélgetésekor megjósolja, hogy a beismerő vallomás esetén illetve annak hiányában milyen ítélet fog születni. Ezt követően ugyanis, ha a megállapodások eredménye nem az lesz, mint amit a terheltnek prognosztizált, a terhelt esetleg felelősségre vonhatja, hogy ő nem ilyen kedvezményekért cserében hajlandó beismerő vallomást tenni. Ugyanakkor a terheltnek a beismerésre való hajlandóságáról a bíróság és az ügyész időközben tudomást szerzett, ami akkor is befolyásolja a későbbiekben őket, ha a megállapodásba – annak tartalma miatt – a terhelt esetleg nem megy bele és nem tesz beismerő vallomást.

---

[352] TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 184. o.
[353] DAHS, Hans: Absprachen im Strafprozess – Chancen und Risiken. NStZ 1988/157. o.

KÜLÖNÖS RÉSZ

3. A VÁDALKU NORMATÍV SZABÁLYOZÁSA

3.1. A büntetőeljárás egyszerűsítése és a vádalku fajai

A büntetőeljárás gyorsításának és egyszerűsítésének leggyakoribb módja a külön eljárásbeli szabályozás[354]. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R(87)18. számú ajánlása[355] a nyomozástól a vádemelésen keresztül egészen a bírósági tárgyalásig számtalan módozatát sorolja fel a büntetőeljárás egyszerűsítésének:

- a diszkrecionális vádemelés (és általában a diszkrecionális bűnüldözés), ezen belül is az eljárások diszkrecionális megszüntetésére (félbeszakítására) irányuló jogosultság, a sértett megfelelő kártérítése mellett;
- a diszkrecionális bűnüldözéssel azonos célú intézkedések (sértett hozzájárulásával, esetlegesen bírósági jogkörbe utalva);
- a kisebb súlyú bűncselekmények dekriminalizációja (különösen közlekedési, adó- és vámbűncselekményeknél);
- a rövidített vagy írásbeli eljárások (azoknál a bűncselekményeknél, ahol a ténybeli elem elsőbbséget élvez a bűnösségi elemekhez képest);
- a büntető bíróságon kívüli megegyezések (állam vagy közérdekű, jótékony intézmény javára fizetés, a bűncselekmény útján szerzett dolgok visszaszolgáltatása és a sértett kárának megtérítése után) és
- a büntető bírósági eljárás egyéb egyszerűsítésének kérdései (pl. alternatív büntetés kiszabása[356], a vádlott beismerése esetén ún. előzetes vizsgálati eljárás, bírósági jegyzőkönyvek és ítélethozatal egyszerűsítése).

Az ajánlás megjelenését követően hazánkban is számos új jogintézményt vezettek be (terhelttel való megállapodás, vádemelés elhalasztása, tárgyalásról lemondás, közvetítői eljárás stb.) és az eljárás gyorsítását célzó

---

[354] CSÉKA Ervin: Bűnözési helyzet, eljárás-egyszerűsítés, nyomozás. In: KIRÁLY Tibor emlékkönyv, 1995. 17-32. o.

[355] Részletesen ld.: Európa Tanács ajánlásai a büntetőeljárás egyszerűsítésére. Rendészeti Szemle 1991/5. 97-103. o. és KELEMEN Ágnes: Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának ajánlása és a Magyarázó Megjegyzések a büntető eljárás egyszerűsítése tárgyában. Magyar Jog 1991/12. 741-745. o.

[356] GÖRGÉNYI Ilona: Restorative elements in the circle of alternative sanctions. In: Bűnözés új tendenciái. 2004. 210-220. o.

korábbi rendelkezéseket is akként módosították, hogy elősegítsék azok tágabb körben történő alkalmazását (bíróság elé állítás, tárgyalás mellőzése)[357]. Az új intézmények azonban elsősorban azért nem tudják betölteni funkciójukat, mert azoknak a legfontosabb rendelkezéseit a törvényhozó nem tartotta a magyar jogba beiktathatónak[358].

Az eljárás menetét alapul véve az eljárás egyszerűsítésének és gyorsításának az alábbi fő módozatai alakultak ki[359]:

a) a nyomozás során:

- diverzió: a büntető útról elterelésnek az 1970-es évektől két fő fajtája létezik, a diszkrecionális vádelv és a mediáció[360];
- meghatározott pénzösszeg befizetése: csekélyebb súlyú bűncselekmények esetén bizonyos pénzösszeg befizetését követően megszüntethető az eljárás[361];

b) a vádemelés után, de a bírósági tárgyalást megelőzően:

- büntetőparancs: csekélyebb súlyú és kisebb büntetésekkel szankcionált bűncselekmények esetén a bíróság ügyészi indítványra az iratok alapján dönt (ld. hazánkban a tárgyalás mellőzéses külön eljárást)[362];
- egyszerűsített tárgyalás: a terhelt hozzájárulása esetén az enyhébb büntetési tételek reményében egyszerűbb tárgyaláson bírálják el a terhelt büntetőjogi felelősségét (ld. nálunk a tárgyalásról lemondás intézményét)[363];

c) egyezség a bírósági tárgyaláson (ld. vádalku)[364].

---

[357] Az Európa Tanács ajánlása és a büntetőeljárás egyszerűsítése vonatkozásában részletesen ld.: HERKE Csongor: Die Perspektiven der Vereinfachung des ungarischen Strafverfahrens im Spiegel der Empfehlung des Europarates. In: FENYVESI Csaba – HERKE Csongor (szerk.): Tanulmányok Erdősy Emil professzor tiszteletére. Pécs, 2002. 74-87. o.

[358] Az Európa Tanács a büntetőeljárás egyszerűsítésével illetőleg a végrehajtandó szabadságvesztés büntetés helyett egyéb büntetések és intézkedések alkalmazásával összefüggésben további ajánlásokat is elfogadott. Így itt kell megemlíteni az R. (92) 16. sz. ajánlást a közösségi szankciók és intézkedések európai szabályairól, az R. (96) 8. sz. ajánlást az európai kriminálpolitikáról a változás idején, az R. (99) 19. sz. ajánlást a mediációról a büntetőügyekben, valamint az R. (99) 20. sz. ajánlást. a börtönök túlzsúfoltságáról és a börtönnépesség inflációjáról.

[359] IZSÁKI Mariann: A büntető eljárás egyszerűsítése, különös tekintettel a vádalkura. Szakdolgozat, JPTE ÁJK Pécs, 1995. 18. o.

[360] FEHÉR Lenke: Diversion and mediation in Austria. AJ 1995-96/1-2. 97-103. o.

[361] Franciaországban 1940. óta létezik ez az intézmény: a bűnügyi költség befizetése és a sértett kárának megtérítése után az ügyészség eltekinthet a vádemeléstől. A holland Btk. ezt a jogkört az ügyészség mellett a rendőrségnek is megadja. Vö. IZSÁKI Mariann: A büntető eljárás egyszerűsítése, különös tekintettel a vádalkura. Szakdolgozat, JPTE ÁJK Pécs, 1995. 20. o.

[362] De pl. az osztrák Bp. szerint még az ügyészi indítványra sincs szükség. Vö.: FARKAS Ákos: Konszenzuális elemek a büntetőeljárásban. MJ 1992/8. 508. o.

[363] Angliában és az USA-ban elegendő a terhelt beleegyező nyilatkozata, de pl. Dániában és Spanyolországban (hazánkhoz hasonlóan) a tényállás lényeges elemeire vonatkozó beismerő vallomás is szükséges. Vö. IZSÁKI Mariann: A büntető eljárás egyszerűsítése, különös tekintettel a vádalkura. Szakdolgozat, JPTE ÁJK Pécs, 1995. 22. o.

A Be. 76. § (1) bekezdése a bizonyítékok felsorolásakor szándékosan az utolsó helyre helyezi a terhelt vallomását, ezzel is jelezve, hogy már nem a beismerés a bizonyítékok királynője s ezt nyomatékosítva a 118. § (2) bekezdése kimondja, hogy a terhelt beismerése esetén is be kell szerezni az egyéb bizonyítékokat (ha a törvény másként nem rendelkezik). Azonban – éppen az eljárás hatékonyságának növelése illetve menetének gyorsítása érdekében – a törvény több helyütt is különös jelentőséget tulajdonít a terhelt beismerésének. Így a „gyorsított eljárás", a bíróság elé állítás[365] egyik feltétele (a tettenéréssel vagylagosan) a terhelt (ténybeli) beismerése, s ugyanígy beismerés szükséges a tárgyalás mellőzéses[366] és a tárgyalásról lemondásos külön eljárás lefolytatásához is. Ez utóbbi (a tárgyalásról lemondás) a vádalkuhoz hasonló, de attól néhány elemben különböző eljárás. Egyes szerzők vádalkuként említgetik a gyanúsítottal való együttműködést is (Be. 175. § és 192. §), amelynek során a terhelttől származó információért cserében a hatóságok lemondanak a vele szemben való bűnüldözésről (feljelentés elutasítása illetve nyomozás megszüntetése). A gyanúsítottal való megállapodás során a vádalku szinte minden eleme hiányzik (sem a beismerés nem feltétel, sem nem kerül sor a terhelt felelősségre vonására), azonban alku jellege miatt tágabb értelemben ezt is a vádalku fajai között kell említeni.

A tágabb értelemben vett vádalku olyan egyezségen alapuló eljárás, amelynek lényege, hogy a terhelt beismeri bűnösségét azt remélve, hogy ennek ellenszolgáltatásaként az állam elnézőbb lesz vele szemben[367]. A tárgyalásról lemondáshoz képest azonban a szűkebb értelemben vett vádalkunál további elem, hogy a beismerésen alapulva elindul egy alkudozási folyamat az ügyész és a védő között (esetenként a bíró jelenlétében), amelynek eredményét figyelembe véve szabja ki a bíróság a büntetést.

A vádalkunak több formája létezik:

---

[364] Ugyanígy az eljárás gyorsítását segíthetik elő az egyes hatóságok illetve résztvevők közötti megállapodások is. Részletesen ld.: HERKE Csongor: Die Absprache als ein Institut der Strafverfahrenserleichterung. In: VARGHA László-emlékkönyv. 2003. 97-106. o.

[365] HERKE Csongor: Die Beschleunigung des Strafverfahrens im ungarischen und im deutschen Recht – Eine vergleichende Analyse der Vorgerichtsstellung und des beschleunigten Strafverfahrens. In: HERKE Csongor (szerk.): Jog és jogászok a 21. század küszöbén. A bűnügyi tudományok alszekció előadásainak szerkesztett változata. (Nemzetközi konferencia, Pécs, 2003. október 16.) PTE ÁJK Pécs, 2004. 101-110. o.

[366] A beismeréssel kapcsolatos követelményekről a tárgyalás mellőzéses eljárásban részletesen: HERKE Csongor: A tárgyalás mellőzéses eljárás. Jura 1997. decemberi szám 16-21. o.

[367] IZSÁKI Mariann: A büntető eljárás egyszerűsítése, különös tekintettel a vádalkura. Szakdolgozat, JPTE ÁJK Pécs, 1995. 24. o.

a) Az USA-ban a XIX. szd. második felében jelent meg az ügyész széles diszkrecionális jogkörén alapuló vádalku. Ennek fogalmát SALZBURG az alábbiak szerint határozta meg: „a terhelt beleegyezik abba, hogy bűnösnek vallja magát az ellene felhozott vád tekintetében, bízva abban, hogy mindezért cserében kap valamit az államtól"[368]. Itt a vádalku két szakaszra osztható[369]:

- a plea bargainingre (ügyész és a védő közötti, jogilag szabályozatlan alkudozás) és
- a guilty plea-re, amely a bíróság előtt a bűnösség beismerése.

A vádalkura sor kerülhet az előzetes eljárásban is (charge bargaining), de a tárgyaláson is (ítéleti alku, sentence bargaining). Előbbi esetben a védő a vádpontok megfelelő megváltoztatása fejében ajánlja fel a terhelt beismerését (a vádbeli minősítés megváltoztatását az ügyész is kezdeményezheti). Az ítéleti alku pedig két módon jöhet létre: vagy a bíró maga is részt vesz az alkudozásban és jelzi, hogy milyen büntetést szabna ki, vagy a bíró lemond az alkuban való részvétel jogáról és elfogadja a vád és a védelem által előterjesztett büntetési indítványt[370].

Az alku alapján megkötött egyezség azonban csak szükséges, de nem elégséges feltétel. Az USA-ban ugyanis emellett követelmény az önkéntes és tudatos beismerés (a terhelt a beismerést jogainak ismeretében tegye, azaz legyen tisztában vele, hogy joga van nem beismerni bűnösségét és akkor ügyét az esküdtszék tárgyalja). A bíró még a beismerést sem köteles elfogadni, ha annak ténybeli alapja nincs meg (pl. ellentmond az egyéb bizonyítékokkal) vagy nem ért egyet az indítványozott büntetéssel.

b) Kanadában lényegében a vádalku előző pontban ismertetett, Amerikai Egyesült Államokbeli formája él, de három eltéréssel[371]:

- a rendőrségnek jelentős hatása van a vádalku pozíciókra, mivel rendszerint a rendőrség fogalmazza meg a vádat;
- a bíró ki van zárva a vádalkuból: a beismerő vallomást tudomásul kell vennie (annak önkéntességét, ténybeli alapját nem vizsgálhatja) és az ügyész büntetési indítványa alapján szabja ki a büntetést;
- a vádalku jogorvoslattal megtámadható (de csak a bűnösség kérdésében, a büntetés nem!).

---

[368] KELEMEN Ágnes: A vádalku illetve megegyezés az Amerikai Egyesült Államok igazságszolgáltatásában. MJ 1990/10. 858. o.

[369] GRMELA Zoltán: A vádalku – az amerikai modell. MJ 1993/6. 368. o.

[370] Sőt, egyes államokban még a félhivatalos, nem nyilvános „plea bargaining session" is ismert, amikor a bíró, az ügyész és a védő megállapodnak még a büntetés mértékéről is. Vö. FARKAS Ákos – RÓTH Erika: A büntetőeljárás. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2004. 371-372. o.

[371] FARKAS Ákos – RÓTH Erika: A büntetőeljárás. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2004. 373. o.

c) Angliában a beismerő vallomást előtérbe helyezik az alkuhoz képest. A tárgyaláson felolvassák a vádiratot, majd a bíró nyilatkozattételre hívja fel a vádlottat: kívánja-e bűnösségét az esküdtszék megalakítása előtt elismerni (plea of guilty)? Ha igen, akkor a bíró esküdtek nélkül hoz döntést. Itt az eljárás alku jellegét az képezi, hogy ezt a beismerő nyilatkozatot megelőzheti az ügyésznek bizonyos vádpontokról való lemondó nyilatkozata (végeredményben tehát itt is enyhébb büntetés reményében ismer be a terhelt). Az angol ítéleti alkuban azonban az ügyész a büntetés mértékének meghatározásánál nem játszik szerepet[372]. Skóciában a vádlott írásbeli ajánlattal fordulhat az ügyészhez, hogy mely vádpontokról való lemondás esetén hajlandó beismerő vallomást tenni[373].

d) Olaszországban az 1989-ben hatályba lépett büntető perrendtartásban szabályozott öt külön eljárás egyike a vádalkuhoz hasonló intézmény. Ennek során a legfeljebb háromévi szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény esetén az ügyész és a terhelt köt egyezséget és közösen indítványozzák a bíróságnak a konkrét büntetés kiszabását. A bíróságnak azonban itt nincs mérlegelési joga a büntetés mértéke tekintetében: vagy kiszabja az indítványozott büntetést és ezzel lezárul az eljárás, vagy tovább folytatja az eljárást a vádalku elfogadása nélkül.

e) Spanyolországban már a XIX. század végétől ismert a bűnösség elismerésén alapuló eljárás (conformidad). Ennek során az ügyész a vádirattal együtt küldi meg a terheltnek az indítványozott büntetést és annak mértékét (1989. óta legfeljebb 12 évi szabadságvesztés). Ha a vádlott ezt a büntetést elfogadja, vagy alkuba bocsátkozik és az alku eredményeképpen egyezségre jut az ügyészséggel, a bíróság további bizonyítási eljárás lefolytatása nélkül kiszabja a büntetést[374].

f) Németországban a megegyezések három típusa alakult ki[375]. A vádemelés mellőzése és a büntetőparancs kevésbé mutat vádalkus vonásokat (bár utóbbinál előfordul, hogy az ügyész az alku során ajánlja fel a büntetőparancsot a védő ígérete fejében, hogy az nem fog tárgyalást kérni). A harmadik, a vádlott beismeréséhez kapcsolódó forma szerint a vádemelés előtt van lehetőség az ügyész és a védő közötti alkudozásra (ún. german guilty plea). A beismerés fejében a terhelt rövidebb tárgyalásra számíthat és ígéretet kap, hogy egyes bűncselekmények miatt az ügyészség a vádemelést mellőzi vagy enyhébb büntetés kiszabását indítványozza a bíróság előtt. Németországban a vádalku

---

[372] FARKAS Ákos: Konszenzuális elemek a büntetőeljárásban. MJ 1992/8. 511. o.
[373] FARKAS Ákos – RÓTH Erika: A büntetőeljárás. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2004. 374. o.
[374] FARKAS Ákos: Konszenzuális elemek a büntetőeljárásban. MJ 1992/8. 512. o.
[375] FAKÓ Edit: Vádalku a kontinentális jogrendszerben. In: Publ. Univ. Miskolc. Sect. jur. et pol. Tomus 20/1. 2002. 255-257. o.

jogi szabályozás nélkül jelent meg az 1970-es években. Eleinte csak jelentéktelenebb ügyekben alkalmazták, ma már KERTÉSZ szerint az eljárások 20-30 %-át intézik el alku alapján[376].

g) Franciaországban korrekcionalizáló intézmény létezik: a vádlott beismerése esetén az ügyész a bűntettet vétséggé minősítheti, ezáltal annak elbírálására nem az esküdtbíróság, hanem a járásbíróság lesz jogosult[377].

h) Dániában bevezették az egyszerűsített tárgyalás intézményét. Ha a vádlott beismerő vallomást tett, a tárgyalást egyesbíró folytatja le, esküdtek nélkül, a vádat pedig nem ügyész, hanem rendőrtisztviselő képviseli.

A vádalkuval kapcsolatosan számos álláspont alakult ki. A legnagyobb ellenzők ALSCHULER[378] és SCHULHOFER[379], akik szerint a vádalku az igazságszolgáltatás alkotmányos elveit és a büntetőeljárás alapelveit figyelmen kívül hagyva rendkívül káros hatást gyakorol az egész igazságszolgáltatásra[380]. SZIKINGER egészen odáig megy, hogy a vádalkus eljárások számának növelése a jogállam megszüntetése felé mutat[381]. Ezzel ellentétes álláspontot képvisel SCOTT és STUNTZ[382], akik szerint a vádalku polgári jogi szerződés, a klasszikus szerződési szabadság pedig a büntetésről szóló alkut is megengedi. Az alkalmazási gyakoriság pedig szintén igazolja a jogintézmény szükségességét. EASTERBROOK a két tábor között foglal állást[383], amikor kimondja, hogy mint ahogyan a feketepiacnak is van árszabályozó szerepe, ugyanúgy a vádalku is egy olyan kompromisszum, amely jobb, mintha nem lenne.

TARR összefoglalta a vádalku elleni és amellett szóló érveket[384]. A szakirodalmi álláspont szerint a vádalku ellen szólnak az alábbiak:

- az ártatlanok elítélésének veszélye;
- az ügyészek csak az információnyerés érdekében alkudoznak;
- az alkudozás igazságtalan előnyhöz juttatja a terheltet a nem alkudozó bűntársaihoz képest;

---

[376] KERTÉSZ Imre: Megállapodás az elkövetővel. RSz 1993/10. 21. o.
[377] Részletesen ld.: VÓKÓ György: Az ügyész büntető alkujával kapcsolatos európai uniós gyakorlatról, különös tekintettel a francia változatra. ÜL 2003/5. 33-40. o.
[378] ALSCHULER, Albert W.: The Supreme Court, the Defence Attorney, and the Guilty Plea. CLR 1975.
[379] SCHULHOFER, Stephen J.: Is Plea Bargaining Inevitable? HLR 1984. 1106. o.
[380] RÉVÉSZ Judit: A vádalku alkalmazásának tapasztalatai az Amerikai Egyesült Államokban. JK 1999/6. 270. o.
[381] SZIKINGER István: A rendőrállam építőkövei. TSz 1996/10. 53. o.
[382] SCOTT, Robert E. – STUNTZ, William J.: Plea Bargaining as Contact. YLJ 1992/1920-21. o.
[383] EASTERBROOK, Frank H.: Plea Bargaining as Compromise. YLJ 1992/1969. o.
[384] TARR Ágnes: A vádalku szabályozásának egyes kérdései. In: Kováts Andor-emlékkönyv, 2004. 159-160. o.

- az alkudozás nem hatékony;
- az alkudozás eredménye az alacsonyabb büntetés, aminek kisebb az elrettentő hatása;
- csökken az elítéltek rehabilitációjának az esélye;
- az alkotmányos jog alapján járó rendes eljáráshoz ragaszkodók súlyosabb büntetést kapnak;
- fennáll a bírói és ügyészi bosszú lehetősége;
- túl sok függ a védőtől[385];
- az anyagi igazság kiderítésére ritkán kerül sor;
- a vádalkuban résztvevő hamis tartalmú vallomás árán menti a bőrét.

A vádalku melletti érvek TARR szerint:

- a büntetés kiszabására igen hamar sor kerül;
- a többi elkövető mihamarabbi felelősségre vonását is elősegítheti;
- a nyilvános tárgyalás alapján esetleg kiszabásra kerülő túl súlyos büntetés elkerülhető;
- a vádlott együttműködését valódi engedményekkel honorálják;
- a vádlott enyhébb büntetést kap;
- pergazdaságosság;
- sem a vád, sem a védelem nem érzi magát vesztesnek az eljárás végén.

Látható, hogy a vádalku melletti és elleni érvek kapcsolódnak. Ahogyan BÓCZ megfogalmazta: a veszélyek nem mások, mint maguk az előnyök – hátulnézetben[386].

KELEMEN szerint[387] egyértelmű a szakirodalmi álláspont, hogy a vádalku igen széles körben érvényesül az USA-ban és lehet ezt a módszert támadni, kifogásolni, hátrányait hangsúlyozni, de széleskörű alkalmazása elkerülhetetlen, mivel „az elhalasztott igazságszolgáltatás – megtagadott igazságszolgáltatás”[388].

3.2. A vádalku az Amerikai Egyesült Államokban

A jogalkotás az USA-ban messze eltér az európai értelemben vett kodifikációtól. Ahogyan KELEMEN kifejti[389], a szokásjogban és egyébként a jogszabály alkotással írt joggá vált tételek, szabályok és rendelkezések válnak jogszabállyá. Nem önmagukban a jogszabályok jelentik tehát az írott jogot,

---

[385] FENYVESI Csaba: A védő az „egyszerűsített” külön eljárásokban. JSz 2001/3.
[386] BÓCZ Endre: Legalitás, opportunitás és az ügyész diszkrecionális jogköre. RSz 1994/1. 14. o.
[387] KELEMEN Ágnes: A vádalku illetve megegyezés az Amerikai Egyesült Államok igazságszolgáltatásában. MJ 1990/10. 859. o.
[388] BÓCZ Endre: Legalitás, opportunitás és az ügyész diszkrecionális jogköre. RSz 1994/1. 13. o.
[389] KELEMEN Ágnes: A vádalku illetve megegyezés az Amerikai Egyesült Államok igazságszolgáltatásában. MJ 1990/10. 857. o.

hanem ezek alkalmazásához hozzájárul a bírói szokásjog is. A bírói jogalkotás és a jogszabályok együttese az alkalmazandó jog. A mindenhol érvényes alapelveket pedig az Alkotmány (Constitution) és az Alkotmány Módosítások (Ammendment) határozzák meg.

Az 1787-es USA Alkotmány a büntető törvényhozás jogát a tartományoknak tartotta fenn. Ennek következtében minden tartományban külön büntető anyagi jogi és eljárásjogi törvénykezés van, még a bírói szervezet sem egységes. Két, egymástól független bírói szervezet működik: az egyik az USA Szövetségi Bírósági szervezete, amely elsősorban az egész államszövetséget sértő vagy veszélyeztető bűncselekmények miatt jár el, a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság pedig az összes tagállam összes bíróságára irányadó normákat dolgoz ki. A másik bírósági szervezet az egyes tagállamok bíróságaiból áll, ezek rendelkeznek általános büntetőbírósági hatáskörrel[390].

A vádalkut az USA-ban a Legfelsőbb Bíróság 1971-ben a SANTOBELLO-ügy kapcsán legitimálta. A Legfelsőbb Bíróság kijelentette, hogyha a bűnösség beismerése az ügyészség ígéretén vagy a megkötött egyezségen alapszik, ezáltal ellenszolgáltatásnak is tekinthető, ezért az ígéreteket mindkét fél köteles teljesíteni. A SANTOBELLO-ügyben az ügyész ígéretet tett a vádlottnak, hogy a beismerésért cserében a bíró előtt nem tesz büntetéskiszabási ajánlatot. Hónapokkal később a büntetéskiszabási tárgyaláson másik ügyész jelent meg és megszegve a korábbi vádalku-egyezséget, a legsúlyosabb büntetés kiszabását indítványozta, amit a bíró ki is szabott. A Legfelsőbb Bíróság egyhangúan kimondta, hogy az ügyész jogtalanul járt el és megszegte az egyezséget[391].

A SANTOBELLO-ügyben hozott határozat indokolása szerint a vádalku (plea bargaining) az igazságszolgáltatás szerves része és megfelelő körülmények között a működése támogatandó[392]. Ennek fő oka az, hogy míg a XIX. században a fő döntési forma az esküdtszéki tárgyalás volt, a megnövekedett ügyteher mellett az egyszerűsített eljárási formának a mind gyakoribb alkalmazására volt szükség. Ma már az összes ügy kb. 90 %-a intéződik el az USA-ban vádalkuval, s ezáltal a vádalku az igazságszolgáltatás működőképessége fenntartásának alapvető intézményévé vált[393]. Ahogyan

---

[390] TARR Ágnes: A vádalku szabályozásának egyes kérdései. In: Kováts Andor-emlékkönyv, 2004. 146. o.

[391] RÉVÉSZ Judit: A vádalku alkalmazásának tapasztalatai az Amerikai Egyesült Államokban. JK 1999/6. 269. o.

[392] TARR Ágnes: A „vádalku" szabályozásának egyes kérdései az Egyesült Államokban és Magyarországon. In: Doktoranduszok fóruma, 2005. 284. o.

[393] KELEMEN Ágnes: A vádalku illetve megegyezés az Amerikai Egyesült Államok igazságszolgáltatásában. MJ 1990/10. 859. o.

SCOTT és STUNTZ rámutatott[394]: ha csak egyharmaddal csökkenne az alkuk száma, azáltal a tárgyalások száma 400 %-al nőne!

Az USA-ban a büntetőeljárás speciális jellege teszi lehetővé a vádalku széleskörű alkalmazását[395]. Tekintettel arra, hogy a terhelt az eljárás kezdetén vádlottá válik (amint eléggé megalapozott a gyanú, őrizetbe veszik és közlik vele a vádat), az ügyész által igen hamar közölt vád rendkívül képlékeny, az előzetes eljárásban könnyen változtatható. Ez a helyzet aztán rendkívüli módon elősegíti az alkudozást, amihez hozzájárul az is, hogy egy-egy bűncselekménynek többféle formája létezik, rendkívül eltérő büntetési tételekkel. Mivel a bíróság a vádhoz kötve van, ha a vád és a védelem megegyezik egy minősítésben, attól az USA-ban a bíróság sem térhet el. FARKAS az eljárás kezdetének három fő szakaszát különíti el[396]:

1. a terhelt őrizetbe vétele és bíróság elé állítása a meghatározott elkövetőre vonatkozó alapos gyanú (probable cause) esetén, valamint a vád közlése;
2. ügyészség által lefolytatott eljárás (screening) vagy bírói meghallgatás (preliminary hearing), avagy vádesküdtszék (grand jury) előtti vádemelés (indictment);
3. az ennek alapján kitűzött tárgyalás (arraignment), ahol közlik a terhelttel azt a formális vádat, amit az ügyész már csak a bíróság jóváhagyásával és csak a tárgyalás megkezdéséig változtathat meg.

A vádalku megkötésében mind az ügyész, mind a védő érdekelt[397]:

Az ügyész érdeke a vádalku megkötésében	**A védő érdeke a vádalku megkötésében**
• a vádlott elítélése minél kevesebb idő alatt • a felmentés (eljárás megszüntetés) valószínűségének csökkentése • a megfelelő mértékű büntetés elérése	• ne kelljen a tárgyalásra felkészülni • a várható (sokszor alacsony) díjazást minél kevesebb munkával megkapni • a szakmai hiányosságokat elfedni • biztos sikert elérni

[394] SCOTT, Robert E. – STUNTZ, William J.: Plea Bargaining as Contact. YLJ 1992/1932. o.
[395] Részletesen ld. FARKAS Ákos – RÓTH Erika: A büntetőeljárás. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2004. 371-374. o.
[396] FARKAS Ákos – RÓTH Erika: A büntetőeljárás. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2004. 371. o.
[397] FARKAS Ákos – RÓTH Erika: A büntetőeljárás. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2004. 372. o.

Az alkunak számos következménye lehet. FARKAS ezek közül az alábbiakat emeli ki[398]:

- a vád megváltoztatása;
- a büntetés csökkentése;
- a korábbi bűncselekmény miatt alkalmazott próbára bocsátás megszüntetéséről való lemondás;
- a letartóztatás azonnali megszüntetése;
- kedvezőbb feltételek alkalmazása a büntetés felfüggesztésénél;
- a vádlott hozzátartozói, barátai elleni eljárásról való lemondás.

Az USA-ban szövetségi szinten a szövetségi büntetőeljárási kódex 11. § (c) pontja rendelkezik a vádalkuról[399]. A vádalku eljárás nem kötelező, a bíróság bármikor elutasíthatja a felek alkuindítványát. Ha elfogadja azt, akkor a 11. § (e) pontja alapján állapítja meg a szabályokat. A 11. § (c) pontja alapján az ügyész, a védő vagy maga a vádlott megállapodást köthet, amelynek eredményeképpen az ügyész három engedmény közül választhat, a vádlott pedig beismerő vallomás tehet a vádban foglalt, vagy egy kisebb súlyú, kapcsolódó bűncselekményben.

A vádalkunak a bíróság elé terjesztése előtt kerül sor az együttműködési folyamatra. Ennek az együttműködési folyamatnak négy fő szakasza van:

1. a terhelt nyilatkozata;
2. az ügyész felhívása a vádalkura;
3. a terhelt válasza;
4. az együttműködési megállapodás megkötése.

ad 1. A vádalku folyamat a terheltnek az ügyészhez címzett nyilatkozatával kezdődik. Ebből a nyilatkozatból ki kell derülnie, hogy a terhelt az ellene folyó eljárásban a kedvezőbb ítélet reményében

- bűnösnek vallja magát és
- hajlandó a kormánnyal együttműködni.

A vádalku folyamat megindításához szükséges nyilatkozat tartalmát az alábbi minta szemlélteti:

---

[398] FARKAS Ákos – RÓTH Erika: A büntetőeljárás. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2004. 372. o.

[399] A vádalku eljárásra vonatkozó szövetségi szabályozás (USA) bemutatása az Amerikai Ügyvédi Kamara Közép- és Kelet-Európai Jogi Kezdeményezés (ABA CEELI): Az óvadék és a vádalku intézménye. Pécs-Budapest-Győr, 1997. c. kiadvány felhasználásával készült.

Minta (a terhelt vádalkura vonatkozó kérelme)

Szövetségi Ügyészség
Dél-floridai Körzet
155 South Miami Avenue, Suite 700
Miami, Florida 33130

NYILATKOZAT

Tekintettel arra, hogy kábítószerrel visszaélés miatt büntetőeljárás indult ellenem, ezúton kijelentem, hogy hajlandó vagyok az ügyben a kedvezőbb ítélet érdekében beismerő vallomást tenni. Annak érdekében, hogy a beismerést követően számomra kedvezőbb ítélet szülessen, vállalom, hogy akár az ellenem folyó eljárásban, akár más büntetőeljárásokkal összefüggésben hajlandó vagyok a kormánnyal együttműködni.

Kérem jelezzék, hogy van-e lehetőség az együttműködésre.

Miami, Florida, 2007. 11. 30.

George Smith
terhelt

A vádlotti beismerésnek az USA-ban két fajtája van. Az egyik a ténybeli és egyben bűnösségre is kiterjedő beismerő vallomás, az ún. „plea guilty". A másik, speciális forma az ún. „nolo contendere" vagy „non vult", azaz a vád nem vitatása. Ez nem jelent ténybeli beismerést, ugyanakkor az adott ügyben egyenértékű a beismeréssel (de a terheltlel szemben indított más eljárásban nem használható fel). Az amerikai jog tehát nem zárja ki, hogy a vádlott egyidejűleg elismerje a bűnösségét és hangsúlyozza ártatlanságát[400].

A vádlott beismerésével kapcsolatosan RÉVÉSZ szerint[401] négy alkotmányos garanciának kell érvényesülnie[402]:

a) a bűnösségét elismerő vádlottnak védővel kell rendelkeznie vagy érvényesen le kell mondania erről a jogáról[403];

b) a vádlott csak megfelelő értelmi színvonala esetén ismerheti be érvényesen bűnösségét[404];

c) a „due process" klauzula alapján csak önkéntesen (voluntary) és tudatosan (knowingly and understandingly) ismerheti be a vádlott a bűnösségét[405];

---

[400] TARR Ágnes: A „vádalku" szabályozásának egyes kérdései az Egyesült Államokban és Magyarországon. In: Doktoranduszok fóruma, 2005. 285. o.

[401] RÉVÉSZ Judit: A vádalku alkalmazásának tapasztalatai az Amerikai Egyesült Államokban. JK 1999/6. 267. o.

[402] ALSCHULER, Albert W.: The Supreme Court, the Defence Attorney, and the Guilty Plea. CLR 1975. 1. o.

[403] Ld. MOORE v. Michigan, 355 U.S. 155 (1957).

[404] Ld. 509 U.S. 389 (1993)

[405] Ld. PARKE v. Raley, 506 U.S. 20, 28-29 (1992); McCARTHY v. United States, 394 U.S. 459, 466 (1969)

d) bizonyos esetekben a bíróság a ténybeli megalapozottságot is vizsgálja[406].

A beismerésnek – amint azt a későbbiekben részletesen tárgyalni is fogjuk – önkéntesnek kell lennie. Ez az önkéntesség nemcsak a fizikai vagy lelki kényszertől való mentességet jelenti. Mind a BRADY v. United States[407], mind az United States v. JACKSON esetben[408] a vádlott arra hivatkozott, hogy csak azért tett beismerő vallomást, mert tudta, hogy ha esküdtszék elé kerül az ügy, akkor halálbüntetés is kiszabható ellene, és a halálbüntetéstől való félelem miatt nem volt önkéntes a beismerése. Utóbbi esetben a bíróság azzal utasította el az érvelést, hogy a vádlott védővel rendelkezett és fel kellett tudnia mérni a beismerés következményeit. Ugyanakkor nem is kell minden, a terheltet a beismerésre ösztönző magatartást kényszernek tekinteni. Így pl. nem fogadta el a bíróságnak a terheltnek az önkéntesség hiányára való hivatkozását abban az ügyben, ahol a védő azt mondta a terheltnek, hogy ha nem tesz beismerő vallomást, akkor a továbbiakban nem látja el a védelmét.

A beismerés tudatosságának hiányára való védelmi hivatkozás több esetben is sikeresnek bizonyult. A beismerés során ugyanis a vádlottnak tudatában kell lennie

- az ellene felhozott vádak sajátosságával,
- a beismerés büntetési következményeivel és
- azokkal a jogokkal, amelyekről a beismerés következtében lemond[409].

A HENDERSON v. Morgan esetben[410] a vádlott 19 éves, messze az átlag alatti intelligencia-hányadossal rendelkező fiú volt. Beismerte a bűnösségét előre kitervelten elkövetett emberölés bűntettében, ugyanakkor a bíróság előtt azt állította, hogy nem akart sérelmet okozni a sértettnek. A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság a beismerést alkotmányosan érvénytelennek tekintette, mert az iratok tanúsága szerint sem a védő, sem a vádló nem magyarázta el a vádlottnak, hogy a szándékosság lényegi eleme a beismerésnek. A megfelelő tájékozottság hiánya tehát a beismerés önkéntességét kizárja.

A bíróság jóváhagyásával és az ügyész beleegyezésével a terhelt feltételhez is kötheti bűnösségének a beismerését, azaz írásban fenntarthatja azt a jogát, hogy az ítélet elleni fellebbezéssel megtámadhassa az ellenérdekű fél olyan cselekményét, amely ellen már a tárgyalás előtt is jogorvoslattal élhetett volna. Ha a fellebbezés alapján a terheltnek adnak igazat, akkor a beismerő vallomását is visszavonhatja[411].

---

[406] Ld. North Carolina v. ALFORD, 400 U.S. 25 (1970)
[407] Ld. BRADY v. United States 397 U.S. 742, 755 (1970)
[408] Ld. United States v. JACKSON 390 U.S. 570 (1968)
[409] RÉVÉSZ Judit: A vádalku alkalmazásának tapasztalatai az Amerikai Egyesült Államokban. JK 1999/6. 268. o.
[410] Ld. 426 U.S. 637 (1976)
[411] GRMELA Zoltán: Vádalku – az amerikai modell. MJ 1993/6. 370. o.

Ugyanakkor azt sem mondhatjuk, hogy ha valaki téves beismerő vallomást tesz, akkor az kizárólag a vádalku (illetőleg az attól várt egyszerűbb eljárás és a magasabb büntetéstől való félelem) eredménye. Ahogy BARKAI rámutatott[412], a terhelt számos esetben vallhatja magát tévesen bűnösnek:

- nem emlékszik vissza pontosan a történtekre;
- nem érti meg pontosan, hogy a bűncselekményhez a jogellenes cselekményen kívül egyéb feltételek is szükségesek (bűnösség, cselekmény társadalomra veszélyessége stb.);
- nem érti meg, hogy a jogellenes cselekménynek tényállásszerűnek is kell lennie (lehet, hogy jogellenes a cselekmény, csak nem büntetőjogi szempontból);
- nincs tisztában a büntethetőséget kizáró vagy megszüntető ok fennállásával.

ad 2. Az ügyész (általában a védő útján) felhívja a terhelt figyelmét arra, ha meglátása szerint az ügyben egyezségre lehet jutni. Ebben a felhívásban ismerteti, hogy az ügyészség milyen feltételekkel hajlandó az együttműködésre:

- milyen tartalmú beismerő vallomást vár el a terhelttől;
- mennyiben használhatók fel a terhelttől nyert adatok;
- figyelmeztetések.

A vádalku eljárás során a terheltet (akár az ügyészi felhívásban is, de az eljárásban mindenképpen) három következményre kell figyelmeztetni[413]:

- figyelmeztetés arra nézve, hogy a megállapodás aláírásával a terhelt lemond az önvád tilalmának jogára való kifogásról (Alkotmány V. Kiegészítés: senki nem köteles önmagát bűnösnek vallani, senki nem kötelezhető az önmaga elleni tanúskodásra);
- figyelmeztetés a törvényes eljáráshoz való jogra (a terhelt lemond a XIV. Kiegészítésben foglalt azon jogról, amely azt garantálja, hogy egyik állam sem foszthat meg valakit életétől, szabadságától vagy tulajdonától megfelelő törvényes eljárás nélkül);
- végül a nyilvános tárgyaláshoz való jogra való figyelmeztetés (a VI. Kiegészítés szerint a vádlottaknak joguk van arra, hogy ügyüket esküdtszék, gyors és nyilvános tárgyaláson bírálja el, és a tárgyaláson a tanúkkal szemben állhasson).

Emellett a három kötelező figyelmeztetés mellett TARR szerint[414] számos egyéb figyelmeztetésre is sor kerülhet:

---

[412] BARKAI, John L.: Accuracy Inquiries for All Felony and Misdemeanor Pleas: Voluntary Pleas But Innocent Defendants. UPLR 1977. 86. o.

[413] TARR Ágnes: A vádalku szabályozásának egyes kérdései. In: Kováts Andor-emlékkönyv, 2004. 153. o.

[414] TARR Ágnes: A vádalku szabályozásának egyes kérdései. In: Kováts Andor-emlékkönyv, 2004. 153. o.

- a beismerő vallomás önkéntességét és valóságtartalmát vizsgálni fogják;
- a terheltnek tudnia kell, hogy milyen büntetésre számíthat;
- a védőnek tájékoztatnia kell a vádlottat, hogy az ügyésszel kötött vádalku a bíróságra nézve nem kötelező erejű, jogában áll annak azt elutasítani, és arról is, hogy
- ha a vádlott megszegi a vádalkuban lévő megállapodást (nem tesz beismerő vallomást; nem teljesíti az egyéb, vállalt kötelezettségét stb.), az ügyésznek joga van az eredeti vádra visszatérni és a megállapodás őt sem köti a továbbiakban.

Minta (ügyészségi felhívás a vádalku feltételeiről)[415]

Szövetségi Ügyészség
Dél-floridai Körzet
155 South Miami Avenue, Suite 700
Miami, Florida 33130
2007. 12. 06.

John Moore, ügyvéd
P.O. Box 89
Miami, Florida 33155

Ügy: Amerikai Egyesült Államok vs. George Smith

Tisztelt Uram!

Kézhez vettük ügyfele Önön keresztül eljuttatott nyilatkozatát, amelyben azon szándékát juttatja kifejezésre, hogy annak érdekében, hogy az ellene folyó eljárásban számára kedvezőbb ítélet szülessen, magát bűnösnek vallja és hajlandó a kormánnyal a folyó ügyben és más jövőbeni nyomozások alkalmával együttműködni. Engedje meg, hogy felvázoljam a fenti együttműködés főbb szabályait.

A kormány kimerítő és a valóságnak megfelelő írott vallomást követel ügyfelének és más személyeknek, köztük vádlott-társainak az ügyben játszott szerepéről. Hasonlóan kimerítő és a valóságnak megfelelő vallomást kell tennie minden más bűncselekményről, amelyről tudomással bír. Az ügyészség ezúton kijelenti, hogy ügyfele az ezen együttműködés keretében tett egyetlen kijelentése sem kerül közvetlen bizonyítékként felhasználásra bármilyen ellene folyó büntetőeljárásban.

Ugyanakkor a kormány az ügyfelétől közvetlen vagy közvetett módon szerzett származékos információkat szabadon felhasználhatja más bűncselekmény felderítése vagy bizonyítási eljárás foganatosítása során. Az ilyen információ más, későbbi büntetőeljárás során az ügyfele ellen is felhasználható. Ennek biztosítására ügyfele kifejezetten és határozottan lemond arról a jogáról, hogy az önvád tilalmára hivatkozva ezen információk felhasználhatóságát a későbbiekben kifogásolja. Ez a feltétel azért része az együttműködési megállapodásnak, hogy minden kétséget kizáróan kizárható legyen egy, az információk felhasználhatósága ügyében benyújtott kifogás.

A kormány minden esetben felhasználhatja az ügyfele által tett vallomást és az abból közvetlenül vagy közvetett módon megállapított tényeket, amennyiben keresztkérdéses kihallgatáskor a vallomás hitelt érdemlőségét vitatják, ha ügyfele vallomást tesz bírósági tárgyaláson vagy kihallgatáson, és/vagy bármilyen büntetőügyben, ahol vádlott vagy tanú és elleniratot nyújtanak be ellene.

---

[415] Amerikai Ügyvédi Kamara Közép- és Kelet-Európai Jogi Kezdeményezés (ABA CEELI): Az óvadék és a vádalku intézménye. Pécs-Budapest-Győr, 1997. 78-79. o.

Mindkét fél írásos beleegyezése nélkül semmilyen további ígéret, megállapodás vagy feltétel nem kerülhet bele ezen együttműködési megállapodásba. Ezen irat aláírása semmilyen származékos vagy eljárási mentességgel nem ruházza fel ügyfelét.

Amennyiben ezen iratban foglaltak megfelelnek ügyfelének az együttműködési megállapodásról kialakított álláspontjáról, kérem mind Ön, mind ügyfele szíveskedjenek aláírni.

Tisztelettel:

Carl Howard
szövetségi ügyész

nevében:

John Carridge
helyettes szövetségi ügyész

ad 3. Az ügyészség felhívását követően a terheltnek személyesen kell nyilatkoznia arról, hogy

- kézhez vette az ügyészség felhívását;
- annak tartalmát elfogadja;
- az ügyészség részéről semmilyen további ígéret nem hangzott el.

Ez utóbbira éppen azért van szükség, hogy ne hivatkozhasson később a terhelt arra, hogy a beismerő vallomást az ügyészség egyébként jogszabály-ellenes ígéretében bízva tette az ügyben.

Minta (a terhelt nyilatkozata)[416]

Szövetségi Ügyészség
Dél-floridai Körzet
155 South Miami Avenue, Suite 700
Miami, Florida 33130

NYILATKOZAT

Ezúton kijelentem, hogy az ügyészség levelét kézhez vettem ügyvédemtől, John Moore-tól, elolvastam, részletesen tájékoztatott annak tartalmáról és annak ismeretében és azzal egyetértve kötöm meg az együttműködési megállapodást a Dél-floridai Ügyészséggel. Kijelentem, hogy az üggyel összefüggésben sem az ügyészség, sem más kormányhivatal részéről nem hangzott el további ígéret vagy tényállítás.

Miami, Florida, 2007. 12. 13.

George Smith
terhelt

[416] Amerikai Ügyvédi Kamara Közép- és Kelet-Európai Jogi Kezdeményezés (ABA CEELI): Az óvadék és a vádalku intézménye. Pécs-Budapest-Győr, 1997. 79. o.

ad 4. Az ügyész a vádalkuért cserében az alábbi engedmények közül választhat:

1. A vád vagy egyes vádpontok elejtése.
2. Ajánlást tehet vagy lemondhat ellentmondási jogáról, ha a vádlott egy meghatározott mértékű büntetés kiszabását kéri (de annak rögzítésével, hogy a döntés a bíróság kizárólagos diszkrecionális jogkörébe tartozik és a bíróságot az ügyész állásfoglalása nem köti).
3. Megállapíthatja, hogy egy meghatározott büntetést az ügy megfelelő eldöntésének tekinti.

A vádalku egyezségben azonban nem csak ezekről állapodhatnak meg a felek. Az ügyész például

- lemondhat a vádlott vagy harmadik személy ellen emelendő további vádakról;
- lemondhat arról, hogy a vádlott előéletére hivatkozzon;
- megállapodhat abban, hogy a vádlott milyen típusú (vagy akár konkrétan melyik) büntetés-végrehajtási intézetbe kerüljön stb.[417]

A 11. § (e) pontja ugyan nem mondja ki expressis verbis, de kiolvasható belőle, hogy a vádalku egyezségben a vádlott a beismerő vallomáson túlmenően további kötelezettségeket is magára vállalhat. Előírhatja például az egyezség azt is, hogy a vádlott vállalja a további együttműködést más vádeljárás vagy nyomozás során.

A jogszabály kifejezetten megtiltja a bíróság részvételét a vádalku eljárásban (részletesen ld. később).

Minta (együttműködési megállapodás)[418]

Szövetségi Ügyészség
Dél-floridai Körzet

Amerikai Egyesült Államok vs. George Smith
FCR 87-0000

PERBELI ELŐADÁSI ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉSI MEGÁLLAPODÁS

1. A MEGÁLLAPODÁST MEGKÖTŐ FELEK
A megállapodás az alábbi felek között jön létre:
GEORGE SMITH és védője, JOHN MOORE, és
a Dél-floridai Szövetségi Ügyészség.
A megállapodás hatálya alól kifejezetten ki van zárva minden más állami, vagy szövetségi hivatal, beleértve más szövetségi ügyészség, és nem köti bármilyen más GEORGE SMITH ellen folyó polgári, büntető vagy államigazgatási eljárásban.

---

[417] TARR Ágnes: A vádalku szabályozásának egyes kérdései. In: Kováts Andor-emlékkönyv, 2004. 149. o.

[418] Amerikai Ügyvédi Kamara Közép- és Kelet-Európai Jogi Kezdeményezés (ABA CEELI): Az óvadék és a vádalku intézménye. Pécs-Budapest-Győr, 1997. 80-85. o.

2. ELŐZETES FELTÉTELEK

Az együttműködési megállapodás GEORGE SMITH előzetesen beígért vallomásán és együttműködési hajlandóságán alapul. A vallomást a szövetségi ügyészség, vagy az általa felhatalmazott szerv előtt kell megtenni. A vallomás pontos szövegének ismeretében a szövetségi ügyészség diszkrecionális jogkörében elfogadja vagy elutasítja azt. Elutasítás esetén a vallomás és az együttműködési megállapodás semmis és érvénytelen lesz, és abból a felekre a szövetségi büntető eljárási kódex 11. §-ában szabályozottakon túlmenően semmilyen további jog vagy kötelezettség nem hárul. Amennyiben a szövetségi ügyészség a vallomást és az együttműködési megállapodást elfogadja, az alábbiak lesznek irányadóak.

3. FELTÉTELEK

Amennyiben GEORGE SMITH vallomását és az együttműködési megállapodást a szövetségi ügyészség elfogadja, GEORGE SMITH kimerítő és a valóságnak megfelelő vallomást tesz, és hajlandóságot mutat az együttműködésre, a felek az alábbiakban egyeznek meg:

a. GEORGE SMITH bűnösnek vallja magát a vádirat első pontjában foglaltakban, amelynek alapján tíz évtől életfogytig terjedő szabadságvesztéssel, 4.000.000 S pénzbüntetéssel, öt évnyi feltételes szabadlábra helyezéssel (felfüggesztett szabadságvesztéssel) és 50 $ különleges pénzbüntetés megállapításával büntethető.
A vádlott a vádirat negyedik és ötödik pontjában foglaltak alapján szintén bűnösnek mondja magát, amelyek alapján a vádpontok mindegyike alapján tíz évig terjedő szabadságvesztéssel, 250.000 $ pénzbüntetéssel, három évnyi feltételes szabadlábra helyezéssel (felfüggesztett szabadságvesztéssel) és 50 S különleges pénzbüntetés megállapításával büntethető.

b. A felek megegyeznek abban, hogy az ügyben releváns kokain mennyisége 100-150 kilogramm.

c. A vádlott elismeri, hogy a Büntetéskiszabási Irányelvek irányadóak.

d. GEORGE SMITH hozzájárul ahhoz, hogy együttműködjön a szövetségi ügyészséggel, valamint az azáltal felhatalmazott és irányított szervekkel és hivatalokkal. Az együttműködés kiterjed a bíróság, vádtanács vagy más nyomozóhatóság előtti tanúvallomás-tételre.

e. GEORGE SMITH ezúton lemond minden, az Alkotmány Ötödik Kiegészítésében meghatározott, vagy más, ezen megállapodás céljával ellentétes eljárási mentességéről.

f. Amennyiben ezen egyezség feltételei megvalósulnak és nem áll fenn a 4. részben meghatározott érvénytelenítési ok, GEORGE SMITH ezen egyezség alapján tett kijelentéseire (a Büntetéskiszabási Irányelvek 1. § B. 1.8.-ban foglaltak kivételével) a Szövetségi Büntetőeljárási Kódex 11. § (e) pontja lesz irányadó.

g. Miután a kerületi bíróság ítéletet hozott a GEORGE SMITH ellen az Amerikai Egyesült Államok Törvénykönyve 21. Cím 846. pontjában és 18. Cím 922. (g) pontjában foglaltak alapján felhozott vádakban, a Dél-floridai szövetségi ügyészség elejti a GEORGE SMITH ellen a vádiratban megfogalmazott többi vádpontra vonatkozóan a vádat, és kijelenti, hogy a GEORGE SMITH vallomásában és a vádiratban megnevezett vádpontokban, ugyanezen ügyben büntetőeljárást a jövőben nem folytat. Ezeken túlmenően a szövetségi ügyészség nem tesz feljelentést az Amerikai Egyesült Államok Törvénykönyve 21. Cím 851. pontja alapján.

h. GEORGE SMITH kérelmére a szövetségi ügyészség közzéteszi álláspontját a vádlott együttműködésének természetére és annak mértékére vonatkozóan.

i. Felek megegyeznek abban, hogy a büntetés kiszabása a kerületi bíróság kizárólagos diszkrecionális jogkörébe tartozik.

j. A szövetségi ügyészség hozzájárul ahhoz, hogy nem tesz kifejezett ajánlást a szabadságelvonás időtartamára vagy a pénzbüntetés mértékére vonatkozóan, de fenntartja a jogát arra, hogy tájékoztassa a bíróságot vagy más eljáró hatóságot a GEORGE SMITH által elkövetett bűncselekmény körülményeiről, beleértve a vádlott vagy védője által tett hamis kijelentések korrigálását.

k. Az ezen megállapodásban foglaltak nem mentesítik a vádlottat a megállapodás megkötése után elkövetett bűncselekményekkel összefüggésben indított védeljárás alól. A mentesítés nem terjed ki továbbá a hamis tanúzás, hamis nyilatkozattétel, hamis tényállítás (az Amerikai Egyesült Államok Törvénykönyve 18. Cím 1611., 1326. vagy 1001. pontjai), illetve az igazságszolgáltatás akadályoztatása (az Amerikai Egyesült Államok Törvénykönyve 18. Cím 1503., 1505. vagy 1510. pontjai) bűncselekményeire, amennyiben ezeket a vádlott az ezen megállapodásban foglaltak összefüggésében követi el. Amennyiben a bűncselekmény gyanúja azt támasztja alá, hogy a vádlott a megállapodás aláírását követően követett el bűncselekményt, az erre vonatkozó védeljárás során a nyomozóhatóság felhasználhatja a vádlott által az együttműködés során rendelkezésre bocsátott adatokat és dokumentumokat.

l. GEORGE SMITH ezúton lemond azon jogáról, hogy utazási, szállás- és tanúvallomási (napidíj) költségigénnyel lépjen fel, amennyiben együttműködési kötelezettsége részeként megjelenik vádtanácsi vagy bírósági eljáráson.

4. VISSZAVONÁS

a. Felek egyetértenek abban, hogy a szövetségi ügyészség az alábbi esetekben visszavonhatja az együttműködési megállapodást:

1. A vádlott nem tesz eleget az együttműködési megállapodásban foglalt együttműködési kötelezettségének;

2. A vádlott nyilatkozatai és vallomása nem kimerítő vagy a valóságnak megfelelő;

3. A vádlott nem tesz eleget az együttműködési megállapodás egyéb feltételeinek;

4. A vádlott büntetőjogi felelőssége emberölés vádjában bizonyítottá válik.

b. Amennyiben ezen együttműködési megállapodást visszavonják,

1. GEORGE SMITH ezen együttműködési megállapodás alapján tett beismerő vallomása és az annak alapján meghozott ítélet hatályban marad és nem képezheti további jogvita tárgyát.

2. Az Amerikai Egyesült Államok visszaállíthatja a korábban ezen együttműködési megállapodás alapján elejtett vádpontokat és ezen együttműködési megállapodás minden korlátozása nélkül kibővített tartalmú, új vádat emelhet.

3. GEORGE SMITH ezen együttműködési megállapodással összefüggésben tett valamennyi kijelentése felhasználható bármilyen későbbi védeljárás során.

5. BÜNTETÉSKISZABÁSI IRÁNYELVEK

a. A vádlott az alábbi tények ismeretében és azokkal egyetértésben írja alá az együttműködési megállapodást: A tények, valamint az enyhítő és súlyosító körülmények értékelése, valamint a büntetés kiszabása, továbbá annak mértékének megállapítása bíróság hatáskörébe tartozik. A bíróság ítéletében és értékelésében nincs kötve a szövetségi ügyészség tényállásverziójához.

b. Amennyiben a szövetségi ügyészség kizárólagosan diszkrecionális jogkörében kialakított álláspontja szerint a vádlott lényeges segítsége nyújtott más bűncselekmények elkövetői ellen folytatott nyomozási vagy védeljárásban, a szövetségi ügyészség a kerületi bíróság elé terjeszti az 5. § K 1.1. 35. pontban meghatározott iratot. Az, hogy a vádlott lényeges segítséget nyújtott-e más bűncselekmények elkövetői ellen folytatott nyomozási vagy védeljárásban, nem állapítható meg pusztán az együttműködésével összefüggésben emelt vád vagy meghozott ítélet alapján.
A vádlott ismeretében van annak a ténynek, hogy a fenti, a szövetségi ügyészség által benyújtott irat alapján a büntetéskiszabási irányelvekben foglaltaktól történő eltávolodás, illetve a büntetés mérséklése a

kerületi bíróság kizárólagosan diszkrecionális jogkörébe tartozik.

c. A kormány fenntartja a jogot a meghozott ítélet elleni fellebbenésre.

6. KONKLÚZIÓ
Az ezen együttműködési megállapodásban foglaltakon túlmenően a Dél-floridai Szövetségi Ügyészség és GEORGE SMITH között további együttműködési megállapodás nem született és azt GEORGE SMITH a tények ismeretében, önkéntesen és védője tanácsának kikérése után írja alá.

155 South Miami Avenue, Suite 700
Miami, Florida 33130

Carl Howard szövetségi ügyész	John Carridge helyettes szövetségi ügyész
George Smith vádlott	John Moore védő

Az alkudozás kétféle módon történhet. Ennek alapján beszélünk

- explicit és
- implicit

vádalkuról[419]. Explicit vádalku esetén a felek között nyílt tárgyalások folynak és ezek eredménye az egyezség (mintegy 27-30 államban ez a domináns). Implicit vádalku esetén pedig nincsenek nyílt tárgyalások, azonban a terhelt valamilyen okból joggal várja el az ügyészségtől az engedményeket a beismerése fejében. GRMELA szerint az explicit vádalkunak öt fő típusa van[420]:

- a bíró részt vesz a tárgyalásokban és jelzi, milyen büntetés kiszabása várható;
- vádmódosítás az ügyész által;
- a büntetés kiszabására irányuló ügyészi indítványban való megállapodás a védővel;
- a bíró részt vesz a tárgyalásokban, jelzi, hogy milyen büntetés kiszabása várható, és emellett az ügyész is módosítja a vádat;
- az ügyész módosítja a vádat, és emellett az ügyész és a védő megegyezik abban, hogy az ügyész milyen büntetést fog indítványozni.

Ha a felek egyezségre jutnak, a 11. (e) pont (2) alapján a bíróság az egyezség felajánlásakor köteles azt a nyilvános bírósági eljárás során bemutatásra bekérni (ezt nyomós indok alapján zárt ülésen is megteheti)[421]. 11. (e) pont (2) ugyan előírja, hogy a zárt ülésű (nyilvánosság kizárásával történő)

---

[419] TARR Ágnes: A vádalku szabályozásának egyes kérdései. In: Kováts Andor-emlékkönyv, 2004. 148. o.
[420] GRMELA Zoltán: Vádalku – az amerikai modell. MJ 1993/6. 368. o.
[421] Amerikai Ügyvédi Kamara Közép- és Kelet-Európai Jogi Kezdeményezés (ABA CEELI): Az óvadék és a vádalku intézménye. Pécs-Budapest-Győr, 1997. 88. o.

egyezségbemutatáshoz nyomós indok szükséges, de arról nem rendelkezik, hogy azt a nyilvánosság kizárásával vagy nyilvánosan kell-e előterjeszteni, illetve meglétét bizonyítani. A kérdést esetenként, külön-külön mérlegeli bíróság.

Miután a felek benyújtották az egyezséget, a bíróság döntést hoz arról, hogy elfogadja vagy elutasítja azt. Az egyezség elfogadása esetén a bíróság tájékoztatja a vádlottat arról, hogy ítéletében és a büntetés kiszabására vonatkozó döntésében figyelembe veszi az egyezségben foglaltakat.

Egy 1982-es módosítás előírja, hogy egyes esetekben a bíróság még az együttműködési megállapodás bírósági elfogadása előtt tanítsa ki a vádlottat a fenti eljárásban használt ún. különleges feltételes szabadlábra helyezés következményeiről:

1. ha végrehajtandó szabadságvesztés büntetésre ítélik, a különleges feltételes szabadlábra helyezés növeli annak időtartamát;
2. a különleges feltételes szabadlábra helyezés legrövidebb időtartamáról, és arról, hogy abban nincs törvényi felső határ;
3. arról, hogy a különleges feltételes szabadlábra helyezés gyökeresen különbözik az „egyszerű" feltételes szabadlábra helyezéstől (s ideje ahhoz hozzáadódik).
4. arról, hogy ha a vádlott megszegi a különleges feltételes szabadlábra helyezés szabályait, büntetése hátralévő részére és a különleges feltételes szabadlábra helyezés szabályainak megszegése miatt kiszabott idő összeadott tartamára kerül börtönbe.

A szövetségi ügyész-helyettes kötelezettsége, hogy meggyőződjön a különleges feltételes szabadlábra helyezés lehetőségére vonatkozó kitanítás tényéről, és arról, hogy a vádlott annak tartalmát megértette. Amennyiben a bíróság nem tesz eleget fenti kötelezettségének, a vádlott nem helyezhető szabadlábra. A büntetéskiszabás és végrehajtás minden részletéről viszont nem kell kitanítani a vádlottat.

Az ügyész egyébként vitathatja a 11. § alkalmazhatóságát egyes, a vádlott által alkuként értelmezett kijelentések vonatkozásában[422]. Például, ha az ügyész a vádlott beismerési hajlandóságát látva pusztán informatív kijelentést tesz a védőnek, hogy nem kíván javaslatot tenni a büntetés mértékére, és ebből a vádlott arra következtet, hogy az ügyész egyezséget kíván kötni (noha erről szó sincs). Éppen ezért az ügyészeknek különös odafigyeléssel kell eljárniuk, hogy ne tegyenek figyelmetlen kijelentéseket, főleg, ha a vádlott ebből egy bírósági hatáskörbe tartozó kérdésre vonatkozó ajánlatot hallhat ki, hiszen ennek alapján a védelem akár az ítélet felülvizsgálatát is kérheti.

---

[422] Amerikai Ügyvédi Kamara Közép- és Kelet-Európai Jogi Kezdeményezés (ABA CEELI): Az óvadék és a vádalku intézménye. Pécs-Budapest-Győr, 1997. 89. o.

Ha a bíróság úgy dönt, hogy visszautasítja az együttműködési megállapodást, a 11. § (e) (4) alapján köteles ezt nyílt tárgyaláson közölni (és azt is, hogy az együttműködési megállapodásban foglaltak a bíróságot nem kötik). A bíróságnak ezután újból figyelmeztetnie kell a terheltet, mégpedig arról, hogy az egyezséget visszavonhatja, és arról is, hogy ha továbbra is fenntartja a beismerő vallomását, akkor az egyezségben foglaltaknál súlyosabb ítélet is születhet.

Ha a bíróság elfogadja az együttműködési megállapodást, a 11. § (f) pontja alapján az ítélethozatalhoz annak ténybeli alapjáról meg kell győződnie. Az együttműködési megállapodásban résztvevő vádlottal összefüggő eljárási cselekményekről szó szerinti jegyzőkönyvet kell felvenni (11. § (g) pont). Az együttműködési megállapodásban résztvevő vádlott kihallgatásáról készült jegyzőkönyvnek tartalmaznia kell:

1. a vádlott kitanítását;
2. a vádlottnak az együttműködési megállapodás megkötésében tanúsított önkéntességére vonatkozó kérdés elhangzását és az arra adott választ;
3. az együttműködési megállapodásban leírtak valódiságára vonatkozó kérdés elhangzását és az arra adott választ.

Ha a törvény kivételt nem tesz, a 11. § (e) alapján polgári vagy büntető eljárásban nem használható fel bizonyítékként[423]:

1. a később visszavont beismerő vallomás;
2. a nolo contendere (adhéziós polgári ügyre ki nem terjedő hatállyal) tett beismerő vallomás;
3. a beismerő vallomással összefüggésben tett kijelentés;
4. minden olyan, az ügyész jelenlétében, a vádalku eljárás során tett kijelentés, amely nem vezetett beismerő vallomáshoz, illetve később visszavont beismerő vallomáshoz vezetett.

Az ilyen perbeli előadás is elfogadható, ha

1. hasonló, ugyanazon vádalku eljárás során tett kijelentést már elfogadtak és ezért azonos elbánás alá kell esnie;
2. hamis tanúzás vagy hamis nyilatkozattétel miatt folyamatban lévő büntetőeljárásban, a vádlott a kijelentést eskü alatt, jegyzőkönyvezett formában, védő jelenlétében tette.

Az Igazságügyi Minisztérium kiemelt feladatként kezeli a bűncselekmény (elsősorban a pénzmosás és a kábítószer-kereskedelem) elkövetése során keletkező vagyon felszámolását[424]. S ez nemcsak az USA-n belüli vagyonra vonatkozik, hanem az erre vonatkozó multi- és bilaterális

---

[423] Amerikai Ügyvédi Kamara Közép- és Kelet-Európai Jogi Kezdeményezés (ABA CEELI): Az óvadék és a vádalku intézménye. Pécs-Budapest-Győr, 1997. 90. o.

[424] Amerikai Ügyvédi Kamara Közép- és Kelet-Európai Jogi Kezdeményezés (ABA CEELI): Az óvadék és a vádalku intézménye. Pécs-Budapest-Győr, 1997. 91. o.

egyezmények alapján ügyészségek nem fogadnak el olyan együttműködési megállapodást, amely a külföldön elhelyezett vagyontárgyak és bankszámlák vagyoni jogának eltitkolását eredményezné. A vádalku vagy együttműködési megállapodás kialakításakor az ügyésznek különös figyelmet kell fordítani arra, hogy a vádlott járuljon hozzá a bűncselekmény elkövetésével létrejött vagyon azonosításában, repatriálásában és a bűncselekményből származó vagyon megsemmisítésére irányuló nyomozati cselekményekben történő együttműködéshez, függetlenül attól, hogy a vagyont hová rejtették. Ennek érdekében a vádlott hazai és külföldi tulajdonára vonatkozó vizsgálatok érdekében a vádalku vagy együttműködési megállapodás a poligráf használatához történő hozzájárulást is tartalmazhat.

3.3. A vádalku Angliában

Mielőtt rátérnénk a vádalkuval kapcsolatos angol tapasztalatokra, röviden át kell tekinteni az angol közvádhatóságra vonatkozó speciális szabályokat[425]. Az angol parlament 1985-ben fogadta el a Prosecution of Offences Actet, amely létrehozta az angol közvádhatóságot, a Crown Prosecution Service-t (CPS). Az ügyészség vezetője a Director of Public Prosecutors. Az ügyészség vezetője a Parlamentnek felelős az Attorney Generalon keresztül, aki évente köteles jelentést tenni a CPS tevékenységéről. Az ügyészi szervezet 42 területi egységre oszlik és a rendőrség szervezetéhez igazodik (és nem a bíróságéhoz!). A CPS tevékenységét a bírósági eljárás négy szakaszában vizsgáljuk:

a) a nyomozás,
b) a tárgyalás előkészítése,
c) a tárgyalás és
d) a perorvoslatok.

ad a) Angliában a nyomozás menetét nagyban befolyásolja, hogy a közvád mellett további vádképviseletek is léteznek. Így a közvádhatóság létrehozása nem érinti azt a jogot, hogy a klasszikus népvád (Actio Pauliana) keretében bárki képviselhesse a vádat[426]. Emellett a speciális szakterületeken további hatóságok (ún. Regulatory Agencies) is képviselhetik a vádat:

- az Adóhivatal (Inland Revenue);

---

[425] Ennek során elsősorban JANCSÓ tanulmányára illetőleg az ennek az alapját képező 1985-ös Prosecution of Offences Actra támaszkodunk. Ld. JANCSÓ Gábor: Az angol közvádhatóság és büntetőeljárás konfliktusai. In: Studia iuvenum. 1. kötet 2001. 341-359. o.

[426] JANCSÓ Gábor: Az angol közvádhatóság és büntetőeljárás konfliktusai. In: Studia iuvenum. 1. kötet 2001. 345. o.

- az Ipari Légszennyezést Vizsgáló Szerv (Industrial Air Pollution Inspectorate);
- az Ipari Üzemeket Vizsgáló Szerv (Factory Inspectorate).

ad b) A tárgyalás előkészítésének két fontos szakasza van, amely részletesebb vizsgálatot igényel:
b/1) a bizonyítékteszt és
b/2) a közérdek teszt.

ad b/1) A bizonyítékteszt (evidential test) során az ügyésznek meg kell győződnie arról, hogy a bizonyítékok összességükben reális esélyt adnak az elítélésre (realistic prospect of conviction). Ezt a tesztet hívja a szakirodalom „51 %-os tesztnek"[427]. Ennek a tesztnek a keretében az ügyésznek azonban nemcsak arról kell meggyőződnie, hogy a bizonyítékok legalább 51 %-ban elégségesek az elítéléshez, hanem arról is, hogy nem jogellenesek és egyben alaposak is (reliable).

ad b/2) A bizonyítéktesztet követi a közérdek teszt (public interest test), amely azt vizsgálja, hogy vannak-e olyan érvek, amelyek a büntetőeljárás mellett vagy az ellen szólnak. Így JANCSÓ szerint[428] a büntetőeljárás mellett szól, ha
- az ítélet előreláthatólag súlyos büntetést eredményez;
- a bűncselekményt fegyveresen, felfegyverkezve vagy erőszakot alkalmazva követik el;
- a bűncselekményt a köz érdekében eljáró személy ellen követték el stb.

Ebből is látszik tehát, hogy Angliában az ügyésznek a magyar ügyészhez képest sokkal tágabb teret engednek annak megítélése során, hogy emeljen-e vádat az adott ügyben. A közérdek hiánya esetén ugyanis a büntetőeljárást a büntetőjogi felelősség megállapítása nélkül szüntetik meg. A vádelv Angliában tehát csak korlátok között jut érvényre. Ezeket a korlátokat az Attorney General 1983-ban kibocsátott irányelvei tartalmazzák. Ennek alapján általában vádemelésre csak akkor kerül sor, ha kielégítő bizonyítékok támasztják alá a vádat és a közösség érdeke a vádemelést megkívánja (KELEMEN[429]). Ha közérdekből nem kerül sor vádemelésre, a vádlottat a megfelelő formákhoz kötött figyelmeztetetésben részesítik. Ennek a figyelmeztetésnek tehát előfeltétele, hogy a szükséges bizonyítékok rendelkezésre álljanak. Emellett a

---

[427] ASHWORTH, Andrew: The Criminal Process, an evaluative study. Oxford University Press, 1998. 181. o.
[428] JANCSÓ Gábor: Az angol közvádhatóság és büntetőeljárás konfliktusai. In: Studia iuvenum. 1. kötet 2001. 348. o.
[429] KELEMEN Ágnes: Az opportunitás eljárási intézményei és gyakorlati tapasztalatai Angliában. MJ 1990/2. 167. o.

bűnösségre is kiterjedő beismerő vallomás szükséges, fiatalkorú terhelt esetében pedig a szülő (gondozó) beleegyezése is. De még erre a formális figyelmeztetésre is csak akkor kerülhet sor, ha enyhébb intézkedés (pl. nem formális, szóban történő figyelmeztetés, kioktatás, megfelelő tanácsokkal ellátás) nem elegendő. A terheltet a rendőrség hivatalos helyiségében egy legalább középszintű beosztású rendőr részesíti figyelmeztetésben. A figyelmeztetést három évig tartják nyilván és újabb bűncselekmény elkövetése esetén figyelembe veszik, de ez a második (vagy további) figyelmeztetés is csak akkor zárja ki az újabb figyelmeztetés alkalmazását, ha az újabb elkövetett bűncselekmény tárgyi súlya miatt vádemelés szükséges[430].

Ha az ügyész úgy dönt, hogy vádat emel, az, hogy ezt melyik bíróságon teszi, főként az ügy súlyától függ (magisztrátus elé tartozó ügyek; itt is-ott is tárgyalható ügyek; kizárólag a Crown Court által elbírálható ügyek). Itt főként a második ügycsoport lehet érdekes, hiszen ha ott a vádlott beismerő vallomást tesz, akkor mindenképpen a magisztrátusok előtt folytatják le a tárgyalást. A vádlott beismerése tehát nagyban befolyásolhatja az eljárás további menetét.

A több vádpontban való vádemelést sosem szabad annak érdekében alkalmazni, hogy a bűnösség beismerésére szorítsa a vádlottat (KELEMEN[431]). Vádat emelni általában a vádlott által elkövetett és bizonyítékokkal alátámasztott legsúlyosabb bűncselekményben kell. Az ügyész megegyezhet a védelemmel abban, hogy ha a vádlott beismeri a bűnösségét egy bizonyos bűncselekményben, akkor ennek viszonzásául az ügyész nem fog a beismertnél lényegesen súlyosabb bűncselekmény miatt vádat emelni. De arra is kiterjedhet a megállapodás, hogy a vádlott enyhébb büntetést fog kapni, mintha nem ismerné be a bűncselekmény elkövetését. A vádalkunak azonban Angliában jóval kisebb a jelentősége, mint az USA-ban, mivel a vádlónak gyakorlatilag nincsen befolyása a büntetés mértékére. Nem is tehet indítványt nemhogy meghatározott mértékű, de még csak meghatározott típusú büntetésre sem.

Angliában általánosan elfogadott, hogy a vád és a védelem megegyezik egymással[432]. Ennek kétféle eredménye lehet:

- a vád elfogadja az enyhébb bűncselekmény beismerését és ez lesz a vád tárgya, vagy
- a vádlott a vád tárgyává tett több bűncselekmény közül csak néhányban tesz beismerő vallomást, amit a vád elfogad, és cserében a fennmaradó vádakban nem mutat fel bizonyítékokat.

---

[430] KELEMEN Ágnes: Az opportunitás eljárási intézményei és gyakorlati tapasztalatai Angliában. MJ 1990/2. 168. o.

[431] KELEMEN Ágnes: Az opportunitás eljárási intézményei és gyakorlati tapasztalatai Angliában. MJ 1990/2. 170. o.

[432] MURPHY, Peter: Blackstone's Criminal Practice. 1998. 1298. o.

ad c) A tárgyalás során az ügyész vezető szerepe visszaszorul[433]. A magisztrátusi bíróság a tárgyalás kezdetén megkérdezi a vádlottat, hogy bűnösségét beismeri-e[434]. A bűnösség beismerése a „plea guilty", a bűnösség tagadása pedig a „plea non guilty". Itt tehát nincs harmadik lehetőség, mint az USA-ban. Ha a vádlott bűnösnek vallja magát (a bűnösségre is kiterjedően), a bizonyítás lényegesen egyszerűbb. A vád képviselője összefoglalóan és röviden terjeszti elő a vádat és ez tartalmazza a bizonyítékok felsorolását is. Ezen túlmenően nem kerül sor bizonyításra. Ha a vádlott csak egyes részeket tagad a vádból (pl. elismeri a lopást, de az összegszerűséget vitatja), akkor a bizonyítás csak erre a részre terjed ki. A Crown Court előtt van vádirat és ott nem kerül sor keresztkérdezésre. A vádlottnak egyébként nem kell részletes vallomást tennie, elég csak a bűnösségről nyilatkozni. Beismerés esetén egyébként a vádlott mentesülhet a bűnügyi költség vagy annak egy részének megfizetése alól[435].

Angliában nincs előre meghatározott számú perbeszéd, hanem a perbeszédek egyenlősége a cél. A nyitó és a záró perbeszédek mellett további (egyenlő számú) perbeszéd tartására kerülhet sor. Érdekesség, hogy sommás eljárásban nincs a szó valódi értelmében vett vád, mivel az eljárás egy kötetlen vádindítványra indul, amelynek nincs főrendelkezése és indokolása. Éppen ezért vádhoz kötöttségről sem igen beszélhetünk ebben az esetben.

Szintén az angol tárgyalási rendszer jellegzetessége, hogy a vádlott előéletére vonatkozó adatok (ideértve a korábbi elítélések mellett az egészségi és elmeállapotát, személyi körülményeit) csak akkor kerülnek a magisztrátusok vagy a Crown Courtok elé, ha a vádlott bűnösségében már döntöttek (conviction). Éppen ezért előfordulhat, hogy a Magistrates Court csak a bűnösség megállapítása után észleli, hogy olyan büntetés kiszabására lenne szükség, amely már a Crown Court elé tartozik (2.000 Font vagy 6 hónapi szabadságvesztés, halmazatnál egyévi szabadságvesztés feletti büntetés). Ilyenkor az ügyet büntetés kiszabására (sentencing) a Crown Courthöz áttheti (KELEMEN[436]). Ha a vádlott több bűncselekményt követett el, de csak egyes bűncselekmények miatt került sor vádemelésre és elítélésre, akkor ezeket a vád tárgyává nem tett bűncselekményeket csak a büntetés kiszabásánál veszik figyelembe (taking offences into consideration), de ezáltal ítélt dolognak minősülnek, tehát azok miatt újabb büntetőeljárás nem indítható.

---

[433] JANCSÓ Gábor: Az angol közvádhatóság és büntetőeljárás konfliktusai. In: Studia iuvenum. 1. kötet 2001. 351. o.

[434] KELEMEN Ágnes: Az opportunitás eljárási intézményei és gyakorlati tapasztalatai Angliában. MJ 1990/2. 174. o.

[435] KELEMEN Ágnes: Az opportunitás eljárási intézményei és gyakorlati tapasztalatai Angliában. MJ 1990/2. 175. o.

[436] KELEMEN Ágnes: Az opportunitás eljárási intézményei és gyakorlati tapasztalatai Angliában. MJ 1990/2. 173. o.

ad d) Angliában a fellebbvitel általában nem jellemző, mert az elsőfokú ítéletet a messzemenőkig tiszteletben tartják. Sőt, ahogy JANCSÓ is megállapítja[437], a XX. század elejéig a büntetőügyekben nem is volt fellebbviteli lehetőség. Ennek a hagyománynak a következménye, hogy a mai napig igen korlátozott a fellebbviteli lehetőség:

- a legtöbbször csak az elítélt fellebbezhet;
- a vádló leggyakrabban csak jogkérdésben nyújthat be fellebbezést (appeal by case stated);
- ha a védelem fellebbez csak, akkor a másodfokú eljárásban feléled a vádló fellebbezési joga;
- a magisztrátus határozatának megfellebbezése esetén a Crown Courtöt nem köti súlyosítási tilalom;
- külön meg lehet támadni a bírósági eljárást, döntéshozatalt vagy annak hiányát alkotmányossági jogorvoslattal (judicial review);
- a rendkívüli perorvoslatok köre még szűkebb (kegyelem; a Büntetőjogi Eseteket Felülvizsgáló Bizottság – Criminal Cases Review Commission – előtti eljárás; a felmentés visszaéléssel – tainted acquittal – elnevezéssel funkcionáló eljárás).

Angliában a vádalku kötés hagyományosan arra a háromoldalú helyzetre utal, ahol vagy a bírótól várható ítélet igazolására utaló jelet keres a védelem, vagy a vád és a védelem valamilyen közös megállapodásra jutott a megfelelő vád és védekezés mértékéről, a bírói jóváhagyást keresve. Minden megbeszélést a vádalkuval kapcsolatban jelezni kell a nyilvánosan ülésező bíróság felé. Az R. v. TURNER ügyben lefektetett irányelvek védik a szabályszerűséget, amely alapján a tárgyalások lefolynak[438].

Igazság szerint az alkudozás már sokkal korábban (a letartóztatás során) megkezdődik a terheltek és a rendőrök között, és később a bíróságon, ahol a folyosókon elsuttogott mondatok eldönthetik az ügyfél védekezését és az előnyben részesített vádakat. Az angol szakirodalom szerint létezik ún. óvadék-alku is, amikor lényegében az óvadék megállapítását a terhelt beismeréséhez kötik és ez természetszerűen kihat a későbbi (vádalkuba torkolló) eljárásra is[439]. Ez az óvadék-alku és a rendőrség által alkalmazott az a fenyegetés, miszerint a vádakat kiterjesztik annak érdekében, hogy komolyabb törvénysértéseket is tartalmazzon, csak néhány a rendőrség által alkalmazott technikák közül, amivel

---

[437] JANCSÓ Gábor: Az angol közvádhatóság és büntetőeljárás konfliktusai. In: Studia iuvenum. 1. kötet 2001. 354. o.

[438] SEIFMAN, Robert D.: Plea-Bargaining in England. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 179. o.

[439] SEIFMAN, Robert D.: Plea-Bargaining in England. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 184. o.

a vád számára fontos információkat akarnak biztosítani. Rendkívül nehéz megbecsülni az ilyen kényszerítő taktikák elterjedtségének a mértékét, azonban megfontolandó lenne az igazságtalanság kockázatának elkerülése végett megtiltani a rendőrségnek, hogy tanácsot adjon a vádlottaknak, vagy ha azt teszi, csak jegyzőkönyvben tehetné (s ez elzárná az utat a törvénysértő „figyelmeztetésektől").

Az angol jog számos esetben követeli meg a vádlott beleegyezését. Különösen igaz ez a büntetésekre, hiszen KELEMEN szerint[440] hat olyan szankció is van, amit csak a vádlott beleegyezésével lehet alkalmazni:

- a büntetés kiszabásának az elhalasztása (Deferment of Sentence);
- korlátozás kötelezettségvállalással (Binding Over);
- kártérítésre kötelezés (Compensation Order);
- próbára bocsátás (Probation Order);
- közérdekű munka (Community Service Order);
- fiatalkorúak felügyelete (Supervision Order).

Az alkukötés lehetőségét segíti a kötelező jogi segédlet hiánya és a bírók hajlandósága arra, hogy tényként fogadják el a rendőrség bizonyítékait. Bármely személynek, akit bűncselekmény elkövetésével gyanúsít a rendőrség, el kell döntenie, hogy bűnösségét beismeri vagy sem. Ez a döntés azonban csak egy része a bírósági tárgyalás folyamatának, de vizsgálják, hogy a vallomás egyezik-e az állítólagos tényekkel, vizsgálják a vallomás önkéntességét. A szabadság elvesztésének lehetősége és a priusz sokkal fontosabb tényezők a terhelt számára, mint a tárgyaláshoz ragaszkodás elméleti kérdései. BALDWIN és McCONVILLE szerint a vádalku kötések során a védő éppen ezért általában nyomást gyakorol ügyfelére a bűnösség beismerésére[441]. Ez a megállapítás óriási felháborodást váltott ki a szakmából, tiltakoztak a tanulmány ellen és megkérdőjelezték a kutatás eredményeit. A Jogi Kamara, a Jogi Tanács és a Büntetőjogi Ügyvédek Tanácsa kiemelte azt a tényt, hogy a tanulmányt kizárólag olyan terheltekkel készített interjúk alapján állították össze, akiknek elmondásait a kutatók nem támasztották alá megfelelően.

Ezelőtt a döntés előtt, a gyakorló ügyvédek jellegzetes idegenkedést mutattak az alku kifejezés használata iránt. Ezzel ellentmondásban az alkukötés elterjedté vált, és bár titkon használták, mégis klasszikus jellemvonássá lett néhány ügyész és bíró munkájában. A bíró felhívása a képviseletre elkerülhetetlenül vezetett néhány terhelt számára az ultimátumhoz: vallja be bűnösségét és szabadon engedik, vagy kísérelje meg a védekezést és ha elítélik,

---

[440] KELEMEN Ágnes: Az opportunitás eljárási intézményei és gyakorlati tapasztalatai Angliában. MJ 1990/2. 166. o.

[441] BALDWIN, John – McCONVILLE, Michael: Negotiated Justice – Pressure on Defendants to Plead Guilty. London, 1977. 14. o.

magára vonja a bíró haragját a bebörtönzés időtartamát illetően. Annak érdekében, hogy csillapítsák a közösség félelmeit az ügyvédek etikai visszaéléseivel szemben, és hogy gondoskodjanak a jövőbeni tárgyalások optimális szabályszerű lefolytatásáról, Lord PARKER lefektetett négy vezérelvet. Az elvek megerősítették, hogy az érintkezést fenn kell tartani a bíró és az ügyvédek között, az alapelvek akadályozzák az ügyvédeknek az olyan taktikáit, hogy gyakran folyamodnak „ajánlatkérésre" az ítéletet illetően. Valóban, ha az alapelveket szigorúan vesszük, csak nagyon ritka esetben fordulhatna elő, hogy a védelem információt nyer a bírótól. A gyakorlati hatása a TURNER-ügy alapelveinek, hogy akadályozzák a bírót abban, hogy bármilyen körülmények között találkozzanak az ügyvédekkel, de ez ellentmond Lord PARKER szándékainak[442].

Az angol tárgyalási rendszer azt sugallja, hogy közeli kapcsolat van az igazságügyi rendszer és az egyén között az ügy kimenetelében (esküdtszék általi tárgyalás joga, jogi képviselet, a szemtanúk kétségbe vonásának lehetősége). Ezeket a jogokat gyakran megtagadják a vádalku tárgyalások alatt, ahelyett, hogy gyakorolnák a vádlott érdekében a nyílt bírósági eljárás folyamán. Ahogy a védő egyre határozottabb irányítást vállal, a terheltet egyre jobban kizárják az ügy menetéből. A terheltnek tudomása sincs a tárgyalások finomabb fogásairól a tárgyaló felek által használt jogi zsargon miatt, és rá kell bíznia a sorsát a védőre. Tény, hogy a legtöbb megállapodás a bírósági folyosókon suttogva vagy a terhelt hallótávolságán kívül köttetik, és ez aligha ad okot a bizalomra a nyílt igazságszolgáltatás felé. Ezek a rejtett kapcsolatok és fel nem fedett megbeszélések nem szükségszerűen jelentik azt, hogy igazságtalanság történik, de a terheltek gyakran tájékozatlanok és akaratlanul áldozatává eshetnek egy egyenlőtlen megállapodásnak, amelyet az ő beleegyezésük nélkül kötnek. Ennek az eredménye a vallomások későbbi megváltoztatása igazságtalanságra és szabálytalanságra hivatkozva.

A Királyi Rendőrségi Bizottság 1962-ben elfogadta a Jogi Tanács és a Felügyeleti Tisztek Nemzeti Egyesülete bizonyítékait. A Tanács és az Egyesület azt állította, hogy a rendőrség rendszerint megpróbálja a terhelteket befolyásolni bűnösségük bevallására. Emellett jelentős probléma Angliában, hogy a rendőrség gyakran megtagadja a jogi képviselethez való hozzáférést, holott éppen a rendőrségnek kellene tájékoztatni a vádlottakat a képviselethez való jogról. Ez a magatartás eredményezi a rendőrség részéről (a jogok ismertetésének elmulasztásával párosulva) a nyomás alatt megszületett vallomásokat, amelyek a későbbiek során a bíróságon megtámadhatók. BOTTOMS és McCLEAN szerint ebben főként maga az igazságügyi rendszer a

---

[442] BALDWIN, John – McCONVILLE, Michael: Negotiated Justice – Pressure on Defendants to Plead Guilty. London, 1977. 27. o.

hibás, mivel az csökkenti a terhet a további eljárásban, ha a vádlott bűnösnek vallja magát[443].

A terheltnek a rendőrséggel való (korábbi) kapcsolatára hatással vannak azok az előzetes utasítások is, amelyeket védőjétől kap. Ez a megbeszélés a védővel fokozott nyomást gyakorol rá, mert ebben a szakaszban a terhelt fogékonyabbnak mutatkozik a védőtől kapott tanácsok iránt. Angliában az esetek többségében kétféle védő jár el a terhelt érdekében: az általános ügyvéd (barrister) és a tárgyaló ügyvéd (instructiing solicitor). Az általános ügyvéd jobb helyzetben van a befolyásolást illetően – különösen, ha az ügyfél számára ismeretlen az egész büntetőeljárás –, mert az általános ügyvéd általában az a személy, akire a terhelt az ügyét bízza[444]. Az ügyvédeknek a beismeréssel kapcsolatos befolyását nem szabad alábecsülni. Angliában széles körben elterjedt az általános ügyvédek domináns befolyása a vádlott vallomásának kialakításában. A vádló és a védő ugyanazon bíró előtt jelenik meg, de az ő jogi nyelvezetük nem ismert a terhelt előtt, aki emiatt sokszor nem is érti az eljárást. Sok esetben a terheltek nincsenek is annak a tudatában, hogy az ő ügyüket tárgyalják, különösen nem annak, hogy az ő beleegyezésükkel éppen most kötnek egy megállapodást. A fent említett R v. TURNER, valamint az R v. CAIN ügyben éppen a terhelt tudatossága volt a fő kérdés[445]. A terhelt tájékozottsága valódi aggodalmakat vethet fel, különösen, ha a terhelt védő nélkül jelenik meg. Ironikus, hogy a bíró elmagyarázza az esküdtszéknek a vád természetét és szükséges elemeit ahhoz, hogy a vád megalapozott legyen, de a terheltet bűnössége elismerésére ösztönözheti a törvény ismerete nélkül, aki emellett egyéb behatásoknak is ki van téve (elég csak a sok esetben túlbuzgó és bűnösség-vélelemmel átitatott nyomozókra utalni). Mondhatnánk, hogy ha a terheltnek van védője, akkor az ő tapasztalata a segítségére siet. De a védők nem szükségszerűen vonják bele a terheltet a tárgyalásokba, és nem is mindig informálják őket az elért eredményekről. Persze, sok esetben tényleg a terhelt érdeke, hogy a védő az ügyésszel előítélet nélküli tanácskozásokat folytasson le. Ha a terhelt készségesen és önként beismeri a bűncselekmény elkövetését, az ennek alapján kötött vádalku tényleg az ő érdekét szolgálja, különösen, ha a másik alternatíva egy hosszú és költséges tárgyalás, ahol a végső ítélet gyakorlatilag ugyanaz (vagy számára hátrányosabb) lesz. Az ilyen tárgyalások akkor szabályosak, ha a vád és a védelem csak akkor jut megállapodásra, ha abban nemcsak a jogászok (vádló, védő, bíró), hanem a legközelebbről érintett, a terhelt is egyetért. Az ilyen tanácskozások nyújtanak valósághű és konstruktív

---

[443] BOTTOMS, Anthony E. – McCLEAN, John D.: Defendants in the Criminal Process. London, 1976. 74. o.

[444] SEIFMAN, Robert D.: Plea-Bargaining in England. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 185. o.

[445] SEIFMAN, Robert D.: The Rise and Fall of Cain. CrLR 1976/556. o.

jellegű folyamatot, ami nemcsak igazságos, de eredményes büntetőeljárást is eredményez[446]. A védőnek az a kötelessége, hogy biztosítsa, hogy az ügyész és a védő javaslata alapján ne kerüljön a terhelt nyomás alá, és hogy teljesen tisztán lássa a bűnösség beismerésének következményeit. Az ügyészeknek szintén gondosodniuk kell arról, hogy a javaslatuk nem helyezi a terheltet kényszer vagy nyomás alá, még akkor is, ha az ügyész úgy érzi, hogy a vád bizonyítéka elsöprő és a védelemnek kis vagy semmilyen esélye sincsen. Bár az ügyésznek és a védőnek szabad kezet kell kapniuk abban, hogy tanácskozhassanak a terhelttel, mégis tartózkodniuk kellene a véleményük erőteljes kifejezésétől. A védőknek az a feladatuk, hogy felsorolják az előnyöket és hátrányokat, megemlítve a vád bizonyítékainak részletes összefoglalását, de kihangsúlyozva, hogy a vallomástétel a terhelt egyedüli, önálló döntése. A védők tudják, hogy a terheltek többsége könnyen enged a kísértésnek, hogy egy kevésbé jelentős vádpontban bűnösnek vallják magukat egy rövidebb büntetésért, és sok esetben nem pusztán tanácsadást, hanem inspirációt is várnak védőjüktől.

3.4. A vádalku Magyarországon

A magyar jog három, a tágabb értelemben vett vádalku körébe tartozó jogintézményt szabályoz:

1. a gyanúsítottal való együttműködést,
2. a tárgyalásról lemondást és
3. a Védelmi Program keretében kötött megállapodásokat.

Emellett még több helyen is találkozhatunk olyan jogintézménnyel a Be-ben, amely magán viseli a megállapodás jelleget. Így pl. az ügyészi megrovás „jogerőre emelkedéséhez" a vádlott hallgatólagos beleegyezése szükséges (hiszen ha az ellen panasszal él, akkor folytatni kell a nyomozást). Ugyanez a helyzet a vádelhalasztással is, ahol emellett a hallgatólagos beleegyezés mellett a háttérben további konszenzusok is meghúzódhatnak (pl. a terhelt által vállalt kártérítés, jóvátétel stb. nehezen képzelhető el a vád és a védelem előzetes, akár a sértett bevonásával történő egyeztetése nélkül). És ugyanígy hallgatólagos megállapodás húzódik meg a tárgyalás mellőzéses eljárásnál, sőt, sok esetben a bíróság elé állításra is csak azért kerülhet sor, mert az előzetes megbeszélés, konszenzus alapján a terhelt belátja, hogy beismerése esetén gyorsabb (és a gyakorlati tapasztalatok alapján némiképp enyhébb szankcióval járó) felelősségre vonásra számíthat. Tehát a bűncselekmény elkövetésétől számított 15 napon belül a terhelt beismerése esetén még három eljárást gyorsító intézmény áll rendelkezésre (bíróság elé állítás, tárgyalás

---

[446] TAYLOR, Peter: Plea Bargaining. Evidence submitted to the Royal Commission on Legal Services. London, 1977. 34. o.

mellőzése, tárgyalásról lemondás) és az idő előrehaladtával ezek száma egyre csökken, s a tárgyalás során már egyetlen ilyen, egyszerűsítő külön eljárásra sincs mód.

3.4.1. A gyanúsítottal való együttműködés

Bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja esetén az ügyész (a nyomozó hatóság az ügyész engedélyével) a feljelentést elutasíthatja, ha a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy az ügy, illetőleg más büntetőügy felderítéséhez, bizonyításához hozzájárulva olyan mértékben együttműködik, hogy az együttműködéshez fűződő nemzetbiztonsági vagy bűnüldözési érdek jelentősebb, mint az, amely az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződik (Be. 175. § (1) bek.). Lényegében teljesen azonos szöveggel teszi lehetővé a 192. § (1) bekezdése a nyomozás megszüntetését is[447].

KERTÉSZ szerint[448] egyes bűnözői rétegeknél csak olyan személyeknek van információszerzési lehetőségük, akik maguk is az adott szubkultúrához tartoznak. A rendőrségnek fontos, hogy ezeket a személyeket együttműködésre sarkallja. Ennek három modellje alakult ki: a presszionálás, a kedvezmény nyújtása és a két módszer kombinálása.

A szakirodalom többségi álláspontja szerint a terhelttel való együttműködést nem lehet vádalkunak nevezni (ezért is használja TREMMEL a nyomozási alku kifejezést[449]). BELÁNSZKI semmi kivetni valót nem talál a vádalku kifejezés használatában, ugyanakkor nyomós érveket sorol fel ellene[450]:

- a vádalku angolszász jogintézmény és alapvető sajátossága, hogy az ügyész és a védelem alanyai kötik a bíró „gyámkodása" mellett;
- a vádalkunak nincs magasabb bűnüldözési érdekből fakadó célja, hanem kizárólag az eljárás gyorsítását, egyszerűsítését, hatékonyságának növelését szolgálja;
- hazánkban a vád fogalom egyértelműen az ügyészhez kötődik és az ügyészi revízió során merül fel először, ezért a nyomozás során (különösen annak elrendelése előtt) vádalkuról sem lehet beszélni.

Az összemérendő érdek e jogintézménynél BÓCZ szerint[451] a konkrét bűncselekmény súlyosságából eredő büntetőigény és az adott rendőri szerv

---

[447] A Be. kissé érthetetlen módon külön, szó szerint ugyanazzal a szövegezéssel szabályozza a terhelttel való megállapodást a feljelentés elutasítási és a nyomozás megszüntetési okok között. Vö. FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Budapest-Pécs, 2004. 415. o.

[448] KERTÉSZ Imre: Megállapodás az elkövetővel. RSz 1993/10. 15. o.

[449] TREMMEL Flórián: Magyar büntetőeljárás. Budapest-Pécs, 2001. 363. o.

[450] BELÁNSZKI Gyula: A „vádalku" intézményesítésének lehetőségei a magyar büntető eljárásjogban. ORFK Tájékoztató, 1995/5. 44. o.

[451] BÓCZ Endre: Az ún. vádalkuról. BSz 1995/10. 10. o.

operatív helyzete (a terhelt által szolgáltatott várható információ valószínűsíthető bűnüldözési vagy nemzetbiztonsági értéke). A terhelt által szolgáltatott információ értékét az információszerzés lehetőségei, képességei, készsége, szorgalma, a megszerezhető információk jellege határozza meg. Ennek értékelését azonban csak az ügyben eljáró rendőri szerv tudja felmérni, úgyhogy elengedhetetlenül szükséges e téren a megállapodásról döntő (azt engedélyező) ügyész részletes tájékoztatása, hiszen az ügyész olyasmiről dönt, amihez nem ért[452].

A nyomozási alku során az együttműködésből a bűnüldöző hatóságnak kétféle előnye származhat: az információhoz fűződő

a) a nemzetbiztonsági vagy

b) bűnüldözési érdek.

ad a) A nemzetbiztonsági érdek a Nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. tv. 74. §-a szerint a Magyar Köztársaság szuverenitásának biztosítása és alkotmányos rendjének védelme, ennek keretén belül

- az ország függetlensége és területi épsége elleni támadó szándékú törekvések felderítése,
- az ország politikai, gazdasági, honvédelmi érdekeit sértő vagy veszélyeztető leplezett törekvések felfedése és elhárítása,
- a kormányzati döntésekhez szükséges, a külföldre vonatkozó, illetőleg külföldi eredetű információk megszerzése,
- az alapvető emberi jogok gyakorlását biztosító alkotmányos rendnek, a többpárti rendszeren alapuló képviseleti demokráciának és az alkotmányos intézmények működésének törvénytelen eszközökkel történő megváltoztatására vagy megzavarására irányuló leplezett törekvések felderítése és elhárítása,
- a terrorcselekmények, az illegális fegyver- és kábítószer-kereskedelem, valamint a nemzetközileg ellenőrzött termékek és technológiák illegális forgalmának felderítése és megakadályozása.

ad b) A bűnüldözési érdekeket az Rtv. 63. § (1) bekezdése foglalja össze:

- a bűncselekmény elkövetésének megelőzése, felderítése, megszakítása,
- az elkövető kilétének megállapítása, elfogása,
- körözött személy felkutatása, tartózkodási helyének megállapítása,
- bizonyítékok megszerzése,

---

[452] BÓCZ Endre: Az ún. vádalkuról. BSz 1995/10. 11. o.

- a büntetőeljárásban résztvevők és az eljárást folytató hatóság tagjainak, az igazságszolgáltatással együttműködő személyek védelme.

A bűnüldözés tehát az az állami tevékenység, amelynek közvetlen rendeltetése a bűnözés visszaszorítása. BÓCZ[453] ennek lényegét a bűncselekmények elkövetési okainak, alkalmainak, feltételeinek kiküszöbölésében, az elkövetett bűncselekmények felderítésében, ezek miatt a büntetőjogi felelősségre vonás teljesítésében és a bűncselekmény által kiváltott következmények lehetőség szerinti felszámolásában látja. Mindaz az információ tehát, amely ezeket a célokat, ezek teljesítését elősegíti, bűnüldözési érdeket szolgál.

A 11/2003. (ÜK 7.) LÜ utasítás 57. §-a szerint a feljelentés elutasítását, illetőleg a nyomozás megszüntetését az ügy elbírálására illetékes vezető ügyész (akadályoztatása esetén helyettese) engedélyezi. A megyei főügyész a megyei bíróság hatáskörébe tartozó ügy nyomozása során az engedélyezés jogát a büntető ügyekben eljáró helyettesére átruházhatja. Amennyiben a nyomozó hatóság önállóan nyomoz, az ügyész a nyomozó hatóság erre jogosult vezetőjének előterjesztése és a döntéshez szükséges iratok megvizsgálása után dönt az engedély megadásáról.

Kizáró okot is meghatároz azonban a törvény, amikor kimondja, hogy a feljelentés nem utasítható el (a nyomozás nem szüntethető meg), ha a megalapozott gyanú más életének szándékos kioltásával járó bűncselekményre vonatkozik.

A nyomozó hatósággal együttműködőnek azokat kell tekinteni, akik a nyomozás sikerét céltudatosan előmozdítják azzal, hogy ismereteiket alakszerűen közlik a nyomozó hatósággal. Ennek alapján azok a terheltek is együttműködők, akik beismerő és a körülményektől függően a többi terhelt tevékenységére is kiterjedő, valósághű vallomást tesznek (BÓCZ[454]). Az informátor (korábban bizalmi személy) BELÁNSZKY szerint pedig az, aki a rendőrséggel kötött előzetes megállapodás alapján és a rendőrség által meghatározott közegben gyűjt adatokat[455].

Az együttműködő gyanúsítottal szembeni feljelentés elutasítása (nyomozás megszüntetése) nem fosztja meg a bűncselekmény sértettjét attól a jogától, hogy kártérítésben részesüljön a polgári jog általános szabályai szerint. Ezekben az esetekben a kárt az állam téríti meg[456], az igény érvényesítése során

---

[453] BÓCZ Endre: Az ún. vádalkuról. BSz 1995/10. 5. o.

[454] BÓCZ Endre: Az ún. vádalkuról. BSz 1995/10. 6. o.

[455] BELÁNSZKI Gyula: A „vádalku" intézményesítésének lehetőségei a magyar büntető eljárásjogban. ORFK Tájékoztató, 1995/5. 44. o.

[456] GÖRGÉNYI Ilona: Az áldozatok állam általi kártalanításának nemzetközi jellemzői. BSz Különszáma 1999. 20-35. o.; GÖRGÉNYI Ilona: Az állam általi kártalanítás rendszere Nagy-Britanniában. KK 1995/51. 106-118. o.

az államot az igazságügy-miniszter képviseli. Amennyiben a kártérítésről polgári perben határoznak, úgy a kárigény alapját vélelmezni kell, így e tekintetben a kárigényét érvényesítő sértettre nem hárul bizonyítási teher. Ennek a rendelkezésnek a megalkotói ugyanakkor nem számoltak azzal a BELÁNSZKI[457] által felhozott nehézséggel, hogy a megállapodás megkötésének gyakorlati akadályát jelentheti, hogy a rendőrségnek nincs pénze. Éppen ezért lehetővé kellene tenni a szerző szerint azt, hogy ha a terheltnek az adott szituációban annyira fontos a megállapodás megkötése, akkor ez kombinálható legyen a kár megtérítésére vonatkozó ígéretével (formailag persze ekkor is megtéríthetné az állam a kárt annak érdekében, hogy az információadás ténye ne derüljön ki).

Annak érdekében, hogy a feljelentést elutasító (nyomozást megszüntető) határozat hátterében levő megállapodás titokban maradhasson, a 175. § (5) bekezdése (és erre utalva a 192. § (4) bekezdése) szerint a határozat csak rendelkező részből és keltezésből áll. A rendelkező rész tartalmazza a bűncselekmény megjelölését, a feljelentés elutasításának (a nyomozás megszüntetésének) a tényét és tájékoztatást arról, hogy a bűncselekmény elkövetésével kapcsolatban felmerült kár az állammal szemben miként érvényesíthető.

Végül utalni kell arra, hogy a védőnek a megállapodás megkötésében betöltött szerepe a későbbiekben aggályos lehet, etikai kérdéseket vethet fel. Elláthatja-e a későbbiekben az ügyvéd annak a terheltnek a védelmét, akit éppen az általa védett gyanúsított által szolgáltatott információ alapján lepleznek le? Pl. ha a kisebb mennyiségű kábítószerrel elfogott fogyasztó a védő tanácsára és aktív közreműködése mellett feldobja a kereskedőt annak érdekében, hogy őt magát ne vonják felelősségre, a későbbiekben a kereskedő védelmét elláthatja-e ugyanaz a védő? Ez a kérdés különösen azért jelenthet problémát, mert ha a válasz nemleges, akkor is kérdéses, hogy milyen eljárásjogi rendelkezés alapján zárjuk ki a védőt (hiszen lehet, hogy a korábbi terhelt nem is válik terheltté, az érdekellentétre sem lehet utalni, hiszen elvileg titkos a korábbi terhelt vallomása stb.)[458].

3.4.2. A tárgyalásról lemondás

KIRÁLY szerint három fő konszenzuális forma van a büntetőeljárásban: a magánvádas eljárásban a terhelt és a sértett megegyezése esetén az eljárás megszüntetésére kerülhet sor, míg a tárgyalás mellőzése során

---

[457] BELÁNSZKI Gyula: A „vádalku" intézményesítésének lehetőségei a magyar büntető eljárásjogban. ORFK Tájékoztató, 1995/5. 47. o.

[458] Részletesen ld. BELÁNSZKI Gyula: A „vádalku" intézményesítésének lehetőségei a magyar büntető eljárásjogban. ORFK Tájékoztató, 1995/5. 48. o.

hozott végzés is csak a vád és a védelem (hallgatólagos) megegyezése esetén emelkedhet jogerőre. A tárgyalásról lemondás pedig konszenzuális eljárás abban az értelemben, hogy a vád és a védelem egyetértése, megegyezése szükséges az eljárás lefolytatásához, hiszen az ügyész csak akkor tesz indítványt az ügy nyilvános ülésen való elbírálására, ha a terhelt ezt kezdeményezte[459].

Az amerikai és a magyar típusú vádalku FARKAS szerint négy pontban tér el lényegesen[460]:

- a magyar szankciórendszer relatíve határozott, az amerikai relatíve határozatlan, ezért hazánkban szűkebb körben lehet mozogni a büntetési tételek között[461];
- Magyarországon az ügyész rugalmasabban bánhat a váddal (vö. vád változtatás), míg az USA-ban az egyszer rögzített vádon változtatni nem lehet;
- hazánkban a beismerés esetén is fel kell tárni a további bizonyítékokat;
- a bíróság nálunk nem kötelezhető az enyhítő szakaszok alkalmazására.

A tárgyalásról lemondás szabályait a Be. XXV. Fejezete tartalmazza (533-542. §). Tárgyalásról lemondás esetén a bíróság nyilvános ülésen hozott ítélettel megállapíthatja a vádlott bűnösségét, ha az alábbi feltételek együttesen fennállnak (534. § (1) bek.)[462]:

Ügyészi indítvány	**Legfeljebb 8 évi szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény**	**A vádlott lemond a tárgyalásról**	**Beismerő vallomás**
(magánvád, pótmagánvád nincs)	(de: bűnszervezet esetén az együttműködő terheltnél lehet súlyosabb is a bűncselekmény)		(a bűnösségre is kiterjedő[463])

[459] KIRÁLY könyvének megírásakor a mediáció még nem volt élő jogintézmény hazánkban. Vö. KIRÁLY Tibor: Büntetőeljárási jog. Osiris, Budapest, 2000. 544. o.
[460] FARKAS Ákos – RÓTH Erika: A büntetőeljárás. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2004. 376. o.
[461] NAGY Zoltán: Szankciórendszer és büntetéskiszabás. KK Különkiadás, 2001. 193-197. o.
[462] HAUTZINGER Zoltán – HERKE Csongor: The Hungarian Criminal Procedure Law. Pécs, 2006. 96. o.
[463] BÁNÁTI János – BELOVICS Ervin – CSÁK Zsolt – SINKU Pál – TÓTH Mihály – VARGA Zoltán: Büntető eljárásjog. HVG ORAC, Budapest, 2003. 471-472. o.

Tárgyalásról lemondás esetén a vádlott bűncselekményét (a beismerésért és a tárgyaláshoz való jogáról való lemondásért cserében) enyhébb büntetési keretek között bírálják el[464]:

- 5 évi szabadságvesztésnél súlyosabban, de legfeljebb 8 évi szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekménynél legfeljebb 3 év,
- 3 évi szabadságvesztésnél súlyosabban, de legfeljebb 5 évi szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekménynél legfeljebb 2 év,
- 3 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekménynél legfeljebb 6 hónap

szabadságvesztés szabható ki (Btk. 87/C. §).

ERDEI szerint[465] az olasz büntetőeljárási kódex hasonló jogintézménye és az azáltal kínált enyhébb szankció egy olyan mézesmadzag, amelyiken igen kevés a méz (Olaszországban a 2-8 év helyett 2-5 és fél évvé alakul a büntetési tétel). S ez a megállapítás hazánkra is jórészt igaz: a magyar büntetéskiszabási gyakorlatot ismerve az, aki pusztán az ilyen mértékben enyhébb büntetési tételekért feladja a reális védekezés lehetőségét és beismerő vallomást tesz, az – BALLA kifejezésével élve – „valószínűleg elmebeteg, így ez okból amúgy sem büntethető"[466].

Azzal szemben, aki a bűncselekményt bűnszervezetben[467] követte el, és a nyomozás során az ügy, illetőleg más büntető ügy bizonyításához hozzájárulva az ügyésszel, illetőleg a nyomozó hatósággal jelentős mértékben együttműködött, de a nyomozás megszüntetésére bármely okból nem került sor, tárgyalásról lemondásnak nyolc évi szabadságvesztésnél súlyosabban büntetendő bűncselekmény miatt is helye van[468]. Ilyenkor vele szemben a Btk. Általános Részében előírt szigorúbb rendelkezések nem alkalmazhatóak[469] (Be. 534/A. §).

A halmazati büntetés kiszabására szintén az általánostól eltérő, a terhelt számára kedvezőbb rendelkezések vonatkoznak (FANTOLY[470]), hiszen a

---

[464] HERKE Csongor: Gazdasági büntetőeljárás. Egyetemi jegyzet. Pécs, 2005. 77. o.

[465] ERDEI Árpád: A trónfosztott királynő uralkodása, avagy a bizonyítási elmélet szent tehene. MJ 1991/4.

[466] BALLA Péter: Vádalku helyett büntetőparancs. MJ 1992/11. 669. o.

[467] A Btk. 137. § 8. pontja alapján a bűnszervezet három vagy több személyből álló, hosszabb időre szervezett, összehangoltan működő csoport, amelynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése.

[468] HERKE Csongor: Plea Bargaining as a Measure for the Fight Against Organized Crime. In: Зборник радова. Collected papers. XXXIX, 1 (2005), Novi Sad, 2005. 189-200. o.

[469] Ilyen szigorúbb rendelkezés lenne pl. a Btk. 98. §-a szerint az, hogy a bűncselekmény büntetési tételének felső határa a kétszeresére emelkedik (de a húsz évet nem haladhatja meg).

[470] CSÉKA Ervin – FANTOLY Zsanett – HEGEDŰS István – KOVÁCS Judit – MARÁZ Vilmosné: A büntetőeljárási jog alapvonásai II. Szeged, 2004. 332. o.

tárgyalásról lemondásos eljárásban esetleg kiszabásra kerülő büntetést is az enyhített büntetési keretek alapulvételével kell kiszabni (Btk. 85/A. §)[471].

Tárgyalásról lemondásra a nyomozás során és a vádemelést követő 15 napon belül is sor kerülhet. Ezekben az esetekben – ha a feltételek fennállnak – az ügyész indítványozhatja a tárgyalásról lemondást. Az ügyész az ügy körülményeinek (különösen a terhelt személyének és az elkövetett bűncselekménynek) a figyelembevételével indítványozhatja az ügy nyilvános ülésen való elbírálását. A terheltet a tárgyalásról lemondás lehetőségéről és annak következményeiről az ügyész a vádemelést megelőzően tájékoztatja. A tájékoztatást és a terhelt nyilatkozatát jegyzőkönyvbe kell foglalni. Az ügyész a tájékoztatásról készült jegyzőkönyvet a nyomozási iratok részeként akkor csatolhatja a vádirat bírósági példányához, ha a terhelt kezdeményezte az ügy nyilvános ülésen való elbírálását. A bírósági eljárás befolyásolás mentes lefolytatása, objektivitása minden résztvevő és hatósági személy érdeke, éppen ezért sem tájékoztathatja CHWALA szerint[472] az ügyész a terhelt kezdeményezéséről a bíróságot abban az esetben, ha nem indítványozza a nyilvános ülésen való elbírálást. A terhelt tehát két lehetőség közül választhat (TÓTH[473]): vagy a több garanciával körülvett, rendes, de igen hosszadalmas eljárást választja, vagy erről lemond és ezzel nemcsak arról mond le, hogy tagadja a bűncselekmény elkövetését, hanem hozzájárul a fellebbezési jog nagymértékű korlátozásához is.

Ha az ügyész a kezdeményezéssel egyetért, a terheltet meghallgatja, és közli a terhelttel, hogy a kezdeményezést elfogadta. Ebben az esetben az ügyész haladéktalanul indítványt tesz a bíróságnak az ügy nyilvános ülésen való elbírálására. A terhelt részére (ha nincs védője) védőt rendel ki, és gondoskodik arról, hogy a védő a nyomozás iratait megismerhesse.

Az ügyész az ügy nyilvános ülésen való elbírálására vonatkozó indítványát – TÓTH szerint éppen az eljárás konszenzuson alapuló jellege miatt[474] – nem vonhatja vissza. Ha az ügyész az ülés eredményéhez képest úgy látja, hogy a vádlott súlyosabb bűncselekményben bűnös vagy más bűncselekményben is bűnös, indítványozza az ügy tárgyalásra utalását (Be. 535. §).

Tárgyalásról lemondás esetén a bíróság egyesbíróként jár el és nyilvános ülést tart, amelyen az ügyész és a védő részvétele kötelező. Ha a

---

[471] BALOGH Ágnes – HORNYÁK Szabolcs: A büntetőjog alapjai. Oktatási segédanyag, PTE ÁJK Pécs, 2004.

[472] CHWALA Tamás – FÜLÖP Edit – SLÉDER Judit: Büntetőeljárás-jog. REJTJEL, Budapest, 2004. 366. o.

[473] BÁNÁTI János – BELOVICS Ervin – CSÁK Zsolt – SINKU Pál – TÓTH Mihály – VARGA Zoltán: Büntető eljárásjog. HVG ORAC, Budapest, 2003. 468. o.

[474] BÁNÁTI János – BELOVICS Ervin – CSÁK Zsolt – SINKU Pál – TÓTH Mihály – VARGA Zoltán: Büntető eljárásjog. HVG ORAC, Budapest, 2003. 474. o.

törvényi feltételek fennállnak, a bíróság – szemben az ügyésszel – nem mérlegelhet, hanem az ügyészi indítványra köteles az ügyet nyilvános ülésre (tárgyalásról lemondásos eljárásra) tűzni. Sem az ügy ténybeli vagy jogi megítélését, sem a büntetés céljának ilyen eljárásban való elérhetőségét nem vizsgálhatja[475]. A nyilvános ülésen az ügyész ismerteti a vádat és az ügynek a nyilvános ülésen alapuló elbírálására vonatkozó indítványát. A vád és az indítvány ismertetését követően a bíróság tájékoztatja a vádlottat a tárgyalásról lemondás és a bíróság előtt tett beismerés következményeiről. Ezt követően a bíróság a vádlottat felhívja, hogy nyilatkozzék, lemond-e a tárgyalásról (előtte védőjével tanácskozhat). A bíróság a vádlottat a tárgyalásról lemondó nyilatkozata után kihallgatja a vád tárgyává tett cselekmény(ek)ről.

A bíróság a vallomástétel után dönt arról, hogy helye lehet-e a tárgyalásról lemondásos eljárás alkalmazására. Ennek során különösen azt vizsgálja, hogy

- a vádlott beszámítási képessége,
- beismerésének önkéntessége vagy
- beismerésének hitelt érdemlősége iránt mutatkozik-e ésszerű kétely[476], továbbá
- a vádlott vallomása a nyomozás során tett vallomásától lényegesen eltér-e[477].

Ha bármelyik körülmény miatt a bíróság aggályosnak tartja a nyilvános ülésen való elbírálást vagy ha a vádtól eltérő súlyosabb minősítés látszik megállapíthatónak, az ügyet tárgyalásra utalja (e végzés ellen nincs helye fellebbezésnek). A Be. tehát a nyilvános ülés elrendelésének megalapozottságát is – FARKAS szavaival élve – többszörös „biztonsági intézkedésekhez" köti[478]. Ha a bíróság a tárgyalásra utalásra nem lát alapot, a vádlottat a büntetéskiszabási körülményekre is kihallgatja. A vádlott kihallgatásának befejezése után az ügyész, ezt követően a védő felszólalhat (Be. 538. §).

A bűnösség megállapítása, a váddal egyező tényállás, valamint a vádirati minősítéssel egyező minősítés miatt nincs helye fellebbezésnek. Fellebbezésnek tehát tárgyalásról lemondásos eljárásban csak az alábbi esetekben van helye[479]:

- felmentés végett;

---

[475] BÁNÁTI János – BELOVICS Ervin – CSÁK Zsolt – SINKU Pál – TÓTH Mihály – VARGA Zoltán: Büntető eljárásjog. HVG ORAC, Budapest, 2003. 470. o.

[476] A Be. ugyanakkor nem definiálja, hogy mi minősül „ésszerű kételynek". KIRÁLY szerint ez azt jelenti, hogy hiányzik a bizonyosság, a belső meggyőződés a beismerés hitelessége iránt. Vö. KIRÁLY Tibor: Büntetőeljárási jog. Osiris, Budapest, 2000. 547. o.

[477] HERKE Csongor – HAUTZINGER Zoltán: A magyar büntető eljárásjog alapvonásai. Pécs, 2007. 146-147. o.

[478] FARKAS Ákos – RÓTH Erika: A büntetőeljárás. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2004. 378. o.

[479] CSÉKA Ervin – FANTOLY Zsanett – HEGEDŰS István – KOVÁCS Judit – MARÁZ Vilmosné: A büntetőeljárási jog alapvonásai II. Szeged, 2004. 336. o.

- a vádtól eltérő tényállás megállapítása,
- a vádtól eltérő minősítés és
- a szankció miatt, valamint
- a járulékos kérdésekben.

A másodfokú bíróság a fellebbezéssel megtámadott ítélet tényállásának megalapozottságára, a bűnösség megállapítására és a bűncselekmény minősítésére vonatkozó rendelkezéseit felülbírálja, de a bűnösség megállapítása, a váddal egyező tényállás, valamint a vádirati minősítéssel egyező minősítés esetén az elsőfokú ítéletet csak akkor változtathatja meg, ha

- a terhelt felmentésének vagy
- az eljárás megszüntetésének van helye, illetőleg
- a minősítés megváltoztatása folytán lényegesen enyhébb büntetést kell kiszabni, vagy büntetés helyett intézkedést kell alkalmazni (Be. 542. §).

A tárgyalásról lemondás jogintézményének hazánkban való bevezetésekor élénk vita alakult ki mind a szakirodalomban, mind a törvény-előkészítés során és a törvényhozáskor. A jogintézményt többen támadták, de sokan voltak azok is, akik szerint (és ehhez a véleményhez csatlakoznunk kell) a legfőbb probléma a bevezetés módja. Ahogy TARR idézi[480], a parlamentben HACK igen találó hasonlattal fejezte ki a terhelttel való megállapodás („vádalku I.") és a tárgyalásról lemondás („vádalku II.") kapcsolatát a valódi, más országokban működőképes vádalkuhoz: „A vádalku-I-nek nevezett intézménynek semmi köze nincs a vádalkuhoz. Az az intézmény, amit 1994-ben a rendőrségi törvény, majd '95-ben a nemzetbiztonsági törvény is bevezetett, amit úgy nevezünk, hogy a büntetlenség felajánlása, semmilyen rokonságban nincs a vádalku intézményével, azzal a vádalkuval, ami – valóban, ahogy néhányan utaltak rá – az angolszász jogrendszerben kialakult. (...) Ezt vádalku-I-nek nevezni körülbelül olyan nagyvonalú fogalmazás, mintha erre a pohárra azt mondanám, hogy ez az asztal-I. Semmi köze nincs a kettőnek egymáshoz. (...) A vádalku-II-nek nevezett intézmény sem azonos a vádalkuval, nem igazán vádalku, de erre rá lehet fogni, hogy mutat bizonyos rokon vonásokat: a pohár-hasonlattal körülbelül annyi, mintha azt mondanám a pohárra, hogy ez a kancsó-II."[481]

---

[480] TARR Ágnes: A vádalku szabályozásának egyes kérdései. In: Kováts Andor-emlékkönyv, 2004. 164. o.

[481] HACK Péter felszólalása a parlamentben. 1997. december 10. http://www.mkogy.hu/naplo35/330/3300026.htm

3.4.3. A Védelmi Program keretében kötött megállapodások

A büntetőeljárásban részt vevők, az igazságszolgáltatást segítők Védelmi Programjáról szóló rendelkezéseket a 2001. évi LXXXV. törvény tartalmazza (a továbbiakban VP tv.). A Védelmi Program a büntetőeljárásban részt vevő tanú, sértett, terhelt, illetve ezen személyek hozzátartozója, továbbá az érintettre tekintettel fenyegetett helyzetben lévő más személy védelmének a személyi védelem keretében nem biztosítható olyan szervezett formája, amelyet a rendőrség (polgári jogi jogviszony keretében, a fenyegetett helyzetben lévő személlyel megkötött megállapodás szerint) végez, és amelynek során

- különleges intézkedések alkalmazása, illetve
- mentális, szociális, gazdasági, humán és jogi támogatás nyújtása szükséges.

A VP tv. 2. §-a szerint a Védelmi Program (a személyi védelemhez hasonlóan) a büntetőeljárás tartama alatt vagy a büntetőeljárás befejezését követően alkalmazható, ha a védeni kívánt személy

- kiemelkedő súlyú bűncselekmény lényeges körülményeire vallomást tett vagy kíván tenni,
- vallomása a tényállás felderítését segítette vagy segítheti, és megalapozottan feltehető, hogy más módon a bizonyíték beszerzése kilátástalan vagy aránytalanul nagy nehézséggel járna,
- a büntetőeljárásban való részvétele, jogai vagy kötelezettségei teljesítése miatt ellene személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó bűncselekményt követtek el, vagy valószínűsíthető, hogy ellene ilyen bűncselekményt követnek el, és
- a fenyegetett helyzetben lévő személy, illetve az érintett védelme a személyi védelem keretében nem biztosítható.

A megállapodás megkötését a büntetőeljárás tartama alatt az ügyész egyetértésével az a nyomozó szerv, továbbá ügyész vagy az eljáró tanács elnöke kezdeményezheti, amely előtt a büntetőeljárás folyik. A büntetőeljárás befejezését követően a megállapodás megkötését az a nyomozó szerv kezdeményezheti, amely előtt a büntetőeljárás folyt (bv-intézetben fogvatartott esetében a megállapodás megkötését a büntetés-végrehajtási intézet, az ügyész, illetve a büntetés-végrehajtási bíró is kezdeményezheti).

A megállapodás megkötését a Tanúvédelmi Szolgálatnál kell kezdeményezni, amely 15 napon belül

- a kezdeményezést elutasítja, ha az előzetes pszichológiai és a biztonsági kockázatot felmérő vizsgálat alapján a fenyegetett helyzetben lévő személy a védelemre alkalmatlan;

- egyetértése esetén a megállapodás megkötésére irányuló megindokolt javaslatát az országos rendőrfőkapitányhoz állásfoglalásra felterjeszti (VP tv. 5. §).

Az országos rendőrfőkapitány a kezdeményezés elutasítása tárgyában vagy megállapodás megkötése iránti szándékáról a megállapodás kezdeményezésétől számított három napon belül foglal állást. Ha az országos rendőrfőkapitány a megállapodás megkötésével egyetért, a fenyegetett helyzetben lévő személlyel a Szolgálat önállóan köt megállapodást, feltéve, ha

- a szükséges nyilatkozatot megteszi,
- az eredeti személyazonosságával összefüggő kötelezettségeit teljesíti, illetve követeléseit, igényeit érvényesíti (pl. ha az eredeti személyazonosságán hitelt, kölcsönt vett fel, akkor a személyazonosságának megváltoztatása előtt azt ki kell fizetnie).

Kiemelkedő bűnüldözési vagy igazságszolgáltatási érdek esetén a Tanúvédelmi Szolgálat teljesíti ezeket a követeléseket, de az érintett ezt később köteles megtéríteni (VP tv. 7. §).

A Védelmi Program megszűnik:

- ha a védelem feltételei már nem állnak fenn,
- ha az érintett a védelemről lemond, vagy
- a Szolgálat a megállapodást felmondja.

A megállapodásból származó viták miatt kezdeményezett peren kívüli eljárás lefolytatására a Fővárosi Bíróság illetékes[482].

[482] A Védelmi Program részletes szabályairól ld. HERKE Csongor: Büntető eljárásjog. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2007. 81-84. o.

4. A VÁDALKU ELMÉLETI KÉRDÉSEI

A vádalku – csakúgy, mint a megállapodások általában – számos alapelvbe ütközhet. FAKÓ ezek közül az elvek közül az alábbiakat emeli ki[483]:

- a tényállás teljes felderítésének elve;
- a legalitás elve;
- a nyilvánosság elve;
- a szabad és korlátlan bizonyítás elve;
- a szóbeliség és a közvetlenség elve;
- a tárgyaláshoz való jog;
- a kontradiktórium elve;
- az egyenlő elbánás elve.

Ezekkel az elvekkel korábban részletesen foglalkoztunk és az ott kifejtetteket tartjuk irányadónak a vádalkuval kapcsolatosan is.

4.1. A vádalku a bűnszabályozási modell és a jogi eljárási modell szorításában

Az igazságszolgáltatás számos célja leginkább akkor érhető el, ha az abban résztvevők együttműködnek, alkalmazkodnak egymáshoz, ha a tényekre vonatkozó adatok nem vesznek el az ügyészségen (vagy a védelemnél). WOOTTON szerint[484] az ellenséges folyamatok nem megfelelőek annak eldöntésére, hogy ki a bűnös és ki az ártatlan. Nagy kihívásnak tartja, hogy az igazságot kiderítő (igazságra törekvésre irányuló) folyamat tényszerű kérdésekre vonatkozzon. Szerinte sem a vádló, sem a védő nem felelős az igazság kereséséért. Ehelyett az ügyésznek az a felelőssége, hogy bizonyítsa, hogy a vádlott bűnös, a védelemnek pedig az, hogy (ha nincs elegendő bizonyíték) érveljen a terhelt ártatlansága (illetőleg bűnösség esetén a minél enyhébb büntetés) mellett. WOOTTON szerint tanácsos lenne, ha az ellenséges folyamatot helyettesítenék egy pártatlan tudományos vizsgálószeméllyel (csapattal), aki(k) kideríthetné(k), hogy valaki bűnös vagy ártatlan. Ez a csapat lenne felelős az ítélethozatalért, sőt, az esetleges rehabilitációért is.

Az amerikai bírósági tárgyalóteremben arra ösztönzik a vádat és a védelmet, hogy egyoldalú képet nyújtsanak az elkövetett bűncselekményről és annak valószínűségéről, hogy a vádlott elkövette-e a bűncselekményt (hiszen az USA-ban csak akkor kerül sor tárgyalásra, ha a terhelt nem tesz beismerő

---

[483] FAKÓ Edit: Vádalku a kontinentális jogrendszerben. In: Publ. Univ. Miskolc. Sect. jur. et pol. Tomus 20/1. 2002. 258-259. o.

[484] WOOTTON, Barbara: Crime and the Criminal Law. London, 1963.

vallomást). Az alku során más történik. Ezen alkudozások során előfordulhat blöffölés, de a rendelkezésre álló bizonyítékokat a vád és a védelem is megvizsgálja. Az alkudozást azonban többen is úgy mutatják be, mint ami jelentősen csökkenti ugyan a bűncselekmény miatti felelősségre vonással kapcsolatos költségeket, de ugyanakkor odavezethet, hogy ártatlant ítélnek el. A haszonelvű perspektíva csábító, de az új haszonelvűek (HART[485] és PACKER[486]) már azon vitatkoznak, hogy a haszonelvű perspektíva elbukik, mint normatív ábrázolás, mert figyelmen kívül hagyja az egyéniséget. A jogi eljárás modell és a bűnszabályozás modell szempontjait gyakran szembeállítják egymással a vádalku megítélésével kapcsolatosan[487]. A vádalkut gyakran kritizálják, hogy károsítja a jogi eljárás garanciáit, ugyanakkor üdvözlik, hogy egyszerűsíti az igazságszolgáltatást, elősegítve ezzel a bűnszabályozást. A jogi eljárás modell és a bűnszabályozás modell két elméleti koncepciót foglal magába: a tényleges bűnösség és a jogi értelemben vett bűnösség fogalmát. A bűnszabályozás szemszögéből a ténylegesen bűnös büntetését maximalizálni szükséges. A jogi eljárás modell szempontjából a jogi értelemben vett ártatlan azonosítása és szabadsága az elsődleges cél. Ahhoz, hogy bemutassuk, hogy ez a két különböző hangsúly milyen színezetet ad a vádalku vizsgálatának, és hogy megvizsgáljuk, hogy ez a két szemszög mennyire áll egymással szemben a bűnügyi igazságszolgáltatásban, szükség van e két elméleti koncepció gyakorlati definíciójára. Ez nehéz feladat. Sem a tényleges bűnösség, sem a jogi értelemben vett bűnösség valódi megjelenése nem megfigyelhető.

A tényleges bűnösség egy tényállás: a vádlott vagy elkövette a bűncselekményt, amelyért felelősségre vonták, vagy nem. Mivel a kutató számára közvetlenül nem megfigyelhető a vádlott viselkedése, nem ismerhető meg az, hogy a bűnösség tényleges-e.

A jogi értelemben vett bűnösség jogi felfogás kérdése: vagy elegendő bizonyíték van arra, hogy meggyőzze a bíróságot arról, hogy a vádlott elkövette a bűncselekményt, amely miatt megbüntetik, vagy pedig a bizonyíték nem elegendő arra, hogy a vádlottat kétséget kizáróan elítéljék. A jogi értelemben vett bűnösség azonban azért nem vizsgálható, mert nincs olyan objektív mennyiségű bizonyíték, ami feltétlenül kimerítené a jogi értelemben vett bűnösség fogalmát, és mivel a bíróság összetétele minden ügyben más és más, az a bizonyíték, amelyet az egyik bíróság minden kétséget kizáróan elegendőnek ítél a bűnösség megállapításához, egy másik bíróság számára lehet, hogy nem elegendő. Így objektív meghatározást találni a tényleges bűnösségre és a jogi

---

[485] HART, Herbert Lionel Adolphus: Punishment and Responsibility: Essays in the Philosophy of Law. New York, 1967.

[486] PACKER, Herbert: The Limits of the Criminal Sanction. Stanford, 1968.

[487] RHODES, William M.: Plea-Bargaining Crime Control, and Due Process: a Quantitative Analysis. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 122. o.

értelemben vett ártatlanságra eleve reménytelen lenne. Viszont nem szükségszerű felhagyni a tényleges és a jogi értelemben vett bűnösség szubjektív meghatározásának keresésével.

Az itt alkalmazott gyakorlati definíciók megfelelnek a bűnszabályozás modellben és a jogi eljárás modellben vizsgáltaknak. Habár egyik definíció sem határozza meg egyértelműen a jogi értelemben vett bűnösséget és a tényleges bűnösséget, mindkettő úgy mutatja be ezeknek az elméleti koncepcióknak a valódi megjelenését, hogy egy az egyben megvilágítja a jogi eljárás modell és a bűnszabályozás modell közötti különbséget. A bűnszabályozás modell azt feltételezi, hogy a tényleges bűnösség egyre megalapozottabbá válik, ahogy a vádlott egyre mélyebben kerül be a bűnügyi igazságszolgáltatás rendszerébe. Ha pl. a letartóztatást elrendelik, akkor a bűnszabályozás modell álláspontja szerint erősen feltételezhető, hogy a vádlott ténylegesen bűnös. Ráadásul, amint a nyomozó hatóság egyre alaposabban vizsgálja az ügyet, a bűnszabályozási modell szerint egyre inkább indokolt feltételezni, hogy a vádlott ténylegesen bűnös. Ez a tényleges bűnösség nem jelenti azt, hogy a vádlott valójában el is követte azt a bűncselekményt, amellyel gyanúsítják (vádolják). Nem lehet azt sem objektíven feltételezni, hogy a fenti kritérium alapján ténylegesen bűnösnek tekintett vádlottat el is kell-e ítélni. Szűkebb értelemben a tényleges bűnösség azt jelenti, hogy a bűnszabályozás modell szemszögéből a jogi eljárás e pontján a vádlottat ténylegesen bűnösként kezelik és a rendszert aszerint ítélik meg, hogy hogyan tudja biztosítani az a vádlott elítélését. Annak érdekében, hogy megértsük a bűnszabályozási modell céljait, nem számít, hogy ez az előfeltételezés összeegyeztethető-e az igazságszolgáltatás absztrakt fogalmával. Az előfeltételezés a bűnszabályozás modell része, és annyiban érinti a bűnügyi igazságszolgáltatás folyamatát, hogy az elítélés biztosítására való törekvés összeegyeztethetetlen a jogi eljárás modell szempontjaival[488].

A jogi értelemben vett bűnösség azt jelenti, hogy elegendő bizonyíték van arra, hogy a bíróságot meggyőzze, hogy a bűncselekményt elkövették, van olyan bizonyíték, amely minden kétséget kizáróan meggyőzi a bíróságot arról, hogy a bűncselekményt a vádlott követte el. Ezen kívül az ügyész megcáfolt minden olyan védői érvet, amely eljárási szabálytalanságra vonatkozik, és az ügyész megállapította, hogy a vádlott büntethető a tetteiért. Ezek a normák nem határozzák meg a bizonyítékoknak azt a mennyiségét, amely elegendő a jogi értelemben vett bűnösség bizonyításához. Az egyetlen norma, amelyet indokolt alkalmazni és ez valójában összeegyeztethető a jogi eljárásmodellel, az, hogy a tárgyaláson történő elítélés kimeríti a jogi bűnösség fogalmát. Ha felmentő ítélet születik a tárgyaláson, akkor a vádlott jogi értelemben ártatlannak tekinthető. Ez

---

[488] RHODES, William M.: Plea-Bargaining Crime Control, and Due Process: a Quantitative Analysis. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 123. o.

a kritérium nem vizsgálja a jogi értelemben vett bűnösségét vagy ártatlanságát azoknak a vádlottaknak, akik belementek a vádalkuba, illetve azoknak, akiknek az ügyét megszüntették a tárgyalás kezdete előtt. Ebből kifolyólag ezt a koncepciót ki kell terjeszteni a fenti lehetőségekre is. Ez úgy történik, hogy a perkimenetelek megfigyelései alapján feltételezzük, hogy egy esetleges tárgyalás során valószínűleg elítélnék a vádalkut kötött vádlottakat (illetve azokat, akik ügyét ejtették, mielőtt perre került volna a sor). A jogi értelemben vett bűnösségre lehetetlen egyértelmű kritériumot alkalmazni, így az itt használt szempont összeegyeztethető a jogi eljárás modell szempontjával: a tárgyaláson való elítélhetőséggel. Valójában azonban az a vádlott, aki belement a vádalkuba, jogi értelemben bűnös, függetlenül attól, hogy kiszabtak volna-e rá büntetést a tárgyalás során. Összefoglalóan: a vádlott jogi értelemben vett bűnös, ha elítélnék a tárgyaláson, ellenkező esetben jogilag ártatlan.

A tényleges bűnösség és a jogi értelemben vett bűnösség tehát nem ugyanaz. Vannak olyanok, akik ténylegesen bűnösök, mégis jogi értelemben ártatlanok. Sokan a bűnszabályozás rendszerét éppen aszerint ítélik meg, hogy képes-e elítélni a ténylegesen bűnöst, és képes-e a jogi értelemben vett ártatlant felmenteni.

Azok a vádlottak, akik vádalku keretében beismerő vallomást tesznek, jelentős engedményt tesznek az államnak. Nem csupán nem veszik igénybe az egyébként alkotmányos alapjogként őket megillető garanciák mellett lefolytatható büntetőeljárást, de csökkentik annak az esélyét is, hogy fellebbezhessenek saját ítéletük ellen. A vádalkut követően ugyanolyan bűnösnek tartják őket, mintha tárgyaláson ítélték volna őket el. A vádlottak engedményükért cserébe bizonyos ellentételezést várnak: valószínűleg enyhébb ítéletre számítanak annál, amelyet a tárgyalás lefolytatása esetén kapnának. Ezért az állam gyakran hajlandó engedményt tenni a vádlottaknak, mivel a vádalkuk megtakarítják az államnak a perköltséget és növelik az ítéletek bizonyosságát. Ebben a tárgyalási helyzetben a lehetséges kimenetel mind az állam, mind a vádlott számára nyertes pozíciót jelent: a vádlottak minimalizálják veszteségeiket és az állam maximalizálja azon esetek számát, amelyeket a limitált erőforrásokból le lehet folytatni. A kölcsönösen előnyös tárgyalási lehetőség ellenére előfordulhat, hogy a vádalkuk kimenetele nem kedvező a vádlott és az állam számára. A védőktől elvárják, hogy tájékoztassák védenceiket az esetleges tárgyalás várható kimeneteléről. De ezt elég nehéz előre megbecsülni és a védők esetleg érdekeltek lehetnek a tárgyalás elkerülésében még akkor is, ha az elítélés valószínűsége bizonytalan. Így a vádlottak akkor is belemehetnek a vádalkuba, ha egyébként jó esély lenne a felmentő ítéletre a tárgyaláson.

Felmerül az a kérdés, hogy a vádlottak miért mennek bele a vádalkuba, ha akár fel is menthetik őket a tárgyaláson? Kapnak-e jelentős

büntetésenyhítést? RHODES empirikus kutatásai nyomán arra a következtetésre jutott, hogy a súlyosabb bűncselekmények esetén jóval jelentősebb a különbség a vádalku alapján kapott (enyhébb) és a tárgyaláson várható (súlyosabb) büntetés között[489]. Ezeknek a megállapításoknak mind a bűnszabályozás, mind a jogi eljárás szempontjából vannak tanulságai. Ha a vádalku elősegíti az államnak azt a törekvését, hogy biztosítsa az elítéléseket, akkor ezáltal hozzájárulhat a büntetési szankció hasznosságához. Ha azonban ezek az elítélések csak büntetésenyhítés árán biztosíthatóak, a vádalku kiterjesztheti a társadalmi kontroll hálózatot azáltal, hogy növeli az elítélések számát, de csökkenti azok hatását azzal, hogy enyhíti a szankciókat. A vádalku növeli a ténylegesen bűnösök elítélési arányát is, de ezt nyilvánvalóan a jogilag ártatlanok elítélésének terhére teszi.

Ugyanakkor nem szabad megfeledkezni a visszaesések jelentőségéről sem. A társadalomra jelentős többletköltség hárul a visszaesések, az ismételt letartóztatások és az újabb büntetőeljárások lefolytatása miatt, és a közérdek azt kívánja meg, hogy ügyeljünk arra, hogy a vádalku hatással van a jövőbeli bűncselekményre. RHODES szerint[490] a PROMIS (Prosecutor's Management Information System) 1974-1976. között végzett vizsgálatának eredményéből nyilvánvaló, hogy azok, akiket vádalkut követően ítéltek el, és azok, akiket tárgyaláson, körülbelül azonos mértékben esnek vissza a kisebb bűncselekmények esetén, míg kicsit nagyobb arányban a súlyosabb bűncselekményeknél (sőt, pl. a rablásban vádalkut kötött elkövetőket több mint kétszer gyakrabban tartóztatták le újabb bűncselekmény miatt, mint azokat, akiket tárgyaláson ítéltek el!). Ez összefügghet azzal az előbb említett ténnyel, hogy vádalkut követően alig adtak büntetésenyhítést a kisebb bűncselekmény miatt vádlottaknak és nagyobb engedményt kaptak a súlyosabb bűncselekmények miatt megvádolt személyek

PACKER szerint[491] a bűnügyi igazságszolgáltatás ellentétes igényekből épül fel és nincs egységes kritérium arra, hogy eldöntsük, hogy a folyamat jól működik-e vagy sem, és hogy mikor működik jól vagy rosszul. Azok, akik a bűnszabályozás perspektívája felé hajlanak, valószínűleg nagyobb hangsúlyt

---

[489] RHODES vizsgálata kimutatta pl. hogy testi sértés esetén a vádlottak 77%-a várhatóan felfüggesztett szabadságvesztést kapott volna, míg a vádalkut követően 80%-uk büntetését függesztették fel. Betöréses lopásnál ez az arány a várható 51 %-hoz képest 53% (tehát mindössze 3 illetve 2 % járt jobban a vádalkuval, mint ahogyan anélkül járt volna). A rablásos ügyekben viszont sokkal nagyobb különbségek voltak: vádalku nélkül (tárgyaláson) 24%-uk kapott volna felfüggesztett büntetést, míg a vádalkut követően 43%-uk büntetését függesztették fel (és 32%-uk kapott volna tárgyalás alapján minimum 3 éves börtönbüntetést, míg a vádalkut követően csak 14%-uk kapott ilyen súlyos büntetést!). Vö. RHODES, William M.: Plea-Bargaining Crime Control, and Due Process: a Quantitative Analysis. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 125. o.

[490] RHODES, William M.: Plea-Bargaining Crime Control, and Due Process: a Quantitative Analysis. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 126. o.

[491] PACKER, Herbert: The Limits of the Criminal Sanction. Stanford, 1968.

helyeznek a bűncselekmények szabályozására talált következetésekre; azok, akik a jogi igazságszolgáltatási folyamat felé hajlanak, valószínűleg az igazságszolgáltatás szempontjait jobban figyelembe véve gondolkodnak. Tekintve, hogy a bűnügyi igazságszolgáltatási rendszerben érdekellentétek állnak fenn, nincs olyan egységes ajánlás, amely feltehetően mindenkit kielégítene. Azonban sok ajánlás megfelelhet mind a bűnszabályozásnak, mind a jogi eljárásnak, mert mind a kettőnek vannak közös alapvonásai. A bűnszabályozás és a jogi eljárás fő irányvonalát érdemes összehasonlítani: a bűnszabályozási perspektíva a ténylegesen bűnösök letartóztatását, elítélését és büntetését hangsúlyozza; a jogi eljárás modell mindenki, de különösképpen azok védelmét hangsúlyozza, akik jogi értelemben ártatlanok. Elég sok oka van annak, hogy a jogi eljárás és a bűnszabályozás modellt követő jogászok miért állnak szemben egymással. De ha ezt a szembenállást hangsúlyozzuk, akkor így szem elől veszíthetjük azokat a területeket, ahol e két modell megegyezik. Például mindkét modell megegyezik abban, hogy nagy előrelépés lenne, ha növekedne az ítélkezési rendszer abbéli képessége, hogy demonstrálja a jogi bűnösséget, feltéve, hogy biztosítjuk az eljárási szabályszerűséget, ugyanakkor a jogalkalmazás nem válik mesterkéltté. Habár a jogi eljárás és bűnszabályozás pártolói közötti ellentét csökkenthető, nem indokolt e két oldal közötti ellentétes álláspontok kiegyezését vámi. Addig, amíg a vádalkut elfogadják (büntetésenyhítéssel vagy anélkül), azoknak, akik belemennek a vádalkuba, másképp meg lett volna az esélyük arra, hogy a tárgyalás során felmentették volna őket. Így – még akkor is, ha feltesszük, hogy a bizonyítékgyűjtés egyre magasabb szintű lesz – várható néhány jogilag ártatlan vádlott elítélése. A vádalku formáját a bűnszabályozás és a jogi eljárás közötti kompromisszum és a gazdasági megfontolások határozzák meg.

4.2. A vádalku megkötése során érvényesülő tényezők

A becslések szerint az amerikai büntetőeljárásokban hozott ítéletek 90%-a valamiféle vádalku eredménye[492]. A vádalkut érintő kutatások elsősorban a vádalku természetére és alkalmazási területére, valamint a vádalku rendszerek különböző formái ellen illetve mellette szóló érvekre koncentrálnak. Emellett fontos szerepet kap a vádalku döntéshozatali folyamatának vizsgálata. A vádról szóló tárgyalások során az információk felhasználása is rendkívül fontos. A terhelt előéletének a hatása, az eset súlya fokozottan kihat a vádalku során hozott döntésekre.

---

[492] ROSSMAN, Henry H. – McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Some Patterns and Determinants of Plea-Bargaining Decisions: A Simulation and Quasi-Experiment. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 77. o.

KAPLAN szerint[493] az ügyészt elsősorban a bűnösség érdekli és csak másodsorban foglalkozik a bizonyítás valószínűségével. ALSCHULER azt állítja[494], hogy számos fontos tényező van, így a tárgyalás hossza, a személyes kapcsolatok az ügyész és a védő között, a rendőrség hozzáállása, a védő faji hovatartozása, a sértett hozzáállása, az elintézetlen ügyek és az ügyész szakmai célkitűzései. NEWMAN[495] kiegészíti a felsorolást a védő jellemvonásaival, az enyhítő körülmények figyelembe vételével és a közvélemény hozzáállásával. Az irodalom által leggyakrabban említett három tényező a sérelem súlyossága, a vádlott előélete és az ügy jelentősége.

A vádalkut megelőző időszakban az ügyészek sokkal inkább az ügy bizonyítékaira és a vádlott előéletére helyezik a hangsúlyt, míg a védők olyan további információkat keresnek a védenceiknek, amelyeket fel lehetne használni a helyzetük enyhítésére. Ebből következik az a feltevés, hogy a védők a döntéshozatal során több információt használnak fel, mint az ügyészek.

Az amerikai szakirodalom az alábbi fontos, a vádalkut befolyásoló tényezőket emeli ki:

a) általános tényezők:

- az eset alapvető tényezői;
- a bizonyítási helyzet;
- az enyhítő és súlyosító körülmények;
- esetleges feltételes szabadlábra helyezés alatti elkövetés;

b) a vádlottal összefüggő tényezők:

- a vádlott letartóztatásban van-e;
- a vádlott előélete és ismertsége;
- a vádlott vallomása;
- a vádlott kora;
- a vádlott neme;
- a vádlott faji-etnikai-nemzetiségi hovatartozása;
- a vádlott pszichiátriai problémái;
- a vádlott kábítószer-használata;
- a vádlott foglalkozása, munkahelye;
- a vádlott intelligenciája és iskolázottsága;

c) a tanúkkal (sértettel) összefüggő tényezők:

- a tanúk hitelessége a bíróságon;
- a sértett vallomása;
- a sértett jellemvonásai;

---

[493] KAPLAN, Justin D.: The Prosecutorial Discretion – A Comment. NULR 1965/174. o.
[494] ALSCHULER, Albert W.: The Defense Attorney's Role in Plea Bargaining. YLJ 1975/1179. o.
[495] NEWMAN, Donald J.: Pleading Guilty for Consideration: A Study of Bargained Justice. JCLC 1966/780. o.

- a sértett neme;
- a sértett hozzáállása az alkuhoz;

d) egyéb eljárási alanyokkal összefüggő tényezők:

- a nyomozó hatóság hozzáállása az alkuhoz;
- a nyomozó hatóság eljárásának a szabályszerűsége;
- a bíró emberi jellemvonásai;
- a védők számára: az ügyészről alkotott vélemény stb.

ROSSMAN-ék elemzése szerint[496] ezen tényezők közül csak néhány lényeges: az ügyre vonatkozó alapvető adatok, a vádlott priusza, a bizonyítékok, a tanúk várható hatása a tárgyaláson, a vádlott vallomása, a terhelő és az enyhítő körülmények, valamint a sértett beszámolója. Az információ használatának összetételét illetően (csoportokon belüli felhasználásában) a döntéshozatalban nincs jelentős különbség a védők és az ügyészek között. Ugyanakkor az elemzés szerint az ügyészek az ügyre vonatkozó alapvető adatokat, a vádlott priuszát és az elérhető bizonyítékokat választották ki a három legfontosabb adatnak. A védők is az ügyre vonatkozó alapvető adatokat tartották a legfontosabb adatoknak, de abban nem mindig értettek egyet az ügyészekkel, hogy a vádlott priusza a második legfontosabb információ, hanem az elérhető bizonyítékokat tekintették inkább annak. Érdekes módon a védők a bíró hírnevét az egyik legfontosabb információnak tartották.

Sok tudományos kutató és gyakorló jogász gondolja úgy az USA-ban, hogy annak a valószínűsége, hogy egy ügyész vagy védő győz-e a büntető perben, nagyban függ a vádalku-kötési hajlandóságától. Amint az ügyészek úgy érzékelik, hogy az elítélés valószínűsége csökken, nagyobb hajlandóságot mutatnak tárgyalások lefolytatására, illetve kedvezőbb feltételeket ajánlanak. A másik oldalon viszont, amint a védők látják csökkenni az elítélés valószínűségét, kevésbé hajlandóak tárgyalni, egyre inkább sürgetik a tárgyalást. Általában a bizonyítékok erőssége és a szakmai előélet befolyásolják leginkább azt, hogy az ügyészek és a védők hogyan értékelik az elítélés valószínűségét. Általánosságban az mondható el, hogy a védőügyvédek kevésbé mutattak hajlandóságot a vádalkura[497]. A védők nagyobb valószínűséggel választják a tárgyalást gyenge bizonyítékok fennállása esetén, mert ilyenkor nagyobb a valószínűsége, hogy felmentő ítélet szülessen. S emellett a védők az ügyészekhez képest sokkal inkább bíznak a büntető bírák jóindulatában. Az ügy súlyosságának annyiban van szerepe az elemzés szerint, hogy általában a

---

[496] ROSSMAN, Henry H. – McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Some Patterns and Determinants of Plea-Bargaining Decisions: A Simulation and Quasi-Experiment. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 82-83. o.

[497] ROSSMAN, Henry H. – McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Some Patterns and Determinants of Plea-Bargaining Decisions: A Simulation and Quasi-Experiment. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 94. o.

súlyosabb ügyekben a védők, a kisebb ügyekben az ügyészek mutatnak nagyobb hajlandóságot a vádalku megkötésére.

4.3. Egyes eljárási alanyoknak a vádalkuban betöltött szerepe

4.3.1. Az ügyész szerepe a vádalku során

Az ügyész döntő szerepet játszik a vádalku megkötésében. A számos kérdés közül, amely az ügyésznek a vádalku megkötésében való részvételével függ össze, két kérdést elemzünk részletesebben:
a) az ügyészi blöff szerepe;
b) az ügyész feladatai a tárgyaláson.

ad a) Az ügyész a vádalkus tárgyalások során FAKÓ szerint[498] azt a látszatot keltheti, hogy döntő és megcáfolhatatlan bizonyítékai vannak, miközben egyáltalán nincs vagy csak gyenge bizonyíték van a kezében. Ez a blöff alkalmas lehet arra, hogy nyomást gyakoroljon a vádlott beismerő vallomásának megtételére. Néhány elemző szerint pedig az ügyészek a vádalkus tárgyalások kezdetén szándékosan túl súlyos vádakkal állnak elő[499]. A vádalku eredményeként megszületett „üzlet" tehát a vádlott számára csak látszólagos, megtévesztő, illúzió. ALSCHULER szerint[500] olyan ez az eljárás, mint a lóvásári licit, ahol az eladó először mindig jóval többet kér, hogy aztán az alkut követően hozzájusson ahhoz az összeghez, amit valójában szeretne. Ez a túlzott vádemelés lehet horizontálisan túlzott (eleinte több bűncselekmény van a vádban, mint amennyire az ügyész valójában gondol), vagy vertikálisan eltúlzott (az egyes bűncselekményeken belül is a legsúlyosabb minősítést említi eleinte az ügyész). Persze, ha ez így van, akkor a vádalku ellenzőinek sincs igazuk, hiszen a vádalku eredményeképpen lényegében ugyanazt a büntetést kapja a vádlott, mint amit tárgyaláson kapna, csak rövidebb idő alatt[501]. S mint ahogyan az ártatlan embert sem mentik fel feltétlenül a tárgyaláson, a bűnös sem kapja meg a megfelelő büntetését pusztán azért, mert az nem a vádalku, hanem a tárgyalás eredménye.

---

[498] FAKÓ Edit: Vádalku a kontinentális jogrendszerben. In: Publ. Univ. Miskolc. Sect. jur. et pol. Tomus 20/1. 2002. 249. o.
[499] RÉVÉSZ Judit: A vádalku alkalmazásának tapasztalatai az Amerikai Egyesült Államokban. JK 1999/6. 272. o.
[500] ALSCHULER, Albert W.: The Prosecutor's Role in Plea Bargaining. University of Chicago, LR 36., 1968. 85. o.
[501] RÉVÉSZ Judit: A vádalku alkalmazásának tapasztalatai az Amerikai Egyesült Államokban. JK 1999/6. 273. o.

A vádalkuval szembeni vélemények alapja általában az az álláspont, amely a vádalkut összeegyeztethetetlennek tartja a „fair eljárásról" és a törvényes igazságszolgáltatási ügyintézésről alkotott elképzeléssel. Ilyen jellegzetesség az ügyészi blöff gyakorlata, amely sok esetben biztosítja, hogy a vádlott bűnösnek vallja magát. ALSCHULER szerint az ügyészi blöffölés általános, helytelen és szemben áll a „fair eljárás" ideájával[502]. Szerinte az ügyészek bonyolult csalásokra adják a fejüket, hogy alátámasszák a blöffjüket és ez része az ügyészek körében rutinná vált jelenségnek, a „megtévesztő ügyészi értékesítési gyakorlatnak".

Az ügyészi blöfföléssel kapcsolatosan McDONALD és kutatócsoportja négy fő kérdést vizsgált[503]:

- a blöff jelentése,
- gyakorisága,
- a blöfföléssel együtt járó csalások foka és
- az illegális vagy etikátlan viselkedések mértéke.

McDONALD kutatócsoportja vitatja ALSCHULER túlzottan általánosító és túl kevés esetből levont következtetéseit. Saját kutatásuk alapján megállapították, hogy az igaz, hogy az ügyészek többsége elismerően vélekedik a blöffölésről és többségük élne is vele a bűnösséget beismerő vallomás eléréséért. Az ügyészek a megkérdezések során egyetértettek abban, hogy vannak bizonyos esetek, amikor blöffölnek, de nem feltétlenül értettek egyet a gyakorlat helytelenségében. Tehát míg ALSCHULER szerint minden blöffölés helytelen, az ügyészek a blöfföknek csak egy részét tartják egyértelműen helytelennek és a többit nemcsak helyesnek, hanem kívánatosnak is tekintik. Ugyanakkor van egy terület, ahol még az ügyészek sem értenek egyet, mégpedig, hogy hol húzódik a jogtalanság határa. Azt el lehet tehát mondani, hogy van olyan blöffölés, amely jogtalan, de ahhoz, hogy ezt a pontot tisztázhassuk, fontos néhány megkülönböztetést megvizsgálni, hogy leszögezhessük, melyek azok az esetek, amikor a blöff elfogadható.

A blöff kérdésének középpontjában a gyenge pozíció áll. Az a blöff lényege, hogy valaki azt színleli, hogy jobb bizonyítási helyzetben van, mint valójában. Ekképpen, hogy megértsük a blöff természetét, terjedelmét és helyességének kérdéskörét, először is helyesen kell megítélnünk a vád gyengeségének jellemzőit. Ez világossá teheti számunkra, hogy a blöff jogilag tiltott csalás helyett inkább az információk visszatartása, másrészt az eset gyenge és erős oldalainak részbeni feltárását jelenti.

---

[502] ALSCHULER, Albert W.: The Prosecutor's Role in Plea Bargaining. University of Chicago, LR 36., 1968. 67. o.

[503] McDONALD, William F. – CRAMER, James A. – ROSSMAN, Henry H.: Prosecutorial Bluffing and the Case against Plea-Bargaining. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 1. o.

A gyenge eset első fajtája az, amikor teljesen alaptalanul emelnek vádat egy nyilvánvalóan nem bűnös vádlott ellen. Ez akkor fordulhat elő, amikor eredménykényszer van (pl. nagy nyilvánosságot kapott súlyos jogi megítélés alá eső bűncselekmény) és semmilyen bizonyítékot nem sikerült beszerezni. Ha ilyen esetben a bizonyítékok hiánya ellenére az ügyész vádat emel, nemcsak etikátlanul, hanem jogtalanul is cselekszik. Ez a blöffnek egy olyan szintje, amelyre még McDONALD-ék sem találtak példát (a magyar jogi szabályozás mellett pedig szinte elképzelhetetlen).

A második fajtája a gyenge esetnek az, amelynél van valamennyi bizonyíték, hogy valaki elkövette a bűncselekményt, de az kevésnek bizonyul. Ilyenkor az ügyész dönthet arról, hogy a kevés és igen gyenge bizonyíték ellenére vádat emel-e. Ha az ügyész tudja, hogy a bizonyítékok nem elégségesek, de mégis vádat emel, akkor legalább olyan jogtalanul és etikátlanul jár el, mint az első példában. Ebben az esetben tehát, ha az ügyész azt a következtetést vonja le, hogy a megalapozott gyanú fennáll, jogosan emel vádat. Ez még akkor is igaz, ha úgy véli, hogy a bizonyítottság valószínűleg nem felel meg a büntetőeljárás későbbi szakaszában megkövetelt bizonyítékok magasabb szintjének. Az ügyészek különösen olyan esetekben tartják szükségesnek kevés bizonyíték esetén is a vádemelést, amikor az ügy természetéből eredően kevés a bizonyíték (pl. családon belüli erőszakos cselekmények, szexuális bűntettek stb.), illetőleg a fentebb említett nagy nyilvánosságot kapott ügyekben (lássa a közvélemény, hogy nem tussolják el az ügyet; inkább mentse fel a vádlottat a bíróság, minthogy bíróság elé se vigyék az ügyet). Ha ezek után az ügyész annak érdekében tesz valamit, hogy félrevezesse a vádlottat, hogy az azt higgye, hogy a bizonyítékok erősebbek, mint valójában, vagy meggátolja, hogy a vádlott hozzáférhessen a mentő információkhoz, akkor itt is tiltott blöffről van szó.

Néhány ügyben a vád erős vagy legalábbis erősnek tűnik a vádemelés pillanatában, de ezután meggyengülhet. Ilyenkor tehát az ügyész nem blöffölt, amikor vádat emelt, hanem később blöfföl annak érdekében, hogy bebiztosítsa a vádat. A gyengülésnek McDONALD-ék szerint[504] két fajtája fordulhat elő. Az egyik a bizonyítékok velejáró minőségéhez kapcsolódik. Például lelepleznek egy megbízható alibit igazoló tanút; az ügyész fő tanúja lehet, hogy nem képes kiválasztani a vádlottat a felismerésre bemutatáskor; a későbbi kikérdezés feltárja, hogy a tanú vallomása zavaros és következetlen stb. A gyengeségnek ezen fajtáit meg kell különböztetni azoktól, amelyeket szervezési és ügyviteli problémák váltanak ki és hatással vannak az eset bizonyíthatóságára (pl. a tárgyi bizonyíték elveszik, a tanú meghal stb.). A legtöbb ügyésznek nincs aggálya az ügyviteli problémák által okozott gyengeség esetén a blöffel kapcsolatban, de

---

[504] McDONALD, William F. – CRAMER, James A. – ROSSMAN, Henry H.: Prosecutorial Bluffing and the Case against Plea-Bargaining. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 5. o.

fenntartásaik vannak azzal szemben, hogy az információk elhallgatását a bizonyítékok velejárójának tartsák.

Az ügyész köteles beszerezni a mentő bizonyítékokat is, még akkor is, ha erre nem merült fel igény. Így ha a blöffel együtt jár a mentő bizonyítékok elhallgatása, az már illegális. A mentő bizonyítékok tekintetében a helyzet igen bonyolult, mivel a fogalom nincs pontosan definiálva. Van néhány bizonyíték, ami tisztán mentő (pl. alibi: tanú igazolja, hogy a vádlott a bűncselekmény idején más helyen tartózkodott). De ha eltávolodunk ettől a szélsőséges esettől, a fogalom már nem ilyen egyértelmű. Vajon a gyenge terhelő bizonyíték egyben gyenge mentő bizonyíték? Az ügyésznek a bizonyítékok közül fel kell-e tárnia mindazt, ami enyhítő körülmény lehet?

A kérdés tisztázása érdekében PACKER[505] különbséget tesz a tényszerű és a jogi bűnösség között. A tényszerű bűnösség – ahogyan arról már korábban szóltunk – arra utal, hogy cselekmény bűncselekménynek minősül-e, a jogi bűnösség pedig arra, hogy az összes anyagi és eljárásjogi követelménynek megfelel-e a bizonyítás. Például lehet, hogy valaki lelő egy másik személyt, de nem valósítja meg az emberölés bűncselekményét, ha jogos védelemben cselekedett. De ha nem is cselekedett jogos védelemben, akkor is fennállhat az elévülés stb. A mentő bizonyítékok értelmezésénél vannak, akik szerint az ügyésznek csak a tényszerű bűnösségre vonatkozó bizonyítékoknál kell az enyhítő körülményeket felderítenie. Az ügyészek tehát pl. kötelezettségnek tekintik, hogy ha van olyan tanú, aki elmondta, hogy a terhelt az elkövetés idején máshol tartózkodott, akkor ezt a bizonyítékot körbejárják, de kevésbé aktívak, amikor a jogos védelem körülményeit kellene bizonyítani, vagy azt, hogy az ügy esetleg elévült. A többség végképp nem érzi kötelességének, hogy közölje a vádlottal a fent említett szervezési és ügyintézési problémákat (pl. ha a koronatanú meghal vagy tanúzási mentességre hivatkozik, nem nagyon találunk olyan ügyészt, aki rohanna a terhelthez, hogy közölje: gyengült a vád, mert a koronatanú nem tett és már nem is fog tenni vallomást).

Mivel az ügyészi blöff számos olyan esetben biztosítja a vádlott elítélését, amikor blöff nélkül a bizonyítékok hiánya miatt felmentés lett volna, a blöff a legalitás elvét sértheti. Persze, soha nem lehet tudni, hogy a blöff nélkül valóban elítélték volna-e a vádlottat. Az ügyészi blöff nem feltétlenül jár együtt a mentő bizonyítékok visszatartásával, és lépi át a törvényes kockáztatás és a nyílt hazugság közötti képzeletbeli határt. Egyesek szerint az ügyész már akkor is átlépi ezt a határt, amikor vádat emel úgy, hogy tudja, a vád alapját képező legfontosabb bizonyítékok elenyésztek. Az ügyészeket a blöfföléstől visszatartja a foglalkozási normák ismerete, amelyeket a tisztesség mértékének és a szavahihetőség mércéjének tartanak. A bírósági általános szabályok vezetik

---

[505] PACKER, Herbert: The Limits of the Criminal Sanction. Stanford, 1968.

őket, amelyek meghatározzák a foglalkozási normák mércéjét a blöfföt illetően. E mércék egy része összhangban van az általuk felállított bizonyítékokhoz való hozzáférés és a mentő bizonyítékok produkálásához való joggal. De néhány területet nem fed le a jog. Az ügyészek például gyakran tudatában vannak az ügy gyengeségeivel a letartóztatás vagy nyomozás elrendelése kapcsán, de sem etikailag, sem jogilag nem érzik kényszerítve magukat, hogy elmondják a védőnek e gyengeségeket, mert szerintük a védőügyvéd feladata lenne ezek felfedése[506].

Összegezve elmondhatjuk, hogy a blöff egyáltalán nem olyan elfogadhatatlan, mint ahogyan azt sokan gondolják: általában nem foglalja magában a törvényes vagy etikai normák megszegését, ezzel helyt adva a csalásnak vagy azoknak az eseteknek, ahol blöff nélkül nincs esélye a vádlott elítélésének. Az ügyészeket csalásukban nemcsak a jogszabályok és az etikai normák korlátozzák, de a bíróságok informális normái is. Ez utóbbi egy igen erősen érvényesülő tilalom, mivel a sokat blöffölő (és ráadásul esetenként lebukó) ügyész szavára egyre kevesebbet adnak. Ha igaz lenne, hogy az ügyészek blöffel eszközölik ki az elítélést olyan helyzetekben, amely ALSCHULER elnevezésével „nem ügy"[507], akkor ez jelentős érv lenne a vádalku ellen. McDONALD adatai azonban azt mutatják, hogy nem ez a helyzet: nagyon gyenge esetek, amelyek már nem is bizonyulnak ügynek, csak nagyon ritkán fordulnak elő[508]. Nagyon gyenge ügyek is előfordulnak és kétségkívül néhány ügyész néhány esetben túllépi a fair play határait, és blöffel beismerésre kényszeríti a terheltet. Tehát a blöff a gyakorlatban nem olyan szeszélyes és gátlástalan, mint amilyennek tűnik. A blöff rendszere a vádalkutól függetlenül is létezik, bár kétségtelen, hogy itt kap nagyobb szerepet. A legjobb védekezés a blöff ellen a védő számára, ha a megállapodás megkötése előtt leellenőrzi az ügyész pozíciójának erősségét azáltal, hogy egyszerű és direkt kérdések sorát teszi fel.

ad b) Jóllehet az ügyésznek a büntetőeljárás döntéshozó szakaszában játszott szerepe leginkább a vádalku folyamatára koncentrálódik, az ügyészek befolyása a bíróságokon is meglehetősen kiterjedt. Az ügyészek az ítéletek meghatározásában gyakorolt nagyobb befolyásának mind kényszerítő, mind

---

[506] McDONALD, William F. – CRAMER, James A. – ROSSMAN, Henry H.: Prosecutorial Bluffing and the Case against Plea-Bargaining. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 8. o.

[507] ALSCHULER, Albert W.: The Prosecutor's Role in Plea Bargaining. University of Chicago, LR 36., 1968. 67. o.

[508] Az ügyészek negyven százaléka állította, hogy eddigi pályájuk során csak egy ilyen esetük volt. Vö. McDONALD, William F. – CRAMER, James A. – ROSSMAN, Henry H.: Prosecutorial Bluffing and the Case against Plea-Bargaining. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 22. o.

kreatív jelentősége van, amely a büntetőeljárásra építően vagy rombolóan hat. Szociológiai megközelítések szerint a törvény a gyakorlatban jelentősen eltérhet az elmélettől. Ez a szétválás általában akkor fordul elő, ha a szimbolikus és tényleges célok elválnak egymástól. ROSETT és CRESSEY rámutatott, hogy az Amerikai Legfelsőbb Bíróság következetesen nem ad lehetőséget az önkéntesség szabályainak érvényesülésére azzal, hogy nem kapcsolja össze ezt az elvet azokkal a gyakorlati módszerekkel, amelyek motiválhatnák a vádlottat a bűnösségének beismerésére[509]. A McCARTHY vs. U.S. eset eredményeképpen a bírónak személyesen kell beszélnie a vádlottal, azért, hogy kiderítse, vajon a terhelt önszántából vállalta-e a beismerést, az ügyész vádjának tudatában, hogy a bírósági tárgyaláshoz való állampolgári jogról az előterjesztés miatt mond-e le, valamint, hogy nem erőszakolták-e rá a beismerést. Lényegében ennek keretében egy csoport alapkérdést tesznek fel a vádlottaknak, amelyekre a vádlott formális válaszokat ad, és ennek alapján vizsgálja a bíróság a beismerés önkéntességét. Mások – pl. McDONALD[510] – szerint a szigorú szankcióktól való félelem az, amely jellemzi az ügyészi (vád alá helyezési) tárgyalások folyamatát. McDONALD tehát az ügyészi (vád alá helyezési) tárgyalások kényszerítő erejét hangsúlyozza és abból indul ki, hogy a szigorú szankcióktól való félelemmel kezdődnek meg a vádalkuról szóló tárgyalások, és arra a következtetésre jutott, hogy ez a fajta félelem közvetlenül kapcsolódik más, elméletileg fontos ügyészi gyakorlatokhoz (vontatott perbeszéd, egyhangú tárgyalás, előzetes tárgyalás (elterelés), tárgyalások a másik féllel).

Alapvető kérdés, hogy az állam a büntetés-kiszabás érdekében használhatja-e a hatalmát a büntetésre vagy a büntetés fokának módosítására? Ebben az esetben az állam kifejezés nem kizárólag az ügyészekre és a végrehajtó hatalom tagjaira vonatkozik, hanem valamennyi hatalmi ágra, hasonlóan a büntetés koncepciójára, amely nem csak a szűk értelemben vett büntető szankciókat foglalja magában. Másképp fogalmazva: ennek a szemléletnek a sarokpontját a kikényszerített eredmények adják, ahol a lehetséges büntetés mintegy eszköz az ilyen eredmények eléréséhez[511].

Ha különbséget teszünk az USA-ban az állami és szövetségi rendszer között, az egyik legfontosabb eltérés az ügyészi (vád alá helyezési) tárgyalás és kényszerítés jelentőségében áll. Az állami bíróságok szembeötlő jellegzetessége, hogy szinte kizárólag a helyi rendőrségtől származó ügyek megoldására szervezték őket. Ez nagyrészt annak a ténynek köszönhető, hogy a helyi

---

[509] ROSETT, Arthur – CRESSEY, Donald R.: Justice by Consent: Plea Bargains in the American Courthouse. Philadelphia, 1976.

[510] McDONALD, William F.: From Plea Negotiation to Coercive Justice: Notes on the Respectification of a Concept. French Lick, Indiana, 1978.

[511] HAGAN, John – BERNSTEIN, Ilene Nagel: Sentence Bargaining in Federal District Courts. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 152. o.

rendőrségi munka nagyon fogékony az állampolgári panaszokra[512]. Ebből következik, hogy az állami bíróságokra hatalmas munka nehezedik. Az állampolgári panaszokból adódó rendőrségi ügyek nagy számával foglalkozó állami bíróságoknak csekély lehetőségük van arra, hogy hatékonyabban működjenek, tekintettel a kapott ügyek számára és típusára. Ezzel ellentétben a szövetségi bíróságok sokkal hatékonyabbak lehetnek, bár az ügyeket számuk és összetételük szerint szét kell bontani. A szövetségi bíróságok ügyeik nagy részét a szövetségi végrehajtó szervek – a Szövetségi Nyomozóiroda (Federal Bureau of Investigation, FBI), a Drogmegelőzési Szolgálat (Drug Enforcement Agency, DEA) és a Belföldi Adójövedelmek Felügyelete (Internal Revenue Service, IRS) – utasítására kapják, de hatáskörük más ügyekre is kiterjed. Néhány hivatal saját nyomozóhatósággal rendelkezik. Emellett, ha a bíróság szorosan együttműködik a szövetségi ügyészekkel, a végrehajtó szervek és azok szervei (képviselői) még kreatívabban határozhatják meg proaktívan a kiemelkedően fontos végrehajtási területeket.

A szövetségi bíróságokon a vádalkuval kapcsolatos alapvető rendelkezéseket a kormány által 1978-ban kiadott, a Büntetőeljárás Szövetségi Szabályai (Federal Rules of Criminal Procedure) alapján határozzák meg. Az ügyésznek – amint azt már korábban részleteztük – az alábbi fő lehetőségei vannak:

- a vádat enyhíti egy kevésbé súlyos vagy kapcsolódó bűncselekménynek megfelelően;
- az ügyész megígérheti, hogy más váda(ka)t elejt;
- az ügyész egyetérthet azzal, hogy különleges büntetéskiszabási lehetőséget ajánlanak fel.

Ezen lehetőségek közül az első, ami igazán megkülönbözteti az állami és szövetségi bíróságokat a vádalku gyakorlatában. A vád enyhítése az állami bíróságokon bevett szokás, míg viszonylag ritka a szövetségi bíróságokon. Ennek az eltérésnek az az oka, hogy az állami büntetőkódexek enyhébb bűncselekményeket tartalmaznak, ahol a vád gyakran csökkenthető, szemben a szövetségi rendelkezésekkel[513].

A felállított hipotézis, miszerint a szövetségi bíróságok egyre inkább a proaktív szemléletet követik, a vádemelési tárgyalás, de különösen az ítélet körüli alkufolyamat esetében még egyértelműbb. A Büntetőeljárás Szövetségi Szabályai különböző típusú vádalkuknak ad lehetőséget. Ennek az egyik legtisztább formája, amikor egy hivatalos szerződést kötnek, amelybe belefoglalják az ügyész bírósághoz intézendő javaslatait.

---

[512] BLACK, Donald: The Mobilization of Law. JLS 1973/126. o.

[513] HAGAN, John – BERNSTEIN, Ilene Nagel: Sentence Bargaining in Federal District Courts. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 156. o.

Az előzetes tárgyalást elméletileg azért tartják, hogy kisimítsák azokat az ellentéteket, amelyek esetleg előfordulhatnak, valamint, hogy tisztázza a felek pozícióját a különböző tárgyalási pontokban. HAGAN és BERNSTEIN szerint[514] azonban az előzetes tárgyalás valódi célja, hogy rávegyék a vádlottat a beismerő vallomás megtételére.

4.3.2. A bíró szerepe a vádalkuban

Az USA szövetségi büntető eljárásjoga tiltja a bíró részvételét a vádalkuban[515]. A bírói részvételt ellenzi az Amerikai Ügyvédi Kamara és a Büntető Igazságszolgáltatási Célok és Standardok Nemzeti Tanácsadó Bizottsága is[516]. Az más kérdés, hogy az egyes államokban már eltérő szabályozást találunk. Míg pl. Alaszkában tiltanak minden típusú bírói részvételt, addig Illinois joga csak a vádalku kezdeményezését tiltja, de megengedi az abban való részvételt.

A bírónak az igazságszolgáltatásban betöltött szerepe jelentősen eltér, ha a vádalkus eljárásban vesz részt vagy ha tárgyalásra kerül sor. Becslések szerint az amerikai bíróságokon az ügyek 90%-ában vádalku eredményeként születik meg a döntés[517]. A büntetési igazságszolgáltatás tehát az USA-ban a tárgyalás során történő bűnmegállapító rendszerből olyan rendszerré alakult, ahol az ügyeket az alkut követően rendezik. Ez a változás átgondolásra készteti a rendszer szereplőinek szerepét.

A vádalkunál a bíró szerepével kapcsolatosan az a legérdekesebb kérdés, hogy a bírónak résztvevő vagy csak felügyelő szerepet kell-e betöltenie e tárgyalások során. A bíróságok napi gyakorlatában a két funkció közötti határ gyakran elmosódik. A bírónak a vádalkuban betöltött résztvevő szerepével kapcsolatosan azt érdemes megvizsgálni, hogy mennyire gondosan tudja betölteni a bíró a felügyeleti szerepet. A bírói részvétel koncepciója messze nem egységes az amerikai jogirodalomban, és magát a kifejezést is gyakran eltérő viselkedésekre használják. Ez egy gyűjtőfogalom, ami bármit jelenthet kezdve attól, hogy a bírók közvetlenül és informálisan felkérik a védőket és az ügyészeket, hogy találkozzanak és hozzanak létre vádalkut, addig, hogy a bíró közvetlenül bevonja magát a vádalku folyamatába vagy olyan tárgyalásba, amely hallgatólagosan magába foglalja a vádalkuért cserébe történő büntetésenyhítés

---

[514] HAGAN, John – BERNSTEIN, Ilene Nagel: Sentence Bargaining in Federal District Courts. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 161. o.

[515] TARR Ágnes: A „vádalku" szabályozásának egyes kérdései az Egyesült Államokban és Magyarországon. In: Doktoranduszok fóruma, 2005. 286. o.

[516] GRMELA Zoltán: Vádalku – az amerikai modell. MJ 1993/6. 369. o.

[517] CRAMER, James A. – ROSSMAN, Henry H. – McDONALD, William F.: The Judicial Role in Plea-Bargaining. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 139. o.

lehetőségét. Habár jelentős eltérések vannak a jogalkalmazók véleménye között azzal kapcsolatosan, hogy a bírónak részt kell-e venni a vádalku folyamatában, illetve, hogy milyen mértékben szabad a bírónak részt venni ebben, az összes jelentős tanácsadói testület és az azok által létrehozott magatartási szabályok tagadják a bíróknak magában a tárgyalási folyamatban betöltött részvételi szerepét. Az Amerikai Ügyvédi Kamara (American Bar Association, ABA) és az Országos Tanácsadó Testület (National Advisory Commission, NAC) véleménye igencsak eltér a vádalku ajánlhatóságára vonatkozóan, de egyértelműen hasonló álláspontot képviselnek abban, hogy milyen szerepet töltsenek be a bírók a vádalkuban[518]. Az ABA 1968-as ajánlása szerint a bíróknak inkább felügyelő szerepet kellene betölteniük a vádalkuban, s nem résztvevőként kell szerepelni. Az ABA kifogása a vádalkuban betöltött bírói részvételi szerep ellen az, hogy a felügyelőként való szerepvállalásától eltérően a folyamatban szervesen részt vevő bíró negatívan befolyásolhatja a büntetőeljárást és gátolná ezáltal a független bíráskodást. A NAC 1973-ban hasonló álláspontot képviselt. Szerintük a vádalkut el kellene törölni, s ha mégis van vádalku, a bírónak semmiképpen sem szabad aktívan szerepet vállalni a vádalku folyamatában.

Mindkét testület érintette a bírói hatalom kérdését: a vádlottak nem tudnának ellenszegülni a bírói nyomásnak, különösen akkor, ha ugyanaz a bíró bíráskodik a tárgyaláson, aki a sikertelen vádalkus tárgyalásokon is részt vett. A legátfogóbb megállapítást a vádalkuban történő bírói részvételi szerep betiltásáról a Szövetségi Szabályzat tartalmazza: a tárgyalóbíróknak a szövetségi rendszerben kifejezetten tilos részt venni a vádalku előzetes vitájában, beleértve bármilyen megbeszélést, utalást a vádalkut követő esetleges ítéletre vonatkozóan. Az USA kontra WERKER ügyben a bíróság megállapította, hogy a bírók nem informálhatják a vádlottakat arról, hogy milyen büntetést rónának ki, ha a vádlott belemenne a vádalkuba. A bíróság megjegyezte, hogy „ennek az a célja és értelme, hogy a büntetőbíró ne vehessen részt semmilyen megbeszélésen vagy kommunikációban a kirovandó büntetésre vonatkozóan a vádalkut vagy az ítéletet megelőzően". Az Amerikai Jogi Intézet 1975-ös normái szintjén tiltják a vádalkuban való bírói szerepvállalást. Csak az Országos Kerületi Ügyvédi Kamara Országos ügyészségi normái utalnak arra, hogy a bírók részt vehetnek a vádalkuban, de azzal a kitétellel, hogy ezeket a megbeszéléseket jegyzőkönyvezni szükséges. Habár a magatartási szabályok és normák, valamint a szövetségi szabályok egyaránt ellenzik a bírói szerepvállalást a vádalkuban, az egyes államok ebben nem egységesek. Az 51 állam közül csak nyolc állam tiltja a bírói részvételt a vádalku folyamatában.

---

[518] CRAMER, James A. – ROSSMAN, Henry H. – McDONALD, William F.: The Judicial Role in Plea-Bargaining. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 140. o.

Az egyik probléma, amely beárnyékolja a bírói szerepvállalásról szóló vitát, magának a szerepvállalásnak a meghatározása. Ahogy az irodalomban szerepel, a bírói szerepvállalás jelentheti a vádlottak és a védő(k) biztatását a vádalku megkötésére vonatkozóan, vagy akár az alkut megelőző aktív bírói részvételt is. A büntetési lehetőségek vagy konkrét büntetésekről szóló vádalkus tárgyalások kezdeményezése szintén jelzi a bírói szerepvállalást. Még a magatartási szabályok és a tanácsadó testületek is bizonytalanok ennek a megítélését illetően. Ezért hasznos, ha különbséget teszünk a vádalku tárgyalási folyamatában való részvétel és magában a vádalkuban való részvétel között. A bírók tartózkodhatnak magában a vádalku tárgyalási folyamatában való részvételtől, viszont közvetett vagy közvetlen módon nyomást gyakorolhatnak a felekre a bíróságnak megfelelő vádalku létrehozása céljából. Így előfordulhat, hogy az a bíró, aki nem vett részt közvetlenül a vádalkus tárgyalásokban, valójában sokkal korlátoltabb tárgyalási pozíciót idéz elő, mint az a tárgyalásokban valójában részt vevő bíró, aki nem törekedett a vádalkus megállapodásra.

ALSCHULER szerint[519], habár valamiféle bírói részvétel a vádalkukban a legtöbb bíróságon általánosnak tűnik, összességében az a tendencia, hogy a bíró egyre kevesebb szerepet játszik a folyamatban. Ez azzal párosul, hogy az USA-ban csökken az implicit tárgyalási rendszer jelentősége, ami egykor nyilvánvalóan általános volt az igazságszolgáltatásban[520]. Ennek több oka is van. Először is, ahogy az ügyészek relatíve nagyobb szerepet kaptak sok per rendelkezésének meghatározásában, csökkent a védők és az ügyészek igénye arra vonatkozóan, hogy előzetesen elfogadtassák a bíróval az egyezségeiket. Másodszor, az implicit alkuk csökkenéséhez és az ügyész növekvő hatalmához az alku kimenetelére vonatkozóan hozzájárult az igazságszolgáltatási rendszer méretének megnövekedése. Tradicionálisan a bírók az USA-ban is jelentős hatalommal rendelkeztek az igazságszolgáltatásban. Azonban a rendszer növekedésével nőtt a munkamegosztás, a bírói testület egyre differenciálódott. Amíg a bírók autonómiája megmaradt, az ügyész képes hatalmat gyakorolni és irányítani a rendszer egy nagyobb szegmense fölött is, és ha szükséges, ki is tudja kerülni bármelyik bírót vagy bírói csoportot. Habár a bírák gyakran állítják, nem kívánnak aktívan részt venni vádalkuban, ennek ellenére az indítvány tárgyalása érdekében gyakran fogadják a vád és a védelem képviselőit irodájukban[521]. Azok, akik úgy nyilatkoztak, fogadják a védelem és a vád

---

[519] ALSCHULER, Albert W.: The Trial Judge's Role in Plea Bargaining. CLR 1976. 1059. o.

[520] McDONALD, William F.: The Prosecutor's Domain. Beverly Hills, 1979.

[521] Egy felmérés szerint 54 megkérdezett bíró közül 40 akként nyilatkozott, hogy fogadja a vád és védelem képviselőit dolgozószobájában, ebből 26-an úgy, hogy mindkét fél képviselőjének egyszerre kell jelen lennie, 14-en pedig külön fogadták őket. Vö. CRAMER, James A. – ROSSMAN, Henry H. – McDONALD, William F.: The Judicial Role in Plea-Bargaining. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 142. o.

képviselőit dolgozószobájukban, azt állították, hogy akkor folyamodnak ehhez, amikor a tárgyalások már kudarcot vallottak. Úgy vélik, a bíró feladata, hogy vezetőként közreműködjön és rámutasson az ügy lehetséges megoldásaira. Ezek a bírók egyetértenek abban is, hogy ez a gyakorlat biztonságot ad a folyamatnak, az ítéletre való javaslattétel pedig tovább biztosítja az eljárást. Szerintük, amikor a védelem és a vád képviselője elmegy hozzájuk, jobb lehetőség nyílik a bíró számára a tárgyalások irányítására és a megfelelő eljárás lefolytatására. Azok a bírók, akik nem fogadják a védelem és a vád képviselőit irodájukban, a bírói semlegesség szükségességét hangsúlyozzák. Bár a bírók álláspontja különbözik a védelem és a vád tárgyaláson kívüli fogadását illetően, abban azonban általánosan egyetértenek, hogy a képviselők számára információt kell adni az ítélet vonatkozásában, még mielőtt az indítványt benyújtanák.

A bírói részvétel egyik kritikus pontja a vádalkuban, hogy a bírónak joga van ítéletet hozni, és ezért igazságtalanul arra kényszerítheti a vádlottat, hogy vallja bűnösnek magát, mivel úgy érzi, hogy a bíró ezt várja tőle. A bírói nyomásra hozza fel RÉVÉSZ[522] azt a példát, amikor a bíró azt mondta, hogy aki a hosszabb tárgyalást választja, az kétszer akkora büntetésre számíthat: „a vádlott elvesz az én időmből valamit, én is elveszek az övéből valamennyit". Ez azonban csak abban az esetben valószínű, ha egy határozatlan vagy konkrét ítélethozó mechanizmus létezik, ami nagymértékű mozgásteret biztosít a bíró számára a büntetés kiszabásakor. Egy másik szempont, hogy DAWSON szerint[523] a bíróság „kérelmeket keletkeztető" képessége egy olyan ítélkezési szisztémán alapul, amely nagymértékű mozgásteret nyújt abban, hogy a mások által korábban elkövetett hasonló büntetésektől eltérjen. Annak várható káros hatását, hogy a vádlott nem vallja magát a bíró felhívása ellenére sem bűnösnek, nagymértékben lehet mérsékelni azáltal, hogy az ügyet másik bíróságon kell tárgyalni. A büntetőeljárások és az esetjog szabályozásában az irány egyértelműen afelé halad, hogy a bírákat nagyobb szerepvállalásra ösztönözze a vádalku folyamatának irányításában[524]. Ennek iróniája, hogy bár gyakran arra utasítják a bírókat, ne működjenek közre, az esetjog arra kötelezi a bírókat, hogy nagyobb érdeklődést mutassanak a megbeszélések alatt felmerült problémák iránt, ami végül magához az alkuhoz vezet. A kritikus pont tehát nem az, hogy a bíróknak részt kell-e venniük az alkuban, hanem az, hogy milyen szerepet játsszanak. Amennyiben a bírókat úgy tekintjük, mint egy ellenőrző szervet az ügyészség, a nyomozó hatóság és a védő hatékonysága felett, akkor olyan

---

[522] RÉVÉSZ Judit: A vádalku alkalmazásának tapasztalatai az Amerikai Egyesült Államokban. JK 1999/6. 271. o.

[523] DAWSON, Robert O.: Sentencing: The Decision as to Type, Length, and Conditions of Sentence. Boston, 1969.

[524] CRAMER, James A. – ROSSMAN, Henry H. – McDONALD, William F.: The Judicial Role in Plea-Bargaining. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 147. o.

bírákat szeretnénk, akik folyamatos kapcsolatban állnak az ítélethozó folyamattal már attól a pillanattól kezdve, amikor a vád elhatározza, hogy tovább megy az ügyben, egészen addig, amíg a végső ítélet meg nem születik. Tehát azok a bírók, akik részt vesznek a vádalku folyamatában, valószínűleg hatékonyabban tevékenykednek, mint azok, akik távol tartják magukat tőle.

4.3.3. A sértett részvétele a vádalkuban

A bűnügyi perek lezárásának gyakran használt módszere az USA-ban a vádalku tárgyalás, összességében mégis mindegyik elhanyagolja a sértettet. Azonban létezik olyan vádalku-modell is, amely a sértettet is a vádalku tárgyalások részesévé teszi.

Általában a vádalku tárgyalások az ellenérdekű csoportok közötti egyeztetésekkel kezdődnek. Ha ezek a megbeszélések elérnek egy kísérleti egyezséget a büntetőeljárás lezárásával kapcsolatban, a bíró felülvizsgálja és jóváhagyja ezeket. A vádlottal ismertetik ezt az egyezséget, így megkönnyítve az ajánlat elfogadását a bírósági-tárgyalás kockázatos következményei helyett[525] Ezek az egyeztetések azonban nem tartalmaznak információt a sértett igényeiről[526]. Amíg a tárgyalást nyílt tárgyalóteremben, jegyzőkönyvben rögzítve, az eljárásjogi rendelkezések betartásával folytatják le, addig a vádalku tárgyalások általában privát, informális, az ügyész, a védő és a bíró által lefolytatott beszélgetések.

Mivel a sértettekben a vádalku tárgyalások ellenszenvet és gyanakvást keltenek, MORRIS többféle programot dolgozott ki, amelyek a sértettek érdekeire összpontosítanak. Ezeknek két alapvető célkitűzésük van: minden egyeztetésnek a bíró előtt kell lezajlania és ezekre a sértett, valamint az intézkedő rendőr (ha volt ilyen) is legyen meghívva. Nekik hozzászólási joguk is van, de a sértett és az intézkedő rendőr nem vétózhatja meg a lehetséges megegyezést[527].

A sértettnek a vádalku egyeztetésen való részvételének bevezetése kezdetben erős ellenállásba ütközött, amelynek alapja a sértett várható dühkitörése, a sértett elvárásaiból fakadó valótlan rendelkezések és a szembenálló „felek" (terhelt és sértett) között várható teljes félreértés volt. Aggodalomra adott okot az is, hogy a vádló jelenléte jelentősen megnöveli az ügy rendezésére szánt időt. A Dade megyében előkészített folyamat

---

[525] HEUMANN, Milton: Plea Bargaining: The Experience of Prosecutors, Judges, and Defense Attorneys. Chicago, 1978. 3. o.

[526] NEUBAUER, David: Justice in Middle America. Morristown, 1974. 15. o.

[527] MORRIS, Norval: The Future of Imprisonment. Chicago, 1974.

körvonalazta a sértettnek az egyeztetéseken betöltött megfelelő szerepét[528]. A sértett szemszögéből nézve a legnagyobb hangsúlyt az eltűnt tárgyakért vagy a vádlott bűncselekményének a következménye miatt elszenvedett egyéb kárért járó megfelelő kompenzálás kapta. Kisebb jelentősége volt az ítéletből fakadó hátrányos szociális helyzet védelmével kapcsolatos bírói előzékenységnek. Végső soron a bírói elrettentő vagy megbüntető szándéknak volt a sértett számára a legkisebb jelentősége. A sértett és a rendőrség értesítésére csak akkor nem került sor, ha a sértett szemtanú volt és a szembesítés még nem történt meg. A vádalku egyeztetésen a sértett részvétele az önkéntességen alapult, semmilyen pénzbeli ösztönzést vagy tanúdíjat nem ajánlottak fel neki. Ennek megfelelően igen alacsony volt a sértetti részvétel (a sértettnek jobban megéri a mediációs eljárásban résztvenni, hiszen annak közvetlen előnye származik a számára). Ennek az is oka lehetett, hogy a vádalkus egyeztetésen tárgyalt témák kevésbé koncentráltak a sértettre (a tényállás legfontosabb részei, a terhelt priusza, a sértettet ért károk, a szankcióra vonatkozó javaslatok közül csak egy érintette a sértettet). Nem történt utalás ezeken a vádalkus egyeztetéseken a hivatali eljárásmódra, az ítéleti feltételekre, a precedens jogra és arra, ha nem fogadják el a vádalkut, akkor a bírósági tárgyalásnak milyen következményei lesznek. A sértett igényeit csak általánosítva vizsgálták, tehát a sértettnek csak korlátozott szerepe volt a vádalkus egyeztetéseken és sértettek igen keveset szóltak hozzá[529]. A sértett jelenlétének csak akkor volt érdemi kihatása az ügyre, ha olyan többlet információ volt a birtokában, amelyet az akta addig nem tartalmazott. A sértett a büntetésre vonatkozó javaslatával legtöbbször a az ügyész és a védelem által előzetesen kialkudott büntetést hagyta jóvá. A sértettek ritkán javasoltak szélsőséges szankciókat. A sértettek javaslatait nem a megtorlás illetve a bosszúvágy jellemezte, függetlenül attól, hogy a terhelt jelen volt-e vagy nem. A sértettek egyáltalán nem viseltettek olyan heves, bosszúszomjas érzelmekkel, hogy azok eluralkodtak volna az üléseken, és általuk vezérelve a sértettek szélsőséges megtorló szankciókat követeltek volna. Talán az a tény, hogy az üléseket a hivatásos résztvevők uralták, ad magyarázatot a sértettek viszonylagos passzív viselkedésére és befolyásolhatóságára. Ilyen körülmények között a sértettek épp eléggé meg lehettek rémülve ahhoz, hogy ne mutassák valós érzelmeiket. Egyértelmű, hogy az adott helyzet nem engedte felszínre jutni a súlyosabb, bosszúvágyó büntetésre tett javaslatokat.

---

[528] HEINZ, Anne M. – KERSTETTER, Wayne A.: Victim Participation in Plea-Bargaining: A Field Experiment. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 168. o.

[529] HEINZ, Anne M. – KERSTETTER, Wayne A.: Victim Participation in Plea-Bargaining: A Field Experiment. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 171. o.

A sértettek vádalku-eljárásba való módszeres bevonására tett eredeti javaslatok azzal a jóslattal szembesültek, hogy a sértettek akadályozni fogják az eljárást, félre fogják érteni az elhangzottakat, és visszataszítónak fogják találni a bíró és a vádhatóság alkudozását. Bosszúvágyóak lesznek és nehezíteni fogják a megegyezést. A fenti jóslatok közül egyiket sem igazolták a Dade megyei bíróságon tapasztaltak. A megegyezések aránya ugyanaz maradt, a büntetésekre vonatkozó hatás sem nagyon változott. A költségek emelkedésével sem járt a sértettek megjelenése. Jóllehet az ellenzők félelmei nem igazolódtak, nem váltak be a támogatók reményei sem. A szakma képviselőinek az eljáráshoz való hozzáállása vegyes volt. Az eljárás kevés pozitív hatással volt a laikusok (a sértettek) illetve a rendőrség részvételére.

4.4. A vádalku eltörlésére irányuló kísérletek

A kontinentális jogrendszerű országok nagy része a mai napig ellenérzéssel viseltetik a vádalku klasszikus, amerikai típusával szemben. Ezek az ellenérzések azonban nemcsak ezekben az országokban kerültek felszínre, hanem magában az Egyesült Államokban (illetve egyes államokban) is számos kísérlet volt a vádalku eltörlésére vagy más intézménnyel való helyettesítésére. Az alábbiakban erre mutatunk be két példát.

4.4.1. Az alaszkai kísérlet

Alaszka 1973-ban az Alaszkai 11. Büntetőtörvény módosításával megerősítette a vádalku rendszerét, amely előírta, hogy ha a bíró hosszabb ítéletet ír elő, mint amiben megegyezett a vád és a védelem, a vádlott szabadon visszavonhatta a vádalkut (és az annak alapját képező beismerő vallomását). Avrum GROSS igazságügy miniszter 1974. decemberében lépett hivatalba. Pár hónapon belül eldöntötte, hogy radikálisan új irányelvet dolgoz ki az államügyészeknek és helyettes államügyészeknek: minden ügyésznek minden ügyét tárgyalásra kell vinni[530]. Az igazságügy miniszter első körlevelében azt írta, hogy az államügyészeknek és helyetteseiknek tartózkodniuk kell a vádlottakkal való alkudozásoktól. Az intézkedés nem önmagában a vádalku intézménye ellen indult, hanem azt célozta meg, hogy a vád csökkentése ne a bűnösség beismerésére irányuljon. Irányelvének legfőbb célja az volt, hogy „ismét a bírók kezébe adja az ítélethozatali funkciót" és kiküszöbölni azt a gyakorlatot, amely szerint a bíróságok „gépiesen hozzájárultak" a tárgyalásra előre elkészített ítéletekhez. A másik ok az volt, hogy „megtisztítsa az

---

[530] RUBINSTEIN, Michael L. – WHITE, Teresa J.: Alaska's Ban on Plea-Bargaining. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 25. o.

igazságszolgáltatási rendszer szemléletét." Az ügyészek az igazságügy miniszter szerint néha törvénytelen okból mennek bele az alku egyezségébe – például pusztán azért, hogy ne kelljen dolgozniuk. De a védők, a bírók és a rendőrség is hajlamosak a vádalkut arra használni, hogy elkerüljék a bírósági tárgyalást, kevesebb munkával érjék el az eredményt. Az igazságügy miniszter úgy gondolta, a vádalku eltörlésével ösztönözni tudja személyzetét a keményebb és eredményesebb munkára.

A bírói reagálások az igazságügy miniszter bejelentésére nagyon megoszlottak. Néhányan úgy gondolták, hogy az egész intézkedés nem más, mint egy politikailag motivált kísérlet, hogy az igazságügy-miniszter felhívja magára a figyelmet: ő a bűnözés elleni küzdelem harcosa és a bíróságokra hárítsa a közvélemény ellenszenvét az állítólagosan kegyes ítéletek miatt. Mások szerint meg kell adni a lehetőséget az ilyenfajta kísérleteknek. Az ügyvédek egyértelműen ellenezték és az Alaszkai Ügyvédi Kamara elnöke felkérte a kormányzót, hogy tegyen lépéseket az igazságügy miniszter döntéseinek eltörlésére, vagy legalább korlátozására. Az ügyészek általában szimpatizáltak ezzel a politikával és úgy gondolták, hogy igazságos.

1976. márciusában a Büntetőjogi és Végrehajtó Nemzeti Intézet felkérte az Alaszkai Jogi Tanácsot, hogy mérje fel, milyen hatása volt az igazságügy miniszter politikájának Alaszka büntetőjogi rendszerére. A jogi tanácsnak két kérdést kellett felennie: a vádalku ellenes politikát betartották-e az igazságügy miniszter rendelkezései szerint, és ez milyen hatással volt az állam büntetőjogi rendszerére. A tanulmány extenzív és szisztematikus adatgyűjtésen alapult és a statisztikai elemzések számos módszerével dolgozták fel az adatokat. 1978-ban a tanulmány összegzésénél a kutatók Alaszka három legnagyobb városában (Anchargc, Fairbanks és Juneau) majdnem minden bíróval, ügyésszel és ügyvéddel beszéltek és emellett a rendőrségi nyomozók fele is hozzájárult a látókör szélesítéséhez.

RUBINSTEIN-ék meglepődtek az igazságügy miniszter tilalmának általuk várt és tényleges hatásának ellentétén[531]:

1. A bírósági eljárások nem akadtak meg, sőt felgyorsultak.
2. A vádlottak továbbra is ugyanolyan arányban nem tettek beismerő vallomást.
3. A bírósági tárgyalások abszolút mennyisége relatíve kicsi maradt.
4. A legsúlyosabb, erőszakos bűncselekményeket elkövetők (emberölés, rablás, előre kitervelt csalás) elítélésének aránya változatlan marad
5. Az elítélések aránya nem változott jelentősen, bár az ügyészek nagyobb arányban nyerték meg a bíróság előtti ügyeket.

---

[531] RUBINSTEIN, Michael L. – WHITE, Teresa J.: Alaska's Ban on Plea-Bargaining. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 28. o.

6. A helyi ügyészi és bírói stílusnak nagy jelentősége volt. Anchorage, Fairbanks és Juneau olyan nagy mértékben tért el egymástól, hogy a kutatók arra a következtetésre jutottak, hogy az elbírálás helyének nagyobb volt a hatása, mint a vádalku ellenes politikának.

Az ügyész – legalábbis a bírói szakig – az ügy ura. Az USA-ban teljes mértékig ő dönti el, hogy vádat emel-e és a legalitás elvének szorítása mellett hány ügyben emel vádat (de a kontinentális rendszerű országokban is van választási lehetősége, vö. vádemelés részbeni mellőzése, vádelhalasztás). Még a vádlott elítélése után is megőrzi jogát egy jelentős pozícióra, hiszen az ő döntésétől függ, hogy beáll-e a súlyosítási tilalom (illetőleg, ha a védelem nem fellebbez, akkor az ítélet jogerőre emelkedik-e).

Az igazságügy miniszter módszerével kapcsolatosan a legfőbb ellenérv az volt, hogy az USA-ban egyszerűen nincs elég bíró, ügyész és ügyvéd ahhoz, hogy működtessen egy olyan rendszert, ahol a legtöbb vádlott esete tárgyalásra kerül[532]. 1975-ben az alaszkai bírák, ügyvédek és ügyészek egyetértettek azzal a kijelentéssel, hogy valószínűleg az igazságügy miniszter vádalku tilalma egy nagyon magas, talán kezelhetetlen tárgyalási tömeghez vezethet. A perek várt nagy növekedése azonban nem következett be. Habár a perek aránya növekedett, a növekedés nem volt annyira kezelhetetlen, mint amitől többen tartottak[533]. A növekedés tehát jóval kevesebb volt a vártnál.

Az ügyvédek és a bírák általánosan egyet értettek abban, hogy az igazságügy miniszter nagyjából elérte a célját azzal, hogy a büntetésről való döntést az ügyvédektől és ügyészektől a bírókra tették át. Ennek három hatása volt:

1. Töredékére csökkent azoknak az eseteknek az aránya, amikor a bíróság az ügyész által indítványozott speciális büntetés-végrehajtási rendelkezéseket alkalmazta[534].
2. A végrehajtandó szabadságvesztések aránya nőtt[535].
3. Nőtt a kiszabott büntetések mértéke[536].

---

[532] President's Cimmission on Law Enforcement and Administration of Criminal Justice: Task Force Report: The Courts. Washington D.C., Government Printing Office, 1967.

[533] Az Anchorage-i perek aránya az összes iktatott esethez képest 2,9 %-ról 6,1%-ra emelkedett, Fairbanksben pedig ez a változás 14,1%-ról 17,2% lett. Vö. RUBINSTEIN, Michael L. – WHITE, Teresa J.: Alaska's Ban on Plea-Bargaining. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 45. o.

[534] Mindkét városban az intézkedések előtt kb. 50 % volt a speciális büntetés-végrehajtási rendelkezések alkalmazásának aránya, ami az igazságügy miniszter intézkedése után 7 %-ra csökkent Fairbankban és 13-21%-ra Anchorage-ben. Vö. RUBINSTEIN, Michael L. – WHITE, Teresa J.: Alaska's Ban on Plea-Bargaining. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 48. o.

[535] Ez a növekedés azonban nem túl jelentős, átlagban 42,4%-ról 48,1%-ra. Vö. RUBINSTEIN, Michael L. – WHITE, Teresa J.: Alaska's Ban on Plea-Bargaining. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 48. o.

Néhányan azt remélték, hogy az igazságügy miniszter politikája keményebb büntetést eredményez majd és maga a miniszter is azt gondolta, hogy ez így fog történni. Amint látható, ez a várakozás igaznak bizonyult: noha nem látható jelentős ügyteher növekedés, a szankciók igen jelentősen emelkedtek. Ugyanakkor érdekes módon azok, akik erőszakos bűncselekményt követtek el Alaszkában, az intézkedés előtt és után is igencsak méltányos büntetést kaptak. Az, hogy az erőszakos bűncselekményt elkövető elég szigorú büntetést kapott-e, független volt attól, hogy volt-e tárgyalása vagy sem[537]. Tehát e tekintetben az alku megszüntetése nem hozott semmi változást.

4.4.2. Vádalku helyett pontrendszer?

1975. decemberében az El Paso-i (Texas) büntetőbíróságok felhívták magukra a büntető igazságszolgáltatás reformistáinak és a jogalkalmazóknak a figyelmét azzal, hogy bejelentették a vádalku kizárását a büntetőperekből[538]. Sem az ügyészek, sem pedig a bírók részéről nem kerülhetett sor az alku semmiféle nyílt vagy hallgatólagos formájára. Ehelyett egy pontrendszert kellett alkalmazni, amely jelezte a vádlottak számára, hogy feltételes büntetés-elengedést vagy szabadságvesztést kapnak, ha beismerik bűnösségüket.

A pontrendszer szerint, ha a terhelt kilenc vagy annál kevesebb pontot „szerzett", a bírók általában felfüggesztett szabadságvesztést szabtak ki. Ezáltal a büntetések sokkal inkább megjósolhatóak lettek, s ezért egyes vádlottakat a bűnösség beismerésére ösztönöztek, különösen azokat, akiknek ezáltal nem kellett tartani a végrehajtandó szabadságvesztésről. A vádlott akkor kapott kilenc vagy annál kevesebb pontot, ha

- első bűntényes volt;
- nem erőszakos bűncselekményt követett el;
- az elkövetésnek nem volt haszonszerzési célzata;
- nem állt fenn halmazat.

A bírók a pontrendszerhez kapcsolódóan egy táblázatot csatoltak, amelyből azok a vádlottak, akik ezen előminősítés alapján nem kaphattak

---

[536] Ez a növekedés viszont néhány bűncselekmény-csoportnál rendkívül nagy volt. Pl. a kábítószerrel kapcsolatos ügyekben 233%-al (!), csalási ügyekben 117%-al, de még a kisebb ügyekben (bolti lopások, kisebb betöréses lopások) is 53%-al kaptak az elítéltek hosszabb büntetést, mint az intézkedés előtt. Vö. RUBINSTEIN, Michael L. – WHITE, Teresa J.: Alaska's Ban on Plea-Bargaining. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 48. o.

[537] Pl. az erőszakos közösülésért járó büntetés átlagban valamivel több mint 6 év volt a változás előtt és után is. Vö. RUBINSTEIN, Michael L. – WHITE, Teresa J.: Alaska's Ban on Plea-Bargaining. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 49. o.

[538] Az El Paso-i kísérletről részletesen ld. DAUDISTEL, Howard C.: On the Elimination of Plea-Bargaining: The El Paso Experiment. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 57-75. o.

feltételes szabadságvesztést, meg tudták becsülni, hogy ha elítélik őket, bűnösségük beismerése esetén milyen mértékű büntetésre számíthatnak. A vádalku eltörlésével (amit a bírók „olcsó igazságszolgáltatási eljárásnak" neveztek el), a pontrendszert azért alkották meg, hogy az igazságszolgáltatási eljárásokat egyensúlyba hozzák.

A pontrendszer nem nyújtott azonban elégséges ösztönzést a bűnösség beismerésére, s a beismerés nem garantálta azt, hogy az ítélet a legcsekélyebb mértékben is enyhébb lesz annál, mint amit akkor szabtak volna ki, ha a vádlottat tagadása ellenére találják bűnösnek. A pontrendszert összeállító büntetőbírósági bírók azzal érveltek a rendszer mellett, hogy az módot ad a vádlottaknak arra, hogy igen nagy biztonsággal felmérjék a várható ítéletet. Nem állt fenn annak a veszélye, hogy a vádlott ítélete súlyosabb lesz akkor, ha nem tesz beismerő vallomást és a rendes eljárás keretei között állapítja meg a bíróság a bűnösségét. Ugyan a bírók megpróbálták a helyi esküdtszékek általános büntetéskiszabási elvei szerint megtervezni a pontrendszert, az esküdteket természetesen nem kötelezte a bírók által meghatározott pontrendszer.

A vádalku alkalmazása nélkül eltelt több mint két év múltán a bíróságok a függőben lévő perek soha nem látott mértékű felhalmozódásával találták szemben magukat, mivel a pontrendszer viszonylag kevés vádlottat ösztönzött arra, hogy bűnösségét beismerje. Ez a lemaradás arra késztette a bíróságokat, hogy módosítsák a büntetőítéleti javaslatokra vonatkozó elvi álláspontjukat. A pontrendszert csekély változtatásokkal meghagyták, azonban 1978 tavaszán a büntetőbíróságok megalkottak egy olyan eljárást, amely a vádalku gyakorlatában létrehozott egy új intézményt: elfogadták a bírósági szolgálati hivatal pártfogó tisztjeinek büntetőítéleti javaslatait, akik nyilvánvalóvá tették, hogy javaslataik azokra érvényesek, akik beismerik bűnösségüket. A pártfogó tisztek háttérvizsgálatot folytattak le minden vádlott esetében mindjárt azután, hogy súlyos bűncselekmény elkövetésével vádolták őket. Korábban a pártfogó tisztek azért használták a pontrendszert, hogy elkészítsék az előzetes ítéleti jelentéseiket, azonban ezt csupán azért tették, mert a bírók kijelentették, ez összegzi mindazt, amit a vádlottakra és a büntetőperekre vonatkozó releváns információként kezeltek. A régi, előzetes ítéleti jelentésektől, háttérvizsgálatoktól és ítéleti javaslatoktól eltérően ezek a háttérvizsgálatok arra utaló figyelmeztetést tartalmaztak, hogy az ítéleti javaslatokat a „bűnösnek érzi magát?" kérdésre adott igenlő válaszokra alapozzák. Azokat a vádlottakat, akik tagadták bűnösségüket, és ügyüket bíróság elé vitték, figyelmeztették, hogy a bírók szigorúbbak lehetnek annál, mint amit az ítéleti javaslat tartalmaz. Nem világos, hogy ténylegesen azért büntettek-e embereket, mert ügyüket bíróság elé vitték, azonban a bírók is elismerték, hogy a tárgyalásokon jóval súlyosabb ítéletek születtek. A két El Paso-i büntetőbíróság képtelen volt mérsékelni az

ügyhátralékot, ezért a kerületi társbíróságok bíróinak segítségét kérték, hogy vállaljanak át ügyeket.

Nem szabad elhamarkodott következtetéseket levonni, azonban tudva levő, hogy nem minden amerikai bíró érzi a vádalkut alkalmatlan gyakorlatnak[539], és úgy tűnik, a pontrendszer megalkotóinak sem sikerült meggyőznie minden bírót arról, hogy fenntartsák a vádalkut tagadó, egységes elvi álláspontot. Az El Paso-i kísérlet különösen azért érdekes, mert megkísérelte végrehajtani azt, amit a Bűnvádi Igazságszolgáltatási Előírások és Célok Nemzeti Tanácsadó Bizottsága javasolt 1971-ben: a vádalku megszüntetését. Az El Paso-i kísérletet némelyek tekinthetik annak bizonyítékául, hogy a vádalku nem zárható ki; mások az ellenkező következtetést vonhatják le, és megint mások úgy érezhetik, hogy a büntetőbíróság által bevezetett, vádalkut nélkülöző eljárásmód egy másfajta kontextusban működőképes lehetne.

Azonban nem csupán a büntetőbírók voltak azok, akik a vádalkut befolyásoló elvi álláspontokat alkottak meg El Pasoban. 1974-ben, amikor még széles körben alkalmazták a vádalkut, a kerületi főügyész minimális büntetési javaslatot adoptált az egyes bűncselekmény-típusokra. A szigorú, új irányelv az ügyész ítéleti javaslata alapján hatékonyan rekesztett ki bárminemű alkut a bűnösség beismeréséből számos bűncselekmény, különösen a betöréses lopás vonatkozásában. Az ügyész ugyanis a minimális büntetési javaslat alapján minden betörő esetében letöltendő szabadságvesztést indítványozott, tekintet nélkül a beismerésre (vagy annak hiányára). A szigorú büntetőítéleti ügyészi indítványok azonban nem akadályozták meg a betöréses lopással vádolt vádlottakat abban, hogy bűnösségüket beismerjék, mivel a bírók ritkán követték a kerületi főügyész ítéleti javaslatait. A bírók és az ügyész nem osztoztak a betöréses lopási perekben alkalmazandó, megfelelő büntetésekre vonatkozó elképzelésben, és nem értettek egyet abban, hogy a „bűnösnek érzi magát?" kérdésre adott válaszokért cserében milyen engedményeket kellene engedélyezni.

Az ügyészi álláspont nemcsak azért volt szignifikáns, mert a bírók úgy vélték, hogy az méltánytalan a közösségi modelleket illetően, hanem azért is, mert az arra kényszerítette a bírókat, hogy teljes felelősséget vállaljanak az ítélethozatalokért. Természetesen a bíróknak felelősséget kell vállalniuk minden esetben, ha a vádlott felett, de a többi hatósággal való viszonyban (amikor a bíróságok elfogadják az ügyészek, pártfogó tisztek, vagy egyéb bírósági személyzet ítéleti javaslatát) számos szereplő között oszlik meg a felelősség. A vádalku betiltásának elsősorban politikai okai voltak[540]. A túlzott mértékű

---

[539] DAUDISTEL, Howard C.: On the Elimination of Plea-Bargaining: The El Paso Experiment. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 58. o.

[540] CALLEN, Steven: An Experience in Justice without Plea Negotiation. LSR 13., 1979. 330-331. o.

büntetésekre irányuló ügyészi indítványoknak az lett a hatása, hogy a bírókat úgy tüntette fel a nyilvánosság előtt, mint akik felelősek a bűncselekmények növekvő mértékéért. Lehet, hogy az ügyész büntetési indítványa általában nem volt összhangban az esküdtbíróságokkal, azonban a sajtó (és ezáltal a közvélemény) az ügyészek mellett állt.

A védők szerint az ügyészek azt gondolták, hogy folytatni tudják a vádalkut és el tudják kerülni a nyilvánosság kritikáját, ha hajthatatlan magatartást tanúsítanak pl. a betörőkkel szemben. Ezek a megfigyelések pontosak lehetnek. El Pasot a betöréses lopások fővárosának nevezték az USA-ban az 1970-es években. Az újságok és polgári akciócsoportok felkérték a jogalkalmazókat, hogy legyenek szigorúak a betörőkkel szemben. Az 1970-es évek elején a Szövetségi Bűnügyi Nyomozóhivatal bűnügyi statisztikája azonban nem támasztotta alá a „bűncselekmények fővárosa" elnevezést, de viszonylag magas betöréses lopási arányt mutattak ki a városra vonatkozóan. Azonban a szigorodó ügyészi indítványok, a letöltendő szabadságvesztés büntetésre irányuló javaslatok e tekintetben nem igazolták az ügyészséget. A javaslatot követően ugyanis nemhogy csökkent volna, hanem még emelkedett is a betöréses lopások aránya a kerületben[541].

1975. május 8-án a kerületi főügyész bejelentette, hogy engedélyt fog kérni a Texasi Büntetőjogi Igazságszolgáltatási Tanácstól egy átfogó program kivitelezésére a betöréses lopások és a fegyveres rablások visszaszorítására, valamint a hivatásos bűnözők utcákról történő eltávolítására. Ennek érdekében átvilágító hivatalt hozott létre. A hivatalnak három alapvető funkciója volt:

1. az ügyész számára megküldött büntetőeljárások felgyorsítása;
2. a „hivatásos bűnözők" elleni eljárások kiemelten kezelése;
3. a „hivatásos bűnözők" lehető legrövidebb időn belül történő bíróság elé állítása.

ROSETT és CRESSEY[542] szerint ugyan a büntetőeljárásban a vád és a védelem ellentétes oldalon állnak, mindkét oldal képviselőinek együtt kell dolgozni, és ezért megértik egymást, esetenként közös koncepciót építenek fel arról, hogy mi az, ami az adott ügy megítélésben mindkettejük számára elfogadható. A sajátos típusú sértettekkel és terheltekkel való bánásmódra vonatkozó fogalmuk is megosztott. Ezek a koncepciók képeznek alapot az összhanghoz, az egyetértéshez, a megegyezési alaphoz, valamint az

---

[541] 1974-ben, amikor a kerületi főügyész a „letöltendő börtönbüntetés" modelljét alkalmazta, a rendelkezésre álló bűnügyi statisztika azt mutatta, hogy az El Paso-i betöréses lopások száma 100.000 lakosra 1.589,7 volt. 1975-ben (azt követően, hogy a „letöltendő börtönbüntetés" modell hatályba lépett) 1.889,3 betöréses lopás jutott 100.000 lakosra. Ld. DAUDISTEL, Howard C.: On the Elimination of Plea-Bargaining: The El Paso Experiment. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 61. o.

[542] ROSETT, Arthur – CRESSEY, Donald R.: Justice by Consent: Plea Bargains in the American Courthouse. Philadelphia, 1976. 90-91. o.

együttműködésre épülő magatartáshoz. A normák hivatkozási keretté válnak, amelyet az ügyészek és a védők (sőt, a bírók és a terheltek is) mindannyian alkalmaznak arra vonatkozóan, hogy megítéljék, mi az, ami igazságosnak, pártatlannak számít az egyes perekben. Látható, hogy némely általános megegyezés még El Pasoban is élt, annak ellenére, hogy a vádalkut meg kívánták szüntetni.

5. A MEDIÁCIÓ

Noha a régi magyar társadalomban a magánbosszú elve érvényesült, a vérbosszú idején is lehetővé tették sok esetben az egyezkedést. Mátyás idején pl. gondatlan emberölésnél mód volt a terhelt és a sértett rokonai közötti egyezkedésre. S noha a büntetőjog hazánkban is közjogi jelleget öltött, Nagy Lajos törvénye is megemlíti a kiegyezés lehetőségét, s ezt Zsigmond király is fenntartotta. A Hármaskönyv ugyanígy lehetővé tette a kiegyezést az ítélet meghozatala, kihirdetése és a végrehajtás közötti időszakban, és ilyenkor a bíróság nem avatkozott bele az ügybe. A XIII-XIV. században pedig megjelent hazánkban a választott bíráskodás is. A XIV. században, III. Károlynál jelent meg először a szabadságvesztés mint büntetési nem[543], és az vált uralkodó szankcióvá. A Csemegi-kódexben sem kapott helyt a kompozíció[544]. Ekkor a tettarányos, megtorló jellegű büntetőjogi felfogás volt az uralkodó, a felek egyezkedése az állam büntetőhatalmának gyengítését jelentette volna. 1908-ban megjelent a próbára bocsátás (I. Büntető Novella), majd a közérdekű munka, de ezek nem jelentettek igazi alternatívát a szabadságvesztéssel szemben. A rendszerváltás óta jelentek meg hazánkban annak az elképzelésnek a képviselői, amely szerint a büntető igazságszolgáltatásnak is meg kellene teremteni az alternatív vitarendezés rendszerét, mégpedig a mediáció (magyar kifejezéssel közvetítői eljárás) képében. Ez nemcsak a sértett számára elfogadhatóbb ítéletek meghozatalát segítheti elő, hanem az ítélkező bíróságok egyre növekvő túlterheltsége is mérséklődhet[545].

A büntetőeljárások többsége Magyarországon rendkívül és sokszor indokolatlanul elhúzódik. Különösen a kevésbé bonyolult ügyek esetén szembetűnő a felelősségre vonás lassúsága. Mindennapos problémát jelent, hogy az egyébként igen könnyen elintézhető ügyekben (tettenérés, beismerés, szemtanúk stb.) esetén sem élnek a hatóságok a bíróság elé állítás lehetőségével[546].

Noha a büntetőeljárások nagyon elhúzódnak, a lassan már elfogadottá váló vádelhalasztáson és az eljárás gyorsítását, egyszerűsítését célzó

---

[543] Ld. az 1723. évi XII. törvénycikket, amely vérfertőzés esetére rendelte el a szabadságvesztés alkalmazását.

[544] GÖRGÉNYI Ilona: A bűncselekménnyel okozott kár jóvátételének értékelése a Csemegi-kódexben. In: FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – MÉSZÁROS Bence (szerk.): Bizonyítékok. Tiszteletkötet TREMMEL Flórián egyetemi tanár 65. születésnapjára. Pécs, 2006. 175-185. o.

[545] FÖLDVÁRI József: A büntetőjog és a bűnözés a XX. század végén. In: Jogi beszélgetések. 2004. 16-21. o.

[546] Részletesen ld. HERKE Csongor: A bíróság elé állítás. Jura, 2000/1-2. 91-97. o. és HERKE Csongor: Die Vorgerichtsstellung im ungarischen Recht. JSz 2000/2. Internetes elérhetősége: http://www.extra.hu/jesz/herke2.html

különeljárásokon (tárgyalás mellőzése, tárgyalásról lemondás, bíróság elé állítás) kívül számos egyszerűsítő jogintézmény létezik. Ezek közé tartozik a sértett-terhelt mediáció is[547].

A mediáció eljárás-gyorsító szerepét emeli ki PAUS is: Norvégiában az Igazságügyi Minisztérium által a Mediátori Szolgálat számára felállított 5 fő cél egyike az eljárások gyorsításának és egyszerűsítésének elérése volt[548]. Néha persze a mediációs eljárás éppen az eljárás gyorsítása ellen hat: így pl. ha az ügy egyébként alkalmas lenne bíróság elé állításra és mediációra is, akkor a mediációs eljárás el is húzhatja (a másik formához képest) az eljárást[549].

A mediációnak azonban nemcsak az eljárást gyorsító szerepe van, hanem számos egyéb funkciót is betölt. KEMÉNY szerint[550] Norvégiában a mediációs és békítő szolgálat kialakításában a törvényhozó szemszögéből nézve a következő tényezők játszottak szerepet:

- a helyi közösség megerősítése annak érdekében, hogy kezelni tudják a kisebb kihágásokat (a konfliktus visszakerül a jogos tulajdonoshoz) anélkül, hogy ezzel gyengítenék a jogi védelmet;
- a büntetőeljárás gazdagítása;
- a bűnmegelőzés;
- az egyszerű és gyors eljárás;
- a gyors és konkrét válasz az egyén felé;
- hatásos szankciók, nevelői célzattal;
- lehetőség a szembenálló felek számára, hogy részt vegyenek a problémamegoldásban;
- egyéni megoldások;
- tényleges konfliktuskezelés;

---

[547] A mediáció igen kedvelt témája az elmúlt évtized magyar szakirodalmának. Nemcsak tanulmányok sokasága született a témában, hanem a kérdést monografikus szinten is feldolgozták, vö. GÖRGÉNYI Ilona: Kárjóvátétel a büntetőjogban, mediáció a büntetőügyekben. HVG-ORAC, Budapest, 2006.; EÖRSI Mátyás – ÁBRAHÁM Zita: Pereskedni rossz! Mediáció: a szelíd konfliktuskezelés. Budapest, 2003.; BARABÁS Andrea Tünde: Börtön helyett egyezség? Mediáció és más alternatív szankciók Európában. Budapest, 2004.; SÁRINÉ SIMKÓ Ágnes: A mediáció. A közvetítői tevékenység. Budapest, 2006. Éppen ezért ez a monográfia a mediációnak csak néhány sarokpontját érinti.

[548] PAUS, Karen Kristin: Victim-offender mediation in Norway. In: The European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorativ Justice (szerk.): Victim-offender mediation in Europe. Leuven University Press, 2000. 293. o.

[549] WRIGHT, Martin: Restorative justice: for whose benefit? In: The European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorativ Justice (szerk.): Victim-offender mediation in Europe. Leuven University Press, 2000. 23. o.

[550] KEMÉNY, Siri Ilona: Policy developments and the concept of restorative justice through mediation. In: The European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorativ Justice (szerk.): Victim-offender mediation in Europe. Leuven University Press, 2000. 89. o.

- előítéletek kialakulásának megelőzése;
- a sértett igényeinek figyelembevétele.

Amint a fenti felsorolásból is látható, a büntetőeljárás egyszerűsítése és gyorsítása csak az egyik szempont volt a 11 közül, amit Norvégiában a mediációs eljárás kialakításakor a törvényhozó figyelembe vett. Ezek közül a tényezők közül is kiemelt néhányat, így a mediációnak a bűnmegelőzésben betöltött szerepét.

5.1. A mediáció formái

Tágabb értelemben véve a mediáció is egyfajta diverzió, hiszen a sértett kártérítése és esetleges egyéb szolgáltatások fejében nem kerül sor a terhelt felelősségre vonására. A mediáció lényegében konfliktus feloldó közvetítés, amelynek során egy pártatlan harmadik személy (a közvetítő, mediátor) segít a feleknek, hogy érdekeik mentén létrejöjjön közöttük az egyezség. A közvetítő a felek közti kommunikáció és a választási lehetőségek kialakításában segít, a megállapodás keretének és tartalmának kidolgozásában a feleknek (és jogi képviselőiknek) van aktív szerepük[551].

A végrehajtandó szabadságvesztéshez képest alternatív büntetési nemeknek két fő csoportját különböztethetjük meg[552]. Az elsőbe tartoznak a felügyeleti jellegű szankciók (felfüggesztett szabadságvesztés, feltételes szabadlábra helyezés, pártfogó felügyelet, próbára bocsátás), a másik csoportot pedig a munkavégzés jellegű szankciók alkotják (hazánkban ide tartozik a közérdekű munka)[553]. Tehát a mediáció, a sértett és a terhelt közötti békéltetési eszköz egyfajta alternatív szankciónak is tekinthető azzal, hogy siker esetén büntetőeljárásra sem kerül sor[554].

A mediáció lényegét öt pontban foglalhatjuk össze[555]:

- a terhelt és a sértett kiegyezésének elősegítése;
- az önkéntesség elve érvényesüljön (mindkét fél járuljon hozzá)[556];

---

[551] SOMFAI Balázs: Pereskedés helyett egyezség. DDG 2001/december.

[552] DOMOKOS Andrea: Hogyan büntessünk másként? Alternatív szankciók szerepe a büntető igazságszolgáltatás rendszerében. FF 1997/1. 26. o.

[553] Az angolszász büntetési rendszer sajátosságairól ld. LÉVAI Miklós: A büntetőjogi jogkövetkezmények rendszere Angliában és Walesben; kriminálpolitikai tanulságok. KK 1991/42. 34-65. o.; SÁNTHA Ferenc: A büntetőjogi szankciórendszer alakulása Angliában és Walesben az 1990-es évek végén. In: Kriminálpolitika Nagy-Britanniában. 2000. 88-104. o.

[554] KEMÉNY Gábor: Sértetti jogok, kötelezettségek az új büntető eljárásjogi törvény tükrében. In: VARGHA László-emlékkönyv. 2003. 147-158.

[555] BARABÁS Andrea Tünde: Miért nincs még mediációs eljárás Magyarországon? RSz 1995/3. 24. o.

[556] Amint már említettük, TREMMEL szerint a büntetőeljárásban nem célszerű a „felek" kifejezés alkalmazása, hiszen a terhelttel szemben a hatóságok állnak jelentős többletjogosítványokkal, amely miatt az egyensúly felborul. Ez általában igaz a büntetőeljárásban, ugyanakkor a mediációs eljárás lényege éppen a hatósági elem kiküszöbölése mellett az ügy gyors, büntetőeljárás nélküli lezárása a felek

- célja a sértett érdekének védelme mellett a terhelt visszatartása is további bűncselekmények elkövetésétől;
- feltétele, hogy a tényállás tisztázott legyen és a terhelt bűnösségét beismerje;
- a felek közötti megegyezést mediátor (közvetítő) segíti elő.

A mediáció több előnnyel is jár[557]. A sértettnek a mediációs eljárás a bűncselekmény okozta trauma feloldásán felül azért is hasznos, mert az okozott kár (a bűncselekmények többségével ellentétben) teljes mértékben és ami rendkívül fontos: igen hamar megtérül. A terheltnél igen jelentős nevelő hatást fejt ki és úgy csökkenti a hatóságok ügyterhét, hogy visszatartó ereje is van.

NACSÁDY a mediációs eljárás menetében két fő modellt ismertet[558]:

a) a francia és
b) az amerikai mediációt.

ad a) A francia mediációs eljárás során a rendőri szervek megküldik az aktát az ügyésznek, aki a nyomozás elrendelése helyett az ügyet a mediátornak utalhatja át. Ennek feltételei:

- az ügy egyszerű megítélése,
- a terhelt beismerése,
- a terhelt nem bűnismétlő,
- véletlenszerű az elkövetés,
- a nevelő hatást várhatóan a mediációs eljárás is biztosítja.

Az ügynek a mediátorhoz érkezését követően a mediátor és a terhelt találkozik, majd a felek (terhelt és sértett) az ügyvédeik jelenlétében mediációs szerződést kötnek.

Franciaországban két, hivatalosan mediációval foglalkozó szervezet létezik: a fiatalkorúakkal és fiatal felnőttekkel foglalkozó egyházi szervezet, a Prado, valamint a magiszterek és ügyvédek által létrehozott tanácsadó szervezet, az AReSCJ. A Pradonál 1990-ben 90 %-os volt a mediációs eljárás eredményessége és az AReSCJ-nél is 70 %-ban megegyezés született a terhelt és a sértett között[559].

A mediáció eredményeképpen kerül sor a reparációra, amelynek során a terhelt a kár megtérítésén felül bizonyos tevékenységet végez (ez helyettesíti a büntetőjogi szankciót). Ennek két fő formája létezik: a direkt és az indirekt reparáció. Direkt reparációról beszélünk akkor, amikor a sértett elfogadja, hogy

---

egyetértésével és kölcsönös együttműködésével. A mediációs eljárásban tehát álláspontunk szerint alkalmazható a felek kifejezés. Vö.: TREMMEL Flórián: Magyar büntetőeljárás. Budapest-Pécs, 2001. 94. o.

[557] NACSÁDY Péter: Mi is az a mediáció? MJ 1995/3. 184. o.

[558] NACSÁDY Péter: Mi is az a mediáció? MJ 1995/3. 184-189. o. és NACSÁDY Péter: Az amerikai mediáció. MJ 1998/5. 298-304. o.

[559] NACSÁDY Péter: Mi is az a mediáció? MJ 1995/3. 186-189. o.

a terhelt kifejezetten neki szolgáltasson (pl. a megrongált kerítést megjavítja), míg indirekt reparáció esetén a terhelt más, közhasznú tevékenységet végez (pl. önkéntes munka a hétvégéken).

ad b) Az amerikai mediáció során a rendőrségnek jóval nagyobb szerep jut és fellépnek a laikus bírák is. Két fő formája van az amerikai mediációnak:

- kiscsoportos mediáció: a felek és a mediátor külön tevékenységén alapul;
- nagycsoportos mediáció: a felek és a mediátor együttes tevékenysége.

A mediációnak az amerikai formája mindig a nagycsoportos mediáció elsődlegességén alapul. Azaz a mediátor a felekkel és tanácsadóikkal együttesen találkozik és kísérli meg az egyezségkötést. Ha szükséges, sor kerül a felekkel való külön-külön egyeztetésre (kiscsoportos mediáció). Ha a felek megegyeznek, akkor erről jegyzőkönyv készül, amit a hatóságoknak is megküldenek (sikertelen egyeztetést követően is készül jegyzőkönyv, amit szintén eljuttatnak a hatóságoknak).

Az egyes államokban más és más módszerek alakultak ki. Kanadában léteznek ún. mediációs központok, a két legismertebb a VORP és a CMS. A VORP célja a sértett és a terhelt kibékítése azt követően, hogy a bíróság megállapította a terhelt bűnösségét, de a büntetés kiszabását felfüggesztette. A CMS pedig nem büntetőjogi jellegű közösségi mediációs szolgálat (családi viták, munkahelyi nézeteltérések stb. kezelésére), de jól szolgálja a bűnmegelőzést[560]. San Franciscóban állami szervektől független mediációs eljárás folyik 1977. óta, elsősorban a fiatalkorúakkal foglalkozva és megelőző céllal. Brooklynban pedig 1978. óta létezik mediációs szervezet. Itt a bíróság már a feljelentés alapján kiválogatja a mediációra alkalmas ügyeket (feltételek: legfeljebb 1. 000 $ kár illetve legfeljebb 8 napon belül gyógyuló sérülés), azokat megküldi a mediátornak, aki 15 napon belül találkozóra hívja a feleket és együttes jelenlétükben próbál egyeztetni. Ezek a mediációs eljárások 85 %-ban eredményre vezetnek.

A mediáció korábban vázol előnyei mellett nem mellékes az sem, hogyan fogadja a terhelti és a sértetti oldal, ha a hagyományos büntetőeljárást megkerülve rendeződne az ügy. BARABÁS felmérése[561] alapján megállapítható, hogy a terheltek 61,2 %-a a teljes tényleges kárt megtérítené, ha ennek fejében kikerülhetné a büntetőeljárást, míg 36,7 %-uk annyit térítene meg, amennyit a sértett kér (ez több is lehet a tényleges kárnál, ld. fájdalomdíj). A sértetti oldalt vizsgálva megállapítható, hogy a középiskolát végzettek kevésbé hajlandók az egyezségre. Az alacsonyabb iskolai végzettségű (8 általános) és a

---

[560] NACSÁDY Péter: Az amerikai mediáció. MJ 1998/5. 299-300. o.

[561] BARABÁS Andrea Tünde: A mediáció esélyei Magyarországon egy empirikus vizsgálat tükrében. KI/33. 156-157. o.

felsőfokú végzettségű sértettek hajlamosabbak a büntetés elengedésére a kár megtérítése fejében. Általában nem, kor, családi állapot és bűncselekmény fajta tekintetében nincs különbség a sértettek között, de a jobb anyagi helyzetben levők, az először sértetté válók és a vallásosak engedékenyebbek, megbocsátóbbak a többieknél.

A mediációról összességében elmondható, hogy a hatóságok ügyterhének csökkentése, az eljárások gyorsítása, a hatékonyabb bűnmegelőzés, és mindenekelőtt a bűncselekménnyel okozott kár minhamarabbi megtérülése érdekében mindenképpen fontos jogintézmény[562].

5.2. A mediáció jogi keretei Magyarországon

A mediáció normatív szabályozásával kapcsolatosan három fő területet kell érinteni:

a) a polgári ügyekben érvényesülő mediációt;

b) a vádelhalasztáshoz kapcsolódó jogintézményt és

c) a Be-ben szabályozott mediációt (közvetítői eljárást).

Elméletileg nincs akadálya annak sem, hogy a magánvádas ügyben a magánvádló a kár megtérítéséért vagy jóvátételért cserében ejtse el a vádat (indítványozza az eljárás megszüntetését), azonban ezt feltételül nem szabhatja, hanem csak egy „háttér-megállapodás" lehet[563].

ad a) Magyarországon a 2002. évi LV. törvény vezette be a közvetítői tevékenységet s tette ezáltal lehetővé a mediációs eljárást a polgári ügyekben. A törvény célja, hogy elősegítse a személyi és vagyoni jogokkal kapcsolatban felmerült azon polgári jogviták rendezését, amelyekben a felek rendelkezési jogát törvény nem korlátozza. A közvetítés itt olyan sajátos permegelőző, konfliktuskezelő, vitarendező eljárás, amelynek célja a vitában érdekelt felek kölcsönös megegyezése alapján a vitában nem érintett, harmadik személy (közvetítő, mediátor) bevonása mellett a felek közötti vita rendezésének megoldását tartalmazó írásbeli megállapodás létrehozása. A közvetítő feladata, hogy a közvetítés során pártatlanul, lelkiismeretesen, legjobb tudása szerint közreműködjön a felek közötti vitát lezáró megállapodás létrehozásában. A felek közös megegyezés alapján az általuk választott személy közvetítőként történő felkérését írásban kezdeményezhetik. Ha a közvetítő elfogadta a felkérést, a felekhez intézett elfogadó nyilatkozatában meghívja a feleket az első közvetítői megbeszélésre és tájékoztatja őket a képviselet lehetőségéről. A közvetítői eljárásban a közvetítő a feleket részletesen meghallgatja, biztosítva,

---

[562] TÓTH Mihály: A tett-központú büntetőjogtól a sértett-központú büntetőjogig. Jura, 2005/1. 189-192. o.

[563] TREMMEL Flórián: Magyar büntetőeljárás. Budapest-Pécs, 2001. 565. o.

hogy a felek egyenlő elbánásban részesüljenek. Ennek során a felek kifejthetik érdekeik alapján kialakított álláspontjukat és a rendelkezésükre álló iratokat is bemutathatják. A közvetítői eljárás befejeződik

- a megállapodás aláírásának napjával,
- azon a napon, amelyen az egyik fél közli a másik féllel és a közvetítővel, hogy a közvetítői eljárást befejezettnek tekinti,
- azon a napon, amelyen a felek egybehangzóan kijelentik a közvetítő előtt, hogy kérik a közvetítői eljárás befejezését, vagy
- a felek eltérő megállapodása hiányában a nyilatkozat aláírásának napjától számított négy hónap elteltével.

ad b) A Be. a vádelhalasztás keretei között már a mediáció bevezetése előtt is adott lehetőséget az eljárás kikerülésére a sértett kárának megtérítése és egyéb kárjóvátételi hajlandóság esetén[564]. Eszerint az ügyész a vádemelés helyett háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetéssel büntetendő bűncselekmény miatt, a bűncselekmény súlyára és a rendkívüli enyhítő körülményekre tekintettel a vádemelést egy évtől két évig terjedő időre határozattal elhalaszthatja, ha ennek a gyanúsított jövőbeni magatartásában mutatkozó kedvező hatása feltételezhető. Az ügyész a vádemelés elhalasztása mellett magatartási szabályok megállapítását vagy kötelezettség előírását láthatja szükségesnek. Ilyenkor a vádemelés elhalasztása előtt pártfogó felügyelői vélemény beszerzését rendeli el, majd ennek elkészülte után a gyanúsítottat meghallgatja. A meghallgatás során (tekintettel a pártfogói véleményben foglaltakra is) tisztázni kell, hogy a gyanúsított a kilátásba helyezett magatartási szabályok megtartását és kötelezettségek teljesítését vállalja-e, és képes-e azokat teljesíteni. Ha ez szükséges, a pártfogó felügyelő is meghallgatható[565].

Az ügyész által megállapított magatartási szabályok megtartását és a kötelezettségek teljesítését a pártfogó ellenőrzi és segíti. A pártfogó e feladatainak a teljesítéséhez más szervek és szervezetek segítségét is igénybe veheti. Az ügyész a gyanúsított részére kötelezettségként írhatja elő, hogy

- részben vagy egészben térítse meg a sértettnek a bűncselekménnyel okozott kárt,
- más módon gondoskodjék a sértettnek adandó jóvátételről,
- meghatározott célra anyagi juttatást teljesítsen, vagy a köz számára munkát végezzen (a köz javára teljesített jóvátétel),
- pszichiátriai vagy alkoholfüggőséget gyógyító kezelésben vegyen részt.

Az ügyész az eljárást a vádemelés elhalasztásának lejártától számított harminc napon belül megszünteti, ha a vádemelés elhalasztásának tartama

---

[564] TÓTH Mihály: A kárenyhítés jogi rendezésére várva. BSz Különszám, 1999. 36-44. o.
[565] VÓKÓ György: Pártfogó felügyelet és utógondozás. BöSz 2000/1. 25-45. o.

eredményesen telt el. Ha viszont a gyanúsított a magatartási szabályokat súlyosan megszegi vagy kötelezettségét nem teljesíti, az ügyész vádat emel.

ad c) A közvetítői eljárás a Be. indokolása szerint célszerűségi, eljárás gyorsítási szempontokat és a sértett jogainak fokozottabb figyelembe vételét, valamint a nemzetközi, elsősorban Uniós követelmények érvényesülését szolgálja.

Az EU-s dokumentumok közül ki kell emelni az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (99) 19. számú, a tagállamok számára a büntető ügyekben alkalmazott mediáció tárgyában elfogadott ajánlását és az Európai Unió Tanácsának a sértett büntetőeljárásbeli jogállásáról szóló 2001/220/IB számú kerethatározatát.

A közvetítői eljárás a büntetőeljárással párhuzamosan folyó eljárás. Elrendelésének feltételeit, valamint az eredményes eljárás jogkövetkezményeit a Be. teremti meg, részletes szabályairól azonban a mediációs törvény rendelkezik (ld. 2006. évi CXXIII. törvény).

A közvetítői eljárás alapvető szabályait részben a Be., részben a Btk. tartalmazza. Ezek közül az alábbi kérdéseket emeljük ki:

1. a közvetítői eljárás feltételei,
2. a közvetítői eljárás menete,
3. a közvetítői eljárás következménye (eredménye).

ad 1. A közvetítői eljárásnak pozitív (konjunktív) és negatív (alternatív) feltételi vannak. A Be. 221/A. §-a szerint mediációnak az alábbi okok együttes fennállása esetén van helye:

- Három bűncselekmény-csoport (személy elleni, közlekedési, vagyon elleni) valamelyike esetén.
- Ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény miatt folyik az eljárás.
- A tevékeny megbánás miatt (Btk. 36. §) az eljárás megszüntetésének vagy a büntetés korlátlan enyhítésének lehet helye.
- A gyanúsított a nyomozás során beismerő vallomást tett.
- A gyanúsított vállalja, és képes is a sértett kárát megtéríteni, vagy a bűncselekmény káros következményeit más módon a sértettnek jóvátenni.
- A gyanúsított és a sértett is indítványozza a mediációt, vagy önkéntesen hozzájárult a közvetítői eljárás lefolytatásához.
- A bírósági eljárás lefolytatása mellőzhető, vagy megalapozottan feltehető, hogy a bíróság a tevékeny megbánást a büntetés kiszabása során értékelni fogja a bűncselekmény jellegére, az elkövetés módjára és a gyanúsított személyére tekintettel.

Azonban ezen feltételek fennállása esetén sem lehet lefolytatni a mediációs eljárást, ha a Btk. 36. § (3) bekezdésében felsorolt bármelyik kizáró ok áll fenn, azaz a terhelt

- többszörös vagy különös visszaeső;
- a bűncselekményt bűnszervezetben követte el;
- bűncselekménye halált okozott;
- a szándékos bűncselekményt a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaideje alatt vagy a szándékos bűncselekmény elkövetése miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélése után, a szabadságvesztés végrehajtásának befejezése előtt, illetőleg próbára bocsátás vagy vádemelés elhalasztásának tartama alatt követte el.

ad 2. A közvetítői eljárásra utalásra hivatalból, vagy a gyanúsított, a védő, illetőleg a sértett indítványára kerülhet sor. Ilyenkor az ügyész – a gyanúsított és a sértett meghallgatása (szükség esetén pártfogói vélemény beszerzése) után – legfeljebb hat hónapra az eljárást felfüggeszti és az ügyet közvetítői eljárásra utalja. Ez ellen a felfüggesztő határozat ellen nincs helye jogorvoslatnak. A határozatot közölni kell a sértettel, a feljelentővel és a magánindítvány előterjesztőjével, valamint a közvetítői eljárás lefolytatására hatáskörrel és illetékességgel rendelkező megyei (fővárosi) igazságügyi hivatallal.

A közvetítői eljárás során tett vallomások a büntetőügyben nem használhatók fel bizonyítékként. A közvetítést a közvetítői tevékenységet végző pártfogó felügyelő végzi a mediációs törvényben meghatározott eljárási rend szerint[566].

A közvetítői eljárást a büntetőügyben eljáró ügyész (bíróság) székhelye szerint illetékes pártfogó felügyelői szolgálat közvetítői tevékenységet végző pártfogó felügyelője, vagy a pártfogó felügyelői szolgálatnál közvetítői tevékenység végzésére bejelentkezett ügyvédek névjegyzékén szereplő ügyvéd (közvetítő) folytatja le.

A közvetítő feladata, hogy a közvetítői eljárás során pártatlanul, lelkiismeretesen, a külön jogszabályban meghatározott szakmai követelmények szerint közreműködjön a megállapodás létrehozásában. A közvetítő jogosult és köteles mindazokat az adatokat megismerni, amelyek a feladatának ellátásához szükségesek (ezek tekintetében titoktartási kötelezettsége van). Az ügyész a közvetítői eljárásra utalásról szóló határozat (a bíróság az eljárást felfüggesztő végzés) kézbesítésével egyidejűleg a közvetítő rendelkezésére bocsátja az iratokat. A közvetítőre lényegében a hatóság tagjaira vonatkozó kizárási okok érvényesek azzal, hogy a hatóság tagja (annak hozzátartozója) sem lehet

---

[566] KISS Anna: A közvetítői eljárásról. KT 2006/43. 241-264. o.

közvetítő. Kizárási ok esetén az új közvetítő kijelöléséről a pártfogó felügyelői szolgálat vezetője dönt.

A közvetítői eljárás csak a sértett és a terhelt önkéntes hozzájárulásával folytatható le. Az eljárásban a sértett és a terhelt egyenrangú felek, az eljárás során bármikor visszavonhatják a részvételre vonatkozó hozzájárulásukat, és minden egyezségre önként kell jutniuk. Mindketten jogi képviselőt hatalmazhatnak meg (a büntetőügyben adott meghatalmazás és a kirendelés hatálya kiterjed a közvetítői eljárásra is).

A sértett és a terhelt indítványozhatja, hogy az általa megnevezett (legfeljebb két-két) személy a közvetítői megbeszélésen jelen lehessen, és érdekében felszólalhasson. A közvetítő az indítvány teljesítését csak akkor tagadhatja meg, ha a megnevezett személy jelenléte a közvetítői eljárás céljával ellentétes. Emellett, ha a közvetítői eljárásra utalt ügy körülményei indokolják, a közvetítő bevonhat a közvetítői eljárásba olyan személyt, aki a megállapodás létrejöttét a szakértelmével elősegítheti.

A közvetítő az ügyészi (bírói) határozatnak a pártfogó felügyelői szolgálathoz történt érkezésétől számított nyolc napon belül kitűzi az első közvetítői megbeszélés időpontját. A közvetítői megbeszélést rendszerint a pártfogó felügyelői szolgálat hivatali helyiségében kell megtartani. Az első közvetítői megbeszélésre történő idézésben a sértettet és a terheltet röviden tájékoztatni kell a közvetítői eljárás lényegéről, jogkövetkezményeiről, valamint jogaikról és kötelezettségeikről.

A közvetítői eljárást úgy kell megszervezni, hogy azt az első közvetítői megbeszéléstől számított három hónapon belül be lehessen fejezni, és a jelentés, továbbá a megállapodásról szóló okirat a büntetőeljárás felfüggesztése határidejének letelte előtt megérkezzen az ügyészhez, illetve a bírósághoz. Ha a sértett vagy a terhelt a kitűzött közvetítői megbeszélésen ismételten nem jelenik meg, és ezt a szokásos módon nem menti ki, úgy kell tekinteni, mint aki a hozzájárulását visszavonta.

A közvetítői megbeszélésen a közvetítő a sértettet és a terheltet a szükséges részletességgel meghallgatja. A közvetítő a sértettet és a terheltet egymás jelenlétében is, és egymás távollétében is meghallgathatja. A sértett és a terhelt az üggyel kapcsolatos álláspontját szóban kifejtheti, és a rendelkezésére álló iratokat is bemutathatja.

A sértettnek (ha a törvényes képviselet kötelező, a törvényes képviselőnek is; nem természetes személy sértett esetében pedig a képviseletére feljogosított személynek) és a terheltnek a megállapodás megkötésekor és aláírásakor személyesen, együttesen meg kell jelenniük. A jogi képviselő távolmaradása a közvetítői megbeszélés megtartásának nem akadálya, de a sértett, illetve a terhelt kérelmére a megbeszélést más időpontra kell kitűzni.

A közvetítői megbeszélésről a közvetítő feljegyzést készít. A feljegyzésben röviden ismertetni kell az eljárás menetét akként, hogy a jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése, valamint az eljárási szabályok megtartása nyomon követhető legyen.

A közvetítői eljárásban a megállapodás akkor jön létre, ha a sértett és a terhelt között a bűncselekménnyel okozott kár megtérítésében vagy a bűncselekmény káros következményeinek egyéb módon való jóvátételében azonos álláspont alakul ki. A megállapodásnak tartalmaznia kell, hogy

- a terhelt a bűncselekménnyel okozott kárt a büntetőeljárás felfüggesztésének tartama alatt vagy a vádemelés elhalasztása tartamának lejártáig egy összegben, illetőleg meghatározott rendszerességgel, részletekben fizeti meg vagy más módon nyújt jóvátételt,
- az eljárás költségeit ki viseli.

A közvetítő a sértett és terhelt között létrejött megállapodásról okiratot állít ki, amelyet a sértett, a törvényes képviselő és a terhelt is aláír. A közvetítő az okiratot a sértettnek, a terheltnek, és a jelen lévő képviselőjüknek átadja, ha a képviselő nincs jelen, részére az okiratot kézbesíti. A megállapodásról kiállított okirat közokirat.

A közvetítői eljárásban keletkezett iratok abban a büntetőeljárásban, amelyben a közvetítői eljárásra sor került, bizonyítékként nem használhatók fel, kivéve a közvetítés eredményeként létrejött megállapodást tartalmazó okiratot és a közvetítő jelentését.

A közvetítői eljárásban létrejött megállapodás nem érinti a sértettnek azt a jogát, hogy a büntetőeljáráson kívül a bűncselekményből származó igényét bírósági, választottbírósági vagy egyéb eljárás keretében érvényesítse.

A közvetítői eljárás azon a napon fejeződik be, amikor

- a megállapodás alapján a terhelt a bűncselekménnyel okozott kárt a sértettnek megtérítette vagy a bűncselekmény káros következményeit egyéb módon jóvátette,
- a terhelt a közvetítői eljárás eredményeként létrejött megállapodás teljesítését megkezdte,
- a sértett vagy a terhelt kijelenti a közvetítő előtt, hogy kéri a közvetítői eljárás befejezését,
- a sértett vagy a terhelt a hozzájárulását visszavonta, vagy mulasztását a hozzájárulás visszavonásának kell tekinteni,

- a terhelt nyilatkozatából vagy magatartásából egyértelműen megállapítható, hogy nem tesz beismerő vallomást, nem akarja jóvátenni a sértett kárát vagy nem járul hozzá a közvetítői eljáráshoz,
- az első közvetítői megbeszéléstől számított három hónap eredménytelenül eltelt.

A közvetítői eljárás befejezését követő tizenöt napon belül a közvetítő a közvetítői eljárásról jelentést készít, amelyet az eljárás befejezésére alapot adó okirattal együtt megküld az ügyésznek (bíróságnak), valamint a sértettnek, a terheltnek és képviselőiknek.

ad 3. A közvetítői eljárásnak háromféle eredménye és ez alapján négyféle következménye lehet:

- ha nem történt megegyezés (sikertelen mediáció): az ügyész a nyomozás folytatását rendeli el;
- ha a terheltnek és a sértettnek sikerült megegyezésre jutnia és a terhelt az okozott kárt a sértettnek megtérítette vagy a bűncselekmény káros következményeit egyéb módon jóvátette: három évnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekménynél az ügyész a nyomozást megszünteti, öt évnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekménynél az ügyész vádat emel (ilyenkor a büntetés korlátlan enyhítésének lehet helye);
- ha a terhelt a közvetítői eljárás eredményeként létrejött megállapodás teljesítését megkezdte, de a büntethetősége nem szűnt meg: az ügyész a három évet meg nem haladó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt a vádemelést egy évtől két évig terjedő időre elhalaszthatja.

Elvileg a Be. a mediációval kapcsolatosan mindvégig gyanúsítottról szól, de a 266. § (3) bek. c) pontja kifejezetten lehetővé teszi a bíróság számára a tárgyalás előkészítése során az eljárás felfüggesztését, ha közvetítői eljárásnak lehet helye. Sőt, a 287. § (1) bekezdése alapján akár a tárgyalás is elnapolható!

A visszaélések megelőzése végett (különösen az eljárás elhúzásának veszélyére tekintettel) a közvetítői eljárásra utalásnak a büntetőeljárás alatt csak egy alkalommal van helye.

2007. május 31. napjáig a Megyei Igazságügyi Hivatalok Pártfogó Felügyelői Szolgálatai összesített adatai alapján 724 ügyben 724 terheltet érintően 575 elrendelő határozat alapján folyt mediációs eljárás hazánkban. Ebből 297 esetben az ügyészség, 278 esetben a bíróság rendelte el a közvetítői eljárásra utalást[567]:

Megye	Határozatok száma	Ügyek (terheltek) száma	Ebből felnőtt korú terhelt	Ebből fiatalkorú terhelt
Baranya	107	137	112	25
Bács-Kiskun	53	58	56	2
Békés	14	46	46	0
B-A-Z	31	37	25	12
Csongrád	22	29	24	5
Fejér	6	6	4	2
Főváros	82	88	82	6
Gy-M-S	15	17	15	2
Hajdú-Bihar	28	29	28	1
Heves	53	66	59	7
J-N-Sz	15	21	21	0
K-E	15	15	15	0
Nógrád	6	11	11	0
Pest	15	21	21	0
Somogy	7	7	6	1
Sz-Sz-B	15	17	15	2
Tolna	2	2	2	0
Vas	5	5	5	0
Veszprém	72	99	74	25
Zala	12	13	10	3
Összesen	***575***	***724***	***631***	***93***

Az összesítés alapján megállapítható volt az is, hogy milyen bűncselekmény miatt folytatott eljárásban került sor a mediáció alkalmazására:

[567] CSILLAG Katalin: A közvetítői eljárás alkalmazásának gyakorlati kérdései. PTE ÁJK, Pécs, 2007. 8-9. o.

Bűncselekmény	Ügyek száma	ebből felnőtt terhelt	ebből fiatalkorú terhelt
Ittas járművezetés büntette	1	1	-
Ittas járművezetés vétsége	2	2	-
Közúti baleset gondatlan okozásának vétsége	109	108	1
Jármű önkényes elvételének vétsége	1	1	-
Foglalkozás körében elkövetett gondatlan veszélyeztetés vétség	7	7	-
Sikkasztás büntette	40	39	1
Sikkasztás vétsége	21	21	-
Csalás büntette	39	38	1
Csalás vétsége	23	23	-
Súlyos testi sértést okozó ittas járművezetés büntette	5	5	-
Könnyű testi sértés büntette	2	1	1
Könnyű testi sértés vétsége	4	2	2
Védekezésre képtelen személlyel szemben elkövetett könnyű testi sértés büntette	1	1	-
Rongálás vétsége	53	39	14
Rongálás büntette	7	5	2
Lopás vétsége	147	112	35
Lopás büntette	85	68	17
Súlyos testi sértés büntette	105	98	7
Súlyos testi sértés vétsége	5	4	1
Súlyos testi sértés gondatlan okozása	1	1	-
Rágalmazás vétsége	2	2	-
Becsületsértés vétsége	1	1	-
Iparjogvédelmi jogok megsértése vétsége	1	1	-
Orgazdaság vétsége	4	4	-
Orgazdaság büntette	1	1	-
Személyi szabadság megsértésének büntette	7	5	2
Jogtalan elsajátítás vétsége	9	7	2
Jármű önkényes elvételének büntette	3	3	-
Magánlaksértés vétsége	1	1	-
Hűtlen kezelés büntette	2	2	-
Légi közlekedés súlyos testi sértést okozó gondatlan veszélyeztetés vétsége	1	1	-
Készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés vétsége	2	2	-
Zsarolás büntette	2	1	1
Cserbenhagyás vétsége	4	4	-
Segítségnyújtás elmulasztásának vétsége	1	1	-
Hitelsértés vétsége	5	5	-
Közlekedés biztonsága ellen gondatlanságból elkövetett vétség	1	1	-
Súlyos egészségromlást okozó foglalkozás körében elkövetett gondatlan veszélyeztetés vétsége	1	1	-
Szerzői vagy szomszédos jogokhoz kapcsolódó jogok megsértésének vétsége	7	7	-
Közlekedés biztonsága elleni bűntett	7	1	6
Közlekedés biztonsága elleni vétség	1	1	-
Kényszerítés büntette	1	1	-
Közúti veszélyeztetés büntette	2	2	-
Összesen	***724***	***631***	***93***

5.3. Áldozatvédelem és büntetőpolitika

A Bc-t hatályba léptető és egyben több §-t is jelentősen módosító 2003. évi II. törvény indoklása szerint nemzetközi téren a kriminálpolitikában[568] alapvetően két irányzat figyelhető meg[569]. Az egyik irányzat a büntetőjogi fenyegetettség kiterjesztésében és a büntetőjogi represszió szigorának a fokozásában látja a bűnözéssel szembeni hatékony fellépés biztosítékát[570]. A másik irányzatot a végrehajtható szabadságvesztés[571] büntetés helyett a más büntetések (intézkedések) kiszabása (alkalmazása) felé való fordulás jellemzi[572]. Ennek keretében a hagyományos alternatív szankciók (a feltételes szabadságvesztéstől a pénzbüntetésen át az egyes intézkedésekig) mellett új, a 80-as és 90-es években egyre szélesebb körben elterjedő megoldások kerülnek alkalmazásra. KÖVÉR rámutat arra, hogy Angliában az alternatív büntetéseket nem a szabadságvesztés, hanem főként a pénzbüntetés helyett alkalmazzák, aminek az a következménye, hogy nem teljesítésük esetén olyanoknál is szabadságvesztésre változtatják át az alternatív szankciót, aki egyébként csak pénzbüntetést kapott volna[573]. Alternatív szankciónak kell tekinteni a diverziót, a jóvátételi megoldásokat, a diszkrecionális vádemelést és a tettes-áldozat közötti kiegyezést (mediáció) is.

GYÖRGYI szerint[574] a szankciórendszerben olyan elemeket kell elhelyezni, amelyek célja elsősorban a sértett kártalanítása. Ez azonban gyökeres büntetőpolitikai szemléletváltást igényel és csak a megfelelő anyagi jogi és eljárásjogi intézmények összehangolt kialakításával érhető el. Az 1980-as évektől számos nemzetközi szervezet által kibocsátott állásfoglalás, nyilatkozat, sőt, kifejezetten e célra létrejött szervezet célozta meg az áldozatvédelmet. Ilyennek kell tekinteni az ENSZ 1985-ös nyilatkozatát a bűncselekmények és a

---

[568] A kriminálpolitika PUSZTAI szerint tágabb kört ölel fel, mint a büntetőpolitika (ld. eltereléssel a büntető felelősségrevonás alól kivonható ügyek). Vö. A bűnözésről, a büntetőpolitikáról és az Országos Kriminológiai és Kriminalisztikai Intézet tevékenységéről. Interjú dr. PUSZTAI Lászlóval. RSz 1993/5. 49. o.

[569] KORINEK László: A büntetőpolitika irányelvei Magyarországon. BSz 2003/11-12. 62-72. o.

[570] ERDŐSY Emil: A hatályos büntető jogszabályok kialakulásának gazdaságpolitikai és kriminálpolitikai előzményei. In: GAL István László – KOHALMI László (szerk.): Emlékkönyv LOSONCZY István professzor halálának 25. évfordulójára. Pécs, 2005. 86-100. o.

[571] LŐRINCZ József: Büntetéspolitika és büntetés-végrehajtás 1970 és 2002 között. JSz 2003/1.

[572] Ezt költségszempontok is alátámasztják: a legköltségesebb szankció ugyanis a szabadságvesztés. Az alternatív megoldások közel tizedannyiba kerülnek, mint a börtönbüntetés. Ld. GÖNCZÖL Katalin: A nagypolitika rangjára emelkedett büntetőpolitika. JK 2002/5. 203. o. Angliai számítás szerint a börtönlétszám növelése sem csökkentené jelentősen a bűnözést (a börtönpopuláció 25 %-os növelése 1 %-os bűnözéscsökkenést eredményezne). Vö.: KERTÉSZ Imre: Büntetőpolitika – bűnmegelőzés. Hazai és külföldi példák. CJ 2002/11. 28. o.

[573] KÖVÉR Ágnes: Az angol büntetőpolitika törekvései a börtönnépesség csökkentésére. MJ 1991/9. 556. o.

[574] GYÖRGYI Kálmán: A büntetőpolitika és a büntetőjog fejlődési tendenciái. ÜL 1996/3. 21. o.

hatalmi visszaélések áldozataival kapcsolatban, az Európa Tanács szintén 1985-ös ajánlását az áldozatok büntetőjogi és büntető eljárásjogi jogállására. Az 1998-ban létrejött „Európai Fórum az Áldozatok Támogatására" nemzetközi szervezet tagja a magyar Fehér Gyűrű Áldozatvédő Egyesület is[575]. Az Európa Tanács R (96) 8. számú, az európai büntetőpolitikáról szóló ajánlásának 3. pontja szerint a büntetőjog egyik alapvető feladata a bűncselekmények áldozatainak a védelme. Az 5. pont szerint pedig minden államnak olyan büntetőpolitikát kell elfogadnia, amely a bűnelkövetők társadalmi beilleszkedését és az áldozatok segítését is szolgálja[576]. A Milánói Bűnmegelőzési Akcióterv 35. pontja kimondja, hogy el kell kerülni a társadalom rétegei szociális, politikai, kulturális, gazdasági marginalizálódásának és deprivatizációjának transzformálódását a büntetőeljárásba, azaz GÖNCZÖL szerint a tettarányos büntetés nem egyformán sújtja a különböző elítélteket[577]. Az ítéletnek tehát tekintettel kell lenni az elítéltek közti különbségekre is, ezzel is szolgálva rehabilitációjukat és reszocializációjukat. Azt is el kell kerülni, hogy maguk a terheltek érezzék a büntetőeljárás áldozatának magukat[578].

A büntetőpolitika SZABÓ szerint az állam erre jogosult szerveinek tevékenysége a bűnözéssel való konfrontálódásban. A büntetőpolitika azonban bűnmegelőzési politika is annyiban, amennyiben a bűnözés maga „kriminalizált deviancia"[579]. A büntető igazságszolgáltatás milyensége azonban nemcsak a kormányon, hanem a joggyakorlók és a jog területén dolgozó szakemberek munkáján is múlik (KÖVÉR[580]). Ahhoz tehát, hogy a büntetőpolitika ki tudja fejteni tevékenységet és elérje a kitűzött célt, a hatóságok tevékenységén felül az eljárás résztvevőinek aktív közreműködése is szükséges. Ennek egyik jó példája a mediáció.

Az Európa Tanács Miniszterek Bizottsága (99) 19-es számú ajánlásában fekteti le a mediációval kapcsolatos alapvető követelményeket. Az ajánlás szerint a büntetőpolitikában az egyes tagállamokban megfigyelhető tendenciaváltások indokolják a mediációs eljárás mind szélesebb körű

---

[575] VIGH József: Nyilatkozat az áldozatok jogairól a büntető igazságszolgáltatásban. BSz 1996/3. 33-39. o.

[576] Ajánlás az átalakulóban lévő Európában a büntetőpolitikáról. R (96) 8 számú ajánlás. Elfogadta a Miniszteri Bizottság 1996. szept. 5-én miniszteri megbízottak 572. ülésén. BL 1998/1. 25. o.

[577] GÖNCZÖL Katalin: Munkanélküliség, bűnözés, büntetőpolitika a fejlett polgári demokráciákban. FFP 1994/3. 321. o.

[578] Egy vizsgálat kimutatta, hogy a kábítószerező fiatalok körében milyen igazságtalan helyzetet szül, amikor egy pár ezer fős diszkóban a nyomozó hatóság szűkös tárgyi és személyi feltételei miatt csak találomra kiválogatott fiatalok ellen büntetőeljárást indítanak, miközben a többség ellen nem (holott a cselekményük semmiben sem különbözik azokétól). Vö.: FRIDLI Judit – PELLE Andrea – RÁCZ József: Kábítószerfogyasztás és büntetőpolitika. Esély, 1994/3. 101. o.

[579] SZABÓ András: Büntetőpolitika és alkotmányosság. JK 1995/9. 418-424. o.

[580] KÖVÉR Ágnes: A börtönnépesség csökkentésére irányuló angol büntetőpolitika eszközei és beavatkozási szintjei. MJ 1991/11. 685. o.

alkalmazását. A mediáció melletti érveknek kell tekinteni különösen az alábbiakat:

- a büntetőügyekben a mediáció egy rugalmas, széleskörű, problémamegoldó, kiegészítő vagy választásos módszer a hagyományos büntetőeljárásokhoz képest;
- növelni kell az áldozatnak, a tettesnek és másoknak (egyéb érdekeltek, akár érintett közösségek) részvételét a büntetőeljárásban[581];
- az áldozatok érdeklődésének legitimitása erősebb hangot kap akkor, ha áldozatukkal szembesítjük őket, kommunikálnak a tettessel (bocsánatkérés, jóvátétel);
- a tettesek felelősségérzetét növelni kell és lehetőségeket kell biztosítani a számukra, hogy jó útra térhessenek (újraintegrálás, rehabilitáció)[582];
- a mediáció csökkentheti az egyén és a közösség szerepének fontosságától való félelmet a megelőzésben, a bűnügy kezelésében és a konfliktusmegoldásban[583].

Az ajánlás szerint a mediáció speciális szakképzettséget, gyakorlatot és akkreditált tréninget igényel. Szükség van a nem állami szervezetek és a helyi közösségek közreműködésére a mediáció területén a büntetőügyekben, az egyén és a közösség közreműködésének összeegyeztetésére és koordinálására[584]. Azokban a közösségekben, ahol a mediátorok kötelezettségeiket gyakorolják, az összes képviseltetett társadalmi rétegnek érintettnek kell lenni, beleértve a kisebbségeket és az etnikai csoportokat is[585].

A mediáció során az önkéntesség elvének kell érvényesülnie, mindkét fél részéről. A mediáció során lefolytatott vita anyaga titkos, az semmilyen formában nem használható fel a büntetőügyben. Önmagában a mediációban való részvételre való hajlam alapján nem szabad tehát a bűnösségre következtetni. Az Európa Tanács alapelvi szinten leszögezi, hogy a mediációt az eljárás minden szakában (így a bírói szakban is) lehetővé kell tenni. Tehát egy általánosan

---

[581] KEREZSI Klára: Közösség és bűnmegelőzés: közösségi bűnmegelőzés. MT 2001/8. 929-946. o.
[582] NÉMETH Zsolt: Rendőrség a szociálpolitikában – szerepzavar vagy társadalmi szükséglet? KK Különkiadás. 1995. 352-356. o.
[583] HERKE Csongor: Mediáció, helyreállító igazságszolgáltatás és büntetőpolitika. BSz 2003/11-12. 51-61. o.
[584] KEREZSI Klára: A sértett-segítő szolgálatok az Egyesült Államokban. FFP 1991/3. 246-259. o.
[585] FAGET, Jacques: Mediation, criminal justice and community involvement. A European perspective. In: The European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorativ Justice (szerk.): Victim-offender mediation in Europe. Leuven University Press, 2000. 45. o.

elérhető szolgáltatásnak kell lennie, amely a büntetőjogi folyamatok különböző szintjein hozzáférhető [586].

A mediátor jól képzett szakember, aki mindig a felek kívánságainak megfelelően jár el. Nem kényszerítheti ki a megegyezést, nem zsarolhatja egyik felet sem (a sértettet azzal, hogy egyezség hiányában nem fog kártérítést kapni, a terheltet azzal, hogy a hagyományos eljárásban jóval súlyosabb büntetéssel sújthatják). A mediátort általában titoktartási kötelezettség terheli, azonban az Ajánlás mellékletének 30. pontja szerint köteles a hatóságok tudomására hozni azokat az adatokat, amelyek súlyosabb bűncselekmény elkövetésére utalnak.

A feleknek önként kell megegyezni. A mediátoroknak a büntető ügyekben eljáró hatóságokat tájékoztatni kell a mediáció lépéseiről és eredményeiről. A mediátorok jelentése nem kell, hogy tartalmazza a mediációs ülések tartalmát vagy bármilyen véleményt a feleknek a mediáció alatti viselkedéséről. A mediációs eljárás során hozott egyezségnek (illetve az azt szentesítő bírói határozatnak) res iudicata hatása van és a ne bis in idem elve alapján a további eljárás kizárt.

5.4. Mediáció és helyreállító igazságszolgáltatás

Napjainkban az igazságszolgáltatást az a veszély fenyegeti, hogy egyre inkább eltávolodik a közvetlen érintettektől – a sértettől és a terhelttől – azzal, hogy a hatóság tagjai a védő közreműködésével a konkrét esetből pusztán jogkérdést csinálnak. CHRISTIE kifejezetten úgy nyilatkozik, hogy a hatóság tagjai és a védők „eltulajdonították" a konfliktusokat az ügyben közvetlenül érintettektől[587]. Ez a mediátorok vonatkozásában is megtörténhet, ha túl hivatásossá válnak. Noha a mediációs eljárás egyik fő célja éppen az, hogy a konfliktus megoldása visszakerüljön azokhoz, akiktől származik, ha a mediátor eltávolodik a résztvevőktől, a mediációs eljárás (a hagyományos büntetőeljáráshoz hasonlóan) elszemélytelenedhet.

A XX. század elejétől kezdve VIGH szerint[588] háromféle igazságszolgáltatási koncepció terjedt el:

a) a retributív (megtorló) igazságszolgáltatás, amely a tettarányos, megtorló büntetés kiszabását tartja kívánatosnak (s ezáltal a sértett és a neki okozott kár nem büntetéskiszabási tényező)[589];

---

[586] AERTSE,. Ivo: Victim-offender mediation in Belgium. In: The European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorativ Justice (szerk.): Victim-offender mediation in Europe. Leuven University Press, 2000. 187. o.

[587] CHRISTIE, Nils: Conflicts as Property. BJC 1997/1. 4. o.

[588] VIGH József: A kárhelyreállító (restoratív) igazságszolgáltatás. MJ 1998/6. 328. o.

[589] FEHÉR Lenke: Retributive or restorative justice? 11th International Congress on Criminology. Budapest, 22-27 August, 1993. AJ 1994/3-4. 227-231. o.

b) a preventív (megelőző) igazságszolgáltatás, amely szerint a büntetés fő célja az elkövető jövőbeli magatartásának befolyásolása, azaz a további bűnelkövetéstől való visszatartás;
c) végül a restoratív (helyreállító) igazságszolgáltatás, amely szerint az igazságszolgáltatás fő feladata az áldozat kártalanítása[590] és a bűncselekmény előtti helyzet helyreállítása (s emellett az elkövető rehabilitálása, valamint a közösség bevonása az igazságszolgáltatásba).

A restoratív igazságszolgáltatást VIGH kárhelyreállító, GÖNCZÖL helyreállító igazságszolgáltatásnak nevezi[591]. Tekintettel arra, hogy a restoratív igazságszolgáltatásnak nemcsak a kár, hanem az eredeti (a bűncselekményt megelőző) állapotnak a helyreállítása a célja, a továbbiakban GÖNCZÖL fogalmát tekintjük irányadónak[592].

VIGH a helyreállító igazságszolgáltatásnak 5 fő jellemzőjét sorolja fel[593]:

- vissza kell állítani a bűncselekmény objektív helyzetének megfelelő értékelést (ideértve a kárt és a sérelemokozást),
- a felelősségre vonás célja az elkövető és az áldozat közti konfliktus feloldása és a megbontott társadalmi állapot helyreállítása[594],
- az igazságszolgáltatás célja az elkövető rehabilitálása is, a társadalomba való visszafogadás,
- a szankció nem az elkövetett bűncselekmény megtorlása, hanem a bűnözés megelőzése, a minél zavartalanabb társadalmi együttműködés érdekében kerül kiszabásra,
- végül fontos elem az igazságszolgáltatás társadalmiasítására való törekvés (pl. felelősségre vonás társadalmi bíróság útján, munkahelyi fegyelmi eljárásban, mediációs eljárás keretében).

WRIGHT a helyreállító igazságszolgáltatás három formáját különbözteti meg[595]:
a) a tekintélyi,
b) a demokratikus és
c) az egyoldalú helyreállító igazságszolgáltatást.

---

[590] NAGY Ferenc: A bűncselekmény áldozatának állami kártalanítása. MJ 1993/4. 200-205. o.
[591] GÖNCZÖL Katalin: A nagypolitika rangjára emelkedett büntetőpolitika. JK 2002/5. 203. o.
[592] HERKE Csongor: Mediation and restorative justice. JSz 2005/2.
[593] VIGH József: A kárhelyreállító (restoratív) igazságszolgáltatás. MJ 1998/6. 330-331. o.
[594] Az eredeti állapot helyreállítása mint büntetőjogi szankció jelenik meg pl. a jogi személyek büntetőjogi felelősségénél is. Vö. FANTOLY Zsanett: Societas delinquere non potest...? Szeged, 2002.; FANTOLY Zsanett: A jogi személy büntetőjogi felelősségre vonhatóságának büntető eljárásjogi kérdései. In: Keresztmetszet. 2005. 35-45. o.
[595] WRIGHT, Martin: Restorative justice: for whose benefit? In: The European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorativ Justice (szerk.): Victim-offender mediation in Europe. Leuven University Press, 2000. 19-38. o.

ad a) Néhány országban bevezették a helyreállító igazságszolgáltatást oly módon, hogy a bíróságok és tisztviselőik megőrzik az ellenőrzést az eljárás felett, ők hozzák meg a döntéseket még akkor is, ha az áldozatok és elkövetők beleegyezését kérik[596]. A tekintélyi helyreállító igazságszolgáltatás WRIGHT szerint alapvetően atyáskodó. Feltételezi, hogy a hatalommal rendelkezők tudják, mi a legjobb a többieknek. Három lényeges jellemzője van:

- a döntéseket a hatalom képviselői, a hatóságok hozzák, az áldozat és elkövető közötti mediációs szolgáltatásokat a hatalom képviselői szervezik (a civil szervezetek részvétele elenyésző);
- a jóvátétel értelmezése egy nagyon szűk síkban mozog, inkább az eredményre fektetve a hangsúlyt, mintsem magára az eljárásmódra;
- inkább az elkövetővel foglalkozik, mint az áldozattal, és inkább büntető jelleggel alkalmazzák (a jóvátétel csak mellékes szempont).

A tekintélyi helyreállító igazságszolgáltatás keretében az áldozatok ritkán nyilváníthatják ki beleegyezésüket, alig vesznek részt a megoldások kialakításában és azok végrehajtásában. A szociális munkásnak, aki bíróság számára készít beszámolót, lehetősége van az áldozattal informálisan megvitatni a jóvátételt, erre a beszélgetésre azonban akkor kerül sor, amikor még nem beszélhetett a terhelttel, és ekkor kell döntenie.

A mediációs eljárás egyik célja az eljárás lerövidítése. Ugyanakkor néha éppen ellenkező hatást vált ki: a könnyen kezelhető, gyorsan megoldható ügyekben a sértett-terhelt közötti megegyezés elhúzódhat. Ezáltal az eljárás túlzott lerövidítése a mediáció gyakoribb alkalmazása ellen hat. Ez történt Angliában is, amikor a politikusok úgy döntöttek, gyorsítani kell az eljárást. A visszaeső fiatalkorú tettesek esetében a letartóztatás és az ítélethozatal között átlagosan eltelt idő 142 nap volt. Ahelyett, hogy a maximális időt próbálták volna lerövidíteni, célként az átlagos idő felére való csökkentését jelölték ki, vagyis 72 napot[597]. A bíróságokra nehezedő nagy nyomás miatt ezáltal nagyon kis idő van arra, hogy a sértettek eldöntsék, részt kívánnak-e venni a mediációban. Emiatt aztán Angliában a bíróság esetenként csak órákra rekeszti be a tárgyalást, hogy eközben megírják a jóvátételi és cselekvési határozatokat[598], ezáltal a sértetteket vagy csak telefonon érik el, vagy egyáltalán nem.

---

[596] WRIGHT, Martin: Restoring Respect for Justice: A Symposium, Winchester, Waterside Press, 1999.
[597] Home Office: No more Excuses: A New Approach to Tackling Youth Crime in England and Wales. White Paper, Cm 3809, London, Stationery Office, 1997. 7.2.-7.3. pont.
[598] WRIGHT, Martin: Restorative justice: for whose benefit? In: The European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorativ Justice (szerk.): Victim-offender mediation in Europe. Leuven University Press, 2000. 21. o.

A tekintélyi helyreállító igazságszolgáltatás jellemzője a jóvátétel szűk értelmezése. STRAW szerint lehetséges, hogy a jóvátételt magába foglalja a sértett és a terhelt közötti mediáció, de ez nem része annak a folyamatnak, amely eldönti, hogy milyen mértékű legyen a jóvátétel[599]. A hivatalos irányelv azt ajánlja a szociális munkásoknak, akik még a jóvátételi határozat előtt írják meg beszámolójukat, hogy olyan jóvátételi tevékenységet javasoljanak, amelynek inkább köze van az elkövetett cselekményhez, mintsem a terhelt személyéhez.

A terhelt így nem kap lehetőséget arra, hogy jóvátételt ajánljon fel, csak kötelezik annak végrehajtásra. A sértett és a terhelt közötti mediáció egy lehetőség, de csak azután, hogy a bíróság már eldöntötte, mi legyen a jóvátétel. A sértettel megbeszélik a jóvátételt, de anélkül kell erről döntenie, hogy találkozna a terhelttel. Tehát csak a konfliktus kis része kerül vissza az érintettekhez (sértett, terhelt), a legnagyobb részét a büntetőhatalom képviselői tartják ellenőrzés alatt.

Amikor a középpontban a terhelt és annak tette áll, és nem pedig a sértett, az gyakran annak a jele, hogy egy látszólagosan helyreállító szankciót büntető jelleggel alkalmaznak. LAUNAY és MURRAY szerint voltak esetek, amikor a sértett és a terhelt megegyeztek a jóvátételben, de a bíróság a tettarányosságra hivatkozva megnövelte azt. Ez mindkét felet csalódottá tette, mert a megállapodásukat nem vették figyelembe. A jóvátétel legmegfelelőbb formája az, ha a terheltnek egy sértetteket és terheltet tömörítő csoportban kell részt vennie[600].

A helyreállító igazságszolgáltatás akkor tekintélyi, ha annak során a terheltet szembesítik tetteinek hatásaival. A terhelt megszégyenítése is része lehet ennek. Tendencia, hogy a tekintélyi helyreállító igazságszolgáltatás egyoldalú abban a tekintetben, hogy a figyelmet a tettesre és nem pedig az áldozatra fordítja. A jóvátételi határozat tartalma a bíróságok ügye, és a sértett-terhelt mediációt pusztán úgy tekintik, mint a terhelt szembesítését tettével[601].

ad b) A demokratikus (közösség-központú) helyreállító igazságszolgáltatás jellegzetessége elsősorban az, hogy a közösség által és értük működik. Ez a helyreállító igazságszolgáltatás tág értelmezésű jóvátétel fogalmat foglal magában, és célja mind a sértett, mint a terhelt hasznára válni.

---

[599] STRAW, Jack: Calling Young Offenders to Account: UK Applications of Restorative Justice. Speech at conference of Office of Public Management and Thames Valley Police, 1998. október 29.

[600] LAUNAY, Gilles – MURRAY, Peter: Victim-Offender Groups. In: WRIGHT, Martin – GALAWAY, Burt (szerk.): Mediation and Criminal Justice: Victims, Offenders and Community. London, Sage, 1989. 113-131. o.

[601] A tekintélyi helyreállító igazságszolgáltatással kapcsolatos további problémák tekintetében ld.: ZEHR, Howard – MIKA, Harry: Fundamental Concepts of Restorative Justice. Contemporary Justice Review, 1998/1. 47-55. o.

WRIGHT szerint a mediációs szolgáltatásnak két fő alapja van: a pénzügyi forrás és az elvégzett munka[602]. Ezekhez különböző szinteken lehet hozzájutni:

Pénzügyi forrás	Elvégzett munka
• a központi költségvetés és a helyi kormányzatok (kórházak, szociális szervek stb. ellátása) • egyének és cégek adója • jótékonysági szervezetek által biztosított pénzösszegek • egyének és szervezetek adományai	• a központi szervek és helyi kormányzatok által nyújtott szolgáltatások • civil szervezetek által nyújtott szolgáltatások (pl. Áldozatsegítő Szervezet[603]) • civil szervezet által alkalmazott szakképzett munkaerő, önkéntesek • az egyének által végzett önkéntes munka

Mindkét felsorolásban az első pont az állam tevékenysége, az utolsó pont a legdemokratikusabb vagy közösség központú. A civil szervezetek előnye a hivatalos szervekkel szemben, hogy ők önállóak, tehát kritizálhatják a kormányzati politikát[604].

A demokratikus helyreállító igazságszolgáltatásból a közösségnek ugyanúgy haszna van, mint a tekintélyi helyreállító igazságszolgáltatásból. Viszont demokratikusabb, mert az emberek közvetlen részvételével működik. Azok a rendszerek, amelyek a demokratikus helyreállító igazságszolgáltatást használják, közösség központúak lesznek. Természetesen fel kell készülniük a kényszer mint ultima ratio használatára, de először az önkéntes módszerekkel próbálkoznak. A tekintélyi helyreállító igazságszolgáltatással ellentétben, a demokratikus helyreállító igazságszolgáltatás megengedi a sértettnek, a terheltnek és segítőiknek, hogy amennyire lehetséges, ők döntsenek a jóvátételről (de nem a büntetésről!)[605]. Ugyancsak részt vehetnek az eljárásban a sértett és a terhelt családtagjai és nem tekintik őket diszfunkcionálisnak[606].

---

[602] WRIGHT, Martin: Restorative justice: for whose benefit? In: The European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorativ Justice (szerk.): Victim-offender mediation in Europe. Leuven University Press, 2000. 24. o.

[603] FEHÉR Lenke: Az áldozatok jogai és az áldozat-segítő szervezetek. KT 1999/36. 121-147. o.

[604] FEHÉR Lenke: Az áldozatvédelem civil szervezetei Magyarországon. BSz Különszáma 1999. 45-51. o.

[605] KISS Szabolcs: A bűncselekmények áldozatainak segítéséről – a legújabb hazai tendenciák. In: GÁL István László – HORNYÁK Szabolcs (szerk.): Tanulmányok Dr. FÖLDVÁRI József professzor 80. születésnapja tiszteletére. PTE ÁJK, Pécs, 2006. 155-164. o.

[606] WEITEKAMP, Elmar: The Paradigm of Restorative Justice: Potentials, Possibilities and Pitfalls. Monsey, Criminal Justice Press, 1999. 115-126. o.

BAZEMORE és WALGRAVE szerint hangsúlyt kell fektetni mind a formális, mind az informális igazságszolgáltatásra[607].

A demokratikus helyreállító igazságszolgáltatás nemcsak az eredménynek tulajdonít fontosságot (munka, bocsánatkérés, kompenzáció stb.), hanem a folyamatoknak, a sértett és a terhelt közötti kommunikációnak is. Az elszenvedett sérelem valószínűleg nem helyreállítható, de csökkenteni kell annak valószínűségét, hogy a terhelt újból bűncselekményt kövessen el. A demokratikus helyreállító igazságszolgáltatás mindenkit egyenlően kezel, de a sértettekkel „egyenlőbben" bánik, mint a többieket. A sértettek számára lehetséges nyereség legalább olyan fontos, mint a terheltre kifejtett hatás.

A tekintélyi és a demokratikus helyreállító igazságszolgáltatás fő ismérveit az alábbi táblázat szemlélteti[608]:

Tekintélyi helyreállító igazságszolgáltatás	**Demokratikus helyreállító igazságszolgáltatás**
A hatóság dönt	Az érintettek döntenek (a közösség részvételével)
Tettarányos	A sértett és a terhelt körülményeihez igazodik
Fiatalkorú terheltekre alkalmazzák csak	Bármilyen terheltekre használják
Jelentéktelen bűncselekményeknél	Bármilyen bűncselekménynél
A terhelt kényszerítése	A terhelt felajánlásával indul
A gyorsaság a cél	Időt adnak a megegyezésre
Kiegészítő megtorló rendszer	Helyreállító rendszer
Büntető jellegű közmunka	Jóvátétel célú közmunka

ad c) Az egyoldalú helyreállító igazságszolgáltatás körébe azok az intézkedések tartoznak, amelyek nem büntetés jellegűek, azonban a sértett vagy a terhelt számára szeretnének hasznot teremteni. A 19. századi büntetések (magánzárka, kényszerű hallgatás stb.) szigorúságára adott válaszként a 20. században megjelentek a kezdeményezések az elítéltek rehabilitálására. A sértettek számára való helyreállító intézkedések később jelentek meg[609]. 1988

---

[607] BAZEMORE, Gordon – WALGRAVE, Lode: Restorative Juvenile Justice: In Search of Fundamentals and an Outline for Systemic Reform. Monsey, CJP 1999. 45-74. o.

[608] WRIGHT, Martin: Restorative justice: for whose benefit? In: The European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorativ Justice (szerk.): Victim-offender mediation in Europe. Leuven University Press, 2000. 28. o.

[609] Új-Zélandon 1963-ban az állami kompenzáció bevezetésével, egy évvel később pedig az Egyesült Királyságban az erőszakos bűncselekmények áldozatai számára. Vö.: WRIGHT, Martin: Restorative

óta az angol bíróságok kötelesek megjelölni az okot, ha nem ítélnek meg kártérítést és/vagy jóvátételt[610].

1983-ban Strasbourgban az erőszakos bűncselekmények áldozatainak kártalanításáról Európai Egyezményt írtak alá, amelynek aláírását a 2321/2001. (XI. 5.) Kormányhatározat erősítette meg. A magyar Kormány egyébként 1999-ben határozatban jelölte meg a bűncselekmények áldozatai és hozzátartozóik védelme, káruk megtérülése, enyhítése érdekében teendő jogalkotási feladatokat és egyéb intézkedéseket[611]. Ennek megfelelően alkották meg a 209/2001. (X. 31.) Kormányrendeletet, amely azonban csak az erőszakos bűncselekmények következtében sérelmet szenvedett személyek állami kártalanításáról szól.

Az állami kártalanítás mellett Nyugat-Európában számos helyreállító kezdeményezés és projekt működik. Ezek egy része áldozatsegítő szervezet, amelynek keretében önkéntes segítséget nyújtanak a bűncselekmények áldozatainak[612]. Más részük a terheltet kötelezi önkéntes munkára, amelynek keretében a terhelteknek elsősorban a bűncselekmények áldozatai részére kell segítséget nyújtani[613]. Ezeknek a programoknak a céljai azonban összezavarodtak: egyszerre rehabilitációs és büntetés jellegűek. Az pedig, hogy a fizikai munka büntetés jelleget ölt, azt a látszatot kelti, mintha a munka egy elkerülendő, kellemetlen dolog lenne.

Az egyoldalú helyreállító igazságszolgáltatás tehát azért sem érheti el a célját, mivel azzal, hogy vagy a sértettet, vagy a terheltet segíti (és nem mindkettőt egyszerre), nem segíti elő a két fél közötti kommunikációt sem.

5.5. A mediáció bűnmegelőzésben betöltött szerepe

Európában a mediációs szabályok kialakítása során számos tényezőt vettek figyelembe. Az említett norvég példa mellett több európai ország törvénykezését (törvény-előkészítési folyamatát) megfigyelve megállapítható: a mediáció bűnmegelőzésben betöltött szerepét mindenhol kiemelten kezelték[614].

Nagy-Britanniában 1998-ban született meg a Bűnözés és Rendbontás Elleni Rendelet (Crime and Disorder Act), amely szerint a bíróságok helyett a helyi önkormányzatok és a rendőrség által végrehajtott bűnmegelőzési stratégiákra kell helyezni a hangsúlyt. A jogalkotó szerint ugyanis, ha sikeres a

---

justice: for whose benefit? In: The European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorativ Justice (szerk.): Victim-offender mediation in Europe. Leuven University Press, 2000. 19. o.

[610] Vö. Crime and Disorder Act rendelkezései.

[611] 1074/1999. (VII. 7.) Kormányhatározat.

[612] GÖRGÉNYI Ilona: A bűncselekmények áldozatait segítő szervezetek Európában és szerepük a bűnmegelőzésben. In: Bűnmegelőzés. 1994. 74-104. o.

[613] Home Office, Department of Health and Welsh Office. National Standards for the Supervision of Offenders in the Community. London, Home Office Probation Division, 1995.

[614] FENYVESI Csaba: A bűnmegelőzésről. RSz. 1992/4. 34-39. o.

helyi bűnmegelőzés, akkor kevesebb lesz az áldozat. A jogszabály a sértett-terhelt közötti mediációt tekinti az egyik leghatékonyabb bűnmegelőzési eszköznek[615]. Ugyancsak Nagy-Britanniában jött létre 1999-ben az Angol és Walesi Fiatalkorúak Igazságszolgáltatási Tanácsa, amely a mediációs projektekben jelentős feladatot szánt az általa létrehozott Bűnmegelőzési Tanácsnak.

Amikor Norvégiában 1991-ben a mediációs eljárást törvénybe iktatták, a bűnmegelőzés fontosabb szempont volt, mint az alternatív konfliktuskezelés demokratikus értéke[616], amely azt jelentette, hogy az emberek találkoznak, felelősséget vállalnak tetteikért és így van beleszólásuk saját életük alakulásába. Mint már említettük, a törvényhozó a mediációs törvény alkotásakor irányadó 11 szempont között kiemelt helyet szánt a bűnmegelőzésnek. Miután sor került a törvény gyakorlati alkalmazására, az Oslói Egyetem Kriminológiai Intézete 1996-ban felmérést készített. Eszerint az Igazságügyi Minisztérium, a Főügyész és néhányan a mediátorok és koordinátorok közül úgy tekintették a mediációs és békítő szolgálatot, mint csupán a bűnmegelőzés egy eszközét, nem pedig, mint egy fórumot, ami arra hivatott, hogy saját jogán különböző konfliktusokat kezeljen[617]. CHRISTIE szerint a bűnmegelőzésért folytatott munka kritikus pontja az, hogy helyreállítsuk az emberek közötti szociális helyzetet, amelynek segítségével láthatóvá válnak a problémák és növekszik azon kívánalmunk, hogy ezek az ellentétek a másik féllel megoldódjanak[618].

Franciaországban 1982-ben alakult meg a Sértetteket Védő és Bűnmegelőzési Iroda (Bureau de la Protection des Victimes et de la Prévention), amely felelt a sértett segítéséért és a sértett-terhelt közötti mediációért[619]. 1983-ban létrehozták a Közösségi Tanácsok a Bűnmegelőzésben (Conseil Communal de Prévention de la Délinquance, CCPD) intézményét. Ez a bűnmegelőzési tanács 5 szinten végezte munkáját (döntési, tárgyalási, végrehajtási, koordinációs és cselekvési szint). Ezek közül a második, tárgyalással, értékeléssel és felügyelettel foglalkozó szintnek fontos feladata volt a mediációs eljárások során. 1989-ben igazságügy-minisztériumi körlevélben előírták, hogy a városok tárcaközi bizottságainak akcióiban a mediátoroknak is részt kell venni.

---

[615] WRIGHT, Martin: Restorative justice: for whose benefit? In: The European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorativ Justice (szerk.): Victim-offender mediation in Europe. Leuven University Press, 2000. 27. o.

[616] KEMÉNY, Siri Ilona: Policy developments and the concept of restorative justice through mediation. In: The European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorativ Justice (szerk.): Victim-offender mediation in Europe. Leuven University Press, 2000. 86. o.

[617] DULLUM, Jared – CHRISTIE, Nils: Konfliktrådene. The Mediation and Reconciliation Service. Oslo, Criminological Institute, University of Oslo, 1996.

[618] CHRISTIE, Nils: Conflicts as Property. BJC 1997/1. 1-15. o.

[619] JULLION, Daniel: Victim-offender mediation in France. In: The European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorativ Justice (szerk.): Victim-offender mediation in Europe. Leuven University Press, 2000. 214. o.

A körlevélben hét hosszan kifejtett legfontosabb tényező között a sértett-tettes mediáció másodikként szerepel a bűnmegelőzésben. A miniszterelnök 1989. november 15-i körlevele meghatározta a büntetőjogi bíráskodásban résztvevő közvetítők szerepét a bűnmegelőzésben és a mediációt a városok politikájában és a városi szociális fejlődésben az ötödik legfontosabbnak jelöli meg. 1991-ben „Mediáció és alternatív büntetőeljárás" címmel konferenciát rendeztek, amely 150 gyakorlati szakember (köztük 100 bíró) részvételével zajlott. Az igazságügy-miniszter záróbeszédében kifejtette: a mediáció fő célja a társadalmi béke helyreállítása és a bűnmegelőzés[620].

Németországban BANNENBERG szerint[621] a rendőrség nem nyitott a sértett és a terhelt közötti mediációra, igen ritkán utalja az ügyeket a mediációs szolgálatok elé. Az ügyek mediációs útra terelése főként jogi tényezőktől függ (a nyomozás kérdésében nem a rendőrség, hanem az ügyészség mondja ki az utolsó szót). Ezt a szervezetet is erősen köti a sértett és a terhelt közötti mediációval kapcsolatos általános szemlélet. Az utóbbi időben azonban megfigyelhető bizonyos növekvő érdeklődés a rendőrség körében a mediáció lehetőségével szemben. Mindez összefüggésbe hozható a bűnmegelőzés központi kérdéssé válásával[622], az áldozatok érdekeinek védelmére irányuló kísérletekkel a büntetőeljárás során, valamint a bűnüldözés hatékonyságára irányuló törekvésekkel[623].

---

[620] HERKE Csongor: A sértett-terhelt mediáció szerepe a bűnmegelőzésben. In: Határőrség és bűnmegelőzés 2003. 101-108. o.

[621] BANNENBERG, Britta: Victim-offender mediation in Germany. In: The European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorativ Justice (szerk.): Victim-offender mediation in Europe. Leuven University Press, 2000. 260. o.

[622] KORINEK László: A bűnmegelőzés lehetőségei átalakuló társadalmunkban. In: KK 1999. 254-283. o.

[623] FENYVESI Csaba: A bűnmegelőzés és a határőrség. In: Határőrség és bűnmegelőzés. 2003. 177-183. o.

Összegzés

I.

A megállapodások tárgyával, a konszenzus-orientált eljárási beszélgetésekkel kapcsolatban különböző felfogások alakultak ki. Az egyes fogalmi megnevezések bizonyos módon árulkodnak a mindenkori szerzőnek a megállapodásokkal kapcsolatban kialakult ellen-vagy rokonszenvéről; az „egymás mellett elbeszélés"[624] veszélyének alapját sokkal inkább a megállapodások nem tisztázott formája, tartalmi minősége és kötelező erejének kérdése, kevésbé a puszta fogalmi meghatározása képezi. Itt elsősorban a „megegyezésről"[625] (Verständigung) és a „gentleman's agreement"[626] kifejezésekről van szó. Ezenkívül még a „Deal"[627], „egyezség"[628] (Vergleich), vagy a „kooperáció"[629] (Kooperation) bukkannak fel fogalomként. A legjobbnak a „megállapodás"[630] (Absprache) kifejezés bizonyult, s mondjuk ezt annak ellenére, hogy a Német Bírói Szövetség Nagy Büntető Bizottsága által kidolgozott szakvélemény, az ún. „Münsteri tézisek"[631] a Verständigungot fogadták el mint semleges főfogalmat[632].

A polgári perrendtartásban meglévő, az egyezség megkötésére való ösztönzésnek a büntetőeljárásra semmilyen meghatározó ereje nincs. A büntetőeljárások és polgári eljárások két eltérő alapból indulnak ki: az előírásokat és alapgondolatokat nem lehet válogatás nélkül az egyik eljárási rendből a másikra kiterjeszteni. Amíg a polgári eljárásokban a felek a rendelkezési elv értelmében[633] az eljárás tárgyáról rendelkezhetnek, a büntetőeljárásban a legalitás elvének érvényesülése ezt megakadályozza. Amíg a

---

[624] DENCKER, Friedrich – HAMM, Rainer: Der Vergleich im Strafprozess. Alfred Metzner Verlag 1988. 37. o.

[625] SCHMIDT-HIEBER, Werner: Verständigung im Strafverfahren. München, 1986.

[626] DAHS, Hans: Rezension zu Schmidt-Hieber, Verständigung im Strafverfahren. München 1986. NJW 1987/1318. o.

[627] DEAL, Detlev: Der strafprozessuale Vergleich. StV 1982/545. o.

[628] DEAL, Detlev: Der strafprozessuale Vergleich. StV 1982/545. o.

[629] DAHS, Hans: Rezension zu Schmidt-Hieber, Verständigung im Strafverfahren. München 1986. NJW 1987/1318. o.

[630] SCHÜNEMANN, Bernd: Absprachen im Strafverfahren? Grundlagen, Gegenstände und Grenzen. In: Gutachten zum 58. Juristentag. München, 1990.

[631] KINTZI, Heinrich: Verständigungen im Strafrecht – Überlegungen zu den Thesen und dem Gutachten der Grosse Strafrechtskommissiom. JR 1990/8. 309. o.

[632] FAKÓ Edit: Vádalku a kontinentális jogrendszerben. In: Publ. Univ. Miskolc. Sect. jur. et pol. Tomus 20/1. 2002. 255. o.

[633] BAUMANN, Jürgen: Grundbegriffe und Verfahrensprinzipien des Strafprozessrechts. Stuttgart-Berlin-Köln-Mainz, 1979. 56. és azt köv. oldalak.

büntetőeljárás egyik célja az anyagi igazság feltárása[634] – bár TREMMEL szerint nemcsak felesleges, hanem kifejezetten káros is az igazsághoz jelzőt tenni[635] –, a polgári eljárásjogban a formális igazság elve a meghatározó[636]. A két eljárási forma közötti további alapvető különbségre DENCKER és HAMM mutattak rá: a büntetőeljárásban a megállapodások megkötéséhez és megvalósulásához a bíróság döntése szükséges. Egy peren kívüli egyezség, az eljárásnak a bíróság döntése nélküli befejezése – akár ítélet vagy határozat formájában – a büntető perben nem lehetséges. Ez a polgári perrendtartás területén teljesen másképpen van: a perbeli egyezséggel „megvonják az addig lefolytatott vitával kapcsolatban hozott döntés talaját"[637].

II.

A nyomozati elv önmagában nem akadályozza meg az eljárás résztvevői közötti megállapodások és megegyezések megkötését, a büntetőeljárásokban kötendő megállapodások megengedhetőségét illetően ennek a megállapításnak csupán csekély jelentősége van, mivel a más eljárási alapelvekkel való összeegyeztetéséről ezáltal még semmit nem lehet mondani. Az alapelvek közül négyet kell külön is kiemelni:

a) a fair eljárás elvét (és ezen belül az ésszerű időtartam követelményét);
b) az egyenlő elbánás elvét;
c) az ártatlanság vélelmét, valamint
d) a bírói eljáráshoz való jogot.

ad a) A „fair eljáráshoz" való jog, az uralkodó nézet szerint, a jogállamiság elvéből származtatható. A „fair eljárásra" való igény az egyes büntetőeljárások jogállami karakterét garantálja. A „fair eljárás" alapelvét az EJEE 6. cikk 1. pontja határozza meg. Az alapelv konkretizálásával (a jogállamiság elvének határozatlanságára és „hatótávolságának" bizonytalanságára tekintettel) óvatosan kell bánni. Alapvetően természetesen a törvényhozó feladata, hogy a lehetséges szabályozások közül egyet kiválasszon. Körvonalait és vezérelveit a joggyakorlat határozza meg. Minden részletében érvényes parancsokat és tilalmakat azonban hiába is keresnénk. Tipikusan éppen az egyedi esetekben lehet a megfelelő szempontokat figyelembe venni. Ha ezek a szempontok nem mások, mint a jogállamiság szempontjából betartandó

---

[634] ROXIN, Claus: Strafverfahrensrecht. 22. Auflage. Beck, 1991. 2. és azt követő oldalak.
[635] TREMMEL Flórián: Magyar büntetőeljárás. Budapest-Pécs, 2001. 36. o.
[636] RANFT, Otfried: Strafprozessrecht. Systematische Darstellung für Studium und Praxis. Stuttgart-München-Hannover-Berlin, 1991. 269. o.
[637] DENCKER, Friedrich – HAMM, Rainer: Der Vergleich im Strafprozess. Alfred Metzner Verlag 1988. 30. o.

követelmények, különösen a fegyverek egyenlőségének[638] a biztosítása vagy az anyagi valóság kiderítése, nem marad más hátra, minthogy minden egyedi eset kapcsán meg kell állapítani az összképet. Azt kell megvizsgálni, hogy vajon a megállapodások teljesítésénél megvalósul-e a „fair eljárás" alapelvének sérelme. A megállapodások egyik alapfeltétele a résztvevők kölcsönös bizalma. Az ígéretekbe vetett bizalom megsérülése és ezáltal magának a „fair eljárás" alapelvének a sérelme akkor valósul meg, ha egy ígéretet, egy megállapodást a bíróság vagy az ügyészség részéről adott garancia mellett sem tartanak be. Ezért amennyiben a tanács elnöke felismeri, hogy az adott ígéretét nem tudja betartani, alkotmányjogi kötelezettsége, hogy a védő és a vádlott figyelmét (szükség esetén tárgyalásra való visszahívás útján) felhívja pl. arra, hogy számításba jöhet egy, a megállapodásban rögzített minősítésnél súlyosabb minősítés megállapítása. A figyelmeztetési kötelezettség a „fair eljárás" elve által támasztott követelményből származtatható.

Az eljárás résztvevői és a bíróság közötti megelőző megállapodások nélkül is meghiúsíthatja a védelem stratégiáját a vádlott-társ beismerő vallomása. Azt szintén az egyedi eset vizsgálata kapcsán lehet eldönteni, hogy a vádlott-társnak a megállapodás folytán letett beismerő (és a másik vádlottra nézve terhelő) vallomása kapcsán milyen feltételek között valósul meg a másik vádlottnak a „fair eljárás" alapelvébe vetett bizalmának sérelme[639]. A vádlott-társsal szembeni ígéretek a kompetencián túl megsértik a törvény előtti egyenlőség elvét is.

Az ésszerű eljárás követelménye (más kifejezéssel az eljárás gyorsításának elve) is a „fair eljárás" elvének része. Ezt az EJEE 5. Cikk 3. pontja és a 6. Cikk 1. pontja rögzíti. Ennek alapján a terheltnek joga van a meghatározott időn belüli meghallgatásra és arra, hogy az eljárást ésszerű időn belül (fogva lévő terhelt esetén pedig a lehető leggyorsabban) lefolytassák. Szűken értelmeznénk, ha a megállapodásokban a bírók részéről csak a munkájuk megkönnyítésére és időmegtakarításra irányuló motívumot látnánk. Sokkal inkább az eljárás gyorsításának elve az, ami a bírót jogállami és büntető eljárásjogi megfontolásból arra ösztönzi, hogy az eljárás résztvevőivel kapcsolatba lépjen, a büntetés mértékére vonatkozó tárgyalásokba kezdjen, és hogy a gyanúsítottal vagy a védőjével közölje, hogy a bíróság beismerő vallomás esetén mekkora büntetési mérték kiszabására gondolt.

ad b) A legalitás elve nemcsak a jogállamiság elvéből származtatható, hanem a büntetőeljárás valamennyi gyanúsítottjának és vádlottjának az egyenlő elbánás iránti igényéből is. Ugyanazon bíróság előtti azonos tényállás

---

[638] FENYVESI Csaba: Fegyveregyenlőség az ügymegismerésben. Collega. 2002/5. 8-12. o.
[639] TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 91. o.

fennforgása esetén a vallomással kapcsolatos korai megegyezés nem vezethet lényegesen eltérő büntetéshez, mint a súlyosan terhelő bizonyítékok nyomása alatt letett vallomás alapján kiszabásra kerülő[640].

Az Alkotmány 57. § (1) bekezdésében megtalálható általános egyenlőségi tétel az alapvető alkotmányos elvek közé sorolható, s mint alapjog magában foglalja az egyenlő elbánásra való igényt. Azonban az egyenlőtlen bánásmód is megengedett, sőt, ajánlatos is, ha azt előre látható, a tényekből adódó vagy egyébként objektíve célszerű ok alapozza meg. Ezért nem áll fenn önkényes egyenlőtlen elbánás abban az esetben, ha végeredményben a vallomás letételére vonatkozó korai megegyezés vezet a büntetés enyhítéséhez, nem pedig egy későbbi, a terhelő bizonyítékok nyomására letett vallomás. Korai vallomást a vádlott akár saját belátásából is tehet, akkor is, ha ez éppen egy megállapodás keretében történik meg. Ezt az ügy felderítésében való közreműködés, a tanúkról való lemondás[641], az eljárás gyorsítása és az igazság kiderítésben való közreműködés miatt enyhítő körülményként lehet figyelembe venni[642].

ad c) Ha feltehető, hogy vádlottnak a tárgyaláson tett vallomását a védelemnek és bíróságnak egy, a vallomáshoz kötött büntetésenyhítés részleteiről való beszélgetése előzi meg, a bíróságnak az ilyen beszélgetés lefolytatására irányuló készsége az ártatlanság vélelmével való elkerülhetetlen konfliktushoz vezet[643].

Az ártatlanság vélelme megakadályozza, hogy valakit bűnösként kezeljenek anélkül, hogy törvény által szabályozott eljárás keretében a bűnösségét bebizonyították volna. Ez a „vélelem" csak az ítélet jogerőre emelkedésével szűnik meg[644]. A vádlottnak ez a fajta védelme akkor felejtődik el, amikor a tárgyalás illetve a beismerő vallomás letétele előtt a bíróság és a védelem között a még le sem tett vallomáson alapuló büntetésenyhítési szempontok kerülnek megtárgyalásra. Ugyanis itt a védelem számára fennáll a „point of no return" veszélye. Ha a beismerő vallomás letételének lehetőségét akár csak szóba hozzák, a korlátoktól mentes védelem elveszti meggyőzőerejét a váddal szemben. Már pusztán a vallomás letételére vonatkozó célzás a vád képviselője és a bíróság számára a vádlott bűnösségére való következtetéshez

---

[640] RANFT, Otfried: Strafprozessrecht. Systematische Darstellung für Studium und Praxis. Stuttgart-München-Hannover-Berlin, 1991. 276. o.

[641] HERKE Csongor: Die Möglichkeiten der vereinfachten Beweisaufnahme in der Vorgerichtsstellung. In: 80 éve Pécsett. Jubileumi előadások a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán. PTE ÁJK Pécs, 2003. 16. o.

[642] SCHMIDT-HIEBER, Werner: Verständigung im Strafverfahren. München, 1986. 78. és azt köv. oldalak.

[643] TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 99. o.

[644] KLEINKNECHT, Theodor – MEYER, Karlheinz: Strafprozessordnung. 44. Auflage, Beck, 1999. az EJEE 6. cikkéhez fűzött kommentár 12. és 15. pont.

vezet. A beismerő vallomás lehetőségének a felvetésének tehát olyan erős a bíróságra és az ügyészre gyakorolt pszichológiai hatása, hogy a védelem visszatérése a tagadáshoz és a felmentéshez gyakorlatilag kilátástalannak tűnik. Ezért a megállapodásokat legfőképpen a „monstre perekben" kötik[645] és főképp akkor, ha a várhatóan terjedelmes bizonyítás-felvétel mellett nehéz jog- és ténykérdéseket kell eldönteni[646].

A megállapodások megkötésének tipikus eljárási szituációja ezért semmiképpen sem a „relatív egyértelmű bizonyítási helyzet"[647], hanem az esetek nagy számában éppen ennek az ellentettje: a tisztázatlan, nehéz jogkérdés és bizonyítási helyzet. A védő a terjedelmes bizonyítási indítványok helyes megjóslásával keltheti fel a bíróság érdekét a megállapodások megkötésére. Ebben a szituációban tisztán pertaktikai megfontolásokon dől el, hogy megelégedjenek-e a felajánlott, „csonka" vallomással, vagy belemenjenek-e egy terjedelmes, kontradiktórius tárgyalásba, ahol a bizonyítási helyzet és a jogkérdés alapján a felmentés nem kevésbé valószínűbb, mint a bűnösséget kimondó ítélet.

A várhatóan magas büntetésre alapított szökés veszélye mint letartóztatási ok egyik oldalról az ártatlanság vélelmének durva megsértéséhez vezet[648]. Más oldalról azonban, ha ennek a gyakori és „kipusztíthatatlan"[649] letartóztatási oknak az állandó fenntartásából indulunk ki, világosan ki lehet mutatni, hogy a büntetéskiszabás problémájával kapcsolatos megfontolások már az eljárás korai szakaszában éppenséggel szokásosak, és ezért az ilyen megfontolások (éppúgy, mint az eljárás résztvevői között, már a bizonyítás-felvétel befejezése előtti, a büntetéssel kapcsolatos beszélgetések) még nem vezetnek az ártatlanság vélelmének sérelméhez. A tényleges elkövető és a valójában ártatlan terhelt kapcsán egyaránt feltételezhető, hogy már az eljárás nagyon korai szakaszában a büntetési mértékkel kapcsolatos előrejelzéseket tesz nemcsak az ügyész, hanem a védelem is. Az eljárás résztvevőinek a büntetéskiszabással kapcsolatos megfontolásai ezért nemcsak akkor megengedettek, ha a bíróság a felderítési kötelezettsége keretében a bizonyítás-felvétel befejezése után a vádlott bűnösségéről meggyőződést szerzett[650].

---

[645] HANACK, Ernst-Walter: Vereinbarungen im Strafprozess. Mainzer Runde, Ministerium der Justiz, Rheinland-Pfalz, 1985. 500. és azt köv. oldalak.

[646] SCHMIDT-HIEBER, Werner: Absprachen im Strafprozess – Privileg des Wohlstandskriminellen? NJW 1990/1884. o.

[647] TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 101. o.

[648] HERKE Csongor: A letartóztatás. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2002. 23. és 89. o.

[649] DAHS, Hans: Absprachen im Strafprozess – Chancen und Risiken. NStZ 1988/156. o.

[650] SCHÜNEMANN, Bernd: Absprachen im Strafverfahren? Grundlagen, Gegenstände und Grenzen. In: Gutachten zum 58. Juristentag. München, 1990. 98. o.

ad d) A vádlottnak lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a bíróság előtt a vele szemben előadott vádakra nyilatkozatot tehessen. Joga van arra, hogy indítványokat terjesszen elő, és a közvetlen kérdezéshez is joga van. Az azonban nem várható el, hogy a vádlott valamennyi, a vád, a védelem és a bíróság között lefolytatott beszélgetésnél is jelen legyen. Az ügyészség és a bíróság között is gyakran kerül sor a vádlottakkal kapcsolatos informális beszélgetésekre, s ezek tartalmát a vádlott soha nem fogja megismerni. Ezek a példák is mutatják a bíróságnak a vádlottal szemben fennálló információadási és meghallgatási kötelezettségének a határait. Egyes esetekben szükség is van arra, hogy a vádlott bevonása nélkül tárgyaljanak. A legtöbbször a bíróság akkor tájékoztatja a vádlottat, hogy miről volt szó a beszélgetésben, amikor a vádlott a tárgyalóterembe belép és ekkor kérdezi meg, hogy azzal, amit a védője a bíróságnak a megállapodás megkötése előtt mondott, egyetért-e. Ha nem tesz vallomást, akkor a korábbi megbeszélés értelmét veszti[651].

Ha a vádlott elítélésére olyan megállapodások alapján kerül sor, amelyeket a vádlott nem ismert, s amelyeknek a tartalmát a vádlott sem a tárgyaláson, sem a védő nyilatkozataiból sem ismerhetett meg, megsérti a vádlottnak a vádakra való nyilatkozáshoz fűződő jogát (akkor is, ha egy ilyen eset csak nehezen képzelhető el). Nem lehet azonban a bíróságot arra kötelezni, hogy az eljárás résztvevőinek valamennyi, a tárgyaláson kívüli megnyilvánulásait a vádlott tudtára adja, idecértve a saját közléseit is.

Az Alkotmány 57. § (1) bekezdése alapján senkit sem lehet a törvényes bírójától megvonni. A nyomozati eljárásban, a vádemelés alatt vagy azt közvetlenül megelőzően kötött megállapodások közvetlenül érinthetik ezt az alkotmányos alapelvet. Az ügyészség azonban nem köthet megállapodásokat a mozgásterén túlmenően. Így nem emelhet pl. egyszerűségi okokból csak azért a helyi bíróság előtt vádat, mert a védő egy, a megyei bíróság előtt történő vádemelés esetére számtalan, terjedelmes bizonyítási indítvány benyújtásával fenyegetőzik.

III.

A büntetőeljárási törvényben számos olyan előírást találunk, amelyek az eljárás résztvevői közötti hozzájárulásokra, beleegyezésekre, egyezségek, megállapodások kötésére vonatkozó elemeket tartalmaznak. Ez nemcsak az olyan különeljárásokban érvényes, mint pl. a magánvádas eljárások, amelyekben

---

[651] DAHS, Hans: Absprachen im Strafprozess – Chancen und Risiken. NStZ 1988/153. o.

az eljárásban résztvevők rendelkezési joga szélesebb körű, mint a rendes büntetőeljárásban, hanem azokban az eljárásokban is, ahol a klasszikus, kontradiktórius tárgyalás a jellemző. Megállapodásokat nemcsak a nyomozás során, hanem a közbenső eljárásban és a tárgyaláson is lehet kötni. Nem fogadható el az az álláspont, hogy mivel a Be-ben konkrétan semmi nem szerepel a megállapodásokról, a megállapodásokat nem megengedettnek kell tekinteni. Ha megvizsgáljuk egyesével a Be. konszenzus-orientált szabályait a törvényben való helyük, tartalmuk, mindenkori funkciójuk szerint, akkor meggyőződhetünk arról, hogy a megállapodások alapvetően megengedettek, s ezen konszenzus-orientált szabályozások tartalma és nagy száma arról is győzi meg a kétkedőt, hogy ezek nem pusztán kivételeknek vagy valamiféle külön szabályozásoknak[652] tekintendők.

A fő oka annak, hogy a bíróságok egyre nagyobb mértékben készek arra, hogy részt vegyenek a megállapodásokban, főleg az elsőfokú bíróságokon tapasztalható eljárásáradattal és az elintézésükből adódó nyomással magyarázható[653]. Ezért elismert nézet, hogy számos eljárást a leegyszerűsítő körülmények nélkül nem lehetne befejezni[654]. Sőt, ESER szerint kijelenthető, hogy a büntetőeljárás elérte a fejlődésének határait[655] – és ez a megállapítás hazánkban is érvényes.

Az igazságszolgáltató szervek túlterheltségének tényleges problémája magában hordozza a büntetőeljárás gyorsításának parancsát. Nemcsak a sértett érdeke, hanem a közérdek is azt diktálja, hogy a bíróság általános gondoskodási kötelezettsége keretében biztosítsa, hogy a büntetőeljárás lehetőleg gyorsan és mindenfajta szükségtelen késedelem nélkül fejeződjön be. Ha ezekhez még hozzávesszük, hogy az idő múlásával a tanúvallomások és a bizonyítási eszközök minősége inkább romlik, mint javul, mivel hosszabb idő elteltével a pontosság és az emlékezőképesség romlik leginkább; továbbá, hogy a tettest lehetőleg a bűncselekmény elkövetése után, minél hamarabb kellene megbüntetni, biztosítva mind az ésszerű időtartam követelményének érvényesülését, mind pedig figyelembe véve a megelőzés szükségességét (speciál- és generál-preventív szempontból egyaránt), egyértelművé válik, hogy a bíróság kutyaszorítóba kerül. A kötelezettség egyik oldala megköveteli az

---

[652] SIOLEK, Wolfgang: Verständigung im Strafverfahren – eine verfassungswidrige Praxis. DRiZ 1989/325. o.

[653] RUDOLPH, Kurt: Prozessflut und Erledigungsdruck. DRiZ 1992. 6. o.

[654] KLEINKNECHT, Theodor – MEYER, Karlheinz: Strafprozessordnung. 44. Auflage, Beck, 1999. 1885. o.

[655] ESER, Albin: Funktionswandel von Prozessmaximen. ZStW 1992/361. és 371. o.

anyagi igazság kiderítését, valamennyi releváns tény megállapítását, a „fair eljárás" érvényesítését, valamennyi, az eljárásban résztvevő személy meghallgatását. Másik oldalról pedig biztosítani kell a gyors eljárást, ahol is a büntetés a bűncselekményt mihamarabb követi, ahol a tanúk még jól emlékeznek a történtekre, ahol a vádlottnak nem kell a szükségtelenül hosszú eljárás miatt szenvednie, és nem kell az eljárás túlságosan hosszú tartamát büntetésenyhítő körülményként figyelembe venni.

Mindenekelőtt a törvényhozó figyelmét kell arra felhívni, hogy legyen úrrá az igazságügy túlterheltségén, mégpedig azáltal, hogy megnöveli az igazságügyben dolgozók személyi állományát, valamint a büntető eljárásjogot érintő, módosító rendelkezéseket hoz. Az eljárás gyorsítását célozza meg pl. a Be. 190. § (1) bek. i) pontja is, miszerint a meghatározott személlyel szemben indított nyomozást meg kell szüntetni, ha elrendelésétől számítva 2 év eltelt, és az ügyben a meghatározott személlyel szemben többet nem lehet eljárni. A tárgyalás mellőzése (Be. 464. §-tól), a bíróság elé állítás (Be. 516. §-tól) és a tárgyalásról lemondás (Be. 533. §-tól) kifejezetten az eljárás gyorsítását szolgáló különeljárás.

A büntetőeljárás célja – többek között – a jogbéke helyreállítása[656]. Ennek kapcsán elsősorban az ítéletnek a résztvevők általi, széleskörű elfogadásából lehet kiindulni. Vannak esetek, amikor a jogorvoslatról való lemondás a megállapodás részét képezi, amely által a bíróság (valamennyi, az eljárásban résztvevő által bejelentett jogorvoslatról való lemondást tekintve) nincs kitéve annak a veszélynek, hogy az ítéletét hatályon kívül fogják helyezni.

A megállapodás (és ezáltal az eljárás gyorsítása) a terhelt érdekét is szolgálja. Egy hosszabb ideig tartó, több napig elhúzódó tárgyalás a vádlott számára teljesen banális, de jelentős szervezési problémákkal járhat[657]. Ha az eljárás tartama a megállapodások miatt egy délelőttre vagy csak egy tárgyalásra korlátozódik, ez kevésbé érinti hátrányosan a vádlott körülményeit. Sok vádlott számára már maga a tárgyalás lefolytatása is büntetésként hat, számtalan vádlott magát a tárgyalás elhúzódását is büntetésnek érzi. Az „eljárási huzavona", és az, hogy mindez a nyilvánosság előtt zajlik, a nyomás, ami a rájuk nehezedik, sok vádlott számára olyan fokú idegi megterhelést jelent, hogy már maga az eljárás befejezése megváltást jelent a számukra[658]. Leggyakrabban a tárgyalás miatti stresszfaktor, a „stigmatizálás", és az eljárás kimenetelével kapcsolatos hosszú

---

[656] ROXIN, Claus: Strafverfahrensrecht. 22. Auflage. Beck, 1991. 2. o.
[657] TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 30. o.
[658] FEELEY, Malcolm: The process is the punishment. New York, 1979.

ideig tartó bizonytalanság a legnagyobb gond[659]. Mindebből az következik, hogy a gyanúsított és a vádlott sokszor egyedül a megállapodásban látja annak lehetőségét, hogy legyőzze az eljárás bizonytalan kimenetelével kapcsolatos félelmeit, amely félelem nemcsak a bűnösséggel, büntetéssel, hanem az együttműködő, humanitáson alapuló elintézési móddal kapcsolatban is fennáll[660]. Nyilvánvaló, hogy az eljárás alatt letartóztatásban lévő vádlottaknak még nagyobb az igényük arra, hogy tisztában legyenek az eljárás kimenetelével.

A tárgyalás a vádlott számára igen jelentős anyagi megterhelést jelent. A költségek egyrészről a sajátos körülményekből (bébiszitter szükségessége, bérkiesés, stb.), másrészről magából az eljárásból adódnak (minél hosszabbra nyúlik a tárgyalás, annál több eljárási költség merülhet fel; minél több tanút kell megidézni, annál magasabbak a tanú díjak; a szakvélemények miatti költségek is növelik az összköltséget; a védők általában tárgyalásonként állapítják meg az őket megillető honoráriumot stb.). Ha a bíróság a vádlott lakóhelyétől különböző városban van, az utazási- és szállásköltség még tovább növeli az összköltséget.

A sikeres megállapodás a védő számára annak a lehetőségét biztosítja, hogy megbízójának már korán megfelelő tájékoztatást tud nyújtani az eljárás tartamát, kimenetelét illetően. Az a védő, aki megbízóját már az első beszélgetés alkalmával meg tudja győzni a bíróhoz és/vagy az ügyészhez fűződő kiváló kapcsolatáról, a gyakorlatban igen jelentős bizalmat élvez a (potenciális) megbízó részéről. Mindemellett, ha az adott üggyel kapcsolatos tevékenységei lecsökkennek, új megbízót is képviselhet, a büntetés-végrehajtási intézetekben látogatásokat tehet stb., ezáltal a megtakarított időt nyereségként könyvelheti el[661].

Abszolút megengedhetetlenek és a megállapodásokkal kapcsolatos gyakorlat hitelét rontóak azok az ügyész és a védő között kötött megállapodások, amelyek a különböző esetek összekeveréséhez vezetnek. Ezek a megállapodások HÜBSCH szerint[662] a résztvevők néha egészen odáig elmennek, hogy a védő egy folyamatban lévő tárgyalás során a további bizonyítási indítványokról lemond, ha az ügyészség megígéri, hogy egy másik, szintén közös eljárásban a védelem szempontjából engedményeket tesz.

---

[659] DENCKER, Friedrich – HAMM, Rainer: Der Vergleich im Strafprozess. Alfred Metzner Verlag 1988. 124. o.

[660] PETERS, Karl: Strafprozess. 4. Auflage. Heidelberg, 1985. 80. o.

[661] SCHÜNEMANN, Bernd: Absprachen im Strafverfahren? Grundlagen, Gegenstände und Grenzen. In: Gutachten zum 58. Juristentag. München, 1990. 44. o.

[662] HÜBSCH In: Ministerium für Justiz, Bundes- und Europaangelegenheiten Baden-Württemberg (szerk.): Absprache im Strafprozess – ein Handel mit der Gerechtigkeit? Symposium am 20/21.11.1986 in Triberg, Tagungsbericht. Vollzugsanstalt Heilbronn, 1987. 69. o.

A megállapodások a tanúkat is érinthetik. Pozitív következménye lehet a megállapodás megkötésének, hogy megnyílhat a lehetőség a tanúkról való lemondásra, s a tanúk kihallgatásának mellőzésére; egy szavahihető beismerő vallomás után a bíróság megengedheti magának, hogy lemondjon a további bizonyítás-felvételről. Különösen a nemi bűncselekmények esetében kézenfekvő, hogy a bíró a tanúként kihallgatandó sértettnek az ebből származó a kellemetlen szituációt meg kívánja előzni.

HAMM attól tart, hogy a megállapodási gyakorlaton keresztül az egész igazságszolgáltatás jelentős tekintélyveszteséget szenved[663]. A másik veszélyforrás pedig az összehasonlításon alapuló téves ítélet meghozatala[664]. A veszélyek egyrészről a vallomás miatti nyomás látens lehetőségéből adódnak[665], másrészről fennáll annak a veszélye, hogy a vádlott túlságosan korán tesz beismerő vallomást, s ennek kapcsán a „point of no return" veszélyével állhatunk szemben és a felmentő ítélet meghozatalának lehetősége jelentős mértékben csökken[666]. A gyanúsított viseli továbbá annak a veszélyét is, hogy megfelelő, megbízható ügyvédet fogadott-e. Különösen a megállapodásoknál játszik jelentős szerepet a védő személyisége[667]. Végül ha a védő a honoráriumát napok szerint állapítja meg, a bírói szak lerövidítése számára jövedelemcsökkenéssel is járhat.

IV.

A megállapodások tartalma a terhelt, valamint az ügyészség és a bíróság oldaláról (az eljárás aktuális állásától függően, a megengedettségük jogi szempontból való értékelése nélkül) TSCHERWINKA szerint[668] többek között a következőkben áll:

---

[663] HAMM, Rainer: Absprachen im Strafverfahren? Grundlagen, Gegenstände und Grenzen. ZRP 1990. 339. o.

[664] DENCKER, Friedrich – HAMM, Rainer: Der Vergleich im Strafprozess. Alfred Metzner Verlag 1988. 124. o.

[665] SCHMIDT-HIEBER, Werner: Hinweis auf die strafmildernden Wirkungen eines Geständnisses? In: Festschrift für Rudolf Wassermann, 1985. 995. o.

[666] DAHS, Hans: Absprachen im Strafprozess – Chancen und Risiken. NStZ 1988/156. o.

[667] EYRICH In: Ministerium für Justiz, Bundes- und Europaangelegenheiten Baden-Württemberg (szerk.): Absprache im Strafprozess – ein Handel mit der Gerechtigkeit? Symposium am 20/21.11.1986 in Triberg, Tagungsbericht. Vollzugsanstalt Heilbronn, 1987. 165. o.

[668] TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 38. és azt köv. oldalak.

A megállapodások tartalmi összetevői a terhelt oldaláról	A megállapodások tartalmi összetevői az ügyészség és a bíróság oldaláról
• vallomás (rész-vagy teljes vallomás) • jóvátétel • az ügy felderítéséhez nyújtott segítség • lemondás a további bizonyítás felvételről, bizonyítási indítványok visszavonása, lemondás az eljárási kifogásról • jogorvoslatról való lemondás, a jogorvoslat visszavonása • közreműködés a hatósággal • vallomás tételére való készség más eljárásokban is, illetve vádlott-társakkal szemben is	• az eljárás gyorsítása, gyors vádemelés • bizalmi hozzájárulás • egy vádlott-társ kivonása az eljárás alól, gyors ítélethozatal • egyéb tettek/tettrészek bűnüldözésének mellőzése, lemondás a vád megváltoztatásáról • ígéret arra vonatkozóan, hogy egy „karcsú“ vallomást teljes beismerésként értékelnek, éppígy a vádlottnak a védővel szembeni nyilatkozatát • tárgyalás mellőzése, bíróság elé állítás tárgyalás helyett • enyhe büntetés • ígéret a büntetési keretet, a büntetés mértékét illetően • a büntetés „felezésére” vonatkozó ígéret • hozzájárulás egy meghatározott büntetés-végrehajtási intézetbe való elhelyezéshez • próbaidő • jogorvoslatról való lemondás ill. jogorvoslat visszavonása az ügyészség részéről • lemondás a tanúkról • a bíróság ígérete, hogy nem lépi át az ügyészi indítvány határait • ígéret arra, hogy az ügyvédet egy másik eljárásban mint kötelező védőt veszik majd figyelembe • az ügyészség ígérete, hogy a vádlottal vagy a védőjével szemben egy másik eljárásban előzékenyebb lesz

Megállapodásokat mindenekelőtt a következő eljárási helyzetekben kötnek[669]:

- nagy eljárások, eljárás sok tanúval, sok tárgyalási nap[670];
- tisztázatlan és nehézkes bizonyítási- és jogi helyzet;
- gazdasági- és adóbűncselekményekkel kapcsolatos büntetőeljárások;
- környezeti bűncselekmények;
- kábítószerrel összefüggő bűncselekmények;
- több tett/tettrészek miatti vádolás;
- ha a vádlott a büntetőeljárás alatt próbaidőn van;
- letartóztatásos ügyek;
- tárgyalás mellőzéses eljárások.

V.

A megállapodások nemcsak tematikai, regionális, időszerűségi, bűncselekménytípus és érdekhez kötöttségük szempontjaiból nagyon különbözőek, hanem a kötelezőerejük alapján is. A beszélgetések a pusztán törvényi figyelmeztetéstől egészen a bíróság kötelező ígéretéig is elmehetnek. TSCHERWINKA szerint a megállapodásoknak hét különböző formája van[671]:

a) törvényi figyelmeztetések,
b) absztrakt fejtegetések a vallomás büntetésenyhítő hatásáról,
c) nyílt beszélgetés az eljárás folytatásáról,
d) a bizonyítás állásáról való értékelés nyilvánosságra hozatala,
e) megbízható s egyben kötelezettség nélküli prognózis,
f) az eljárás eredményére vonatkozó kötelező ígéret és
g) az eljárás résztvevőinek megbeszélései a terheltnek az eljárási szempontból szükséges nyilatkozatairól.

ad a) A bíróságnak a büntetési mérték szempontjából releváns utalásai problémamentesek, amennyiben azok megegyeznek a törvény általi figyelmeztetéssel. Egy klasszikus példa erre a bíróság elé állítás (ld. legfeljebb 8 évi szabadságvesztéssel fenyegetettség).

---

669 TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 43. o.
670 HANACK, Ernst-Walter: Vereinbarungen im Strafprozess, ein besseres Mittel zur Bewältigung von Grossverfahren? StV 1987/500-504. o.
671 TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 71-77. o.

ad b) Számtalan eljárásban utal a tanácselnök bíró a vallomások büntetésenyhítő hatásaira. Ezalatt nemcsak az általános joggyakorlatra utalhat, amely a beismerő vallomás letétele kapcsán a büntetés enyhítését lehetővé teszi, hanem a saját tanácsának gyakorlatára is, s említhet olyan vallomást, amely ténylegesen a büntetés csökkentéséhez vezetett.

ad c) A tárgyalás megkezdése előtt gyakran folytatnak beszélgetéseket a tanúkihallgatás, szakértői vélemény szükségességéről, a vallomások felolvasásának lehetőségéről vagy egyéb eljárási kérdésekről[672]. Hangsúlyozandó, hogy az ilyen formális megállapodások a védő számára konkrét következtetésekre adnak alapot a bíróság materiális szemléletére, és közvetett módon gyakran ugyanaz a hatásuk, mint az eljárás materiális tartalmát illető direkt beszélgetéseknek. Például a bíróság a védő tudomására hozhatja, hogy a vádlott alkoholfogyasztását illetően elfogadja a fogyasztott alkohol mértékre vonatkozó adatot, és ezáltal az elfogyasztott alkohol mértékét illetően a szakértő meghallgatását nem tartja szükségesnek.

ad d) Találkozunk számtalan olyan esettel, amikor a bíróság legálisan nyilatkozik a bizonyítás állásáról, ld. a bíróságnak a bizonyítékok értékelésére vonatkozó véleményének közvetett megismerése a felderítéssel kapcsolatos tevékenységén keresztül, különösen a további tanúk megidézésén/meg nem idézésén keresztül; az eljárás résztvevői között a gyakorlatban szokásos beszélgetések a bizonyítékok kölcsönös értékeléséről; a bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja esetén a letartóztatás elrendelése, kiváltképpen, ha annak az elrendelésének a várhatóan magas büntetés az (apokrif) oka[673].

ad e) A megbízható s egyben kötelezettség nélküli prognózis alatt TSCHERWINKA azt érti, hogy a bíróság az ügy kimeneteléről a védelem vagy az ügyészség megkeresésére egy prognózist ad[674]. Ez a prognózis azonban csak az addigi bizonyítási helyzetre vonatkozhat és csak ideiglenes lehet. Számításba kell venni, hogy az eljárás számtalan meglepetést tartogat (pl. eljárási akadály felmerülése, az egyik tanú halála stb.). A bíróság nem hazudhat a résztvevőknek és nem adhat teljesen más prognózist, mint amit ténylegesen felállított. A

---

[672] RÜCKEL, Christoph: Verteidigertaktik bei Verständigungen und Vereinbarungen im Strafverfahren. NStZ 1987/302. o.
[673] HERKE Csongor: Az apokrif letartóztatási okok. Belügyi Szemle, 2001/12. 83-92. o.
[674] TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 74. o.

bíróságnak le kell szögeznie, hogy a prognózis az akkori bizonyítási helyzeten alapul, a további bizonyítás-felvételre nem utal és kötelezőerőt sem lehet neki tulajdonítani[675]. A megállapodások ezen formáját különösen azért kritizálják, mert kétséges, hogy a bíróság a várható büntetési mérték bejelentése után attól „szabadon" vesz-e részt a továbbiakban a tárgyaláson, mivel ebből eredően nyomás nehezedik rá[676]. A megállapodásoknak ez a formája a „gentleman's agreement"-nek felel meg.

ad f) Ennél az esetnél a bíróság nyilatkozik arra vonatkozóan, hogy a vádlott vallomása esetén konkrétan mekkora büntetést fog kiszabni. A megállapodásoknak ez a formája a jogirodalomban uralkodó nézet szerint különböző okokból nem tekinthető megengedettnek s elutasítandó[677]. Különösképpen nem megengedett az ilyen kötelező ígéret, ha az megsérti az ártatlanság vélelmét, a közvetlenség és a „fair eljárás" alapelvét, valamint az elfogultsággal kapcsolatos előírásokat[678].

ad g) A vádlott ilyen nyilatkozatának letételét természetesen és szükségszerűen az eljárás résztvevőinek az eljárás egészének aspektusairól szóló nyílt beszélgetése előzi meg. Anélkül, hogy ezeknek a nyilatkozatoknak a visszavonhatóságának kérdésébe belemennénk[679], megállapíthatjuk, hogy ezek az eljárás valamennyi résztvevőjére alapvetően kötelezőek és az eljárás további eseményeire közvetlen kihatással vannak.

VI.

A megállapodások álláspontunk szerint összeegyeztethetőek mind a büntetőeljárásról szóló törvénnyel, mind az Alkotmánnyal. A megállapodási gyakorlat nemcsak a jogfejlődés részének tekinthető, hanem a növekvő, össztársadalmi konszenzus-orientáltság részének. A konszenzusok és az anyagi valóság nem egymás ellentétei, amelyek kizárják egymást. Az ügyészség és a bíróság tagjai gyakran beszélgetnek egymás között a peren kívül, ezeknek a beszélgetéseknek sokszor az egész ügy megítélése szempontjából óriási

---

[675] SCHMIDT-HIEBER, Werner: Verständigung im Strafverfahren. München, 1986.
[676] NIEMÖLLER, Martin: Absprachen im Strafprozess. StV 1990/38. o.
[677] TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995. 76. o.
[678] SCHÜNEMANN, Bernd: Die Verständigung im Strafprozess. Wunderwaffe oder Bankrotterklärung der Verteidigung? NJW 1989/1895. o.

jelentőségük van. Indokolt tehát, hogy ezekbe a beszélgetésekbe időnként a védelem (főként a védő) is bekapcsolódhasson, különben a fegyverek egyenlőségének elve súlyosan sérülhet.

A nyomozás során és a tárgyaláson kötött megállapodásoknak más és más hatásuk lehet. Míg az eljárás korábbi szakában (többnyire az ügyész és a védő között) kötött megállapodások lényegében meghatározzák a vád tárgyát, addig a tárgyaláson kötött megállapodások során már a bíróság is aktívan részt vesz és a vád tárgyán belül (elsősorban a szankció tekintetében) behatárolt a megállapodások köre. A megállapodások egyértelmű, törvényi szabályozása nem indokolt, ezért a Be. módosítása sem szükséges, sőt, nem is kívánatos. Csak a mindenkori egyedi esetből kiindulva juthatunk közelebb a büntetőeljárásban kötendő megállapodásokról kialakítandó összképhez, mivel megállapodások kötésére a legkülönbözőbb formában, konstellációban, területen, témában, tartalommal és eredménnyel kerülhet sor. Az általánosítás a mindenkori egyedi eset sajátosságainak figyelmen kívül hagyásához vezethetne. A megállapodások tehát nem tekinthetőek önálló eljárási cselekményeknek, hanem az egyéb eljárási cselekmények előkészítésére és foganatosítására szolgálnak.

VII.

A hazai szabályozás és az angolszász modellek összevetéseként elmondható, hogy a tárgyalásról lemondás intézménye hazánkban nem érte el a kívánt hatást. Ennek több oka is van (pl. fiatalkorúaknál való kizárás, csak legfeljebb 8 évi szabadságvesztés büntetéssel fenyegetett bűncselekményeknél való alkalmazhatóság), de közülük is a legfontosabbnak a várható büntetés kiszámíthatatlanságát és e tekintetben az ügyészi jogkör megszorítását tartjuk. A terhelt ugyanis akkor ismeri be könnyebben a bűncselekmény elkövetését, ha ennek fejében konkrét, kiszámítható büntetést ajánlanak fel neki. A szűkebb értelemben vett vádalku szabályozása történhetne a tárgyalásról lemondás jelenlegi szabályainak módosításával, de akár önálló különeljárás megalkotásával is.

A vádalku bevezethetőségének mérlegelésekor IZSÁKI az alábbi érveket és ellenérveket sorakoztatja fel[680]:

---

[679] KLEINKNECHT, Theodor – MEYER, Karlheinz: Strafprozessordnung. 44. Auflage, Beck, 1999. 116. pont.

[680] IZSÁKI Mariann: A büntető eljárás egyszerűsítése, különös tekintettel a vádalkura. Szakdolgozat, JPTE ÁJK Pécs, 1995. 29. o.

A vádalku előnyei	A vádalku hátrányai
• az ügyek gyorsabb elbírálása • elősegítheti más terheltek gyorsabb felelősségre vonását is • a beismeréssel a terhelt egyben vállalja magatartása következményeit is • a bizonyítékok könnyebben és jobb minőségben beszerezhetők • nem kell a tanúkat, szakértőket feleslegesen idézni • az együttműködésért cserében a terhelt is engedményekben részesül	• fennáll a veszélye, hogy nem mindig a tényleges elkövető ismeri el a bűnösségét • az ügyészeket az alku során csak a váderedményesség és nem a speciál- és generál-prevenciós céloknak megfelelő büntetés elérése inspirálja • az enyhébb ítéleteknek kisebb a visszatartó hatása • aki ragaszkodik a rendes eljáráshoz, általában súlyosabb büntetést kap • csökkenti a rehabilitáció lehetőségét • nehéz kizárni a bírói és az ügyészi bosszú lehetőségét • az anyagi igazságot ritkán derítik fel

Az előnyök és hátrányok összevetése után is mindenképpen megfontolandó a vádalku modelljeinek az egybevetése és a hasznosítható elemek kiemelése után annak mielőbbi bevezetése. Hatékony alkalmazásához azonban a jogalkotási feladatokon túl a hatóságok, sőt FENYVESI szerint a védők specializálódására is szükség lenne[681].

VIII.

A helyreállító igazságszolgáltatás a bűnügy résztvevőinek és a hatóságoknak is az érdekét szolgálhatja. Ha ugyanis az állam legalább annyira figyelembe veszi az áldozatok érdekét, mint az elkövetőkét, nő az általános biztonságérzet[682]. UMBREIT és ROBERTS szerint sok áldozat fontosabbnak tartja, hogy válaszokat kapjon az elkövetőtől s csak kisebb részük igényel

---

[681] FENYVESI Csaba: A védőügyvéd. A védő büntetőeljárási szerepéről és jogállásáról. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2002. 95. o.

[682] ÁDÁM Antal: A biztonság mint jogi érték. In: BALOGH Ágnes – HORNYÁK Szabolcs (szerk.): Tanulmánykötet ERDŐSY Emil professzor 80. születésnapja tiszteletére. PTE ÁJK Pécs, 2005. 13-30. o.

kártérítést, jóvátételt[683]. A terhelt haszna, hogy nagyobb mértékben kell elismernie felelősségét. Ennek feltétele, hogy a mediációs eljárás ne a terhelt megbélyegzésére irányuljon és lehetőleg az általa felajánlott jóvátételhez igazodjon.

A mediációval a társadalom is jól jár: az elkövetők nagyobb valószínűséggel bevallják tettüket, megértik azok hatásait másokra, nyíltan beszélnek azokról a hatásokról, amelyek a bűncselekményhez vezettek, így ebből tanulni lehet. Nagyobb a valószínűsége annak is, hogy a terhelt jóvátételt végez, ha ebbe beleegyezett. Ehhez azonban társadalmi segítség szükséges: munkalehetőséget kell biztosítani a terhelteknek, oktatásban kell részesíteni őket stb.

A helyreállító igazságszolgáltatás a hatóságok érdekét is szolgálja. Ehhez el kell érni, hogy a bíróság, ügyészség és rendőrség ne érezze úgy, hogy a mediációs eljárás csökkenti a hatalmi szervek tekintélyét, vagy éppen a sértettek vagy a terheltek jogait sérti. A gyakorlati tapasztalatok szerint a mediációs eljárások bevezetése óta nőtt a beismerések száma és az elkövetők családja is egyre nagyobb mértékben kapcsolódik be az eljárásba[684]. Beismerés esetén pedig az ítélet legitimációja is nő és a bírónak már nem a bűnösség kérdésében kell kimondani a végső szót (hiszen ezt nem vitatják), hanem koncentrálni tud a mellékkérdésekre (így a kártérítésre, jóvátételre is).

Ahhoz, hogy a mediációs eljárás ki tudja fejteni hatását és el tudja érni célját, meg kell fogalmazni ezeket a célkitűzéseket. Létre kell hozni helyi és országos szintű mediációs csoportokat, amelyek az ügyek egy-egy csoportjára specializálódnak. A mediátorokat minősítő szervezet létrehozása is szükséges, hogy a mediációs eljárásban ténylegesen szakképzett szakemberek vegyenek részt. A mediációs szervezet által feldolgozott adatokat pedig el kell juttatni a bűnmegelőzési szervezeteknek is, hogy azok tevékenységét elősegítsék. A mediációs eljárásra utalásra nemcsak az ügyészséget, hanem a bíróságot, sőt, a rendőrséget is fel kellene jogosítani[685].

A megtorló igazságszolgáltatással kapcsolatos erőfeszítések sokak szerint nem érték el a megfelelő célt[686]. Nem – vagy legalábbis nem minden

---

[683] UMBREIT, Mark S. – ROBERTS, Warener, A.: Mediation of Criminal Conflict in England: An Assessment of Services in Coventry and Leeds, Center for Restorative Justice and Mediation. University of Minnesota, 1996.

[684] McELREA, Fred W. M.: The New Zeland Model of Family Group Conferences. EJCPR 1998/6. 527-543. o.

[685] VIGH József: A kárhelyreállító (restoratív) igazságszolgáltatás. MJ 1998/6. 333. o.

[686] Jelen monográfia szerzőjének is volt gyakorlati esete, amikor a letartóztatásban levő (egyébként vagyontalan, jövedelemmel nem rendelkező) személy felajánlotta, hogy megfizeti a sértett kárát, ha cserében az ügyészség szabadlábra helyezi. A Baranya Megyei Főügyészség azonban azt válaszolta, hogy erre bűnüldözési érdekből nem lát módot. Kb. három hónap után – a nyomozás lezárásával – a terhelt szabadlábra került, azonban ezt követően már nem fizetett meg semmit az okozott kárból. S noha a

esetben – alkalmas megfelelően reagálni a bűnözésre: nem szolgálja sem a rehabilitáció, sem az áldozatvédelem célját. Az állampolgárok többsége nem bosszúálló és inkább előnyben részesíti a joghátrány csökkentését a bebörtönzéssel szemben[687]. A felelősségrevonás elsődleges célja ne a tettes szigorú megbüntetése (ezzel összefüggésben a társadalomból való izolálása), hanem a bűncselekménnyel okozott kár, sérelem orvoslása legyen[688]. A tendenciákat figyelembe véve könnyen megjósolható, hogy az Európai Unió büntetőpolitikájában[689] is egyre fontosabb szerephez fog jutni a helyreállító igazságszolgáltatás[690]. S ezt az Unióhoz való csatlakozást követően semmiképpen sem szabad figyelmen kívül hagyni a rövid- és hosszútávú büntetőpolitika meghatározása során.

---

bizonyítás helyzete a három hónap alatt semmit nem változott (a terheltet egyszer sem hallgattak ki vagy szembesítették), a sértett kára valószínűleg soha nem térül meg.

[687] GÖNCZÖL Katalin: A nagypolitika rangjára emelkedett büntetőpolitika. JK 2002/5. 199. o.

[688] VIGH József: A kárhelyreállító (restoratív) igazságszolgáltatás. MJ 1998/6. 333. o.

[689] KARSAI Krisztina: Az európai büntetőjogi integráció alapkérdései. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2004.

[690] Az Európai Unió büntetőpolitikájáról ld.: LIGETI Katalin: Az Európai Unió büntetőpolitikája. ÁJ 2002/1-2. 73-97. o.

IRODALOMJEGYZÉK

- A bűnözésről, a büntetőpolitikáról és az Országos Kriminológiai és Kriminalisztikai Intézet tevékenységéről. Interjú dr. PUSZTAI Lászlóval. RSz 1993/5.
- ÁDÁM Antal: A biztonság mint jogi érték. In: BALOGH Ágnes – HORNYÁK Szabolcs (szerk.): Tanulmánykötet ERDŐSY Emil professzor 80. születésnapja tiszteletére. PTE ÁJK Pécs, 2005. 13-30. o.
- AERTSE,. Ivo: Victim-offender mediation in Belgium. In: The European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorativ Justice (szerk.): Victim-offender mediation in Europe. Leuven University Press, 2000. 153-192. o.
- Ajánlás az átalakulóban lévő Európában a büntetőpolitikáról. R (96) 8 számú ajánlás. Elfogadta a Miniszteri Bizottság 1996. szept. 5-én miniszteri megbízottak 572. ülésén. BL 1998/1. 25. o.
- ALEXY, Robert: Theorie der juristischen Argumentation. Frankfurt, 1973.
- ALSCHULER, Albert W.: The Defense Attorney's Role in Plea Bargaining. YLJ 1975/1179-1314. o.
- ALSCHULER, Albert W.: The Prosecutor's Role in Plea Bargaining. University of Chicago, LR 36., 1968. 50-112. o.
- ALSCHULER, Albert W.: The Supreme Court, the Defence Attorney, and the Guilty Plea. CLR 1975.
- ALSCHULER, Albert W.: The Trial Judge's Role in Plea Bargaining. CLR 1976. 1059-1154. o.
- ALTENHAIN, Karsten: Die Praxis der Absprachen in Wirtschaftsstrafverfahren. Baden-Baden, 2007.
- Amerikai Ügyvédi Kamara Közép- és Kelet-Európai Jogi Kezdeményezés (ABA CEELI): Az óvadék és a vádalku intézménye. Pécs-Budapest-Győr, 1997.
- ANGYAL Pál: A magyar büntetőeljárásjog tankönyve. Budapest, 1915.
- ASHWORTH, Andrew: The Criminal Process, an evaluative study. Oxford University Press, 1998.
- BALDWIN, John – McCONVILLE, Michael: Negotiated Justice – Pressure on Defendants to Plead Guilty. London, 1977.
- BALLA Lajos – KARDOS Sándor: A tisztességes eljárásról a strasbourgi bíróság gyakorlatában. BL 2005/1. 34-53. o. és 2005/2. 40-53. o.
- BALLA Péter: Vádalku helyett büntetőparancs. MJ 1992/11. 669-671. o.
- BALOGH Ágnes – HORNYÁK Szabolcs: A büntetőjog alapjai. Oktatási segédanyag, PTE ÁJK Pécs, 2004.
- BÁNÁTI János – BELOVICS Ervin – CSÁK Zsolt – SINKU Pál – TÓTH Mihály – VARGA Zoltán: Büntető eljárásjog. HVG ORAC, Budapest, 2003.
- BANNENBERG, Britta: Victim-offender mediation in Germany. In: The European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorativ Justice (szerk.): Victim-offender mediation in Europe. Leuven University Press, 2000. 251-280. o.
- BARABÁS Andrea Tünde: A mediáció esélyei Magyarországon egy empirikus vizsgálat tükrében. KT/33.
- BARABÁS Andrea Tünde: Börtön helyett egyezség? Mediáció és más alternatív szankciók Európában. Budapest, 2004.

- BARABÁS Andrea Tünde: Miért nincs még mediációs eljárás Magyarországon? RSz 1995/3.
- BÁRD Károly – GELLÉR Balázs – LIGETI Katalin – MARGITÁN Éva – WIENER A. Imre: Büntetőjog. Általános rész. KJK-KERSZÖV, 2002.
- BÁRD Károly: A büntetőhatalom megosztásának buktatói. Értekezés a bírósági tárgyalás jövőjéről. KJK, Budapest, 1987.
- BÁRD Károly: Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Budapest, 2007.
- BARKAI, John L.: Accuracy Inquiries for All Felony and Misdemeanor Pleas: Voluntary Pleas But Innocent Defendants. UPLR 1977. 88-135. o.
- BAUMANN, Jürgen: Grabgesang für das Legalitätsprinzip. ZRP, 1977/273-275. o.
- BAUMANN, Jürgen: Grundbegriffe und Verfahrensprinzipien des Strafprozessrechts. Stuttgart-Berlin-Köln-Mainz, 1979.
- BAUMANN, Jürgen: Vereinbarungen zwischen den Prozeßbeteiligten. NStZ 1987/157-161. o.
- BAUMGARTEN Izidor: Büntetőjogi Tanulmányok. Első kötet. Budapest, 1907.
- BAZEMORE, Gordon – WALGRAVE, Lode: Restorative Juvenile Justice: In Search of Fundamentals and an Outline for Systemic Reform. Monsey, CJP 1999. 45-74. o.
- BECCARIA, Cesare: Bűntett és büntetés. AKADÉMIAI Kiadó, Budapest, 1967.
- BÉKÉS Imre: Gondolatok a bűnről és a bűncselekményről. BSz 2001/6. 3-10. o.
- BELÁNSZKI Gyula: A „vádalku" intézményesítésének lehetőségei a magyar büntető eljárásjogban. ORFK Tájékoztató, 1995/5. 41-49. o.
- BELOVICS Ervin – BÉKÉS Imre – BUSCH Béla – MOLNÁR Gábor – SINKU Pál – TÓTH Mihály: Büntetőjog. Általános rész. HVG-ORAC, Budapest, 2003.
- BEULKE, Werner: Die Strafbarkeit des Verteidigers. 1989.
- BEULKE, Werner: Strafprozessrecht. Heidelberg, 2002.
- BLACK, Donald: The Mobilization of Law. JLS 1973/125-149. o.
- BLASKÓ Béla: Magyar büntetőjog. Általános rész. REJTJEL, Budapest, 2002.
- BLUMBERG, Abraham: Anwälte mit Überzeugungen. StV 1988.
- BLUTMAN László: Az ártatlanság vélelmének hatóköre az európai alapjogokban. In: SZABÓ Emlkv. 1998. 57-75. o.
- BÓCZ Endre: Az ún. vádalkuról. BSz 1995/10. 3-11. o.
- BÓCZ Endre: Legalitás, opportunitás és az ügyész diszkrecionális jogköre. RSz 1994/1. 12-18. o.
- BOGNER, Udo: Absprachen im deutschen und italienischen Strafprozessrecht. Marburg, 2000.
- BÖMEKE, Patrick M.: Rechtsfolgen fehlgeschlagener Absprachen im deutschen und englischen Strafverfahren. Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Wien, 2001.
- BOTTOMS, Anthony E. – McCLEAN, John D.: Defendants in the Criminal Process. London, 1976.
- BRAUN, Robert: Strafprozessuale Absprachen im abgekürzten Verfahren. Liestal, 2003.
- BRAUN, Stefan: Die Absprache im deutschen Strafverfahren. Aachen, 1998.
- CALLEN, Steven: An Experience in Justice without Plea Negotiation. LSR 13., 1979. 330-331. o.
- CALLIES, Rolf-Peter: Strafzwecke und Strafrecht. NJW 1989.
- CARRARA, Ferenc (Francesco): A büntető jogtudomány programja. Budapest, 1878.
- CHRISTIE, Nils: Conflicts as Property. BJC 1997/1. 1-15. o.

- CHWALA Tamás – FÜLÖP Edit – SLÉDER Judit: Büntetőeljárás-jog. REJTJEL, Budapest, 2004.
- CRAMER, James A. – ROSSMAN, Henry H. – McDONALD, William F.: The Judicial Role in Plea-Bargaining. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 139-149. o.
- CRAMER, Peter: Absprachen im Strafprozess. In: Festschrift für Rebmann, München, 1989. 145-158. o.
- CSÉKA Ervin – FANTOLY Zsanett – HEGEDŰS István – KOVÁCS Judit – MARÁZ Vilmosné: A büntetőeljárási jog alapvonásai II. Szeged, 2004.
- CSÉKA Ervin – FANTOLY Zsanett – KOVÁCS Judit – LŐRINCZY György – VIDA Mihály: A büntetőeljárási jog alapvonásai I. Szeged, 2004.
- CSÉKA Ervin: Az ügyész jogállása a büntetőeljárásban. In: WIENER A. Imre-jubileum, 2005. 231-241. o.
- CSÉKA Ervin: Bűnözési helyzet, eljárás-egyszerűsítés, nyomozás. In: KIRÁLY Tibor emlékkönyv, 1995. 17-32. o.
- CSÉKA Ervin: Korszerűsödő alapelvek a büntető eljárásban. In: Emlékkönyv SZABÓ Andrásnak, 1998. 103-120. o.
- CSILLAG Katalin: A közvetítői eljárás alkalmazásának gyakorlati kérdései. PTE ÁJK, Pécs, 2007.
- DAHS, Hans – DAHS, Hans: Die Revision im Strafprozess München, 1987.
- DAHS, Hans: Absprachen im Strafprozess – Chancen und Risiken. NStZ 1988/153-159. o.
- DAHS, Hans: Parteiverrat im Strafprozess. NStZ 1991/561-566. o.
- DAHS, Hans: Rezension zu Schmidt-Hieber, Verständigung im Strafverfahren. München 1986. NJW 1987/1318. o.
- DAUDISTEL, Howard C.: On the Elimination of Plea-Bargaining: The El Paso Experiment. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 57-75. o.
- DAWSON, Robert O.: Sentencing: The Decision as to Type, Length, and Conditions of Sentence. Boston, 1969.
- DEAL, Detlev: Der strafprozessuale Vergleich. StV 1982/545. o.
- DENCKER, Friedrich – HAMM, Rainer: Der Vergleich im Strafprozess. Alfred Metzner Verlag 1988.
- DÉRY Kinga: A „vádalku", vagy amit annak neveznek. Collega, 1998/5. 8-12. o.
- DETTER, Klaus: Zum Strafzumessungs- und Massregelrecht. NStZ 1992.
- DOMOKOS Andrea: Hogyan büntessünk másként? Alternatív szankciók szerepe a büntető igazságszolgáltatás rendszerében. FF 1997/1.
- DREHER, Eduard – TRÖNDLE, Herbert: Strafgesetzbuch. München, 1988.
- DULLUM, Jared – CHRISTIE, Nils: Konflikträdene. The Mediation and Reconciliation Service. Oslo, Criminological Institute, University of Oslo, 1996.
- EASTERBROOK, Frank H.: Plea Bargaining as Compromise. YLJ 1992/1969-1978. o.
- EISENBERG, Ulrich: Beweisrecht der StPO. 4. Auflage 2002.
- EÖRSI Mátyás – ÁBRAHÁM Zita: Pereskedni rossz! Mediáció: a szelíd konfliktuskezelés. Budapest, 2003.
- ERDEI Árpád: A célszerűség rejtélye, avagy opportunitás a büntetőeljárásban. In: Györgyi Kálmán-jubileum. 2004. 163-179. o.

- ERDEI Árpád: A trónfosztott királynő uralkodása, avagy a bizonyítási elmélet szent tehene. MJ 1991/4.
- ERDŐSY Emil: A hatályos büntető jogszabályok kialakulásának gazdaságpolitikai és kriminálpolitikai előzményei. In: GÁL István László – KŐHALMI László (szerk.): Emlékkönyv LOSONCZY István professzor halálának 25. évfordulójára. Pécs, 2005. 86-100. o.
- ESER, Albin: Funktionswandel von Prozessmaximen. ZStW 1992/361-383. o.
- Európa Tanács ajánlásai a büntetőeljárás egyszerűsítésére. RSz 1991/5. 97-103. o.
- FAGET, Jacques: Mediation, criminal justice and community involvement. A European perspective. In: The European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorativ Justice (szerk.): Victim-offender mediation in Europe. Leuven University Press, 2000. 39-48. o.
- FAKÓ Edit: Vádalku a kontinentális jogrendszerben. In: Publ. Univ. Miskolc. Sect. jur. et pol. Tomus 20/1. 2002. 247-264. o.
- FANTOLY Zsanett: A jogi személy büntetőjogi felelősségre vonhatóságának büntető eljárásjogi kérdései. In: Keresztmetszet. 2005. 35-45. o.
- FANTOLY Zsanett: Societas delinquere non potest...? Szeged, 2002.
- FARKAS Ákos – RÓTH Erika: A büntetőeljárás. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2004.
- FARKAS Ákos: Konszenzuális elemek a büntetőeljárásban. MJ 1992/8. 507-512. o.
- FARKAS Ákos: Alkotmányosság és büntetőeljárás. KT 1993. 45-91. o.
- FEELEY, Malcolm: The process is the punishment. New York, 1979.
- FEHÉR Lenke: Az áldozatok jogai és az áldozat-segítő szervezetek. KT 1999/36. 121-147. o.
- FEHÉR Lenke: Az áldozatvédelem civil szervezetei Magyarországon. BSz Különszáma 1999. 45-51. o.
- FEHÉR Lenke: Diversion and mediation in Austria. AJ 1995-96/1-2. 97-103. o.
- FEHÉR Lenke: Retributive or restorative justice? 11th International Congress on Criminology. Budapest, 22-27 August, 1993. AJ 1994/3-4. 227-231. o.
- FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Budapest-Pécs, 2004.
- FENYVESI Csaba: A védő és a büntetőeljárás alkotmányos alapelvei. In: FENYVESI Csaba – HERKE Csongor (szerk.): Minúciák. Tanulmányok TREMMEL Flórián professzor 60. születésnapjának tiszteletére. Pécs, 2001. 116-136. o.
- FENYVESI Csaba: A bűnmegelőzés és a határőrség. In: Határőrség és bűnmegelőzés. 2003. 177-183. o.
- FENYVESI Csaba: A bűnmegelőzésről. RSz 1992/4. 34-39. o.
- FENYVESI Csaba: A védő az „egyszerűsített" külön eljárásokban. JSz 2001/3.
- FENYVESI Csaba: A védő az Emberi Jogok Európai Bírósága határozatainak tükrében. Európa 2002, 2001/3. 22-33. o.
- FENYVESI Csaba: A védői jogállás az alkotmányos büntető eljárási alapelvek tükrében. JK 2003/5. 215-226. o.
- FENYVESI Csaba: A védőügyvéd. A védő büntetőeljárási szerepéről és jogállásáról. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2002.
- FENYVESI Csaba: Constitutional principles in the light of the defensive position. JSz 2002/1.
- FENYVESI Csaba: Der Verteidiger im Spiegel der Beschlüsse des Europäischen Gerichtshofes für Menschenrechte. MR 2003/3. 19-37. o.

- FENYVESI Csaba: Fegyveregyenlőség az ügymegismerésben. Collega, 2002/5. 8-12. o.
- FENYVESI Csaba: In dubio pro reo. Hozzászólás Vitéz Miklós: A rendőrök ellen kényszervallatás bűntette miatt tett feljelentések elbírálásának egyes tapasztalatai c. cikkéhez. BSz 1996/10. 71-75. o.
- FENYVESI Csaba: The defence lawyer in the aspect of the decisions of the European Court of Human Rights. JSz 2002/2.
- FESTA, Gennaro: Absprachen im deutschen und italienischen Strafprozess. Münster, 2003.
- FEZER, Gerhard: Strafprozessrecht. Juristischen Studienkurs. 2. Auflage, 1995.
- FINKEY Ferenc: A magyar büntetőeljárás tankönyve. Budapest, 1903.
- FINSZTER Géza: A bűnmegelőzés hivatalai. In: Határőrség és bűnmegelőzés. 2003. 37-64. o.
- FINSZTER Géza: Az alkotmányos büntetőeljárás és a nyomozás. Fundamentum 1997/2. 109-115. o.
- FINSZTER Géza: Rendvédelem és kriminálpolitika. ÚRT 1998/1. 48-94. o.
- FÖLDVÁRI József: A büntetőjog és a bűnözés a XX. század végén. In: Jogi beszélgetések. 2004. 16-21. o.
- FÖLDVÁRI József: Magyar büntetőjog. Általános rész. OSIRIS, Budapest, 2003.
- FRIDLI Judit – PELLE Andrea – RÁCZ József: Kábítószerfogyasztás és büntetőpolitika. Esély, 1994/3. 86-104. o.
- GÁL István László: Néhány gondolat a Btk. legdinamikusabban változó fejezetével kapcsolatban. Collega 2002/1. 36-39. o.
- GALLANDI, Volker: Unwirksamkeit einer außergerichtlichen Absprache. Mitteilung und Anmerkung zum Urteil LG Kassel, StV 1987/289-294. o.
- GELLÉR Balázs: A „büntetés" fogalma az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezmény 7. cikkének 1. bekezdésében. MJ 1997/2. 105-107. o.
- GERLACH, Götz: Absprachen im Strafverfahren. Frankfurt am Main, 1992.
- GÖNCZÖL Katalin: A nagypolitika rangjára emelkedett büntetőpolitika. JK 2002/5. 197-204. o.
- GÖNCZÖL Katalin: Munkanélküliség, bűnözés, büntetőpolitika a fejlett polgári demokráciákban. FFP 1994/3. 318-323. o.
- GÖRGÉNYI Ilona: A bűncselekménnyel okozott kár jóvátételének értékelése a Csemegi-kódexben. In: FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – MÉSZÁROS Bence (szerk.): Bizonyítékok. Tiszteletkötet TREMMEL Flórián egyetemi tanár 65. születésnapjára. Pécs, 2006. 175-185. o.
- GÖRGÉNYI Ilona: A bűncselekménnyel okozott kár megtérítésének perspektívái. KK Különkiadás 1998. 96-113. o.
- GÖRGÉNYI Ilona: A bűncselekmények áldozatainak okozott kár jóvátétele. JK 1993/6. 231-241. o.
- GÖRGÉNYI Ilona: A bűncselekmények áldozatait segítő szervezetek Európában és szerepük a bűnmegelőzésben. In: Bűnmegelőzés. 1994. 74-104. o.
- GÖRGÉNYI Ilona: Az áldozatok állam általi kártalanításának nemzetközi jellemzői. BSz Különszáma 1999. 20-35. o.
- GÖRGÉNYI Ilona: Az állam általi kártalanítás rendszere Nagy-Britanniában. KK 1995/51. 106-118. o.
- GÖRGÉNYI Ilona: Kárjóvátétel a büntetőjogban, mediáció a büntetőügyekben. HVG-ORAC, Budapest, 2006.

- GÖRGÉNYI Ilona: Kártalanítás vagy jóvátétel. KK 1993/48. 37-77. o.
- GÖRGÉNYI Ilona: Restorative elements in the circle of alternative sanctions. In: Bűnözés új tendenciái. 2004. 210-220. o.
- GRAUMANN, André: Vertrauensschutz und strafprozessuale Absprachen. Berlin, 2006.
- GREBING, Gerhardt: Staatsanwaltschaft und Strafverfolgungspraxis in Frankreich. In: JESCHEK, Hans-Heinrich – LEIBINGER, Rudolf (szerk.): Funktion und Tätigkeit der Anklagebehörde im ausländischen Recht. Baden-Baden, 1979.
- GRMELA Zoltán: Vádalku – az amerikai modell. MJ 1993/6. 368-371. o.
- GYÖRGYI Kálmán: A büntetőpolitika és a büntetőjog fejlődési tendenciái. ÜL 1996/3. 12-22. o.
- GYÖRGYI Kálmán: A visszaható hatályú szabályozás lehetőségei a büntetőjogban. In: Király Tibor emlékkönyv, 1995. 123-137. o.
- HAAS, Günter: Vereinbarungen im Strafverfahren – Ein Beitrag zu der Lehre von den Prozesshandlungen. NJW 1988/1345-1351. o.
- HABERMAS, Jürgen: Moralbewusstsein und kommunikatives Handeln. Frankfurt, 1983.
- HABERMAS, Jürgen: Vorstudien und Ergänzungen zur Theorie des kommunikativen Handelns. Frankfurt, 1984.
- HACK Péter: A bíráskodás politikai függetlenségének garanciái Magyarországon. Fundamentum 2002/1. 16-27. o.
- HAGAN, John – BERNSTEIN, Ilene Nagel: Sentence Bargaining in Federal District Courts. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 151-165. o.
- HAMM, Rainer: Absprachen im Strafverfahren? Grundlagen, Gegenstände und Grenzen. ZRP 1990.
- HANACK, Ernst-Walter: Vereinbarungen im Strafprozess, ein besseres Mittel zur Bewältigung von Grossverfahren? StV 1987/500-504. o.
- HANACK, Ernst-Walter: Vereinbarungen im Strafprozess. Mainzer Runde, Ministerium der Justiz, Rheinland-Pfalz, 1985.
- HART, Herbert Lionel Adolphus: Punishment and Responsibility: Essays in the Philosophy of Law. New York, 1967.
- HASSEMER, Winfried – HIPPLER, Susanne: Informelle Absprachen in der Praxis des deutschen Strafverfahrens. StV 1986/360-362. o.
- HASSEMER, Winfried: „Pacta sunt servanda" – auch im Strafprozess? Juristische Schulung 1989/890-893. o.
- Határőrség és bűnmegelőzés = Pécsi Határőr Tudományos Közlemények II. Tanulmányok a „Határőrség szerepe a bűnmegelőzésben" című tudományos konferenciáról. Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs, 2003.
- HAUTZINGER Zoltán – HERKE Csongor: The Hungarian Criminal Procedure Law. Pécs, 2006.
- HAUTZINGER Zoltán: Az amerikai katonai igazságszolgáltatás bizottságai. MR 2006/1. 155-168. o.
- HAUTZINGER Zoltán: Büntetőeljárás a terrorizmus árnyékában. SzSz 2006/2. 32-43. o.
- HEINZ, Anne M. – KERSTETTER, Wayne A.: Victim Participation in Plea-Bargaining: A Field Experiment. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 167-177. o.
- HERKE Csongor – HAUTZINGER Zoltán: A magyar büntető eljárásjog alapvonásai. Pécs, 2007.

- HERKE Csongor: A bíróság elé állítás. Jura, 2000/1-2. 91-97. o.
- HERKE Csongor: A letartóztatás. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2002.
- HERKE Csongor: A sértett-terhelt mediáció szerepe a bűnmegelőzésben. In: Határőrség és bűnmegelőzés. 2003. 101-108. o.
- HERKE Csongor: A tárgyalás mellőzéses eljárás. Jura 1997. decemberi szám 16-21. o.
- HERKE Csongor: Az apokrif letartóztatási okok. Belügyi Szemle, 2001/12. 83-92. o.
- HERKE Csongor: Büntető eljárásjog. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2007.
- HERKE Csongor: Die Absprache als ein Institut der Strafverfahrenserleichterung. In: VARGHA László emlékkönyv. 2003. 97-106. o.
- HERKE Csongor: Die Absprache im Spiegel der verfassungsrechtlichen Grundsätze. In: KORINEK László – KŐHALMI László (szerk.): Emlékkönyv FERENCZ Zoltán egyetemi adjunktus halálának 20. évfordulójára. PTE AJK Pécs, 2004. 109-114. o.
- HERKE Csongor: Die Beschleunigung des Strafverfahrens im ungarischen und im deutschen Recht – Eine vergleichende Analyse der Vorgerichtsstellung und des beschleunigten Strafverfahrens. In: HERKE Csongor (szerk.): Jog és jogászok a 21. század küszöbén. A bűnügyi tudományok alszekció előadásainak szerkesztett változata. (Nemzetközi konferencia, Pécs, 2003. október 16.) PTE ÁJK Pécs, 2004. 101-110. o.
- HERKE Csongor: Die Möglichkeiten der vereinfachten Beweisaufnahme in der Vorgerichtsstellung. In: 80 éve Pécsett. Jubileumi előadások a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán. PTE ÁJK Pécs, 2003. 16. o.
- HERKE Csongor: Die Perspektiven der Vereinfachung des ungarischen Strafverfahrens im Spiegel der Empfehlung des Europarates. In: FENYVESI Csaba – HERKE Csongor (szerk.): Tanulmányok Erdősy Emil professzor tiszteletére. Pécs, 2002. 74-87. o.
- HERKE Csongor: Die Vorgerichtsstellung im ungarischen Recht. JSz 2000/2. Internetes elérhetősége: http://www.extra.hu/jesz/herke2.html
- HERKE Csongor: Gazdasági büntetőeljárás. Egyetemi jegyzet. Pécs, 2005.
- HERKE Csongor: Mediáció, helyreállító igazságszolgáltatás és büntetőpolitika. BSz 2003/11-12. 51-61. o.
- HERKE Csongor: Mediation and restorative justice. JSz 2005/2.
- HERKE Csongor: Plea Bargaining as a Measure for the Fight Against Organized Crime. In: Зборник радова. Collected papers. XXXIX, 1 (2005), Novi Sad, 2005. 189-200. o.
- HEUMANN, Milton: Plea Bargaining: The Experience of Prosecutors, Judges, and Defense Attorneys. Chicago, 1978.
- Home Office, Department of Health and Welsh Office. National Standards for the Supervision of Offenders in the Community. London, Home Office Probation Division, 1995.
- Home Office: No more Excuses: A New Approach to Tackling Youth Crime in England and Wales. White Paper, Cm 3809, London, Stationery Office, 1997.
- IOAKIMIDIS, Ariadne: Die Rechtsnatur der Absprache im Strafverfahren. Frankfurt am Main, 2001.
- IRK Ferenc: A bűnmegelőzés intézményeinek racionalizálása. KK Különkiadás 1999. 47-59. o.
- IRK Ferenc: A közbiztonság és a bűnmegelőzés jövője. KT 2003/40. 160-178. o.
- IRK Ferenc: Bűnmegelőzés – dimenziók és súlypontok. In: Szabó András-emlékkönyv. 1998. 104-114. o.
- IRK Ferenc: Büntetőjog és bűnmegelőzés. MJ 1997/10. 628-629. o.
- IRK Ferenc: Közbiztonság és bűnmegelőzés. BSz 2001/9. 18-30. o.

- IZSÁKI Mariann: A büntető eljárás egyszerűsítése, különös tekintettel a vádalkura. Szakdolgozat, JPTE ÁJK Pécs, 1995.
- JAGGI, Emanuel: Die prototypische Absprache. Bern, 2006.
- JAKOBS, Günter: Strafrecht. Allgemeiner Teil. Die Grundlagen und die Zurechnungslehre. 2. Auflage. Berlin-New York, 1993.
- JANCSÓ Gábor: Az angol közvádhatóság és büntetőeljárás konfliktusai. In: Studia iuvenum. 1. kötet 2001. 341-359. o.
- JANKE, Alexander: Verständigung und Absprachen im Strafverfahren. Aachen, 1997.
- JESCHEK, Hans-Heinrich: Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil, 4. Auflage. Berlin, 1988.
- JULLION, Daniel: Victim-offender mediation in France. In: The European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorativ Justice (szerk.): Victim-offender mediation in Europe. Leuven University Press, 2000. 211-250. o.
- KABÓDI Csaba: Munkabüntetések a 20. században. BM 1992/1. 4-10. o.
- KÁNTÁS Péter: A beismerés visszavonásának értékeléséhez. ÜÉ 1991/2. 30-32. o.
- KAPLAN, Justin D.: The Prosecutorial Discretion – A Comment. NULR 1965/174-193. o.
- KARDOS Sándor: A perbeli funkciók elkülönüléséről. CI 2006/6. 183-202. o.
- KARSAI Krisztina: Az európai büntetőjogi integráció alapkérdései. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2004.
- KAUFMANN, Arthur – HASSEMER, Winfried: Einführung in die Rechtsphilosophie und Rechtstheorie der Gegenwart. 5. Auflage, Heidelberg, 1989.
- KAUFMANN, Arthur: Lässt sich die Hauptverhandlung in Strafsachen als rationaler Diskurs auffassen? In: JUNG, Heike – MÜLLER-DIETZ, Heinz (szerk.): Dogmatik und Praxis des Strafverfahrens. Beiträge anlässlich des Colloquiums zum 65. Geburtstag von Gerhard KIELWEIN. Köln, 1989.
- KELEMEN Ágnes: A vádalku illetve megegyezés az Amerikai Egyesült Államok igazságszolgáltatásában. MJ 1990/10. 856-865. o.
- KELEMEN Ágnes: Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának ajánlása és a Magyarázó Megjegyzések a büntető eljárás egyszerűsítése tárgyában. MJ 1991/12. 741-745. o.
- KELEMEN Ágnes: Az opportunitás eljárási intézményei és gyakorlati tapasztalatai Angliában. MJ 1990/2. 166-176. o.
- KEMÉNY Gábor: Sértetti jogok, kötelezettségek az új büntető eljárásjogi törvény tükrében. In: VARGHA László-emlékkönyv. 2003. 147-158.
- KEMÉNY, Siri Ilona: Policy developments and the concept of restorative justice through mediation. In: The European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorativ Justice (szerk.): Victim-offender mediation in Europe. Leuven University Press, 2000. 83-98. o.
- KEREZSI Klára: A bűnmegelőzés és a biztonságérzet területi összetevői. KT 2005. 11-40. o.
- KEREZSI Klára: A sértett-segítő szolgálatok az Egyesült Államokban. FFP 1991/3. 246-259. o.
- KEREZSI Klára: Bűnmegelőzés és sértettsegítés. RSz 1993/2. 26-33. o.
- KEREZSI Klára: Közösség és bűnmegelőzés: közösségi bűnmegelőzés. MT 2001/8. 929-946. o.
- KERTÉSZ Imre: A legalitás eróziója, az opportunitás inváziója. In: Tokaji-emlékkönyv, 1996. 151-158. o.

- KERTÉSZ Imre: Büntetőpolitika – bűnmegelőzés. Hazai és külföldi példák. CJ 2002/11. 28-29. o.
- KERTÉSZ Imre: Megállapodás az elkövetővel. RSz 1993/10. 14-23. o.
- KERTÉSZ Imre: A bűnügyi tudósítás és a személyi jogok védelme. BSz. 1990/11.
- KINTZI, Heinrich: Verständigungen im Strafrecht – Überlegungen zu den Thesen und dem Gutachten der Grosse Strafrechtskommissiom. JR 1990/8. 309-304. o.
- KIRÁLY Tibor: Büntetőeljárási jog. Osiris, Budapest, 2000.
- KIRÁLY Tibor: A legalitás a büntetőeljárásban. JK 1986/201-206. o.
- KIS Norbert: A bűnösségi elv hanyatlása a büntetőjogban. UNIÓ, Budapest, 2005.
- KIS Norbert: Gondolatok a bűnösségi elv hanyatlásáról. In: Györgyi Kálmán-jubileum. 2004. 321-346.
- KISS Anna: A közvetítői eljárásról. KT 2006/43. 241-264. o.
- KISS Szabolcs: A bűncselekmények áldozatainak segítéséről – a legújabb hazai tendenciák. In: GÁL István László – HORNYÁK Szabolcs (szerk.): Tanulmányok Dr. FÖLDVÁRI József professzor 80. születésnapja tiszteletére. PTE ÁJK, Pécs, 2006. 155-164. o.
- KLEINKNECHT, Theodor – MEYER, Karlheinz: Strafprozessordnung. 44. Auflage, Beck, 1999.
- KŐHALMI László: Jogállam és büntetőjog – avagy kételyeim az ezredforduló kriminálj oga körül. In: Keresztmetszet, 2005. 121-137. o.
- Kommentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez. KJK-KERSZÖV Kiadó, 2007.
- KORINEK László: A bűnmegelőzés lehetőségei átalakuló társadalmunkban. In: KK 1999. 254-283. o.
- KORINEK László: A büntetőpolitika irányelvei Magyarországon. BSz 2003/11-12. 62-72. o.
- KORINEK László: Félelem a bűnözéstől. Budapest, 1995.
- KORINEK László: Gondolatok a közösségi bűnmegelőzésről. In: VÍGH József-jubileum. 2000. 127-138. o.
- KORINEK László: Stílusváltozatok a világ bűnmegelőzésében. In: Jogi beszélgetések. 2004. 78-86. o.
- KOVÁCS Judit – NAGY Zsolt: A társadalmi változások hatása a büntető eljárási szabályokra a rendszerváltozás után. JSz 2001/2.
- KÖVÉR Ágnes: A börtönnépesség csökkentésére irányuló angol büntetőpolitika eszközei és beavatkozási szintjei. MJ 1991/11. 680-687. o.
- KÖVÉR Ágnes: Az angol büntetőpolitika törekvései a börtönnépesség csökkentésére. MJ 1991/9. 554-561. o.
- LAJTÁR István: A büntetés-végrehajtási felügyeleti ügyész eszközei a bűnmegelőzésben, különös tekintettel a fiatalkorúakra. KK Különkiadás 1995. 151-155. o.
- LAUNAY, Gilles – MURRAY, Peter: Victim-Offender Groups. In: WRIGHT, Martin – GALAWAY, Burt (szerk.): Mediation and Criminal Justice: Victims, Offenders and Community. London, Sage, 1989. 113-131. o.
- LÉVAI Miklós: A büntetőjogi jogkövetkezmények rendszere Angliában és Walesben; kriminálpolitikai tanulságok. KK 1991/42. 34-65. o.
- LÉVAY Miklós: Az angol büntető igazságszolgáltatási politikáról, annak szerzőiről és szereplőiről. In: Kriminálpolitika Nagy-Britanniában. 2000. 49-87. o.
- LIGETI Katalin: Az Európai Unió büntetőpolitikája. ÁJ 2002/1-2. 73-97. o.

- LŐRINCZ József: Büntetéspolitika és büntetés-végrehajtás 1970 és 2002 között. JSz 2003/1.
- LOSS Sándor: A törvény előtti egyenlőség elvének érvényesülése a büntető eljárásban cigány és nemcigány terheltek esetén. In: SZABADFALVI József (szerk.): Facultas nascitur. 20 éves a jogászképzés Miskolcon. Miskolc, 2001. 283-306. o.
- LÖWE, Ewald – ROSENBERG, Werner: Die Strafprozessordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz. Grosskommentar. 24. Auflage, Berlin-New York, 1988.
- LÜDERSSEN, Klaus: Die Verständigung im Strafprozess. Überlebenstrategie oder Paradigmawechsel. StV 1990.
- LUHMANN, Niklas: Legitimation durch Verfahren. Frankfurt, 1983.
- LUKÁCS Adolf: A bűnvádi per előkészítő része. Kolozsvár, 1906.
- MAUNZ, Theodor – DÜRIG, Günter – HERZOG, Roman: Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. Kommentar, München, 1991.
- MAUNZ, Theodor – DÜRIG, Günter – HERZOG, Roman: Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. Kommentar. München, 1991.
- MAUNZ, Theodor – ZIPPELIUS, Reinhold: Deutsches Staatsrecht. München, 1991.
- McDONALD, William F. – CRAMER, James A. – ROSSMAN, Henry H.: Prosecutorial Bluffing and the Case against Plea-Bargaining. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 1-23. o.
- McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980.
- McDONALD, William F.: From Plea Negotiation to Coercive Justice: Notes on the Respectification of a Concept. French Lick, Indiana, 1978.
- McDONALD, William F.: The Prosecutor's Domain. Beverly Hills, 1979.
- McELREA, Fred W. M.: The New Zeland Model of Family Group Conferences. EJCPR 1998/6. 527-543. o.
- MÉSZÁROS Bence: A fedett nyomozó szabályozásának és alkalmazásának aktuális kérdései. BSz 2005/2. 67-80. o.
- MEYER, Karlheinz: Anmerkung zu BGH, Urteil v. 6.7.1983. JR 1984/172-174. o.
- Ministerium für Justiz, Bundes- und Europaangelegenheiten Baden-Württemberg (szerk.): Absprache im Strafprozess – ein Handel mit der Gerechtigkeit? Symposium am 20/21.11.1986 in Triberg, Tagungsbericht. Vollzugsanstalt Heilbronn, 1987.
- MOLDENHAUER, Gerwin M.: Eine Verfahrensordnung für Absprachen im Strafverfahren durch Bundesgerichtshof? Frankfurt am Main, 2004.
- MÓRA Mihály: Az ítélet és a vád viszonyához. MJ 1958/8.
- MORRIS, Norval: The Future of Imprisonment. Chicago, 1974.
- MURPHY, Peter: Blackstone's Criminal Practice. 1998.
- NACSÁDY Péter Imre: Az opportunitás kérdése a francia jogban. ÜL 2001/2. 5-18. o.
- NACSÁDY Péter: Az amerikai mediáció. MJ 1998/5. 298-304. o.
- NACSÁDY Péter: Mi is az a mediáció? MJ 1995/3.
- NAGY Ferenc: A bűncselekmény áldozatának állami kártalanítása. MJ 1993/4. 200-205. o.
- NAGY Ferenc: A bűnösségen alapuló felelősség elvéről. In: TOKAJI-emlékkönyv, 1996. 183-195. o.
- NAGY Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. KORONA, Budapest, 2001.
- NAGY Ferenc: A nullum crimen/nulla poena sine lege alapelvről. MJ 1995/5. 257-270. o.

- NAGY Ferenc: Jóvátétel mint a konfliktusfeloldó büntető igazságszolgáltatás egyik formája. A bűnelkövető általi jóvátételi modellváltozatok áttekintése. In: KK 1993. 4-36. o.
- NAGY Ferenc: Jóvátétel mint a konfliktusfeloldó büntető igazságszolgáltatás egyik formája. JK 1993/3. 89-100. o.
- NAGY Mariann: Az alaki és anyagi nemzetközi büntetőjog néhány alapkérdése. In: GÁL István László – HORNYÁK Szabolcs (szerk.): Tanulmányok Dr. FÖLDVÁRI József professzor 80. születésnapja tiszteletére. PTE ÁJK, Pécs, 2006. 275-288. o.
- NAGY Zoltán: Szankciórendszer és büntetéskiszabás. KK Különkiadás, 2001. 193-197. o.
- NÁNÁSI László: Opportunitási eszközök és lehetőségek. BL 1992/1. 17-23. o.
- NÉMETH Zsolt: Rendőrség a szociálpolitikában – szerepzavar vagy társadalmi szükséglet? KK Különkiadás, 1995. 352-356. o.
- NEUBAUER, David: Justice in Middle America. Morristown, 1974.
- NEUMANN, Ulfried: Materiale und prozedurale Gerechtigkeit im Strafverfahren. ZStW 1989/52-74. o.
- NEWMAN, Donald J.: Pleading Guilty for Consideration: A Study of Bargained Justice. JCLC 1966/780-790. o.
- NIEMÖLLER, Martin: Absprachen im Strafprozess. StV 1990/34-38. o.
- NYITRAI Péter, M.: Nemzetközi bűnügyi jogsegély Európában. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2002.
- PACKER, Herbert: The Limits of the Criminal Sanction. Stanford, 1968.
- PAUS, Karen Kristin: Victim-offender mediation in Norway. In: The European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorativ Justice (szerk.): Victim-offender mediation in Europe. Leuven University Press, 2000. 281-308. o.
- PETERS, Karl: Strafprozess. 4. Auflage. Heidelberg, 1985.
- President's Cimmission on Law Enforcement and Administration of Criminal Justice: Task Force Report: The Courts. Washington D.C., Government Printing Office, 1967.
- RADBRUCH, Gustav: Rechtsphilosophie. Stuttgart, 1973.
- RANFT, Otfried: Strafprozessrecht. Systematische Darstellung für Studium und Praxis. Stuttgart-München-Hannover-Berlin, 1991.
- RASSAT, Michel-Laure: Le minister public entre son passé et son avenir. Paris, 1967.
- RAWLS, John: Eine Theorie der Gerechtigkeit. Frankfurt, 1979.
- RÉVÉSZ Judit: A vádalku alkalmazásának tapasztalatai az Amerikai Egyesült Államokban. JK 1999/6. 265-274. o.
- RHODES, William M.: Plea-Bargaining Crime Control, and Due Process: a Quantitative Analysis. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 115-138. o.
- RIEß, Peter: Die Zukunft des Legalitätsprinzips. NStZ 1981/2-10. o.
- RÖNNAU, Thomas: Die Absprache im Strafprozess. Nomos Recht, 1990.
- ROSETT, Arthur – CRESSEY, Donald R.: Justice by Consent: Plea Bargains in the American Courthouse. Philadelphia, 1976.
- ROSSMAN, Henry H. – McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Some Patterns and Determinants of Plea-Bargaining Decisions: A Simulation and Quasi-Experiment. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 77-114. o.
- ROXIN, Claus: Strafrecht. Allgemeiner Teil, Band I. München, 1992.

- ROXIN, Claus: Strafverfahrensrecht. 22. Auflage. Beck, 1991.
- RUBINSTEIN, Michael L. – WHITE, Teresa J.: Alaska's Ban on Plea-Bargaining. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 25-56. o.
- RÜCKEL, Christoph: Verteidigertaktik bei Verständigungen und Vereinbarungen im Strafverfahren. NStZ 1987/297-303. o.
- RUDOLPH, Kurt: Prozessflut und Erledigungsdruck. DRiZ 1992. 6-14. o.
- SÁNTHA Ferenc (szerk.): Bűnözés és bűnmegelőzés a válságrégiókban. A 3. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés anyaga. Budapest, 1999.
- SÁNTHA Ferenc: A büntetőjogi szankciórendszer alakulása Angliában és Walesben az 1990-es évek végén. In: Kriminálpolitika Nagy-Britanniában. 2000. 88-104. o.
- SARINE SIMKÓ Ágnes: A mediáció. A közvetítői tevékenység. Budapest, 2006.
- SCHÄFER, Gerhard: Die Praxis des Strafverfahrens. 4. Auflage, Stuttgart-Berlin-Köln-Mainz, 1986.
- SCHMIDT-HIEBER, Werner: Absprachen im Strafprozess – Privileg des Wohlstandskriminellen? NJW 1990/1884-1890. o.
- SCHMIDT-HIEBER, Werner: Ausgleich statt Geldstrafe. NJW 1992/2001-2004. o.
- SCHMIDT-HIEBER, Werner: Beitrag zur Herbstattung unter dem Thema „Der Vergleich im Strafprozess" 1987. In: Mitteilungen des Hessischen Richterbundes 1/88. 3-5. o.
- SCHMIDT-HIEBER, Werner: Der strafprozessuale „Vergleich" – eine illegale Kungelei? StV 1986/355-359. o.
- SCHMIDT-HIEBER, Werner: Die gescheiterte Verständigung. NStZ 1988/302-304. o.
- SCHMIDT-HIEBER, Werner: Hinweis auf die strafmildernden Wirkungen eines Geständnisses? In: Festschrift für Rudolf Wassermann, 1985.
- SCHMIDT-HIEBER, Werner: Vereinbarungen im Strafverfahren. NJW 1982/1017-1021. o.
- SCHMIDT-HIEBER, Werner: Verständigung im Strafverfahren. München, 1986.
- SCHÖNKE, Adolf – SCHRÖDER, Horst: Strafgesetzbuch. Kommentar. 24. Auflage, München, 1991.
- SCHULHOFER, Stephen J.: Is Plea Bargaining Inevitable? HLR 1984. 1037-1107. o.
- SCHÜNEMANN, Bernd: Absprachen im Strafverfahren? Grundlagen, Gegenstände und Grenzen. In: Gutachten zum 58. Juristentag. München, 1990.
- SCHÜNEMANN, Bernd: Die Verständigung im Strafprozess. Wunderwaffe oder Bankrotterklärung der Verteidigung? NJW 1989/1895-1903. o.
- SCHÜNEMANN, Bernd: Strafprozessuale Absprachen in Deutschland. Regensburg, 2005.
- SCOTT, Robert E. – STUNTZ, William J.: Plea Bargaining as Contact. YLJ 1992/1909-1968. o.
- SEIER, Jürgen: Der strafprozessuale Vergleich im Lichte des 136a. § StPO. JZ 1988/683-688. o.
- SEIFMAN, Robert D.: Plea-Bargaining in England. In: McDONALD, William F. – CRAMER, James A.: Plea-Bargaining. Georgetown, 1980. 179-197. o.
- SEIFMAN, Robert D.: The Rise and Fall of Cain. CrLR 1976/556-560. o.
- SOMFAI Balázs: Pereskedés helyett egyezség. DDG 2001/december.
- STRAW, Jack: Calling Young Offenders to Account: UK Applications of Restorative Justice. Speech at conference of Office of Public Management and Thames Valley Police, 1998. október 29.

- SZABÓ András: Alkotmány és büntetőjog. JK 1999/4. 165-170. o.
- SZABÓ András: Büntetőpolitika és alkotmányosság. JK 1995/9. 418-424. o.
- SZABÓ András: Jogállami forradalom és a büntetőjog alkotmányos legitimitása. BSz 1999/10. 3-17. o.
- SZIKINGER István: A rendőrállam építőkövei. TSz 1996/10. 52-60. o.
- SZILVÁGYI Attila: Vádalku jellegű jogintézmények a büntetőeljárásban. In: BT 2004. 77-121. o.
- TARR Ágnes: A „vádalku" szabályozásának egyes kérdései az Egyesült Államokban és Magyarországon. In: Doktoranduszok fóruma, 2005. 283-290. o.
- TARR Ágnes: A vádalku szabályozásának egyes kérdései. In: Kováts Andor-emlékkönyv, 2004. 141-169. o.
- TAYLOR, Peter: Plea Bargaining. Evidence submitted to the Royal Commission on Legal Services. London, 1977.
- The European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorativ Justice (szerk.): Victim-offender mediation in Europe. Leuven University Press, 2000.
- TÓTH Mihály: A kárenyhítés jogi rendezésére várva. BSz Különszám, 1999. 36-44. o.
- TÓTH Mihály: A magyar büntetőeljárás az Alkotmánybíróság és az európai emberi jogi ítélkezés tükrében. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2001.
- TÓTH Mihály: A tett-központú büntetőjogtól a sértett-központú büntetőjogig. Jura, 2005/1. 189-192. o.
- TREMMEL Flórián – FENYVESI Csaba – HERKE Csongor: Kriminalisztika tankönyv és atlasz. Budapest-Pécs, 2005.
- TREMMEL Flórián: „Superior principles" in criminal procedure? In: BALOGH Ágnes – HORNYÁK Szabolcs (szerk.): Tanulmánykötet ERDŐSY Emil professzor 80. születésnapja tiszteletére. PTE ÁJK Pécs, 2005. 455-463. o.
- TREMMEL Flórián: „Superprinzipien" in dem Strafverfahren? In: KORINEK László – KŐHALMI László (szerk.): Emlékkönyv FERENCZ Zoltán egyetemi adjunktus halálának 20. évfordulójára. PTE ÁJK Pécs, 2004. 293-300. o.
- TREMMEL Flórián: A tettazonosság néhány kérdése retrospektív megközelítésben. In: VARGHA László-emlékkönyv. 2003. 267-272. o.
- TREMMEL Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2006.
- TREMMEL Flórián: Jogállam és büntető eljárás. JK 1989/12. 619-625. o.
- TREMMEL Flórián: Magyar büntetőeljárás. Budapest-Pécs, 2001.
- TSCHERWINKA, Ralf: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main, 1995.
- UMBREIT, Mark S. – ROBERTS, Warener, A.: Mediation of Criminal Conflict in England: An Assessment of Services in Coventry and Leeds, Center for Restorative Justice and Mediation. University of Minnesota, 1996.
- VARGHA László-emlékkönyv = FENYVESI Csaba – HERKE Csongor (szerk.): Emlékkönyv VARGHA László egyetemi tanár születésének 90. évfordulójára. PTE ÁJK Pécs, 2003.
- VAVRÓ István: A büntetőeljárás időtartamának alakulása az időszak végén folyamatban maradt büntetőügyekben. (Helyi bíróságok). Igazságügyi Minisztérium, Igazságszolgáltatási Hivatal. Budapest, 1993.
- VIGH József: A kárhelyreállító (restoratív) igazságszolgáltatás. MJ 1998/6. 328-334. o.
- VIGH József: Nyilatkozat az áldozatok jogairól a büntető igazságszolgáltatásban. BSz 1996/3. 33-39. o.

- VINCZE István: „Vádalku" – a büntetőeljárás egyszerűsítésének útjai. Korreferens: BELÁNSZKI Gyula – ERDEI Árpád – KERESZTI Csaba. In: Jogász vándorgyűlés, 7. 1995. 139-174. o.
- VÓKÓ György: Az ügyész büntető alkujával kapcsolatos európai uniós gyakorlatról, különös tekintettel a francia változatra. ÜL 2003/5. 33-40. o.
- VÓKÓ György: Pártfogó felügyelet és utógondozás. BöSz 2000/1. 25-45. o.
- WAGNER, Heinz – RÖNNAU, Thomas: Die Absprachen im Strafprozess. Ein Beitrag zur Gesamtreform des Strafverfahrens mit Gesetzesvorschlägen. Goltdammer's Archiv, 1990/387-406. o.
- WEICHBRODT, Korinna: Das Konsensprinzip strafprozessualer Absprachen. Berlin, 2006.
- WEIDER, Hans-Joachim: Mitteilungen des Hessischen Richterbundes. 1988/1. 1-4. o.
- WEIGEND, Thomas: Abgesprochene Gerechtigkeit – Effizienz durch Kooperation im Strafverfahren. JZ 1990/774-782. o.
- WEIGEND, Thomas: Absprachen im ausländischen Strafverfahren. Freiburg in Bresgau, 1990.
- WEITEKAMP, Elmar: The Paradigm of Restorative Justice: Potentials, Possibilities and Pitfalls. Monsey, Criminal Justice Press, 1999.
- WELLER Mónika: A fogva tartottak szólásszabadsága és a strasbourgi esetjog. Fundamentum 2001/1. 121-124. o.
- WOOTTON, Barbara: Crime and the Criminal Law. London, 1963.
- WRIGHT, Martin – GALAWAY, Burt (szerk.): Mediation and Criminal Justice: Victims, Offenders and Community. London, Sage, 1989.
- WRIGHT, Martin: Restorative justice: for whose benefit? In: The European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorativ Justice (szerk.): Victim-offender mediation in Europe. Leuven University Press, 2000. 19-38. o.
- WRIGHT, Martin: Restoring Respect for Justice: A Symposium, Winchester, Waterside Press, 1999.

Dr. Herke Csongor 1971-ben született Pécsett. 1995-ben „summa cum laude" végzett a Janus Pannonius Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán. 1997-ben jeles jogi szakvizsgát tett. 2001-ben védte meg „Az előzetes letartóztatás elméleti és gyakorlati kérdései" c. PhD értekezését, „summa cum laude" minősítéssel. 1995. óta a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi és Kriminalisztikai Tanszék oktatója, 2006-tól tanszékvezető egyetemi docens. Egyetemi oktató munkája mellett ügyvédi tevékenységet végez. Büntető eljárásjogi, kriminalisztikai és oktatásszervezési tevékenysége során több tucatnyi publikációja jelent meg Magyarországon és külföldön, köztük egy nagymonográfia, számos egyetemi jegyzet, tansegédlet. Két egyetemi tankönyv társszerzője. 1997. óta tagja az Országos Kriminológiai Társaságnak. 1999 decemberétől a rendőrségi fogdák ellenőrzését végző Magyar Helsinki Bizottság Baranya Megyei Csoportjának a vezetője. 2002-ben a Pécsi Tudományegyetemen folyó kutatómunkája elismeréseként Abay Neubauer Gyula-díjban részesült.